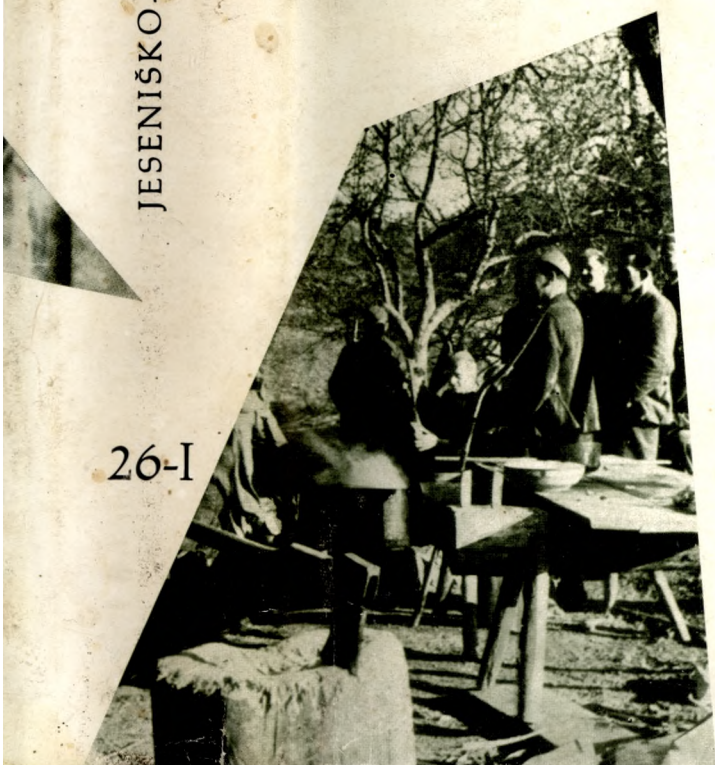


JESENIŠKO-BOHINJSKI ODRED

26-I



MILE PAVLIN

JESENIŠKO
BOHINJSKI
ODRED



KNJIŽNICA
NOV IN POS

KNJIŽNICA NOV IN POS 26/I

MILE PAVLIN

JESENIŠKO-BOHINJSKI ODRED

LJUBLJANA 1970

UVODNA BESEDA

Jeseniško-bohinjski odred, o katerem sem se namenil napisati kroniko, je bil ustanovljen v zadnjem vojnem obdobju, ko končna zmaga nad nacizmom ni bila več daleč. Zato je opisovanje njegove dejavnosti pomenilo zame nekaj bistveno novega, saj je bila takrat naša vojska že zelo organizirana, njeni voditelji pa so imeli že precejšnje politične in vojaške izkušnje. V odredu je bilo zato le malo možnosti za kake posebne organizacijske oblike, manj je bilo iskanja, ki so ga poznale prve brigade in odredi. Tudi zveze s prebivalstvom prek političnih organizacij so imele zdaj drugačen pomen. Če se je dejavnost prvih partizanskih enot naravnost prepletala z dejavnostjo političnih organizacij, sta bila sedaj vojska in teren ločena, čeprav sta še naprej tesno sodelovala.

Druga značilnost, ki sem nanjo pogosto naletel, pa je bila velika razdrobljenost odreda, zlasti v njegovem prvem obdobju. Tudi to dejstvo je zahtevalo poseben način opisovanja. Akcije, ki bi bile za brigado nekaj vsakdanjega ali celo nepomembnega, so bile za odred velike. V opise mnogih bojev iz zased, spopadov patrolj, diverzij in sabotаж ter ostrostrelskih akcij sem zato moral marsikdaj zajeti tudi take podrobnosti, ki se bodo morda komu zdele nepomembne. Toda, če bi jih izpustil in se omejil samo na posplošene prikaze posameznih obdobj, bi se bralcu zdelo, da je odred naredil veliko manj, kot je. Prav raznovrstne majhne akcije na velikem območju so veliko pomenile, ker sovražnik nikoli ni vedel, kje bo napaden. Zato je bil prisiljen na mnogih krajih držati razmeroma močne posadke. S tem je odred opravičil svoj obstoj, saj je veza! nase veliko več sovražnikovega vojaštva, kot pa je imel sam partizanov.



Skupina nekdanjih pripadnikov Jeseniško-bohinjskega odreda pred hotelom Bellevue v Bohinju ob desetletnici ustanovitve odreda in posvetovanja aktivistov v hotelu Zlatorog. Na proslavi je govoril tovariš Miha Marinko, ki se je potem tudi slikal z borci odreda

Tretja značilnost odreda je bila, da se je bojeval na razmeroma gosto naseljenem območju, kjer so bila naselja predvsem po dolinah. V teh krajih je imela industrija že stoletno tradicijo, z njo pa tudi delavsko gibanje. Zaradi zelo razvite industrije je bilo tudi delavstvo številno, bodisi samo po sebi, bodisi v razmerju s kmeti. Izobrazba je bila zaradi razvitega šolskega omrežja med najvišjimi v državi, pa tudi življenjska raven je bila zaradi konjunkturo v industriji ter tujskega prometa razmeroma visoka. Znano je, da je bila prav v tem predelu Slovenije sloga prebivalstva velika in da so bila izdajstva kljub hudemu okupatorjevemu pritisku redka. Predvsem pa okupatorju tu ni uspelo organizirati domobranstva in s tem državljanske vojne.

Pisanje zgodovine komaj petindvajset let po dogodkih ni isto kot pisanje po mnogo več letih. Lažje je sicer, ker je moč praznine v pisanih virih zapolniti s pričevanjem udeležencev, čeprav je to pogostoma osebno pobarvano. Po drugi strani pa je zelo težko pisati o še živih ljudeh, zlasti pa o njihovih napakah. Toda prav napake, ki so bile zelo pogoste in ki so imele

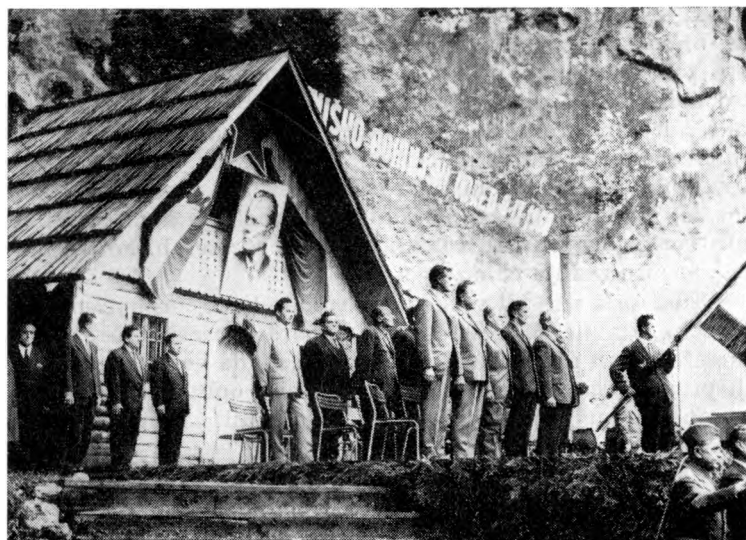
včasih tragične posledice, so zelo poučne za mlade ljudi, ki naj bi se učili iz njih. Zgodo vina brez napak bi bila podobna lepi, toda neresnični pravljici in je zato ne bi mogli imenovati zgodovina. Ljudje, ki so ustvarjali zgodovino, so imeli prav tako kot današnji različne slabosti. Če so bili voditelji, so se njihove slabosti kazale na celi enoti. Tištim pa, ki bi se morda zgražali nad tem ali onim, bi priporočil, naj premislijo, kako bi sami ravnali v takem položaju. Zdaj soditi je namreč veliko lažje kot pa bojevati se v tako težavnih razmerah, kot so bile pri nas med zadnjo vojno.

Tudi sam sem bil večkrat v dvomih, kako naj opišem kak dogodek, da ne bi resničen opis morda prizadel še živega udeleženca ali njegove svojce. Bal sem se, da ne bi koga užalil ali prizadel spomin na mrtve, da ne bi z opisom kake sorazmerno majhne napake, ki jo je kdo naredil, zasenčil njegove celotne podobe.

Pri tem mi je bila velika opora navodilo zgodovinske komisije Sveta za razvijanje tradicij republiškega odbora ZZB NOV Slovenije. Prav tako so mi mnogo pomagali s svojimi nasveti posamezni člani te komisije, tako njen predsednik



S pohoda po partizanskih poteh Jeseniško-bohinjskega odreda ob deseti obletnici ustanovitve odreda



S proslave obletnice ustanovitve odreda leta 1968

Zdravko Klanjšček kot celotna komisija, ki je vedno bila mnemja, da zgodovina ne sme skrivati napak. V mojih namerah pa me je podpiral tudi sam odbor odreda.

Odredovo kroniko sem napisal po dokumentih v arhivih Instituta za zgodovino delavskega gibanja, zgodovinskega oddelka CK ZKS ter arhivih Gorenjskega muzeja v Kranju in Zelezarskega muzeja na Jesenicah. Zahvaljujem se delavcem v teh arhivih, ki so mi pomagali pri iskanju, zlasti pa Vinku Vrabcu iz arhiva Instituta za zgodovino delavskega gibanja.

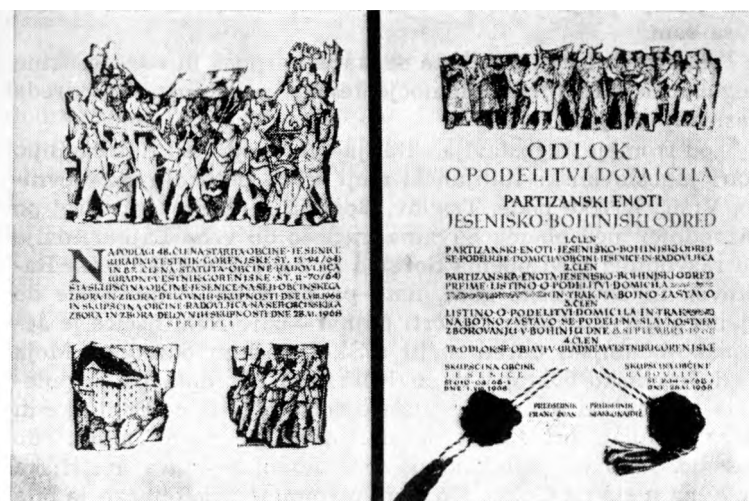
Veliko podatkov sem dobil tudi od še živčih pripadnikov odreda, ki so v glavnem vestno in naglo odgovarjali na moja pisma. Naj omenim samo nekateri, ki so mi največ pomagali: prvi odredni komandant Franc Jernejc-Milče, zadnji odredni komandant Ivan Leban, sekretar odredovega odbora Tone Svetina in Mirko Košnik, domačin iz Bohinja, dober poznavalec ljudi, krajev in dogodkov. Pa tudi celoten odredov odbor je ves čas kazal veliko zanimanje za moje delo, me spodbujal in tudi priganjal. Zato se mi zdi, da bi bilo lahko sodelovanje

odbora Jeseniško-bohinjskega odreda s piscem kronike zgled za mnoge druge odbore.

Končno naj omenim še pomoč obeh strokovnih recenzentov, tovarišev Stanka Petelina-Vojka in profesorja Ivana Križnarja. Prvi mi je kot vojaški strokovnjak zlasti mnogo svetoval v vojaških stv[^]reh, drugi pa kot zgodovinar v zgodovinskih.

Prepričan sem, da smo tako združeni s kroniko oteli pozabi marsikaj iz zgodovine odreda in tako pripomogli, da se ohranijo izkušnje, obenem pa postavili dostojen spomenik vsem padlim.

Pisec



Domicilna lista, podeljena odboru Jeseniško-bohinjskega odreda od radovljiske in jeseniške občinske skupščine

KRATKA VOJAŠKA IN POLITIČNA ZGODOVINA OBMOČJA JESENIŠKO-BOHINJSKEGA ODREDA

ZEMLJEPIŠNI ORIS

Glavni štab NOV in PO Slovenije je z radijsko brzojavko ukazal štabu 9. korpusa, naj ustanovi Jeseniško-bohinjski odred na bivšem jugoslovanskem ozemlju. S tem je mislil na skrajni severozahodni del Slovenije in Jugoslavije, ki se je kot klin zajedal med Italijo in Avstrijo, takratni del Nemčije. Podrobneje pa je delovno območje odreda določil štab 9. korpusa sam.

Takoj po ustanovitvi sta se štaba korpusa in odreda ustno dogovorila, da bo imelo območje Jeseniško-bohinjskega odreda naslednje meje:

od tromeje Jugoslavija—Italija—Avstrija nad Ratečami po stari jugoslovansko-italijanski meji, ki je potekala čez Vevnico, Vršič, Kriške pode, Triglav, Bogatin in Crno prst, torej po razvodnici med obema Savama in Sočo do vrha Lajnar; dalje po razvodnici med obema Sorama in Savo Bohinjko prek Ratitovca in Dražgoške gore, nato pa po dolini Nemiljščice do njenega izliva v Savo. Na črti Lajnar—izliv Nemiljščice je Jeseniško-bohinjski odred mejil s Škofjeloškim odredom. Meja med Jeseniško-bohinjskim in Kokrškim odredom pa je potekala po Savi od izliva Nemiljščice do sotočja Save Bohinjke in Save Dolinke pri Radovljici ter dalje po Savi Dolinki do Jesenic, nato pa približno po črti Jesenice—stara avstrijska državna meja na Golici. Od tod do tromeje pri Ratečah je bila za mejo območja Jeseniško-bohinjskega odreda stara jugoslovansko-avstrijska državna meja.¹

To območje meri približno 1000 kvadratnih kilometrov. Precejšen del tega ozemlja pokrivajo gozdovi, zlasti po treh planotah — po Pokljuki, Mežakli in Jelovici ter po pobočjih, velik del ozemlja pa je že visokogorski svet, ki sega nad drevesno mejo. Tarn je golo skalovje, ki je tudi težko prehodno, zato je bilo za partizansko bojevanje neprimerno.

Za partizane so bile najbolj ugodne že omenjene tri planote: Mežakla, Pokljuka in Jelovica.

Mežakla leži med Savo Dolinko in Radovno, južno in zahodno od Jesenic — najvišji vrh je Petelin (1446 metrov) — obsega pa približno 75 kvadratnih kilometrov, v glavnem smrekovega in jelovega gozda. Severna pobočja so strma in skalnata. Med gozdovi so tudi senožeti s seniki, v katerih so lahko partizani prebivali. S severne strani omejujejo Mežaklo Sava Dolinka, cesta Trbiž—Jesenice ter železnica Jesenice—Trbiž, (ki so jo po II. svetovni vojni razdrli), z južne strani pa dolina Radovne s cesto, ki pelje do Moj strane. Na vzhodni strani so železnica Jesenice—Gorica, cesta Javornik—Gorje ter Radovna s sotesko Vintgar. Zaradi teh meja, ki jih je sovražnik zlahka zaprl tudi z manjšimi silami, je veljala Mežakla za dokaj nevarno območje, kjer se večje enote niso mogle dolgo zadrževati.

Pokljuka je planota, na jugu omejena z dolino Mostnice, na severu pa z dolino Radovne, medtem ko je na vzhodni strani dolina Šave Bohinjke s cesto in železnico. Na severozahodni strani prehaja Pokljuka v greben z vrhovi Debela peč (2007 m). Lipanski vrh (1983 m) ter Veliki Dražki vrh (2243 m) in Mali Dražki vrh (2132 m). Onkraj grebena leži dolina Krme z zelo strmimi in skoraj neprehodnimi pobočji. Poprečna nadmorska visina Pokljuke je 1000 do 1500 m. Ražen po pobočjih je prav tako kot Mežakla pokrita s smrekovimi in jelovimi gozdovi, po pobočjih pa prevladuje bukev. Tu so tudi senožeti s seniki, medtem ko je na planoti več vaških pašnikov ter vasi Koprivnik, Gorjuše in Mrzli studenec. Pokljuka obsega približno 100 kvadratnih kilometrov. Nanjo je sovražnik lahko prodril iz Radovne in Bohinja ter lahko potisnil partizane proti Krmi, zato je tudi Pokljuka veljala za dokaj nevarno območje; večje enote se tu niso mogle dolgo zadrževati.

Tretje območje, še najbolj primerno za partizane, je bila planota Jelovica. Na severu jo oklepata Sava Bohinjka in

Sava, na vzhodu Nemiljščica, na jugu Selska Sora, na zahodu pa spet Sava Bohinjka. Poprečna nadmorska visina je 1000 metrov z najvišjim vrhom Kotlič (1410 m). Tudi na pobočjih Jelovice so pretežno bukovi gozdovi, v višjih legah pa smrekovi in jelovi. Prav tako so tu po pobočjih senožeti s seniki, primernimi za bivanje partizanov, po vrhu pa je bilo pred II. svetovno vojno več vaških pašnikov s stajami in pastirskimi kočami. Vsa Jelovica z Ratitovcem vred meri približno 200 kvadratnih kilometrov. Zaradi take razsežnosti jo je sovražnik zelo težko obkolil, saj ni imel vedno zadosti vojakov.

Na odredovem območju je bil tudi Triglav (2863 m), najvišja slovenska in jugoslovanska gora. Med osvobodilno vojno je postal simbol slovenstva. Stilizirana podoba Triglava (zlomljena črta z dvema nižjima in srednjim, najvišjim vrhom) je postala že leta 1941 skupaj s črkama O in F (kratici za »Osvobodilna fronta«) znak Osvobodilne fronte, po vojni pa je Triglav del grba Socialistične republike Slovenije. Prva partizanska pokrivala s tremi vrhovi, krojena po vzorcih španskih vojaških pokrival, so prav zaradi teh vrhov imenovali »triglavke«. Tudi 31. divizija je nekaj časa nosila ime »Triglav-ska«.

Ozemlje, ki ga je nadziral odred, režejo tri globoke doline: Save Bohinjke, Save Dolinke in Radovne. Obe Savi se stekata pri Radovljici. Po njunih dolinah je tudi naj več naselij. Celotno odredovo območje je bilo pred II. svetovno vojno v radovljiškem okraju, ki je imel 18 občin. Od teh je odred nadziral občine Bled, Bohinjska Bistrica, Bohinjska Srednja vas, Dovje-Mojstrana, Gorje, Jesenice, Kamna gorica, Kranjska gora, Kropa, Ovsišče, Rateče-Planica in Ribno. Drugih šest občin tega okraja pa je nadziral Kokrški odred.

Po popisu prebivalstva 31. marca 1931. je na ozemlju naštetih dvanajstih občin živelo 24.873 prebivalcev. Če upoštevamo približno desetodstotni prirastek prebivalstva od štetja 1921 do 1931, potem je leta 1941, ko zaradi vojnih dogodkov popisa ni bilo, živelo na tem območju približno 27.360 prebivalcev. Prebivalstvo pa se ni povečalo samo zaradi naravnega prirastka, ampak tudi zaradi priseljevanja, zlasti na Jesenice in na Bled. V letih 1941–1945 pa je kot v vseh vojnah število prebivalstva padlo: izgnali so več sto Slovencev, zaprli pripadnike OF in svoj ce partizanov, ljudje so bežali na italijansko zasedeno območje, Nemci pa so novačili Slovence v svojo vojsko in na

deio v nemški industriji. Po drugi strani pa so nacisti na Jesenice pripeljali več sto tujih delavcev, predvsem Francozov, v vsa večja naselja pa so pripeljali družine nemških uradnikov.

Po dolinah Save Bohinjke, Save Dolinke in Save tečejo važne železnice, ki so koristile tudi nacističnim okupatorjem. To velja zlasti za železniško zvezo Beljak—Podrožica—Jesenice—Ljubljana, ki je bila ena najkrajših železniških zvez iz Nemčije in Avstrije proti Balkanu. Železnica Jesenice—Trbiž je bila sprva bolj krajevnega pomena, kasneje pa je postala pomembna zaradi povezave z železnico Beljak—Trbiž—Videm (Udine), ki je bila važna zaradi zvez med Nemčijo in bojiščem v Italiji. Prav tako je v drugi polovici vojne iz enakih razlogov bila važna železnica Jesenice—Gorica, ki pa so jo enote 9. korpusa stalno rušile.

SOCIALNE RAZMERE

V navedenih dvanajstih občinah je bilo pred vojno 81 naselij, med njimi mesto samo Jesenice z železarno, ki so imele 472 hiš in 5097 prebivalcev.

Kmečkih gospodarstev je bilo v vseh dvanajstih občinah 2871. Največ jih je bilo v jeseniški občini (626), sledile so ji blejska občina s 613 kmečkimi gospodarstvi, občina Bohinjska Srednja vas (475), Bohinjska Bistrica (296) in Ribno (249).

Poleg kmečkih gospodarstev so bile v vseh občinah tudi kočarije (skupno 1248) in zemljiški najemniki (383). V občini Dovje-Mojstrana je bilo npr. poleg 35 kmečkih gospodarstev 99 najemnikov, v kroparski poleg 92 kmečkih gospodarstev 77 najemnikov, v kranjskogorski poleg 85 kmečkih gospodarstev 237 kočarij in 25 najemnikov, v gorjanski pa 89 kmečkih gospodarstev, 484 kočarij ter 37 najemnikov.

Seštevek kmečkih gospodarstev, kočarij in najemnikov nam pokaže, da sta se z obdelovanjem zemlje ukvarjali 4502 družini, če pa upoštevamo, da je, razen v okolici Bleda in v Bohinju, le malo plodne zemlje primerne za obdelovanje, smemo sklepati, da so si mnogi najemniki in kočarji, pa tudi kmetje oziroma člani njihovih družin morali poiskati dodaten zaslužek v industriji. Njihovega števila pa statistika ni prikazovala. Mnogi so se preživljali tudi pretežno s sekanjem in prevozom lesa.

2e od nekdanj je pomanjkanje plodne zemlje sililo kmete v hribovskih krajih, da so se bolj ukvarjali z živinorejo. Tako je bilo tudi na območju teh dvanajstih občin, posebno v Bohinju. Redili so predvsem govejo živino, manj drobnico. Čez poletje so živino pasli po skupnih vaških pašnikih ter iz mleka izdelovali sir v sirarskih obratih in mlekarskih zadrugah, ustanovljenih že v prejšnjem stoletju.

Na Bledu, v Bohinju pa tudi v okolici Kranjske gore je bil v letih pred II. svetovno vojno že precej razvit tujski promet. Na Bledu je bilo že tedaj letovišče evropskega pomena z mnogimi hoteli in poletnim bivališčem jugoslovanskega kralja; sem so prihajali tudi diplomati iz Beograda. Prav v zadnjih letih pred vojno pa so začeli prihajati na jadransko obalo — pa tudi v Slovenijo in zlasti na Gorenjsko — številni Nemci. Zaradi ugodne menjave denarja so imeli precej šnje koristi, obenem pa so propagirali nacionalni socializem ter se ukvarjali tudi z vohunstvom.

Že v predzgodovinski dobi so se prebivalci obeh savskih dolin ukvarjali z rudarstvom in topljenjem železa, zaradi tega pa tudi z oglarjenjem. Kasneje se je ta domača obrt razvila v manufakturno. Izdelke so s konji nosili na trg v Furlanijo in severno Italijo. Čez porečje obeh Sav sta vodili dve taki prastari tovarniški poti, ena od Ljubljane do Trbiža in od tam po Kanalski dolini v Furlanijo, druga pa iz Soške doline prek Baškega sedla v Bohinj, prek Pokljuke v dolino Radovne in na Bled, nato pa proti Tržiču in dalje čez Ljubelj na Koroško.

Ko se je v začetku prejšnjega stoletja v Avstroogrski začel vse bolj razvijati kapitalizem, so večji železarski obrati s konkurenco začeli pritiskati na manjše. Ko je bila zgrajena železnica, so se predvsem večji obrati zlahka povezali in še bolj tekmovali z manj šimi. Ti v tej tekmi niso mogli vzdržati. Zato so se ob koncu prejšnjega stoletja obdržale na Gorenjskem samo še železarne na Jesenicah, v Bohinjski Bistrici in v Kropi, cela vrsta manjših pa je že propadla. Železnica je uničila tudi tovarništvo, ki je prej dal mnogim zaslužek ne samo s prenašanjem domačih izdelkov na tuje trge in obratno, ampak tudi s prenašanjem blaga iz Avstrije k morju in od tam v Avstrijo. Po drugi strani pa je železnica omogočila hitrejši razvoj tujskega prometa in izvoz lesa.

Po propadu domače obrti in tovarništva se je del domače odvečne delovne sile zaposlil pri gradnji železnic. Zlasti mno-

go delovne sile je zaradi številnih predorov zahtevala graditev železnice Beljak—Podrožčica—Jesenice—Bohinj—Gorica. Ker so gradili pretežno s preprostim orodjem, se je zlasti na Jesenicah, pa tudi v Bohinju zbralo veliko delavcev iz mnogih evropskih dežel. Med njimi je bilo mnogo Makedoncev, ki so zaradi vstaj doma morali zbežati iz turškega cesarstva. Kmetje pa so v množici delavcev našli odjemalce za presežke svojih pridelkov.

Toda ko so železnico zgradili, so se delavci razšli in tudi domačini niso doma več našli dela. Mnogi so odhajali na sezonska dela na Koroško in v bosenske ter slavonske gozdove, marsikdo pa je odšel tudi v Ameriko.

Mnoge Bohinjce je zelo prizadela ukinitve železarne v Bistrici. Potem ko je leta 1890 pogorela, je niso več obnavljali. Kopanje rude v Bohinju so opustili 1901. Od takrat se je razvijala samo železarna na Jesenicah. Kropa je obdržala manjši obrat in si pomagala s kovanjem žebeljev.

Železarne v Bohinju, na Jesenicah in na Javorniku je upravljala Kranjska industrijska družba, ki so jo ustanovili že leta 1869. Tedaj je bilo v teh krajih že razmeroma številno delavstvo, ki sprva še ni čutilo tolikšnega izkoriščanja in zatiranja kot kasneje proti koncu prejšnjega in v začetku našega stoletja. Z zgraditvijo železnice proti Gorici pa so Jesenice postale tudi pomembno železniško križišče, zato je bilo tu mnogo prometnega osebja in železniških delavcev, ki so oskrbovali progo in delali v kurilnici.

Že v drugi polovici prejšnjega stoletja so jeseniški delavci ustanovili svoje organizacije, ki so bile ideološko in organizacijsko pod vplivom avstroogrške socialne demokracije. Leta 1899, ko je Kranjska industrijska družba zaradi težnje po večjem dobičku oziroma konkurenčnih cenah odtrgala delavcem 10 odstotkov, je na Jesenicah izbruhnila prva stavka, toda udeležili so se je le žebeljarji in žičarji. Trajala je deset dni in se končala s sporazumom, v katerem sta obe strani popustili vsaka za polovico. Leta 1904 je na Javorniku izbruhnila splošna stavka železarjev. Leta 1909 so na Jesenicah prvič slavili 1. maj kot mednarodni delavski praznik.

Med I. svetovno vojno je več jeseniških delavcev prišlo v rusko ujetništvo. Po prepričanju že prej mnogi socialdemokrati so se pridružili ruski revoluciji. Po vrnitvi iz ujetništva

so doma širili resnico o oktobrski revoluciji in postali jedro številnega članstva KPJ.

Poraz in razpad Avstroogrške je gospodarsko hudo prizadel obe savski dolini. Italijanski imperializem je že kazal očitne želje, da bi zasedel in si priključil Jesenice, Bohinj in Bled. Takrat je nastala v Zgornjesavski dolini »Šefmanova četa«, ki se je postavila po robu italijanskim osvajalnim težnjam, nato pa se je na grebenu Karavank spopadla še z Avstrijci. Mnogi borci »Sef mano ve čete« so bili socialisti, zato kasneje oblasti bivše Jugoslavije njihovega boja niso cenile tako, kot bi zaslužil.

Ko so se meje ustalile na Karavankah, na razvodju med Dravo in Savo ter Savo in Sočo, so se začele kazati posledice gospodarske osamitve. Železniška zveza Ljubljana—Trbiž je od Jesenic naprej postala lokalnega pomena. Zaradi dveh meja in zaradi preusmeritve velikega dela bivše Avstroogrške na druga pristanišča, predvsem nemška, je usahnil živahen tranzit Jesenice—Gorica. Bližina meje pa je železarni zaprla tudi prosto pot do naravnega zaledja. Zato je celotno gospodarstvo tega dela Gorenjske začelo propadati. Začele so se večati tudi socialne razlike, kar je povzročilo še večjo odločnost delavcev v boju za njihove pravice.

RAZVOJ DELAVSKEGA GIBANJA MED OBEMA VOJNAMA

Ko je bila leta 1919 ustanovljena Socialistična delavska stranka (komunistov) kot predhodnica sedanje Zveze komunistov, so nastale na Jesenicah pa tudi drugod številne komunistične skupine, ki so bile zelo delavne. Potem ko je bila Partija prepovedana, so sicer mnogi člani odpadli oziroma niso več sodelovali pri organiziranem delu, toda ostalo je jedro, ki je preživelo vsa preganjanja in nadaljevalo z delom. Da bi lažje delovali med množicami, so se komunisti posluževali različnih zakonitih oblik dela. Tako so npr. ustanovili podružnico Neodvisne delavske stranke in jo vodili, dokler je oblasti niso prepovedale. Bili so pobudniki različnih oblik kulturno-prosvetnega dela v raznih organizacijah, udeleževali so se v športnih društvih in podobno.

Prek delavcev, zaposlenih v železarni, ki so se vozili domov na kmete, so komunisti ves čas imeli velik vpliv na širšo

okolico. Ko so začeli fašisti na Primorskem preganjati Slovence, so mnogi pribežali in našli zavetje v Bohinju in na Jesenicah, kjer so se spoznali z delavskim gibanjem. Po letu 1934 pa so prek Jesenic pribežali iz domovine v begunstvo številni avstrijski levičarji. Naši prebivalci so jim pod vplivom komunistov veliko pomagali.

Jesenice kot najbolj zahodno jugoslovansko industrijsko središče so imele tudi važno vlogo kot posrednik zvez z Dunajem. Tam je bil več let CK KP Jugoslavije, saj v Avstriji KP ni bila prepovedana. Prek Jesenic so vodile kurirske zveze iz vse Jugoslavije v Avstrijo. Po izbruhu državljanske vojne v Spaniji pa so čez Jesenice potovali v Avstrijo ter dalje v Francijo in Španijo številni jugoslovanski prostovoljci.

V začetku tretjega desetletja našega stoletja je tudi Jesenice precej prizadela svetovna gospodarska kriza. Začelo se je močno stavkovno gibanje, spet pod vplivom komunistov. Redkokje so pokazali kmetje toliko solidarnosti z delavci kot v tem delu Gorenjske. Ražen za boljši gmotni položaj delavcev in kmetov so se komunisti proti koncu desetletja, potem ko je nemški nacizem začel svoj osvajalni pohod po Evropi, zavzemali tudi za obrambo države. Takrat se je tako kot po vsej Sloveniji in Jugoslaviji tudi na Jesenicah in v okolici čutil večji vpliv komunistov, ki so dobili novo vodstvo.

Zal pa na Jesenicah in v okolici komunisti zaradi ozkosti niso znali in hoteli v organizirano delo vključiti več ljudi. Zato je bilo kljub pripravljenosti mnogih število članov KP, kandidatov in članov Zveze komunistične mladine (SKOJ) razmeroma majhno.

Zelo vplivna, toda premaloštevilna, je Partija v tem delu Gorenjske dočakala začetek II. svetovne vojne.

PRED ZAČETKOM VSTAJE

V boju z italijanskimi četami, ki so skušale prve dni vojne prodreti iz Trbiža po dolini Save Dolinke proti Jesenicam, so poleg jugoslovanskih obmejnih stražarjev, financarjev in orožnikov sodelovale tudi skupine prostovoljcev. Med temi so bili mnogi komunisti ali njihovi simpatizerji.

Vsem tem branilcem meje je uspevalo več dni zadrže vati sovražnika in mu zadati nekaj izgub. Toda nemške čete so vdrle globoko na Hrvaško, kjer se je tudi začela vstaja mač-

kovcev in ustašev. Vrsta notranjih slabosti bivše jugoslovanske vojske in poskusi vodstev slovenskih meščanskih strank, da bi se sporazumeli s sovražniki, so povzročili tudi razsulo jugoslovanskih enot v Sloveniji. Tudi skupine, ki so branile Zgor-njesavsko dolino, so se začele razhajati. Posamezni pošteni vojaki in oficirji so še kot svoje zadnje dejanje razstrelili več mostov in predorov po cestah in železnicah. Med drugim so razstrelili tudi karavanski in bohinjski predor, lastnikom železarne pa je uspelo, da so preprečili miniranje važnejših naprav.

Kot je znano, se je vojna začela 6. aprila 1941, zadnji jugoslovanski vojaki pa so se umaknili z Jesenic proti Zirovnici 9. aprila. Sele 12. aprila so Italijani zasedli Bohinj, Jesenice in Bled. Ena njihova kolona je prodrla v Bohinj prek Crne prsti, druga pa na Jesenice prek Rateč in Mojstrane. Ta je prišla za nemško predhodnico, ki se je prebila prek Karavank.

Dne 23. aprila so se v skladu s sporazumom med Italijo in Nemčijo Italijani z Gorenjske umaknili in vso oblast so prevzeli Nemci. Nacistični vodja pokrajinske uprave Kutschera je uradno nastopil svojo službo 24. aprila. Med njegovimi prvimi ukrepi je bila razveljavitev vseh jugoslovanskih zakonov in razpust vseh slovenskih društev ter organizacij. Takoj so morali odstraniti slovenske napise, uradni jezik je bil samo nemški. Pozaprlji in izgnali so učitelje in duhovščino ter uvedli v šole izključno samo nemščino. Zato so pripeljali na Gorenjsko svoje učitelje. Kmalu so zaprli tudi vse vplivnejše in imovitejše ljudi, ki so bili zavedni Slovenci. Kutschera je že

30. aprila v Kranju javno izjavil, da je vsa Gorenjska za vedno priključena Nemčiji. Kmalu so nacisti ponemčili tudi vse priimke in krajevna imena ter izdali znamko s podobo Bleda z napisom: Bled — za vedno nemški. Po vsem tem je postalo vsakomur bolj ali manj jasno, da bodo v kratkem najbrž tudi pravno priključili Gorenjsko Nemčiji ter takoj zatem začeli klicati moške v svojo vojsko.

Val nasilja takoj ob začetku nemške oblasti je povsem prekinil delovanje vseh strank, organizacij in društev. Edino komunisti niso prenehali delati, saj so bili preganjanja vajeni že od prej in je bilo njihovo delo zato že prej skrito. »

2e od 1931—1932 je deloval na Jesenicah okrožni komite KPS in vzdrževal zveze s pokrajinskim komitejem oziroma CK RPS v Ljubljani. Po nemški okupaciji je kljub prepovedi

prehajanja čez razmejitveno črto med Italijo in Nemčijo te zveze vzdrževal še naprej.

Razpad bivše Jugoslavije in okupacija ništa komunistov niti presenetila niti začudila, saj so že dolgo prej opozarjali na izdajstvo vrhov oblasti, na korupcijo in na druge slabosti.

Ze 20. aprila so se zbrali komunisti in nekateri simpatizerji pri kmetu Matevžu Volfu v Slamnikih. Pogovorili so se o pripravah na odpor, predvsem o zbiranju orožja, vojaške opreme in streliva, ki ga je zapustila bivša jugoslovanska vojska. Okupatorske oblasti so sicer grozile s hudimi kaznimi vsakomur, ki bi orožje zadržal. Posamezniki so na lastno pest skrili mnogo orožja, zlasti da bi ga uporabljali za »divji lov«, ki je bil v tem delu Gorenjske že stoletna tradicija. Franc Potočnik, ki se je vrnil iz Španije, je tedaj seznanil navzoče z možnostjo gverilskega bojevanja po izkušnjah iz španske državljanske vojne.

Maja 1941 je jeseniški okrožni komite imenoval tudi okrožni vojni komite. Njegovi člani so postali komunisti Polde Stražišar z Jesenic, Alojz Hrovat iz Begunj, Ivan Bertoncej z Dobrave pri Kropi ter Jože Gregorčič z Jesenic. Ta je kot povratnik iz Španije postal sekretar komiteja. Vojni komite je takoj začel s pripravami na vstajo, ki naj bi se začela v primernem trenutku. Čeprav je bil pakt med Nemčijo in Sovjetsko zvezo še vedno v veljavi, so komunisti računali, da bo prišlo vsak čas do spopada. Tedaj bi zaradi zaposlenosti nemške vojske na novih bojiščih nastopil tudi tišči primerni trenutek.

V Bohinju je že vsa leta po I. svetovni vojni delovala skupina komunistov, ki jo je vodil udeleženec oktobrske revolucije in član KP od njene ustanovitve Jože Ažman, kmet z Nomenja. Ažman je bil zadnja leta pred II. svetovno vojno tudi član okrožnega komiteja Jesenice. V teh letih se mu je pridružil še Tomaž Godec. Skupina je tudi po nacistični okupaciji nadaljevala z delom in predvsem zbiral orožje ter spodbujala ljudi.

Večina komunistov je poslušala opozorila vodstva in se skrivala že pred nacističnim napadom na Sovjetsko zvezo. Kljub temu pa so nacisti prve dni po 22. juniju le uspeli samo na Jesenicah in v bližnji okolici aretirati 54 oseb, za katere so domnevali, da so ali komunisti ali simpatizerji. V naslednjih dneh, med 5. in 8. julijem, pa so pozaprl na Jesenicah in v bližnji okolici kar 695 oseb, v glavnem izobražencev in vpliv-

nih ljudi. Precej takih ljudi so pozaprlji tudi po drugih krajih. Aretirance so odpeljali v Sentvid pri Ljubljani v nekdanjo škofijsko gimnazijo in jih od tam v več vlakih poslali v Srbijo.

Med aretiranci, ki so jih zaprli prve dni, je bila tudi Marija Potočnik, rojena Zumer iz Spodnjih Gorij, ki je od 1928 do 1936 živela v Sovjetski zvezi, kjer je obiskovala komunistično univerzo. Po vrnitvi so jo jugoslovanske oblasti aretirale; bila je zaprta v »glavnjači«. O svojih tamkajšnjih doživetjih je napisala tudi brošuro. Leta 1939 se je preselila na Jesenice in se kmalu poročila s Francem Potočnikom, ki se je vrnil iz Spanije. Leta 1940 je postala sekretarka okrožnega komiteja. Zato je njena aretacija pomenila za Partijo hud udarec. Nemci so jo odpeljali v Begunje, od tam pa v Ravensbrück, kjer je kot žrtev medicinskih poskusov umrla 5. februarja 1944.

Komunisti in simpatizerji, ki se jim je posrečilo izogniti se aretaciji, so se zatekli v gozdove ali pa so odšli na italijansko zasedeno območje. Tako je naraslo število ilegalcev od prvih 19, kolikor jih je bilo že pred 22. junijem, za 138 novih do 26. julija in nato do 5. avgusta še za 199 oseb, vendar velja ta podatek za vso Gorenjsko. V gozdovih so se znašli tudi mnogi taki, ki prej niso imeli nobenih zvez s komunisti, pa jih je nasilje ogorčilo in so bili pripravljeni upreti se z orožjem v rokah. Nemške oblasti so število vseh beguncev omenjale v svojih poročilih, niso pa vedele, kdo se je umaknil v Ljubljano in kdo je ostal na nemškem ozemlju. Zato so menile, da je ilegalcev veliko več, kot pa jih je dejansko bilo.

Dne 25. junija 1941 so se na Goričci nad Nomenjem sestali prvi štirje bohinjski ilegalci, ki so uspeli izogniti se aretaciji. To so bili Jože Ažman z Nomenja, Tomaž Godec iz Bistrice, Janez Župan in Lojze Pintar, oba z Nomenja. Skupina se je utaborila na Strani nad Nomenjem.

V jeseniški okolici so se zadrževale tri skupine ilegalcev. Približno petnajstim je načeloval Jože Gregorčič, zadrževali pa so se na Njivicah. Druga taka skupina, ki jo je vodil Stane Bokal, se je zadrževala na Mirci nad Jesenicami. Tretja skupina se je zadrževala nad Poljanami, poveljeval pa ji je Jože Finžgar.

Skupina ilegalcev iz vasi med Bledom in Radovljico se je zatekla na Jelovico in se sprva zadrževala v Bernardovi kolibi blizu Oblakove planine. Zaradi nevarnosti, da bi Nemci

v tej kolibi iskali lastnika, vodjo skupine, rezervnega podporočnika Jako Bernarda, pa so se ilegalci kmalu preselili na Tamare.

Domačini iz Kroke in okolice, zlasti z Dobrave, kjer je dolga leta učiteljeval Stane Zagar, so taborili blizu Vodiške planine. Kakih 20 ilegalcev, v glavnem iz Gorij in bližnjih vasi, pa je taborilo na Pokljuki.

OD ZAČETKA UPORA DO BOJA V DRAZGOSAH

V začetku julija je prišel na Gorenjsko Stane Zagar kot član glavnega poveljstva slovenskih partizanskih čet, ustanovljenega v Ljubljani 22. junija. Njegova glavna naloga je bila doseči, da bi se ilegalci vojaško organizirali iz skupin v čete ter začeli napadati Nemce.

Dne 17. julija, po nekaterih virih pa 20. julija, je Zagar na Malem Gregorjencu na Jelovici sklical partijsko konferenco jeseniškega in kranjskega okrožja. Udeležili so se je člani obeh okrožnih komitejev in nekateri povabljeni. Navzočim je Zagar sporočil sklep o začetku oboroženega boja.

Zato je bila 28. julija na Mežakli ustanovljena Cankarjeva ali Jeseniška četa, ki je štela 39 borcev, poveljeval pa ji je Jože Gregorčič. Nekaj partizanov je pred tem že doživelo prvi spopad, napravili pa so tudi nekaj akcij. 1. avgusta so Nemci četo napadli na Obranici. Takrat sta padla Viktor Arzenšek in Ferdo Koren. Del čete je začel od zadaj streljati na napadajoče Nemce, ki so pripadali 181. rezervnemu policijskemu bataljonu, in jih tako prisilil k umiku.

Približno ob istem času je nastala tudi Jelovška četa ali četa Ilije Gregoriča, ki je bila ustanovljena 29. julija na Jelovici in je štela 50 partizanov. Poveljeval ji je Jaka Bernard, politični komisar pa je postal Jože Krajc-Zakelj.

Po boju na Obranici se je Cankarjeva četa pomaknila v Slamnike, od tam pa so jo poklicali na Jelovico, da bi se združila z Jelovško četo. Spotoma je vključila v svoje vrste še gorjansko skupino, tako da je zdaj štela 50 partizanov. Obe četi sta se 3. avgusta zvečer sestali nad Taležem. Na Pogrošarjevi plani je iz obeh čet nastal Cankarjev bataljon, ki mu je poveljeval Jože Gregorčič, politični komisar pa je bil Ivan Bertonec-Johan. Bataljon naj bi v naslednjih dneh napadel begunjsko kaznilnico, kjer je bilo zaprtih več sto pripadnikov

OF in jih osvobodil. Toda Nemci so za priprave zvedeli in zastražili prehode čez Savo, v Begunje pa pripeljali okrepitve. Zato je bataljonsko vodstvo sklenilo odložiti napad.

Dne 8. avgusta pa so partizane na Rrženovem robu, kak kilometer vzhodno od Kotliča, napadli Nemci iz 181. rezervnega policijskega bataljona (po cenitvah jih je bilo od 400 do 500). Partizanov je bilo v bataljonu kakih 100, od teh 30 neoboroženih. Po približno enournem boju so se partizani morali umakniti. Trije partizani so padli, Nemci pa so po ohranjenih poročilih imeli enega mrtvega in enega ranjenega, med tem ko partizanska poročila govore o 30 mrtvih Nemcih. Kljub partizanskemu umiku pa je spopad na Rrženovem robu pomenil precejšen uspeh, saj so se partizani prvič na položajih celo uro upirali nemški premoči.

Istega dne je bohinjska skupina doživela hud udarec. Ko so jo Nemci izsledili in napadli, je Jože Ažman enega ustrelil in takoj nato sam padel, Janeza Župana pa so ranjenega ujeli in ga nato 28. avgusta v Gorjah ustrelili kot talea.

Po spopadu na Rrženovem robu je del starejših in bolehnějšíh partizanov ter tovarišic iz Cankarjevega bataljona odšel v Ljubljano, Jeseniška in Jelovška četa pa sta se za nekaj časa razšli. Jeseniška je odšla na Pokljuko, kjer se je razdelila. Vod, sestavljen iz Jeseničanov, je odšel prek Mežakle na Karavanke pod Stol. Konec oktobra sta se oba voda spet združila in odšla na Jelo vico, nato pa na Mohor, kjer se je Jeseniška četa združila z Jelovško ter delovala v sestavi bataljona v Selški in Poljanski dolini. V Bohinju pa so za nekaj časa ostali samo aktivisti, ki jih je vodil Tomaž Godec.

Na posvetovanju v Stolicah v Srbiji, ki ga je sklical vrhovni štab septembra 1941, je tovariš Tito kritiziral počasen razvoj partizanstva v Sloveniji. Slovenski udeleženci sestanka so se seznanili z velikim razmahom vstaje v Srbiji in Bosni. Novembra so Nemci pred Moskvo doživeli svoj prvi veliki poraz. Med Gorenjci je množični izgon Slovencev iz Posavja povzročil veliko ogorčenje. Zaradi vseh teh vzrokov so politični in vojaški voditelji gorenjskih partizanov na sestanku pri Kocjanu v Bukovšci v Selški dolini sklenili, da tudi na Gorenjskem začno z množično vstajo ter osvobodijo nekaj ozemlja. Po načrtih naj bi imela vstaja tri žarišča. Selško in Poljansko dolino, Bohinj ter Zgornjesavsko dolino in Jesenice. Jedro upora naj bi bil Cankarjev bataljon, katerega glavnina naj bi

ostala v Selski in Poljanski dolini. Na Pokljuko in v jeseniško okolico pa naj bi odšla skupina dvajsetih partizanov, ki bi jih vodila Polde Stražišar in Stane Bokal.

Ta skupina se je v Slamnikih razdelila. Stane Bokal je s petimi partizani ostal na Pokljuki, Stražišar pa je z ostalimi odšel proti Jesenicam. Dva med njimi, Ivana Vovka-Zivana in Franceta Konoblja-Slovenka je poslal na Dovje.

V naslednjih dneh so partizani in aktivisti obiskovali številne somišljenike in organizirali zbirališča. Po načrtih naj bi se vstaja začela 16. decembra. Na zbirališče na Cimpkovem rovtu nad Potoki je prišlo 52 Jeseničanov, dvanajstim pa so to preprečile nemške patrulje. Prostovoljci iz blejske okolice in gorjanskih vasi so se zbrali nad blejsko železniško postajo ter od tam odšli na Pokljuko. Na Mrzlem studencu so se združili s Koprivnikarji in Gorjušci, tako da jih je bilo vseh že približno 150. Po mitingu je bil iz njih ustanovljen Prešernov bataljon. Imeli so le nekaj pušk, drugi so bili oboroženi z različnim orodjem. Z Mrzlega studenca so odšli proti Nomenju. Tam so nameravali napasti jutranji vlak, ki je vozil delavce na Jesenice. Delavce bi mobilizirali in porušili železnico. Nato bi se dvignile vse bohinjske vasi ter uničile nemške postojanke v Bistrici, Srednji vasi in drugje. Toda Nemci so za načrt upornikov že vedeli po zaslugi svoje vohunske službe, v kateri je bil bržkone glavni agent kovač Avgust Dijak s Koprivnika. Zato so že zvečer 15. decembra poslali v Bistrico kot okrepitev četo 93. rezervnega policijskega bataljona. Prešernov bataljon je na Nomenju proti jutru 16. decembra naletel na nemški oklopnik, ki mu je sledil drugi. No vinci brez izkušenj in orožja oklopnikom niso bili kos in so se po kratkem boju umaknili iz vasi na Pokljuko. 2. januarja je nekdo razširil med ljudi vest, da je začetek vstaje odložen, povrh vsega se je še bataljon umaknil in zato po vaseh ni prišlo do vstaje.

Takoj po umiku so Nemci na Nomenju zažgali pet hiš. Del Nemcev je zasledoval partizane do Koprivnika in tam dva tudi ujel. Prignali so ju nazaj na Nomenj in vrgli živa v gorečo hišo. Druge tri domačine z Nomenja pa so ustrelili.

Večina borcev, ki so mislili, da Nemci ne vedo za njihovo udeležbo pri nameravanem napadu na Nomenj, se je v naslednjih dneh vrnila na svoje domove. Partizansko jedro Prešernovega bataljona tega razhajanja tudi ni oviralo, saj ni vedelo, kaj bi sredi zime počelo s takim številom neoboroženih

in neizkušenih ljudi. Ražen tega so Nemci začeli preiskovati Pokljuko. 21. in 22. decembra so enega partizana ubili, 21 zajeli, 23 pa se jih je z Zatrnika umaknilo na Berjanco. Ti so skoraj vsi ostali partizani.

V okolici Dovjega se je zbralo kakih 120 upornikov, ki so ustanovili Triglavsko četo. Ta je nameravala uničiti orožniško postajo na Dovjem, zatem obračunati s posadko obmejne straže, nato pa še porušiti železnico, onеспособiti cesto in prekiniti telefonske zveze proti Jesenicam in Trbižu. Če bi uspela vstaja v Bohinju, bi od tam partizani udarili proti Bledu, oni pa proti Jesenicam. Obe koloni bi se združili pri Radovljici in skupaj prodirali proti Kranju.

Tudi v okolici Dovjega se je začela vstaja 16. decembra, toda šele zvečer. Dva orožnika so ujeli v gostilni pri večerji, nato pa še komandirja na orožniški postaji. Ko pa so skušali napasti postojanko obmejne straže, so naleteli na odpor. En vojak je bil ranjen, padel pa je partizan Lojze Rabič. Zaradi neuspelega napada so se partizani v dveh skupinah umaknili v hribe, ena skupina na Mežaklo, druga pa v Karavanke. Zaradi nemških groženj in obljub, da se nikomur, ki se bo sam vdal, ne bo nič zgodilo, so začele ženske nagovarjati može in sinove, naj se vrnejo. Večina upornikov se je res vrnila, pred tem so tudi izpustili vse tri ujete orožnike. Ostali pa so odšli na Zabreško planino pod Stolom, kjer so se sestali z Jeseničani. Ti ves čas niso naredili nobene akcije, ker so pravočasno zvedeli za neuspeh na Nomenju in na Dovjem, čeprav so prej imeli v načrtu, da bi porušili cestni in železniški most v Mostah pri Zirovnici.

Povsem drugače pa se je razvijala vstaja v Selški in Poljanski dolini, kjer je bil skoraj celoten Cankarjev bataljon. Ze 12. decembra je izbojeval pomembno zmago, ko je v Rovtu pod Blegošem pobil 47 policistov iz 2. čete 181. rezervnega policijskega bataljona ter zaplenil njihovo orožje. V nekaj naslednjih dneh se je bataljonu pridružil 245 prostovoljcev, ki so s seboj prinesli tudi mnogo orožja, tako da je imel bataljon kar 24 mitraljezov.

Sledil je boj Cankarjevega bataljona v Dražgošah, v katerem so imeli Nemci hude izgube. Ko so se nazadnje partizani z razmeroma majhnimi izgubami pred velikansko nemško premočjo umaknili na Jelovico, so Nemci vas do temelj ev

porušili. Čez nekaj časa je zaradi hude zime štab Cankarjev bataljon razdelil in poslal skupine na prezimovanje.

Nato pa so se zvrstili sovražnikovi povračilni ukrepi. Predvsem so Nemci zapirali na desetine ljudi. Samo v Gorjah so jih zaprli 45, na Nomenju 40, v škofjeloški okolici 150, v okolici Dovjega 90 itd. Večino so poslali v taborišča, nekaj pa so jih tudi postrelili. Najhuje so se nacisti maščevali nad uporniki iz okolice Dovjega in jih devet ustrelili.

Ceprav so bili načrti za vstajo, presojeni z današnjega stališča, zelo nestvarni in čeprav je okupatorjem predvsem s taktiziranjem uspelo, da se je večina upornikov vrnila na svoje domove, decembrska vstaja na Gorenjskem vseeno pomeni velik politični in moralni uspeh osvobodilnega gibanja. Pokazalo se je, da je bilo veliko ljudi pripravljenih seči tudi po orožju, kar bi nacistom povročilo velike preglavice. Zaradi te vstaje so morali Nemci začasno opustiti kar 18 manjših orožniških postaj. Če pa upoštevamo še boj v Dražgošah, potem lahko trdimo, da se je v prvem vojnem letu osvobodilno gibanje najbolj razmahnilo prav na Gorenjskem. S tem pa je tudi prekrizalo nacistične načrte, da bi priključili Gorenjsko Nemčiji.

Po drugi strani pa so neuspeh vstaje in nemške represalije vnesli nekaj negotovosti med ljudi. Mnogi privrženci OF so se znašli v zaporih, kar se je še precej časa poznalo pri političnem delu.

LETO 1942 JE BILO HUDO

Ostanek Prešernovega bataljona se je po nemški akciji

21. in 22. decembra premikal s planine na planino, po visokem snegu in hudem mrazu. Ze 3. januarja so ga Nemci napadli na Berjanci, zato se je umaknil na Lipanjo planino, ki leži 1633 metrov visoko. Upali so, da bodo tu imeli nekaj časa mir, saj je bilo snega nad 2 metra. Toda že 19. januarja so bili spet napadeni. Umaknili so se proti Lipanjskemu vrhu in v mrazu 30 stopinj sprejeli boj. Ranjena Stane Bokal in Franc Kravs sta strmoglavila čez stene v Krmo, kjer so šele spomladi lovci našli njune ostanke. Prav tako sta padla Janko Jakopič in Alojz Knaflič, Alojz Cerne-Edvard pa se je skušal sam zabosti z bajonetom, ker je mislil, da ga bodo ujeli. Nemci so ga pustili misleč, da je mrtev, kasneje pa so ga rešili partizani. Sestradani in premraženi partizani so se zbirali več tednov.



Ponosni nad važnim ujetnikom so se nemški policisti v Bistrici slikali z ujetim Tomažem Godcem ter tako ohranili dragoceno pričevanje o njem

Proti koncu januarja so prišli na Pokljuko udeleženci boja v Dražgošah. Združili so se s tistimi, ki so bili ves čas na Pokljuki, v skupino, ki je potem prezimovala v senikih v Križih, kake pol ure od Gorij.

Od Bohinjcev jih je čez zimo le pet ostalo pri partizanih. Eden med njimi je bil tudi Tomaž Godec, član okrožnega

komiteja, ki je politično deloval. Toda 10. marca so ga na Vojah spečega zajeli Nemci, Avgust Gašperin, ki ga je spremljal, pa je bil ubit. Godca so po zaporih strahovito mučili, vendar se je držal junaško in ni ničesar izdal. O njegovi smrti ni zanesljivih podatkov, zato nekateri sklepajo, da je podlegel med mučenjem.

Marca 1942 sta se partizanski skupini na Pokljuki in Mežakli združili v četo, ki se je imenovala Gorjanska. Aprila je taborila na Voklem blizu Zatrnika, kasneje pa blizu Figovčeve koče. Prve dni junija je napadla nemško patroljo pri Gorjah in vse vojake, ražen enega, pobila ter zaplenila orožje. Dne 5. julija pa so jo blizu Voklega napadli Nemci ter enega partizana ujeli, enega pa ubili.

V zgodnjem poletju 1942 je bil iz dela Jeseniške čete, ki se je vrnila iz Dražgoš, prostovoljcev iz decembrske vstaje, novincev, prostovoljcev iz Ljubljanske pokrajine ter prebeglih vermanov iz Zirovnice ustanovljen pod Stolom nov Cankarjev bataljon. Imel je dve četi, zadrževal se je v Karavankah med Tržičem in Jesenicami, posamezne skupine pa so prihajale tja do Kranjske gore, na Mežaklo in na Koroško. Dne 27. junija je uničil železniški most pri Zirovnici. Akcije se je udeležila tudi Gorjanska četa.



Nemška policija iz Bistrice med eno izmed akcij proti partizanom

Kmalu po vrnitvi z akcije v Mostah je bil iz čete ustanovljen 2. bataljon Gorenjskega odreda,² ki je imel dve četi, Bohinjsko in Gorjansko. Komandant bataljona je bil Ernest Seidler-Iztok s Poljšice, ki je sicer živel v Ljubljani, leta 1941 pa se je vrnil na Gorenjsko kot partizan.

Poleti 1942 je zaradi krepitve osvobodilnega boja naraščalo nacistično nasilje. Tako so 26. julija Nemci iz Gorij in okolice odpeljali v izgnanstvo 44 partizanskih družin s približno 200 člani.

Dne 8. avgusta so partizani na Pokljuki spet doživeli boleč udarec. Ze julija je bila na Jelovici II. grupa odredov, ki je imela poleg glavne naloge prebiti se prek Gorenjske na Štajersko tudi nalogo sodelovati s I. grupo pri osvobajanju Gorenjske. Obe grupi odredov naj bi osvobodili Selsko in Poljansko dolino ter kasneje tudi Bohinj. Kranjčev bataljon II. grupe bi se po dogovoru med štabom I. in II. grupe odredov moral prebiti na Pokljuko, kjer naj bi skupaj z 2. bataljonom Gorenjskega odreda sodeloval v bojih v Bohinju. Cankarjev bataljon pa naj bi udaril v dolino Save Dolinke nad Jesenicami. Načrte pa je preprečila nemška ofenziva na Jelovico in Pokljuko, zaradi katere ni prišlo do prehoda Kranjčevega bataljona na Pokljuko, ampak je odšel z Jelovice 19. avgusta mimo Brezij na Dobrčo.³

2. bataljon Gorenjskega odreda, imenovan tudi »Prešernov bataljon«, je zvedel za nevarnost in se začel umikati iz Radovne proti Bohinju. Nazadnje se je utaboril blizu planine Jezerce (1727 m), skupina partizanov pa je odšla na Triglav, da bi tamkaj razobesila slovensko zastavo in po takrat še celih planinskih kočah pobrala odeje. Medtem pa je štab dobil obvestilo, da prideta obiskat bataljon komandant in intendant odreda. Na zvezo z njima sta odšla četni komandir Ivan Bernard in kurir. Medtem je skupina, ki je šla na Triglav, zašla v nemško zasedo. Ker se ni vrnila, so iz bataljona poslali za njo drugo, ko pa tudi te ni bilo, še tretjo. Od vseh partizanov, ki so tako odšli iz bataljona, sta se vrnila samo dva, vsi drugi pa so bili zajeti, ranjeni ali ubiti. En partizan pa se je sam vdal. Iz bojazni, da ne bi kdo od ujetih ali begunec izdal taborišča, se je bataljon takoj premaknil. V starem taborišču pa je za zvezo ostal bataljonski komandant Seidler. Kmalu po odhodu bataljona so Nemci taborišče tiho obkolili in čakali, kdo bo še prišel. Ko so prišli odredni komandant Polde Stra-

žišar, intendant Franc Potočnik in četni komandir Ivan Bernard, so jih Nemci napadli. Bernard in Stražišar sta takoj padla, Potočnika so ranjenega ujeli, Seidler pa se je edini rešil, čeprav je bil ranjen v nogo. Potočnika so kasneje odpeljali v Mauthausen, kjer je umri.



Nemški oklopni avto med eno izmed akcij proti partizanom v Bohinju

Potem ko je Seidler odšel na zdravljenje, ga je zamenjal Franc Biček. 2. bataljon Gorenjskega odreda pa je kmalu zatem odšel prek Save Bohinjke na Jelovico. Zadrževal se je okoli Ratitovca, napadel Sorico in Danje, proti jeseni pa se je spet vrnil na Pokljuko. Prezimoval je razdeljen po četah. Ena je bila navadno nad Jesenicami in v okolici Gorij, druga pa v Bohinju.

NOV RAZMAH PARTIZANSTVA

V začetku 1943 so nacisti začeli novačiti slovenske fante in moške za svojo vojsko. Mnogi so se raje odločili za odhod k partizanom, zato so se čete in bataljoni začeli naglo množiti. Tudi 2. bataljon Gorenjskega odreda je toliko narasel, da so ustanovili še 3. četo, mnogo novincev pa so poslali prek Jelovice na Dolenjsko.

Ponoči med 17. in 18. majem 1943 je 6. bataljon Gorenjskega odreda napadel Bistrico v Rožu na Koroškem in tam uničil tovarno akumulatorjev, požgal žago in osvobodil 56 sovjetskih fantov, ki so bili tamkaj na prisilnem delu. Akcije se je udeležila tudi 3. četa 2. bataljona Gorenjskega odreda. Osvobodenci so nato potovali prek Mežakle in Pokljuke na Jelovico. Junija pa je po isti poti potovalo na Dolenjsko 12 sovjetskih državljanov, ki so pobegnili iz taborišča v Beljaku.

Dne 3. julija je na Pokljuki doživela hud poraz 2. četa, v kateri je bilo največ Bohinjcev, nekaj pa tudi Blejčanov in Gorjancev. Pri četi je taboril tudi udarni vod. Ponoči med 1. in 2. julijem je bil 2. bataljon na prehranjevalni akciji v Mojstrani. Nekaj borcev se ni vrnilo. Kot so kasneje ugotovili, se je eden vdal sovražniku in povedal za taborišče, ražen tega pa so Nemci ogledovali Pokljuko tudi iz letala ter bržkone nekaj tudi sami izsledili.

Takoj po vrnitvi iz Mojstrane je 1. četa odšla v drugo taborišče, 2. četa pa je v starem čakala pogrešane. Tedaj so jo nenadoma napadli Nemci, ki so prišli na Pokljuko že ponoči. Poskušali so četo pregnati iz gozdov proti Lipanci, kar se jim je delno tudi posrečilo. Po skoraj celodnevem boju so Nemci zajeli 18 borcev in bork, padlo pa jih je po približnih podatkih 13, tako da je od cele čete, ki je pred napadom štela 45 partizanov in partizank, ostalo le še kakih 10.

Po tem udarcu je 1. četa z ostankom druge in štabom bataljona odšla spet na Jelovico, nato pa v Davčo, kjer je bila pri Špehu 12. julija ustanovljena Gorenjska brigada, kasneje 7. udarna brigada Franceta Prešerna.⁴ Brigada naj bi omogočila prehod gorenjskega partizanstva iz obrambe v napad, pospešila naj bi prehod iz partizanske vojske v redno vojsko, obenem pa naj bi osvobodila hribovske predele v porečju obeh Sor.

Reorganizacija je zajela tudi Gorenjski odred, ki je imel pred ustanovitvijo brigade kar devet bataljonov s 1200 partizani in partizankami. Ker je večina odšla v brigado, je odred obdržal le tri bataljone: Jeseniški, Kranjski in Loški. Tam, kjer je deloval prej 2. bataljon, na Mežakli in Pokljuki, je zdaj deloval minersko-sabotažni vod »Triglav«, podrejen štabu Gorenjskega odreda. Kasneje je iz njega nastala četa.

Važnost Pokljuke kot prehodnega ozemlja za akcije proti Zgornjesavski dolini in za zveze s Koroško je v začetku decembra 1943 spoznal tudi štab »Alpske operativne cone«. Ta je bila ustanovljena sredi oktobra 1943 iz prejšnjega operativnega štaba za zahodno Slovenijo, zajemala pa je vso Primorsko severozahodno od železnice Ljubljana—Trst, vso Gorenjsko in zahodni del Koroške.

Štab cone je sklenil poslati na Pokljuko 3. bataljon Prešernove brigade, ki se je septembra vrnila z Dolenjske, kjer se je udeležila razoroževanja italijanske vojske in kjer je zavzela Tur jak ter postala udarna. Bataljon naj bi se nekaj časa zadrževal na Pokljuki, nato pa naj bi se prek Radovne in Mežakle premaknil na Karavanke ter deloval dalje v sestavu Zahodnokoroškega odreda. Poveljeval mu je Anton Rozman-Dren s Kamenj v Bohinju. ,

Ko je bataljon prišel prek Ratitovca in mimo Nomenja na Koprivnik, je ponoči med 14. in 15. decembrom odšel na prehranjevalno in mobilizacijsko akcijo na Češnjico. Vrnil se je zjutraj 15. decembra in se nastanil v Lovčevem hotelu na Goreljku, kamor je že zvečer odšel pratež z bolehnimi in slabotnimi. Zavarovanja ni bilo dovolj, ker je štab verjel zatrjevanju sekretarja rajonskega komiteja KP za Bohinj Valentina Sušnika-Gabra, da Nemci ne morejo v takem snegu na Pokljuko in ki je že prej zahteval, naj se bataljon umakne s Koprivnika, ker se je bal, da se Nemci ne bi maščevali nad domačini, potem ko bi partizani odšli.

Kmalu po prihodu na Goreljek je štab tudi sklical četna poveljstva na posvet v Vrhunčevo vilo nedaleč od hotela. Tako je bil bataljon ob nemškem napadu nekako ob 12.30 brez vodstva, ker so Nemci obkolili samo hotel.

Od 400 do 500 Nemcev, ki so pripadali policijski planinski četi »Alpenland« z Bleda ter 6. šolski in dopolnilni bateriji metalčev megle z Bohinjske Bele, je skoraj brez odpora obkolilo hotel, v katerem so spali partizani. Le redkim je uspelo po prvih streljih pobegniti. Toda borci so se odločno uprli, poveljstvo so prevzeli vodniki in začel se je boj, ki je trajal približno do 19. ure. Nemci so večkrat jurišali in prodrli do hotela, toda vsakič so jih branilci s hudim ognjem zavrnili. Končno so Nemci z minami zažgali stavbo, branilci pa so se zaradi ognja morali nazadnje umakniti v klet. *Že* v mraku so preživeli branilci, ker je tudi v kleti zaradi vročine postalo nevzdržno, udarili na plano, da bi se prebili. Uspelo je le kakim desetim, devet pa so jih Nemci ujeli in jih vse postrelili za talee 31. decembra na Svetju pri Medvodah. Nekateri partizani pa so se rešili tako, da so se potajili med mrlične.

Bataljonski štab s četrnimi poveljstvi in nekaterimi partizani, ki so se rešili iz obkolj enega hotela v začetku spopada, je dvakrat poskušal poseči v boj in napadel Nemce od zadaj. Toda oba poskusa so nemški smučarji odbili. Približno uro stran, na planini Konjščica, pa je bila dobro oborožena četa, ki je nosila orožje na Koroško. Ta ni priskočila na pomoč bataljonu, ker je bilo poveljstvu ukazano, naj se ne spušča v boje, pomagala pa tudi ni zaradi spora med svojim in bataljonskim štabom še iz prejšnje noči.

Tako je 3. bataljon Prešernove brigade na Pokljuki doživel tragedijo, ki jo lahko primerjamo z uničenjem 1. Pohorskega bataljona. Padlo in zgorelo je 80 do 90 borcev, devet so jih ujeli, približno 10 pa je bilo ranjenih. Nemci so po nekaterih podatkih imeli 70, po drugih pa 20 do 25 mrtvih. Njihova poročila se namreč niso ohranila ali pa jih še niso našli.

Anton Rozman-Dren je 5. februarja 1944 spet prišel v Bohinj s 4. bataljonom Prešernove brigade, da bi mobiliziral borce za nov bataljon. Dve četi sta mobilizirali po Spodnji in Zgornji dolini, ena pa na Gorjušah in Koprivniku. Bataljon se je vrnil na Jelo vico z 98 no vinci. Nato je bil ustanovljen nov 3. bataljon, v katerega so vključili večino teh novincev. Kas-

neje je prav ta bataljon postal jedro Jeseniško-bohinjskega odreda.

3. bataljon Prešernove brigade pa je znova odšel proti Bohinju in se 16. februarja nastanil na Ribčevi planini. Od tam je pošiljal patrulje, ki so mobilizirale po Bohinju. Čez nekaj dni je odšel v Farji potok z 80 novinci. Od tam se je ena četa tega bataljona spet vrnila v Bohinj mobilizirat nove borce.

Dne 29. februarja pa je odšla proti Bohinju mobilizirat Vojkova brigada⁵ s 1., 2. in 4. bataljonom. Po dvajseturni hoji po globokem snegu je prišla 1. marca na Bitenjsko planino. Naslednjo noč je odšla proti Bistrici, da bi mimo nje in prek Broda prišla na Pokljuko. Toda na Brodu je padla v nemško zasedo, zato se je vrnila na Bitenjsko planino. Tam je štab sklenil, naj se 2. in 4. bataljon vrneta, ker so zaradi snega velike težave s premiki, 1. bataljon pa je ostal na Bitenjski planini do 4. marca.

PRVO OSVOBOJENO OZEMLJE V BOHINJU

V prvi polovici maja 1944 je bilo v Bohinjski Bistrici 177 nemških vojakov, pri Svetem Janezu 40, v Stari Fužini 18, v Srednji vasi 37, na Nomenju 15 in v Soteski 51. Manjše nemške postojanke so bile tudi v Srednji Radovni ter v Spodnjih in Zgornjih Gorjah. Zato je korpusni štab menil, da je večino teh postojank mogoče uničiti in tako osvoboditi del Bohinja in dolino Radovne kot izhodišče za nove akcije v Zgornjesavsko dolino in proti Jesenicam, kjer je bilo še obilo možnosti za mobilizacijo. Za to nalogo je odredil Gradnikovo brigado.⁶

Ta je prišla zjutraj 16. maja 1944 na Jelovico. Zvečer je 3. bataljon z brigadnim štabom in pratežem odšel mimo Bistrice in prek Broda na Koprivnik. 2. bataljon bi moral opolnoči 17. maja napasti Nomenj, pa se je zaradi teme izgubil in prišel pred postojanko šele proti jutru. 1. bataljon naj bi zavaroval napad 2. bataljona z zasedami proti Bistrici in Soteski. Minerji so na 24 krajih razstrelili železnico ter porušili 12 metrov dolg most v Soteski, da je bil promet ustavljen dva dni. Toda, ker 2. bataljon ni prišel, se je 1. umaknil in odšel proti Koprivniku. 2. bataljon pa je kljub temu napadel Nomenj. Vnel se je kratek, toda srdit boj, v katerem so padli trije gradnikovci in dva Nemca, nato pa je zaradi bližajočega se jutra bataljon odšel na Koprivnik. Tam se je zjutraj 18.

maja sesia vsa brigada. Stab je takoj poslal 2. bataljon proti Mrzlemu studencu na Pokljuki, da bi preprečil nemški vdor iz doline Radovne.

Bataljon se je proti Mrzlemu studencu pomikal prepričan, da Nemcev tako visoko v hribih ni, zato je korakal v vrsti z razvitimi zastavami in ob igranju harmonik. Toda okoli 13. ure so Nemci v dolinici na čelo kolone začeli močno streljati. Borci so plegli v krit ja in čakali, da se je streljanje pleglo, nato pa so z močnim ognjem sprejeli Nemce, ki so nameravali jurišati. Takoj zatem so tako Nemci kot gradnikovci zasedli ugodnejše položaje ob robovih gozda. Po boju, ki je trajal približno poldrugo uro, so se Nemci, ki jih je bilo 200–300, umaknili, ker je od zadaj udaril po njih vod gradnikovcev. V boju je padlo pet gradnikovcev in, po podatkih obveščevalne službe, 25 Nemcev.

Tudi 2. bataljon se je takoj po boju vrnil proti Koprivniku, ker se je štab zbal močnejšega nemškega napada. Iz istih razlogov se je vsa brigada umaknila odtod na Uskovnico. Pričaikovala je večje sovražnikove akcije, zato je odšla na Blatice (1088 m) in dalje na Jezerce (1727 m), da bi se prek Komne prebila na Tolminsko. Toda sovražnik je miroval, zato se je brigada kmalu vrnila ter zasedla Uskovnico, Rudno polje in Mrzli studenec.

Zvečer 22. maja pa je 1. bataljon napadel postojanko v Stari Fužini. Bombaši so zmetali skozi okna nekaj bomb, tako da je bilo po podatkih obveščevalne službe 6 Nemcev ranjenih, štirje pa so padli. Medtem je ena od zased preprečila posadki pri Svetem Janezu, da bi pomagala napadenim. To pa je uspelo skupini Nemcev iz Bistrice, ki so prišli po skrivni poti. Tako bataljon Stare Fužine ni zavzel, toda Nemci so se od tam čez nekaj dni vseeno umaknili.

Cez štiri dni, 26. maja zvečer, pa je 3. bataljon napadel postojanko v Srednji vasi, kjer so bili Nemci v dveh hišah. Kmalu so se morali Nemci iz ene po podzemskem hodniku umakniti v drugo. Gradnikovci so imeli enega ranjenca, zaplenili pa so težki mitraljez, brzostrelko, 12 pušk ter precej streliva in opreme. Po podatkih obveščevalne službe so imeli Nemci 18 mrtvih. Naslednjega dne so se Nemci sami umaknili iz Srednje vasi. Tako je bila zdaj vsa Zgornjesavska dolina svobodna; ražen v Bistrici so bili Nemci samo še pri Svetem Janezu.

Prišlo pa je do sovražnikovega nasprotnega napada. 27. maja je prodrlo 100 do 150 Nemcev iz Bistrice na Uskovnico, toda tam jih je ustavil 3. bataljon. Po podatkih obveščevalne službe sta dva Nemca v boju padla, 10 pa je bilo ranjenih.

Istega dne ob 23. uri se je začela tudi akcija v dolini Radovne. Zato je 1. bataljon demonstrativno napadel postojanko Sveti Janez v Bohinju ter preprečil izpad, pri katerem sta po podatkih obveščevalne službe padla dva Nemca. 3. bataljon pa je z eno četo napadel nemško posadko, ki je stražila električno centralo v Srednji Radovni. Trije Nemci so v boju padli, šest pa so jih gradnikovci ujeli, potem so minerji razstrelili centralo. Drugi dve četi tega bataljona sta bili po zasedah.

3. bataljon je napadel Spodnje in Zgornje Gorje. Postojanka v Zgornjih Gorjah je kmalu padla, gradnikovci so ubili 5 Nemcev, drugi pa so ušli. V Spodnjih Gorjah pa napad ni uspel.

Ofenzivo Gradnikove brigade je spremljal tudi napad Prešernove na Ribno in Koritno. V isti noči so ubili v Ribnem štiri orožnike in zavzeli postajo, v Koritnem pa porušili tri hiše, v katerih so bili nemški naseljenci, ki so se branili z orožjem.

Dne 31. maja je 1. bataljon Gradnikove mimo Raven in Nemškega rovta spremljal plen in mobilizirance proti Cerknemu. Ob istem času je ena četa te brigade odšla na Mežaklo ter od tam izstrelila na Jesenice 18 min iz težkega minometa.

2. junija pa je del 3. bataljona napadel posadko pri električni centrali pri Zasipu, vendar napad ni uspel. 3. junija so gradnikovci z minami obstrelj evali Sveti Janez ter po podatkih obveščevalne službe ubili dva, ranili pa šest Nemcev. Istega dne sta tudi 2. in 3. bataljon odšla mimo Nemškega rovta proti Prtovču. Toda kmalu je štab zvedel, da gredo pred njimi v isto smer tudi Nemci. Zato sta se bataljona vrnila na Crno prst ter tam počivala do večera 5. junija, ko sta odšla proti Cerknemu. Tam pa je bila nemška ofenziva, zato sta se znova vrnila ter se do 10. junija zadrževala na Kuku in planini Razor.

Sledila je ofenziva 31. divizije na železnico Ljubljana—Jesenice, ki se je začela 17. junija. Nemci so za napad pravočasno zvedeli in poslali močne sile na Jelovico, kjer se je divizija zbirala. Kljub temu je divizija dosegla precejšnje uspehe. Prešernova brigada je porušila postajališče Sentjošt pri Kranju

ter razstrelila progo na 13 krajih. Gradnikova je porušila postajo Otoče in most pri Ovsisah, zadala posadki v Podnartu hude izgube in na več krajih razstrelila železnico. Potem pa so se brigade morale umakniti od železnice zaradi nemškega vdora v njihovo zaledje. Prišlo je do hudih bojov, ki so trajali več dni. Ob koncu bojov je Prešernova brigada padla v zasedo na Selški planini. Ponoči med 20. in 21. junijem pa se je divizija prebila proti Cerknemu. Nemci, ki so pred njo zaprli prehode čez Selško dolino, so se sami umaknili.

Ponoči med 28. in 29. junijem se je začel napad 9. korpusa na postojanke ob železnici v Baški grapi. Sovražnik je poslal okrepitve po železnici skozi bohinjski predor. Prešernova brigada je oblegala Podbrdo, njen 1. bataljon je napadal postojanko s severne strani. Ko se je zaradi nemških okrepitev akcija 2. julija popoldne končala, se bataljon ni mogel umikati z glavnino brigade proti vzhodu, ampak je moral čez Rodico v Bohinj, nato pa po pobočjih Crne prsti na Jelovico.

Po akciji na Baško grapo je Prešernova brigada vdrla na Jesenice. Za to nalogo jo je določil korpusni štab. Na Jesenicah je bilo namreč precej tujih in domačih delavcev, ki bi jih radi mobilizirali.

Brigada je odšla brez prateža in težkega orožja na pot 15. julija iz Davče prek Selške doline na Jelovico, nato pa na Uskovnico, kamor je prišla 18. julija. Naslednjega dne se je premaknila na planino Javornik, od tam pa je že popoldne odšla prek doline Radovne na Mežaklo, kamor je prišla v prvem mraku.

Prvi bataljon, okrepljen z delom 3. bataljona, je vdrl v delavsko taborišče pod Mežaklo. Drugi bataljon in del tretjega sta odšla v zasede. V delavskem taborišču je brigada mobilizirala nad 300 novincev, povečini Primorcev in Francozov. Nekaj so jih odpeljali proti Hrušici in nato na Mežaklo, nekaj pa kar naravnost na Mežaklo. To skupino je sovražnik opazil in jo začel silovito obstreljevati iz protiletalskih topov in minometov, tako da je morala v neki grapi čakati skoraj do jutra. Medtem je skupina Nemcev po skritih stezah prišla na vrh Mežakle in se tam spopadla z zasedo brigade, ki je varovala prehode. Zaseda se je upirala toliko časa, da so mimo nje prišli novinci s spremstvom. Toda Nemci so zaplenili vso osebno opremo borcev, ki so jo pred odhodom v dolino skrili, da je ne bi nosili s seboj.

Po enournem boju se je brigada spustila v dolino Radovne, ki bi jo Nemci lahko zasedli in tako odrezali umik. Toda Nemcev tam ni bilo in brigada se je srečno prebila čez dolino. Vendar je na Pokljuko prišlo le kakih 100 novincev, vsi drugi pa so se porazgubili ali pa so izkoristili priložnost, ko so Nemci obstreljevali kolono, in so ušli. Iz brigade sta na Mežakli padla dva borca, eden pa je bil ranjen na Jesenicah.

Ko se je prebijala prek Radovne, je brigada napadla tudi nemško postojanko pri elektrarni v Srednji Radovni, toda napad ni uspel. Proti večeru 20. julija se je brigada zbrala v Kranjski dolini, naslednjega dne pa je prišla na Uskovnico.

Do tedaj so vsi hoteli okoli Bohinjskega jezera še redno delali. Seveda so semkaj prihajali na letovišče predvsem Nemci, v glavnem civilisti. Ker so bili borci brigade brez odej, ki so jim jih zaplenili Nemci na Mežakli, je štab sklenil, naj brigada pobere odeje iz hotela Bellevue, obenem pa naj napade tudi postojanko pri Svetem Janezu.

Toda nemška posadka je zaslutila nevarnost in se je še podnevi umaknila v Bistrico. Prešernovci so na mostu naleteli samo na nemško zasedo, ki se je po kratkem boju umaknila. Takoj nato je skupina borcev odšla na Bellevue, kjer so bile ženske in otroci iz bombardiranih nemških mest. Pobrli so odeje, s civilisti pa so se vedli zelo spodobno. S tem so hudo prizadeli sovražnikovo propagando, ki je prikazovala partizane v najslabši luči. Skupina borcev pa je zažgala hotel pri Svetem Janezu, v katerem je bila nemška postojanka, da se Nemci ne bi več naselili v njem, ko bi brigada odšla. Zjutraj 22. julija je vsa brigada z novinci odšla mimo Raven proti Nemškemu rovtu. Nemci v Bistrici so kolono opazili in jo začeli silovito obstreljevati, toda to boja vajenih borcev ni dosti motilo.

Nato je 3. bataljon pospremil novince v Cerkno, 1. in 2. bataljon pa sta odšla na Vodiško planino. Dne 24. julija sta brezuspešno napadla posadko na železniški postaji Otoče.

Potem ko so Nemci izpraznili postojanko pri Svetem Janezu, je bil osvobojen ves Bohinj ražen Bistrice in ozkega pasu ob železnici s postojankama Nomenj in Soteska. Takoj zatem so Nemci tudi ukazali, naj lastniki zapro vse hotele, letoviščarje pa poslali drugam..

Svobodna je bila tudi Radovna. Zadnja sovražnikova postojanka je bila v Spodnjih Gorjah.

To dokaj obširno ozemlje po odhodu Prešernove brigade ni imelo stalne enote, kakršna je bil kasneje Jeseniško-bohinjski odred. Občasno je prihajala na Pokljuko kaka četa Gorenjskega odreda, skoraj stalno pa je bila tam tudi četa Vojske državne varnosti.⁷ Manjše akcije in sabotaže je izvajala minersko-sabotažna četa »Triglav«. Sicer pa so se tod zadrževali terenski politični aktivisti, na Mežakli, Pokljuki in Jelo vici so bile tudi manjše bolnišnice. Prav tako so delno nadzirali to območje pripadniki obveščevalnih točk in kurirji.

Na območju kasnejšega odreda je bilo več kurirskih linij. Ena je vodila od Tržiča po južnih pobočjih Karavank mimo Jesenic v Zgornjo Savsko dolino. V jeseniški okolici se je cepila na zvezo proti Koroški in na zvezo prek doline na Mežaklo, od tam pa prek Radovne na Pokljuko, proti Jelovici in dalje v Selško dolino. Za nujno pošto sta bili tudi dve krajši poti. Ena je peljala z Mežakle v dolino Završnice, druga pa mimo Gorij in Bohinjske Bele na Jelovico. Po potrebi je poključka kurirska postaja vzdrževala zvezo tudi s Trento prek doline Zadnjice in Doliča.

Osnovna enota kurirjev je bila postaja, ki je imela potrebno število partizanov, primerno razdaljam in važnosti oziroma nevarnosti poti. Več postaj je sestavljalo linijo, več linij pa sektor. Postaje so bile označene z veliko črko, ki je pomenila sektor (na primer G — Gorenjska) in številko. Kurirji so bili podrejeni neposredno glavnemu štabu in so jih imeli za borce brigade Vojske državne varnosti oziroma kasneje Korpusa narodne obrambe.

ORGANIZACIJA OSVOBODILNEGA GIBANJA

Celotno območje, ki ga je nadziral Jeseniško-bohinjski odred, je spadalo pod jeseniško okrožje, razen kroparske občine, ki je bila v kranjskem okrožju. Sprva so okrožja spadala neposredno pod CK, nato pa so bili zaradi različnih razmer in težavnih ter zamudnih zvez ustanovljeni pokrajinski komiteji. Spomladi 1944 so preimenovali pokrajinske komiteje v oblastne. Tedaj je tudi jeseniško okrožje spadalo pod oblastni komite za Gorenjsko.

Hudo okupatorsko nasilje leta 1941 je prisililo večino komunistov, da so morali v gozdove. Zato so bili v tem času nosilci političnega dela med prebivalstvom predvsem partizani.

Največkrat se je politično deio omejevalo na širjenje tiska, zbiranje hrane, obveščevalnih podatkov in podobno. Tedaj še ni bilo mreže organizacij, kakršna je bila kasneje.

Temeljit preobrat je nastopil šele jeseni 1942, ko so iz partizanskih enot poslali nekaj skupin za politično delo na terenu. Hitro se je začela širiti mreža organizacij OF povsod ražen v Zgornjesavski dolini, kamor so se partizani le težko prebili zaradi močnega nemškega nadzorstva, pa tudi posledice decembrske vstaje leta 1941 so bile tam zelo neugodne za osvobodilno gibanje.

Kaj kmalu so se terenske organizacije tako pomnožile in razširile, da so ponekod, na primer v Bohinju, v Kropi, Radovni itd. na razne načine vključevale skoraj celotno prebivalstvo. V tem prvem obdobju razvoja terenskih organizacij pa se je ponekod začel celo med vodstvi pojavljati nekakšen oportunistem, za katerega je bilo več razlogov, med njimi: majhen



Aleš Jelenc, sekretar komiteja KP
za jeseniško okrožje

manevrski prostor Gorenjske, sposobnost nemške policije, gostota naseljenost, dobre prometne zveze itd. Ponemkod se tudi dolgo niso mogli znebiti pretirane konspirativnosti in s tem v zvezi ozkosti ter nezaupanja v ljudi. Prav tako del vodstev in članstva ni bil za to, da bi se partizanstvo širilo in preraščalo v redno vojsko. Po njihovem mnenju naj bi odhajali k partizanom samo tišči, ki jih okupatorski policijski aparat že išče; partizanske enote naj bi bile maloštevilne in daleč druga od druge, njihova dejavnost pa naj bi se omejevala na manjše akcije. Posledica takšnih stališč in prepričanja samega prebivalstva je bila dokaj uspešna mobilizacija mož in fantov v nemško vojsko. Partizanske enote so se prav ob začetku mobilizacije v nemško vojsko spomladi 1943 komaj opomogle od hudih okupatorskih udarcev v poznem poletju 1942, terenske organizacije pa so prav tako komaj zaživele in enostavno niso mogle v tako kratkem času obvladati vsega dela. Ponemkod so svetovali fantom, ki so morali v nemško vojsko, naj gredo in nato pobegnejo z orožjem. Sprva je nekaterim to tudi uspelo, toda kmalu so nacisti s svojimi ukrepi znali preprečevati dezertacije.

Dokončno so v gorenjskih organizacijah, deloma pa tudi v partizanskih enotah, taka stališča izginila šele v drugi polovici 1944. Tedaj so nacisti zaradi številnih dezertacij Gorenjcev iz nemške vojske sploh opustili mobilizacijo in dovolili obveznikom, da so ostali doma, če so vstopili v domobranske enote. Zato so te začele ponemkod naraščati.

Toda na območju odreda domobranskih privržencev skrajda ni bilo. Posamezniki, ki so skušali organizirati domobranstvo, so bili že na začetku svoje dejavnosti navadno razkrinkani. Okupatorju je uspelo organizirati samo tako imenovane »raztrgance«, med katerimi so bili razni koristolovci, pustolovci, partizanski dezertarji in ujetniki, ki so klonili med mučenjem ter začeli izdajati, da bi se rešili, in drugi podobni elementi. Ena takih tolpa je bila na Jesenicah, nekaj časa je delovala manjša skupina tudi na Bledu, zelo nevarna pa je bila kranjska, ki je zahajala tudi na Jelovico.

V množičnosti organizacij pa se je skrivala tudi druga nevarnost. Gestapo je namreč imel velike izkušnje z vrivanjem svojih zaupnikov v organizacije. To se je tudi tu nekajkrat zgodilo in povzročilo velike žrtve. Na območju odreda je znanih več velikih vdorov v OF: na Jesenicah, vdor v Zgornjesavski dolini leta 1943 ter nekaj manjših v Bohinju. Tako je

Jeseni 1944 je vodstvo osvobodilnega gibanja sodilo, da bi se Angleži in Američani lahko izkrcali v Istri. Zato si je prizadevalo tudi na Gorenjskem kar najhitreje izpeljati volitve v narodnoosvobodilne odbore, ki naj bi nastopali kot organi oblasti, če bi Gorenjsko zasedla angloameriška vojska. Po volitvah so tudi narodnoosvobodilni odbori delovali po enotah:



41

okrožje—okraj—rajon—vas. Ti odbori so imeli zaradi težkega problema s prehrano posebne organe — gospodarske komisije. Drugače pa so bili odbori sestavljeni tako, da je vsak član odgovarjal za kako delovno področje.

V vseh teh najrazličnejših odborih in vodstvih, predvsem višjih, so bili voditelji stari partizani. Včasih so bila vodstva mešana, v njih so bili tudi tako imenovani »legalci«, to je taki, ki okupator žanje oziroma za njihovo dejavnost ni vedel, zato so živeli doma in se ukvarjali s svojim poklicnim delom.

Pred požigom Radovne je imelo jeseniško okrožje svojo tiskarno v Radovni, v Bohinju pa so imeli že od avgusta 1943 okrajno tiskarno, ki je delovala blizu Gorjuš in so v njej delali štirje partizani. Nemci so jo zaradi izdajstva 14. marca 1944 odkrili ter dva partizana ubili, enega pa ujeli.

Po požigu Radovne sta se združili bohinjska okrajna in okrožna tiskarna. Delovala je visoko v hribih, šest ur hoda od Stare Fužine. Kmalu se je preselila bliže in dobila ime »Zlatorog«. V njej je delalo sedem tiskarjev. Januarja 1945 pa so jo ukinili kot vse druge manjše tiskarne, ker je začelo prihajati tiskano gradivo v večjih količinah iz tiskarne »Slovenija« na Primorskem.⁹

OKUPATORSKA CIVILNA OBLAST

Po zasedbi Gorenjske so nemški nacisti v glavnem ohranili upravno razdelitev na okraje in občine. Tako je bil v Radovljici do konca 1943 okraj, nato pa okrožje, potem ko so ukinili okraja Litijo in Škofja Loka ter organizirali okrožja.

Da bi poudarili povezanost Gorenjske s Koroško kot staro avstrijsko in nemško pokrajino, so sprva Gorenjsko imenovali »Južna Koroška«. Podrejena je bila gaulajterju v Celovcu. Januarja 1942 pa so Gorenjsko na ukaz iz Berlina spet začeli imenovati »Oberkrain«; lahko trdimo, da je bila to posledica vstaje.

Cilj okupatorske oblasti in njenih političnih organizacij je bil, da bi kar najhitreje pripravili Gorenjsko tudi za pravno vključitev v Nemčijo. Ko pa je vstaja pokazala, kako Gorenjci niso za Nemčijo in nacizem, so te priprave sicer nadaljevali, toda priključitev so odložili oziroma so jo nameravali izpeljati po obrokih. Tako so začeli v začetku 1943 Gorenjce mobilizirati v svojo vojsko.

Po zasedbi so seveda zamenjali uradnike, »okrajnega načelnika v Radovljici. Nadomestili so jih z domačimi Nemci, ki so že pred vojno živeli v teh krajih in so se izkazali kot Hitlerjevi privrženci, nekaj pa so jih poslali na Gorenjsko iz Nemčije, največ s Koroške. Nekateri od teh so na Gorenjskem živeli do konca I. svetovne vojne, potem pa so se izselili. Zaposlili so tudi nekatere domačine, ki so jih imeli za sebi zveste, seveda pa so morali znati nemški jezik, saj je bilo uradovanje izključno nemško. Prav ti uslužbenci so bili kasneje pogosto povezani s partizani in važen vir podatkov.

Kljub uradnemu priznanju posebnosti Gorenjske po januarju 1942 pa je posle načelnika civilne uprave za Gorenjsko ter zasedeno Koroško (občine Jezersko, Mežiška dolina in Dravograd) še vedno opravi jal koroški gaulajter.

Zelo številni so bili tudi nemški učitelji, ki so jih nacisti poslali na Gorenjsko takoj po zasedbi. Pogosto niso znali niti besede slovensko. Med učiteljstvom so prevladovale zlasti mlajše ženske, večkrat brez zadostne šolske izobrazbe. Učiteljstvo je organiziralo tudi tečaje nemščine za odrasle; med učitelji so bili številni zagrizeni nacisti in organizatorji.

Upravni razdelitvi so bile prilagojene tudi politične organizacije. Kjer je bilo dovolj članov, so bile podružnice Nemške nacionalsocialistične delavske stranke (NDSAP). V njenih vrstah so se znašli domači Nemci — pred vojni hitlerjanci ter nemško uradništvo in učiteljstvo. Ostale prebivalce so največ s prikritim nasiljem in obljubami včlanili v »Koroško ljudsko zvezo« (Kärntner Volksbund), mladino pa v »Hitlerjevo mladino« (Hitlerjugend). Voditelji teh dveh organizacij so bili tudi iz vrst domačih Nemcev in priseljenega uradništva. Ražen tega so nacisti skušali pridobiti zase tudi bivše avstroogrske vojake iz I. svetovne vojne.

OPOMBE

¹ Izjava Franca Jernejca-Milčeta.

² Gorenjski odred je bil ustanovljen aprila 1942, pripadal je I. grupi odredov, v kateri je bil ražen njega še junija 1942 ustanovljeni Kokrški odred. Ukinjen je bil avgusta 1944 in razdeljen na Kokrški in Škofjeloški odred.

³ Zbornik Boj pod Triglavom, Gorje pri Bledu, 1966, sestavek Franca Dijaka-Štefana »Cuvarji slovenskih domov«, stran 105. Iz sestavka lahko razberemo, kako so poključski partizani pripravili za II. grupo odredov za približno 200 ljudi suhe hrane, kruha in sira. O nameravanem prihodu II. grupe odredov na Pokljuko govore tudi dokumenti 95, 128, 134 v 3. knjigi VI. dela Zbornika dokumentov o narodnoosvobodilni vojni jugoslovanskih narodov.

⁴ Takoj po ustanovitvi je brigada krenila proti Dolomitom in Dolenjski. Po vrnitvi se je zadrževala v škofjeloški okolici in se udeležila ofenzive proti nemškim obmejnim postojankam, nato pa se je sama znašla v nemški ofenzivi »Traufec«. Konec januarja 1944 se je udeležila napada na Zeleznike, kjer je imela spet hude žrtve. Na spomlad je spet krenila bliže k Savi, en bataljon pa je Savo celo prebredel. Sledili so boji ob napadu na Idrijo, napad na železnico Ljubljana—Trst, boji na Jelovici in ponoven prehod enega od bataljonov na levi breg Save. Poleti se je brigada udeležila napada na železnico v Baški grapi, vdora na Jesenice in spremljanja ranjenec na Dolenjsko, ofenzive proti Dolomitom in bojov okoli Godoviča ob napadu na Crni vrh. Jeseni je napadla Poljane nad Skofjo Loko in jih osvobodila, nato pa je branila osvobojeno ozemlje pred napadi iz Škofje Loke. Udeležila se je tudi bojov okoli Gorenje vasi decembra 1944. Januarja in februarja 1945, se je brigada bojevala v Selski dolini, marca pa je zavzela domobranski postojanki Sv. Križ pri Lajšah in Kališe. V zadnji sovražnikovi ofenzivi se je udeležila bojov na Trnovski pianoti ter se z 31. divizijo prebila na Pivko, nato pa se je vrnila v Trnovski gozd. Ponoči med 1. in 2. majem je skupaj s Škofjeloškim odredom osvobodila Gorico. Po vojni je bila brigada ukinjena.

⁵ 16. slovenska narodnoosvobodilna brigada »Janka Premrla-Vojka« je bila ustanovljena 26. septembra 1943 v Cerknem. Udeležila se je napada na nemške obmejne postojanke na Gorenjskem oktobra 1943 in več drugih bojov v sestavi 31. divizije. Ob koncu vojne je bila v Nabrežini, po vojni pa so jo ukinili.

⁶ 3. slovenska narodnoosvobodilna udarna brigada Ivana Gradnika je bila ustanovljena iz Severnoprimskega odreda, zbrala naj bi se na Golobarju 26. aprila 1943, pa so jo napadli Italijani in ji prizadejali hude izgube. Naslednje dni se je udeležila pohoda v slovensko Benečijo, kjer se je prvič zbrala šele 14. maja na Miji. Nato je nekaj časa delovala spet po bataljonih. Julija se je zadrževala na Krnu. Kmalu nato se je združila z Gregorčičevo brigado in odšla na Notranjsko, kjer se je vključila v 14. divizijo poleg Tomšičeve, Serčerjeve in Gorenjske (kasneje Prešernove) brigade. Ob italijanski kapitulaciji se je pol brigade udeležilo bojov okoli Grča-

rie, pol pa je neslo ranjence na Rog, nato pa osvobodilo Novo mesto. Zatem se je brigada udeležila bojev proti belogardistom na Notranjskem in bojev z Nemci okoli Cerknice. Konec septembra pa se je vrnila prek železnice Ljubljana—Trst in prišla naslednje dni na Nanos, kjer se je zapletla v hude boje z Nemci. Kmalu zatem so ji priključili Goriško brigado. Kasneje se je brigada udeležila več bojev v sestavu 31. divizije. Pri uničenju domobrancev na Črnem vrhu je imela odločilno vlogo, saj je to postojanko napadla kot glavnina vseh napadajočih sil. Med zadnjo ofenzivo se je odlikovala z uporno obrambo Sinjega vrha. 1. maja 1945 je zavzela Tržič (Monfalcone) in tam prišla v stik z Angleži. Po vojni je bila brigada kmalu ukinjena.

⁷ Vojska državne varnosti (VDV) se je razvila iz enot varnostno-obveščevalne službe. Četa, ki je delovala na območju odreda, je pripadala 2. brigadi VDV ali Primorsko-gorenjski brigadi. Ta je bila ustanovljena aprila 1944 in je imela pet bataljonov. V začetku 1945 pa so bile vse brigade Vojske državne varnosti v Sloveniji, združene v diviziji, preimenovane v brigade KNOJ — korpus narodne obrambe Jugoslavije. Kot take so delovale tudi več let po vojni.

(Stanko Petelin: Osvoboditev Slovenskega primorja, Nova Gorica, 1965, stran 51).

⁸ Sestavljenka iz začetnih črk Oddelek za zaščito naroda. Nastala je iz varnostno-obveščevalne službe. Njena naloga je bila boj proti podtalnemu sovražnikovemu delovanju oziroma proti vrinjenjem v organizacijah in v NOV. Zato je imela svoje organe tako v vojski kot na območju teritorialnih vodstev političnih organizacij oziroma narodnoosvobodilnih odborov.

⁹ Poglavje je napisano po naslednjih virih:

Stanko Petelin: Gradnikova brigada, Nova Gorica, 1966;

Stanko Petelin: Vojkova brigada, Nova Gorica, 1968;

Stanko Petelin: Prešernova brigada, Nova Gorica, 1967;

Stanko Petelin: Med Triglavom in Trstom, Ljubljana, 1963;

Zbornik »Boj pod Triglavom«, Gorje pri Bledu, 1966;

France Konobelj-Slovenko: Pod Mežakljo in Karavankami so se uprli, Jesenice, 1954;

Miha Marinko: Politično poročilo, Stane Kavčič: Organizacijsko poročilo na II. kongresu KPS, Ljubljana, 1949;

Mile Pavlin: V ognju in snegu, Ljubljana, 1963;

Ivan Jan-Srečko: Med gorenjskimi partizani, Kranj, 1956;

Krajevni leksikon dravske banovine, Ljubljana, 1937;

Jože Robič: Prvi vzpon partizanov na Triglavsko pogorje, revija »Borec«, Ljubljana, letnik 1959, strani 131—132;

Mile Pavlin: 8. avgusta 1941 — Rženov rob, revija »Borec«, letnik 1961, strani 387—392;

Ivan Jan-Srečko: Viharni december na Gorenjskem, revija »Borec«, letnik 1961, Ljubljana, stran 655—663;

Mile Pavlin: Bilo je 12. decembra 1941, revija »Borec«, Ljubljana, letnik 1961, strani 663—665;

Knjiga jetnikov Begun je, Gorenjski muzej v Kranju;

Tone dr. Ferenc: Narodnoosvobodilni boj na Gorenjskem januarja 1942, tednik TV 15, Ljubljana, letnik 1968, številke 20—39;
 Jošt Role: Junak z Nomenja, tednik TV 15, Ljubljana, letnik 1969, številke 1—8;
 Zbornik dokumentov o narodnoosvobodilni vojni jugoslovanskih narodov, Beograd, 6. knjiga, VI. del, dokumenti št. 35, 53 in 159;
 France Sušteršič: Dragoceni podatki o prvih partizanskih enotah na Gorenjskem, revija »Borec«, Ljubljana, letnik 1959, strani 212—213;
 Mile Pavlin: Razplet na Pokljuki, revija »Borec«, Ljubljana, letnik 1961, strani 73—74;
 Ivan Križnar: Socialna in politična pripadnost borcev partizanskih enot na Gorenjskem in Štajerskem 1941. Prispevki za zgodovino delavskega gibanja VI. letnik, št. 1-2, Ljubljana, 1962;
 Ivan Bertonec-Johan: Ob 20-letnici vstaje na Gorenjskem. Gorenjska v borbi za svobodo, št. 5, Kranj, 1961.

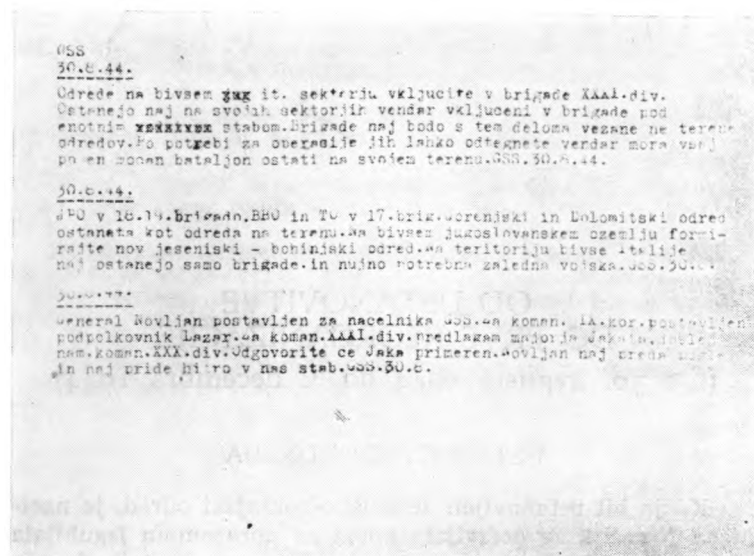
OD USTANOVITVE
DO PRVE REORGANIZACIJE
(Od 30. avgusta 1944. do 4. decembra 1944)

USTANOVITEV ODREDA

Ko je bil ustanovljen Jeseniško-bohinjski odred, je nacistična Nemčija že doživljala poraz za porazom in izgubljala svoje zaveznike drugega za drugim. Kot prva se ji je 8. septembra 1943 izneverila Italija, 19. marca 1944 pa je nemška vojska prevzela vso oblast na Madžarskem. Ko je v drugi polovici avgusta 1944 Rdeča armada vdrla v Romunijo, je tudi ta država obrnila Nemčiji hrbet in ji kmalu zatem celo napovedala vojno. V Nemčiji podrejeni, sicer pa na videz samostojni Slovaški je 29. avgusta izbruhnila splošna vstaja, ki so jo sicer Nemci zadužili po dolgotrajnih bojih, toda dežela ni bila več niti navidezno samostojna; zasedla jo je nemška vojska.

Avgusta 1944 je izbruhnila vstaja v Varšavi, Turčija je prekinila diplomatske odnose z Nemčijo, Angleži in Američani so se izkrcali v južni Franciji. Potem ko je izbruhnila vstaja tudi v Parizu, so ga osvobodile zavezniške čete skupaj s Parižani. Zavezniki, ki so se izkrcali že junija v Normandiji, in tišči, ki so se izkrcali v južni Franciji, so se združili in začeli prodirati proti nemškim mejam. V tem mesecu je tudi Finska zaprosila za premirje.

Dne 6. septembra je prišla na jugoslovansko-romunsko mejo v Banatu in ob Donavi Rdeča armada. V Bolgariji je izbruhnila vstaja, ki je čez nekaj dni zmagala. Bolgarija pa je kmalu zatem prav tako napovedala Nemčiji vojno. Konec septembra se je začela ofenziva Rdeče armade in romunske voj-



Kadijska brzjoavka, s katero je glavni štab dovolil štabu 9. korpusa ustanoviti Jeseniško-bohinjski odred (Arhiv IZDG, fascikel 254 III)

ske proti Madžarski, v Jugoslaviji pa »beograjska operacija«, ki se je 20. oktobra končala z osvoboditvijo glavnega mesta Jugoslavije. V Grčiji so se izkrkali Angleži ter 11. oktobra zasedli Atene. Konec oktobra pa so se začeli boji za Budimpešte, ki so trajali vse do 13. februarja 1945.

Po osvoboditvi Beograda je v Sremu nastala »sremska fronta«, ki se je z desnim krilom naslanjala na Rdečo armado na Madžarskem, z levim pa na enote NOV v Bosni in Dalmaciji. Po osvoboditvi Beograda so se morale nemške čete umikati iz Grčije, Makedonije in Albanije vzdolž obale in prek Bosne. **Ze** 17. oktobra je bil osvobojen Dubrovnik, 14. novembra Skopje, 29. novembra vsa Albanija, Crna gora pa 6. januarja 1945.

Prav zaradi izgube vseh teh ozemelj je Slovenija dobivala vedno večjo veljavo v nacističnih vojaških načrtih, zlasti še »ljubljska vrata« kot prehod iz Panonske nižine v Italijo. Za nacistične so postale posebno važne železnice, ki so prek slovenskega ozemlja vezale Avstrijo in Nemčijo z Italijo in Bal-

kanom, saj so po njih lahko prevažali čete z ene fronte na drugo, predvsem pa iz Jugoslavije in Madžarske na italijansko bojišče.

Brez dvoma je že tedaj nacistično poveljstvo računalo na postopen umik iz Jugoslavije. Nemške čete naj bi se umikale z ene obrambne črte na drugo ter postopoma v obrambne boje vključevale tudi četnike, ustaše, domobrance in druge svoje zaveznike. Vse njihove obrambne črte naj bi potekale od severa proti jugu. Na njih naj bi nemške čete z zavezniki zavlačevale svoj popolni poraz in dočakale odločilni preobrat, izbruh vojne med Anglijo, Francijo in ZDA na eni ter Sovjetsko zvezo na drugi strani. Tedaj bi Nemčija lahko nastopila kot bojevnik v križarski vojni proti komunizmu. Upali so tudi, da bodo še izdelali atomsko bombo in z njeno pomočjo dosegli zmago.



Prvi štab Jeseniško-bohinjskega odreda, slikan na Uskovnici jeseni 1944. Od desne proti levi: Miha Sušteršič, politični komisar odreda, Stjepan Srepfler, pomočnik političnega komisarja odreda, Anton Likar-Kozlovski, namestnik komandanta odreda, Franc Jernejc-Milčec, komandant odreda ter Janez Ceferin-Golob, načelnik štaba odreda

Na slovenskih bojiščih pa v drugi polovici avgusta 1944 vseeno ni bilo čutiti hujšega sovražnikovega pritiska. Po hudih bojih je zavladalo nekakšno zatišje, ki ga je štab 9. korpusa¹ sklenil izkoristiti za to, da pošlje na varno ranjence iz prejšnjih bojev. Za spremstvo jim je določil 31. divizijo,² ki se je zbrala 13. avgusta v Cerknem, da bi od tam odšla na Notranjsko. Tako je ta divizija do 15. avgusta sprejela iz bolnišnic 180 ranjencev in invalidov, od katerih jih 112 ni moglo hoditi.

Prek Pivke, Ravbarkomande in Javornika nad Cerkniškim jezerom je divizija ranjence in invalide prenesla in prepeljala v Loško dolino, kjer je naša vojska malo prej zgradila zasilno letališče. Od tam naj bi zavezniška letala ranjence in invalide prepeljala v Italijo. Toda zavezniška letala zaradi nevarnosti, da bi domobranske enote napadle letališče, niso več pristajala. Zaradi tega je morala Prešernova brigada ranjence in invalide prepeljati do podnožja Roga, kjer naj bi jih začasno porazdelili po bolnišnicah, dokler jih ne bi odpeljali v Italijo s kakega drugega, varnejšega letališča. Ko je Prešernova brigada ranjence oddala, se je vrnila v Loško dolino. Tam se je vsa 31. divizija zbrala in 24. avgusta krenila proti tržaški železnici. Ponoči med 24. in 25. avgustom sta Gradnikova in Vojkova brigada prekoračili železnico, Prešernova pa je prišla čežnjo šele ponoči med 26. in 27. avgustom. Naslednjo noč je Prešernova prišla na območje Bukovje—Podkraj, kjer je ostala do 31. avgusta. Tedaj je odšla na položaje pri Godoviču, da bi ščitila napad Gradnikove brigade na domobransko postojanko na Crnem vrhu.³

Pred odhodom h Godoviču pa je bil 3. bataljon Prešernove brigade izločen in določen za jedro novega Jeseniško-bohinjskega odreda. Prvi 3. bataljon Prešernove brigade je bil uničen na planini Goreljek na Pokljuki 15. decembra 1943. Iz njegovih ostankov in novincev je bil takoj zatem ponovno ustanovljen, toda že januarja 1944 je odšel prek Pokljuke, Mežakle in Golice na Koroško v Zahodnokoroški odred. Februarja 1944 so že tretjič ustanovili nov 3. bataljon. V njem je bila večina mobilizirancev iz Bohinja.

Pohoda na Notranjsko in Dolenjsko sta se udeležili le dve četi 3. bataljona Prešernove brigade, medtem ko je tretja mobilizirala v okolici Medvod, z njo pa je bil bataljonski politični komisar Miha Šušteršič. Ta četa se je po opravljeni nalogi vrnila h korpusnemu štabu, ki je bil takrat v gozdu blizu vasi

45

9010721, 02.04.9.198

Stabu Jāzantko-Bohinjakega odrede.

Po naredbi Glavnega štaba NOV in POJ se formirajo na pokroju Gorenjske trije odredi in sicer:

na večerju Gorenjske trije očredi in sicer:

Kolárski odred.

Skofjaloški odred in

Jenaniško-Bohinjski odred.

Naloga vseh treh odredov so slednje:

- a) totalna mobilizacija,
- b) rekrutovanje in uobezanje bel garde,
- c) prijava vojske.

Vaša naloga je, da s vašimi silami kontrolirate
 nemške - Robinski sektor, omogočite mobilizacijo vojske terena, da
 bi tudi industrijska centra Jesenice.

2 aktivnostjo proti turci, kakor tudi proti

simptomati bilo iz kojeg od ovih razloga, dodatno se faktorju suradnje y
naknadno, formirao i izmislili su, a njihova znanostna metoda i dalje je ista.

[Faint, illegible text at the bottom of the page]

med nako skupino bratov, ki sp. namenjajo na vašem sektorju. Vsem de-

verležajo bele gorke maršote vragoviti, da pridejo v vrste NOV, na
b. četnikov. Torej tako je naša naloga, da totem radijsko avdijo s. 101

mi poredi na Gorenjskem, ko ordinirate svoje akcije, kakor tudi sami.

1. Nach dem obenstehenden Inhalt des Briefes ist zu erwarten, dass die...

...vsem ter nam o vseh kolevkih bele garde, kakor četnikov in njihovih
zločinosti takoj sporočite.

[illegible]

1957-1958

100-443886-100

Pravda i Slava našemu narodu!

Poltko:_____

Thibon J.



Kamenitz - Volkovich.

13
P. J. Pellovnik;

Ukaz korpusnega štaba o ustanovitvi treh odredov, med njimi Jeseniško-bohinjskega (Arhiv IZDG, faseikel 338/1-4-50)

Predjama pri Postojni, da bi tamkaj počakala na vrnitev brigade z Notranjskega.

Dne 30. avgusta⁴ sta prišli iz vasi Bukovje v Predjamo drugi dve četi 3. bataljona Prešernove brigade. Tako se je tu zbral celoten bataljon. Štab je odšel na posvet v korpusni štab, medtem pa so borci počivali. Vreme je bilo lepo in sončno.

Ciani bataljonskega štaba so zvedeli, da bo bataljon kot jedro novega odreda odšel iz brigade v Bohinj. Seznanili so jih z nalogami in delovnim območjem. Za najvažnejšo nalogo je imel korpusni štab nadzorstvo nad Bohinj em, dolino Radovne, Jelovico, okolico Bleda in Jesenic ter Zgornjesavsko dolino. Po razmeroma bogatih krajih, kamor partizani prejšnja leta niso mogli prihajati, naj bi odred zbiral hrano, zlasti živino, in jo pošiljal na Primorsko, kjer so bile zaloge hrane že pri kraju, potrebe pa zaradi velikega števila borcev zelo velike. Zaradi strateške važnosti Trsta in okolice je bila namreč na Primorskem glavnina 9. korpusa. Odred naj bi s političnim delovanjem razkrajal domobranske posadke, kjer so bile, sprejemal dezertarje iz nemške in domobranske vojske ter preprečeval, da bi se priključevali četnikom ali domobrancem. Ražen tega je bilo po vsem območju nekaj desetih bivših borcev raznih enot, ki so jih samovoljno zapustili in se skrivali okoli doma. Te naj bi odred polovil in poslal nazaj v brigade. Slišati je bilo tudi o neki četniški skupini, ki naj bi se skrivala po bohinjskih gorah.⁵

Ena glavnih nalog, ki jih je dobil odred, je bila mobilizacija. Bližal se je 15. September, ko je potekla amnestija AVNOJ za vse, ki so doslej služili okupatorju, pa si niso umazali rok z zločini ali izdajstvi. AVNOJ je s tem hotel rešiti iz sovražnikovih vrst mnoge zapeljance ali prisiljence, ki bi sicer lahko zabredli tudi v zločine. Prejšnja leta, ko je bila okupatorska oblast še močna in ko NOV ni bila priznana v mednarodni javnosti, se je bilo mnogim kaj težko odločiti za pravo stran, zlasti če niso imeli stikov z našim gibanjem. Na Gorenjskem so amnestijo razlagali nekoliko drugače. Za Slovence, ki so služili v nemški vojski, je bilo bolj ali manj jasno, da so bili v to prisiljeni in da težko dobe priložnost za beg. Zato so jih vedno sprejemali. Pač pa je bilo v večjih krajih Gorenjske in v ravninskih predelih precej moških, sposobnih za vojsko, ki so delali v tovarnah za okupatorja. Tako je bilo več sto delavcev v železarni na Jesenicah. Skoraj vsi so vedeli za

partizane in jim celo pomagali s prispevki, toda za vstop v NOV se niso odločili. Da bi jih prisilili k odločitvi, so na Gorenjskem ponekod razlagali, da tudi ti ljudje služijo okupator] u in da torej tudi žanje velia ta amnestija, sicer bodo po vojni kaznovani.

Zaradi naglega prodiranja Rdeče armade prek Romunije in Bolgarije proti jugoslovanskim mejam se je mnogim zdelo, da bodo začele z ofenzivo v Italiji tudi angleške in ameriške čete. Po predvidevanjih bi se lahko izkrcale tudi v Istri in v tržaški okolici. Vodstvu NOV so bili vsaj v glavnih obrisih znani načrti mednarodne reakcije o Trstu in Goriški, pa tudi celotni Sloveniji. Zato naj bi odred, če bi Angleži in Američani prodrli do Gorice, zaprl prelaz Vršič.⁸

Za komandanta odreda je bil postavljen Franc Jernejc-Milče,⁷ ki se je vrnil z oficirskega tečaja v Metliki, pred tem pa je bil načelnik brigadnega štaba. Politični komisar odreda je postal dotedanji politični komisar 3. bataljona Miha Šušteršič.⁸



Franc Jernejc-Milče

Namestnik komandanta odreda je postal dotedanji namestnik komandanta 3. bataljona Anton Likar-Kozlovski,⁹ namestnik političnega komisarja pa Stjepan Šrepfler,¹⁰ prej namestnik komisarja 3. bataljona.

Ko se je štab vrnil s posveta, ki ga je vodil korpusni politični komisar Viktor Avbelj-Rudi, so borce pred neko hišo v vasi postavili v vrsto, jim povedali, da gredo v Bohinj ter jim na kratko orisali naloge odreda. Mnogi so bili skoraj bosi in slabo oblečeni, zato naj bi se za nekaj časa ustavili v Novakih ter tam dobili nekaj obleke in obutve.

Ukaz za ustanovitev Jeseniško-bohinjskega odreda je dobil štab 9. korpusa od glavnega štaba po radijski zvezi. Komaj je bila brzojavka razšifrirana, že je korpusni štab poklical bataljon in organiziral odred, kar kaže, da se je z mislijo na ustanovitev odreda ukvarjal že dolgo prej.

V resnici se je zamisel o odredu, ki naj bi nadziral Bohinj, Pokljuko, Mežaklo in Jelovico, rodila že precej prej, pravzaprav že takrat, ko je Prešernova brigada prek Pokljuke odšla na Jesenice po novince in tam naletela na velike težave. Korpusni štab je načrte o tem posredoval glavnemu štabu prek svojih predstavnikov predstavnikom glavnega štaba, zlasti ko je bila 31. divizija na Notranjskem. Zdi pa se, da glavni štab ni bil preveč navdušen nad tem, da bi slabili brigade z ustanavljanjem novih odredov, saj je od zamisli pa do njene uresničitve minilo več kot mesec dni. Istega dne, ko je bil ustanovljen Jeseniško-bohinjski odred, je bil Južnoprimorski odred vključen v 18. brigado, Briško-beneški in Tolminski pa v 17. brigado. Na Gorenjskem sta pred 9. avgustom 1944 delovala dva odreda, Gorenjski in Dolomitski. Tedaj pa je bil Gorenjski razdeljen na Kokrškega¹¹ in Škofjeloškega.¹² Meja med njima je potekala po Savi Dolinki in Savi. Tako je spadalo območje Radovne, Mežakle, Pokljuke in Bohinja nekaj časa pod pristojnost Škofjeloškega odreda. V letu 1944 se je tudi temeljito spremenil vojaški položaj na Gorenjskem, nekaj zaradi približevanja bojišč, še bolj pa zaradi krepitve domobranstva. To se je posebno širilo med Kranjem, Tržičem, Škofjo Loko in Kamnikom, torej predvsem v nizinskih predelih Gorenjske, kjer so bile glavne zaloge hrane. Domobranski vpliv pa se je krepil tudi v Selški in Poljanski dolini. Bati se je bilo, da bodo skušali domobranci svoje gibanje razširiti tudi na okolico Ra-

dovljice, Bleda in Jesenic ter v Bohinj, kar jim pa ne tedaj niti kdaj kasneje ni uspelo.

Ob ustanovitvi Jeseniško-bohinjskega odreda je korpusni štab tudi določil njegovo območje. Kokršskemu odredu je vzel območje med jugoslovansko-avstrijsko državno mejo in Savo Dolinko do crte Jesenice—državna meja, Škofjeloškemu odredu pa je odvzel celotno območje med Savo Dolinko in Savo ter bivšo italijansko-jugoslovansko mejo, torej Triglavsko pogorje, Dolino, Mežaklo, Radovno, Pokljuko, Bohinj, Bled z okolico in Jelovico do razvodja med Savo Bohinjko in obema Sorama oziroma do potoka Besnica.

Tako so bili torej po ustanovitvi Jeseniško-bohinjskega odreda na Gorenjskem štirje odredi: Jeseniško-bohinjski, Kokršski, Skofjeloški in Dolomitski. Vsi štirje so bili tedaj še pod poveljstvom štaba 9. korpusa. Da bi si olajšal deio in zmanjšal število enot, ki jim je neposredno poveljeval, je korpusni štab 9. septembra ustanovil štab grupe gorenjskih odredov,¹³ ki je imel svoj sedež na Prtovcu. Komaj je dobro začel delati, že ga je korpusni štab moral na ukaz glavnega štaba razpustiti. Ražen tega pa je glavni štab tudi izločil Kokršski odred iz 9. korpusa in ga podredili štabu 4. operativne cone.¹⁴ Proti koncu leta pa je bil ukinjen tudi Dolomitski odred.

Tako sta postali Sava Dolinka in Sava tudi meja med 9. korpusom in 4. operativno cono. Cilj tega ukrepa glavnega štaba je bil usmeriti večjo pozornost Kokrškega odreda na Karavanke kot važno prehodno območje med Koroško in Gorenjsko ter olajšati zveze z nadrejenim poveljstvom. Za Kokršski odred je bil namreč korpusni štab, ki se je zadrževal na Primorskem, zelo daleč, ražen tega pa je bil prehod čez Savo in železnico Ljubljana—Jesenice zelo težaven in nevaren.

Korpusni štab je tudi izpopolnil organizacijo zaledja ter ustanovil vojaške zaledne organe. V korpusnem štabu je začelo delovati poveljstvo korpusne vojne oblasti. Dne 4. septembra je bila ustanovljena komanda gorenjskega vojnega področja, ki je imela zaščitno četo ter razne odseke, npr. obveščevalni, mobilizacijski, prometni, tehnični, sanitetni, intendantski ter sodišče. Oktobra so ustanovili komandi mest Skofja Loka in Žiri, novembra pa Kranj, Tržič, Radovljica in Jesenice ter skupno za Bohinj-Bled. Tudi komande mest so imele razne odseke in zaščitno četo. Jeseniško-bohinjski odred je zlasti sodeloval s

komando mesta Bohinj—Bled ter deloma s komandama mest Jesenice in Radovljica, ko so ju ustanovili.¹⁵

Razen tega je delovala na območju odreda tudi četa Vojske državne varnosti, ki je izvrševala naloge Oddelka za zaščito naroda (Ozna). Predvsem se je ukvarjala z bojem proti sovražnikovim vrinjencem med civilnim prebivalstvom, včasih pa je tudi izvajala manjše akcije. Z njo naj bi odred po prihodu na svoje območje najtesneje sodeloval.

O P O M B E

¹ V tem času je območje 9. korpusa zajemalo Primorsko severozahodno od železnice Ljubljana—Trst ter vso Gorenjsko zahodno od Kamnika. Korpus je bil ustanovljen namesto dotedanje 3. operativne cone, »Alpske«, 21. decembra 1943. Konec leta 1944 je imel korpus tri divizije: 30. in 31. ter italijansko divizijo »Garibaldi Natisone«, operativni štab za zahodno Primorsko ter Jeseniško-bohinjski in Škofjeloški odred, zraven pa še topništvo, zaščitni bataljon, mornariško skupino in nekatere manjše enote. V 30. diviziji so bile 17. brigada »Simon Gregorčič«, 18. brigada »Bazoviška« ter 19. brigada »Srečko Kosovel«. Nekaj časa ji je bila operativno priključena tudi 20. brigada »Triestina d'assalto«, kasneje pa je bila vključena v divizijo »Garibaldi Natisone«.

² 31. divizija, prej »Triglavska« oziroma 26. divizija, je bila ustanovljena 17. oktobra 1943 iz petih brigad, vendar sta bili Goriška in Tolminska ukinjeni, tako da so v diviziji ostale le tri brigade in sicer 3. brigada »Gradnikova«, 7. brigada »Prešernova« ter 16. brigada »Vojkova«.

³ Stanko Petelin: Prešernova brigada, strani 304—407, Stanko Petelin-Vojko: Med Triglavom in Trstom, strani 345—350.

⁴ Glede datuma ustanovitve Jeseniško-bohinjskega odreda je več različnih mnenj, ki so nastala na podlagi osebnih pričevanj in nepravilnih sklepanj po virih drugotnega pomena. Tako imajo nekateri za datum ustanovitve odreda 4. September 1944 (»Izpod Triglava — glasilo Jeseniško-bohinjskega odreda«, izšlo 4. septembra 1963). Tega dne je namreč izšel ukaz štaba 9. korpusa o ustanovitvi Kokrškega, Škofjeloškega in Jeseniško-bohinjskega odreda. Toda ta ukaz je samo potrdil stanje, ki je bilo že pred tem datumom.

Drugo, prav tako zmotno je mnenje, da je bil odred ustanovljen 7. septembra na Uskovnici (»Izpod Triglava — glasilo Jeseniško-bohinjskega odreda«, Mlačce nad Mojstrano, 6. septembra 1964). Do tega datuma so nekateri bržkone prišli tako, da so imeli za dan ustanovitve odreda prihod na Uskovnico. Res je takrat štab razglasil ustanovitev odreda, kar je mnogim, zlasti domačinom še ostalo v spominu.

Ustanovitev odreda 30. avgusta 1944 v Predjami potrjujejo mnogi viri iz Prešernove brigade, ki je tega dne iz svojega sesta va izločila 3. bataljon. Prav tako ga potrjuje Karel Leskovec v III. delu Križpotij, dalje poročilo štaba Jeseniško-bohinjskega odreda z dne 7. septembra. To poročilo je podpisal odredni politični komisar Miha šušteršič, ker je bil komandant Franc Jernejc-Milče službeno odsoten. V poročilo pa se je vrinila napaka imena vasi Pod jama* namesto Predjama.

Prav tako pa datum 30. avgust potrjuje tudi komandant 9. korpusa generalmajor Lađo Ambrožič-Novljan 29. avgusta v svojem poročilu glavnemu štabu o ukrepih za večjo vojaško dejavnost enot korpusa; poroča celo o tem, da so že ustanovili odred in da bo ta predvidoma 6. septembra v Bohinju. Očitno pa se je ustanovitev

zavlekla za en dan (glej dokument 138 v Zborniku dokumentov o narodnoosvobodilni vojni jugoslovanskih narodov, VI. del, 15. knjiga).

⁵ Po izjavi Franca Jernejca-Milčeta so bile govorice o nekakšni četniški skupini na območju Jeseniško-bohinjskega odreda močno pretirane. Dejansko je šlo za 63 skrivačev, doma iz bohinjskih vasi, ki so ušli iz brigad in se skrivali po domačih gorah, največ po planinah. Nekateri so bili tudi oboroženi, razdeljeni pa so bili na manjše skupinice. Kasneje se je izkazalo, da sta bila med njimi samo dva gestapovska agenta. Ko je prišel odred v Bohinj, je štab navezal s temi skrivači ali »zabitniki« (od zabiti se — skriti se) zveze prek njihovih staršev in sorodnikov. Ko jim je štab zagotovil, da jih ne bo poslal v brigade na Primorsko, je večina prišla v odred. Štab je namreč menil, da je bolje, če so v odredu, kot pa če se skrivajo. Zato ker je štab besedo tudi držal in jih ni poslal v brigade, odkoder so ušli, jih je večkrat pošteno slišal, nazadnje pa je tudi korpusni štab uvidel, da je bilo bolje tako.

⁶ Izjave Franca Jernejca-Milčeta, Antona Likarja-Kozlovskega in Mihe Šušteršiča, ukaz štaba 9. korpusa štabu Jeseniško-bohinjskega odreda (arhiv Instituta za zgodovino delavskega gibanja [dalje IZDG] fascikel 234).

⁷ Franc Jernejc-Milče, rojen 5. marca 1922 v Jaršah pri Ljubljani. Končal je 4 razrede osnovne in 4 razrede meščanske šole, nato pa se je vpisal na elektrooddelek tehniške srednje šole v Ljubljani. Po enem letu se je odšel učiti za strojnega ključavničarja. Junija 1941 je postal v Jaršah kandidat za člana KP, avgusta istega leta pa že član. Takrat je deloval v skupini VOS v Jaršah. 4. septembra 1941 je postal borec Molniške partizanske čete, nato je bil v šolskem taborišču na Krimu in v Ribniški četi. Po hudi italijanski ofenzivi po napadu na Lož je odšel v Ljubljano prezimovat, obenem pa je nadaljeval z delom v VOS. Spomladi je znova odšel k partizanom, to pot v Dolomite. Od tam so ga 6. junija poslali kot prostovoljca na Gorenjsko. Dodelili so ga Škofjeloški četi, kjer je postal mitraljezec. Kmalu je postal politični delegat voda, nato politični komisar Zirovske čete ter nato Poljanskega bataljona. Po ustanovitvi Prešernove brigade je bil politični komisar 2. bataljona, po zavzetju Turjaka pa komandant. Januarja 1944 je postal namestnik brigadnega komandanta v Prešernovi, nato pa v Vojkovi brigadi, nato se je spet vrnil v Prešernovo na isto dolžnost. Nato je bil nekaj časa načelnik brigadnega štaba, obiskoval je oficirski tečaj v Metliki. Od 30. avgusta do 21. novembra 1944, ko je bil premeščen v korpusni štab za načelnika korpusne vojne oblasti, komandant Jeseniško-bohinjskega odreda. Po vojni je ostal v JLA kot aktivni oficir, leta 1965 so ga upokojili kot polkovnika. Zdaj živi v Ljubljani, pretežni del časa pa prebije na Goreljku, kjer je zgradil gostilno »Ob tabornem ognju«. Tam se zbirajo povečini nekdanji partizani. Jernejc je nosilec »Spomenice 1941« in mnogih drugih visokih odlikovanj.

⁸ Miha Šušteršič, rojen 27. avgusta 1913 v Smolenji vasi pri Novem mestu. Oče je bil kmet. Miha se je po končani osnovni šoli izučil za strojnega ključavničarja v Novem mestu. Nato je nekaj

časa delal v Ljubljani, leta 1939 pa je dobil delo v jeseniški železarni. Bivšo jugoslovansko vojsko je služil 18 mesecev v Kragujevcu pri protiletalskem topništvu. Ob razsulu bivše Jugoslavije se je za nekaj časa vrnil domov, nato pa je spet odšel na Jesenice. Tam je kaj kmalu dobil zveze s komunisti. Iz strahu pred aretacijo pa je kmalu znova odšel domov, kjer se je takoj povezal z OF in začel v njej aktivno delati. Zato so ga že 30. julija 1941 sprejeli v KP, ne da bi bil prej kandidat. Začel se je tudi skrivati pred policijo. Preden so ga Italijani med ofenzivo 13. avgusta 1942 ujeli, je bil sekretar rajonskega odbora Novo mesto — desni breg. Odpeljali so ga v taborišče na Rabu. Vrnil se je po italijanski kapitulaciji kot četni politični komisar v Rabski brigadi. Po razpustu te brigade so ga poslali za bataljonskega političnega komisarja v Tolminsko brigado. Ko se je ta brigada vključila v Prešernovo, je postal politični komisar 4. bataljona, nato pa je bil v 3. bataljonu.

Ko je bil obenem z drugimi člani štaba Jeseniško-bohinjskega odreda 7. februarja odstavljen, je bil politični komisar bataljona v 19. brigadi vse do konca vojne. Po vojni je ostal v JLA kot aktivni oficir do leta 1965, ko je bil kot polkovnik upokojen. Zdaj živi v Ljubljani. Je nosilec »Spomenice 1941« in drugih odlikovanj. V JLA je končal oficirsko pehotno šolo in šestmesečni politični tečaj.

⁹ Anton Likar-Kozlovski, rojen 14. januarja 1914 na Predmeji, občina Ajdovščina, v revni kmečki družini, kjer je bilo 13 otrok. Končal je šest razredov osnovne šole. Zato ker se ni hotel vpisati v fašistične organizacije, ni nikjer dobil dela. Leta 1935 bi moral v italijansko vojsko v Etiopijo, pa je raje pobegnil v Jugoslavijo. Nekaj časa je bil v Kranju, nato pa se je zaposlil v kamnolomu Podpeč pri Preserju. Tam se je kmalu povezal z naprednimi sindikati. Takoj po okupaciji so ga začeli Italijani kot dezerterja iskati, zato je pobegnil v Škofjo Loko in tam delal do septembra. Tedaj so ga spet izvohali in zahtevali od nemških oblasti, naj jim ga izroče. Zato je pobegnil znova na italijansko okupacijsko območje ter se začel skrivati po vaseh pod Krimom, preživi jal pa se je s priložnostnim delom in pomagal partizanom. Dne 17. maja 1942 je vstopil v Krimski odred. Februarja 1943 je bil vključen v Tomšičevo brigado, kjer je kmalu postal desetar in nato vodnik, sprejeli so ga tudi med kandidate KP. Avgusta 1943, ko je prišla na Krim Prešernova brigada, so ga premestili vanjo za namestnika četnega komandirja. Konec leta je postal četni komandir v 2. bataljonu, marca 1944 pa namestnik bataljonskega komandanta. Septembra 1943 so ga sprejeli tudi v KP. V drugi polovici novembra 1944 so ga iz Jeseniško-bohinjskega odreda poslali na višji oficirski tečaj. V začetku februarja 1945 se je vrnil in postal komandant

1. bataljona Kosovelove brigade, kar je ostal do konca vojne. Nato je služboval v enotah KNOJ. Leta 1963 so ga kot podpolkovnika upokojili. Zdaj živi v Pulju, je nosilec več odlikovanj.

¹⁰ Stjepan Srepfler, rojen 14. junija 1921. v Tarčinu pri Sarajevu, kjer je bil oče, star sindikalni aktivist, trenutno zaposlen. Družina se je zaradi iskanja službe pogosta selila, leta 1928 pa so očeta zaradi političnega delovanja izgnali v rojstni kraj Belišče v

Slavoniji. Z njim je odšla tudi družina. Prek brata Pa via je Stjepan kaj kmalu prišel v stik s komunisti. Najprej se je še kot otrok zaposlil na žagi, nato pa se je šel učiti za kovača. Prek sindikalnega gibanja je prišel v KP, katere član je postal leta 1940. Kot tak se je takoj vključil tudi v NOV. 17. decembra 1942 bi se moral udeležiti neke partijske konference, za katero pa so bili zvedeli ustaši in postavili tam zasedo. Vanjo je zašel tudi Šrepfler, ki so ga takoj aretirali in odpeljali v Osijek. Po hudem mučenju so ga ustaši v začetku 1943 izročili Nemcem, ki so ga zaprli v taborišče Tenje pri Osijeku. Med prevozom na prisilno delo v Nemčijo pa je v Gradcu skupaj z dvema tovarišema pobegnil in se zatekel v Dunajsko Novo mesto, kjer se je začel izdajati za begunca iz nekega bombardiranega mesta. V taborišču, kjer se je nastanil, se je seznanil s Slovenci, somišljeniki OF in čez nekaj časa prišel po zvezi v Kranj, od tam pa k partizanom. 9. maja 1944 je postal borec Prešernove brigade, kmalu zatem pa politični delegat voda in namestnik četnega, nato pa bataljonskega političnega komisarja.

Potem ko je bil skupaj z drugimi člani odrednega štaba 7. februarja 1945 odstavljen, je bil nekaj časa na razpoloženju pri štabu Kosovelove brigade. Udeležil se je napada na postojanko v Gorjah in postal četni komandir. Moral bi postati komandant bataljona, ki bi nadomestil bataljon, zajet na Poreznu, pa so ga poklicali v divizijski štab, od tam pa poslali v 3. bataljon Vojkove brigade za pomočnika bataljonskega političnega komisarja. To je ostal do konca vojne. Po vojni je bil v JLA kot aktivni oficir, služboval je v vojnem letalstvu, leta 1965 pa so ga kot majorja upokojili. Zdaj živi v Pulju.

¹¹ Kokrški odred je bil ustanovljen 15. avgusta 1944 v Dragi pri Begunjah. Imel je tri bataljone in je nadziral območje med Kamnikom in Jesenicami na južnih pobočjih Karavank. Med najuspešnejše njegove akcije spada osvoboditev begunjskih zaporov 4. maja 1945. En bataljon je bil ob koncu vojne vključen v Šlandrovo brigado, eden na novo ustanovljen, dva pa sta odšla na Koroško. Po vojni je bil odred ukinjen. Prvi Kokrški odred je deloval od junja 1942 do marca 1943.

¹² Skofjeloški odred je nadziral območje med Savo in nekdanjo jugoslovansko-italijansko mejo ter do italijansko-nemške razmejitvene črte. Imel je dva bataljona. V zadnji ofenzivi je štab ukazal, naj se odred razdeli v manjše skupine, kar je imelo hude posledice. Od približno 350 borcev jih je ostalo le še 110, padel je tudi odredni komandant Oto Vrhunc-Blaž Ostrovrhar. Ob koncu vojne je odred skupaj s Prešernovo brigado osvobodil Gorico, nato so ga ukinili.

¹³ Za komandanta gorenjske grupe odredov je bil imenovan Evgen Matejka-Pemc, za političnega komisarja Radovan Dolenc-Perun, za načelnika štaba pa Dušan Švara-Dule. Štab je imel samo dva ali tri sestanke, nato pa so ga ukinili in voditelje razdelili po enotah. (Izjavi Dušana Švare-Duleta in Franca Jernejca-Milčeta. Arhiv IZDG, fascikel 254/III-4, 220/II-b, 226/a/III-2 ter depeša št. 120 štaba 9. korpusa v fasciklu 254/III-4. Tudi: Stanko Petelin: Prešernova brigada, stran 413.)

¹⁴ 4. operativna cona je bila ustanovljena 26. decembra 1942. Medtem ko sta bila 1943 na dolensko-notranjskem in primorsko-gorenjskem območju ustanovljena 7. oziroma 9. korpus, je na Štajerskem zaradi posebnih razmer ostala cona kot vojaška teritorialna organizacija vse do konca vojne.

Ko je nastal Jeseniško-bohinjski odred, je spadala pod štab 4. operativne cone 14. divizija s 1. (Tomšičevo), 2. (Sercerjevo) in 13. (Bračičevo) brigado, dalje 6. (Slandrova) in 11. (Zidanškova) brigada, ki sta včasih imeli skupni operativni štab, ter odredi Kamniško-zasavski, Kozjanski, Pohorski ter Vzhodno in Zahodno-koroški, oba v sestavu Koroške grupe odredov.

¹⁵ Stanko Petelin: Osvoboditev Slovenskega primorja, stran 52; Stanko Petelin: Prešernova brigada, stran 413.

Komande mest so imele nalogo mobilizirati vojaške obveznike, organizirati razne delavnice, skrbeti za transport raznega materiala, zbirati hrano, vzdrževati ceste in pota ter telefonske zveze, skrbeti za prehodne partizane itd. Kot vidimo, so komande mest pogosto opravljale isto nalogo kot odredi. Bilo je treba spet nekaj časa, preden so te pristojnosti razmejili.

POT V BOHINJ

Takoj po skromnem kosilu je odred odšel na pot, da bi čimprej prišel na svoje območje. Predjamo je zapustil nekako ob 14. uri ter prek Cola opolnoči prišel na Ottico. Tarn je prenočil in naslednjega dne, 31. avgusta ob 10. uri odšel dalje. Ob 15. uri je prišel na Lokve, kjer je ostal do večera 2. septembra. Vzrok za to zadrževanje lahko iščemo v dogodkih okoli Crnega vrha. Tarn so 1. septembra Gradnikova, 3. bataljon Kosovelove in udarni vod Vojkove brigade napadli domobransko posadko na Crnem vrhu in jo proti večeru uničili. Prešernova je bila v zasedi pri Godoviču, Bazoviška pri Idriji, Vojkova na Kalcah pri Logatcu, 1. in 2. bataljon Kosovelove pa sta bila nad Ajdovščino in Vipavo. Pričakovati je bilo, da bo sovražnik takoj udaril nazaj, med drugim tudi od Gorice—Trnovega ali iz Tolmina. Toda v okolici Lokev ni prišlo do bojev.

Zato je zvečer 2. septembra odred krenil naprej. Brez težav je prekoračil dolino Idrijce ter cesto in 3. septembra ob 6. uri zjutraj prišel v Novake pri Cerknem. Tam je počival do 14. ure 5. septembra. Medtem je nekaj borcev dobilo nove čevlje in obleko, odred je dobil tudi nekaj streliva, opreme in orožja iz skladišč v okolici. Kljub temu je še vedno primanjkovalo mitraljezov. Prav tako bi odred za zvezo s korpusnim štabom nujno potreboval radijski oddajnik in izurjene ljudi. Toda za zdaj je ostalo samo pri obljubah.¹

V Novakih je Franc Jernejc-Milče iz skupine 60 novincev, ki so tja prišli iz okolice Bleda in Bohinj a ter z Jesenic, izbral pet nekdanjih kurirjev, ki so bili vsi že po nekaj mesecev partizani, pa so jih poslali v brigade, ker jim niso zaupali terenski aktivisti.²

Iz Novakov je odred odšel 5. septembra ob 14. uri in prišel na Ribčevo planino na Jelovici 6. septembra ob 9. uri. Ta planina je bila križišče partizanskih poti, zlasti tistih, ki so vodile s Primorske prek Bohinj a na Pokljuko in dalje proti Koroški. Na Ribčevi planini je bilo tudi čakališče partizanov, ki tedaj še niso smeli podnevi mimo Bistrice ali čez železnico. Zato je tudi odred na tej planini počakal do večera, borci pa so po celonočnem pohodu spali in počivali.

6. septembra ob 19. uri je odred krenil proti Nemškemu rovtu, nato pa mimo Raven proti Ribčevemu lazcu, kjer je šel

čez Savo ter prišel v Zgornjo dolino. Mimo Stare Fužine je nato skozi Voje nadaljeval pot proti Uskovnici, kamor je prišel

7. septembra ob 9. uri. Spotoma so borci po vseh vaseh in cestah, kjer so hodili, trošili propagandno gradivo, ki ga je odred pred odhodom dobil na korpusnem štabu.³

Planina Uskovnica je ena največjih v Bohinju. S treh strani jo obdajajo strma pobočja, ki se spuščajo proti Vojam in Zgornji dolini. Na četrti strani pa jo varujejo veliki poključki gozdovi. S te strani, od Goreljka in Mrzlega studenca ter prek Rudnega polja, je bilo tudi pričakovati sovražnikove vdore iz doline Radovne, toda to je bilo mogoče nadzirati s severnih pobočij Poključke. Ražen tega je bilo na Uskovnici tudi več pastirskih koč, staj ter sirarna, kjer se je dalo stanovati.

Ce je bil le čas, so imele čete med potjo politični in vojaški pouk. Poleg omenjenih petih nekdanjih kurirjev se je odredu priključilo še nekaj drugih, tako da je že med pohodom proti Uskovnici narasel za 16 novincev.⁴ Takoj po prihodu v Bohinj pa je odred mobiliziral še tri novince.³

Po celonočnem pohodu med 6. in 7. septembrom so borci, ražen straž, zased in patrolj, na Uskovnici počivali, štab pa je takoj začel iskati zveze s terenskimi in političnimi delavci, zlasti z gospodarskimi komisijami, ki so bile odgovorne za pravično razdelitev bremen za prehranjevanje enot. Odredovi borci so bili tudi precej sestradani in so pričakovali, da bodo v Bohinju živeli bolje, kot so na Primorskem in na Dolenjskem.

Ponoči med 8. in 9. septembrom pa so se že spustile z Uskovnice v dolino patrolje, ki so po vaseh mobilizirale. Do zjutraj se je odred pomnožil za novih 39 borcev. V Češnjici je del odreda zvečer tudi priredil za tište čase velik in uspel miting, ki se ga je poleg borcev udeležilo tudi precej domačinov, zelo navdušenih nad programom in izvedbo.

Istega dne je odredni štab ustanovil tudi obveščevalni center, imenovan s kratico tudi OC. V njem so delali načelnik in trije obveščevalci.⁶ Praviloma so morali v obveščevalno službo izbirati stare, preizkušene borce, ki so bili tudi dovolj vojaško in politično izkušeni, da so lahko zbirali potrebne podatke. Načelnik centra je postal Franc Gregorač-Marko.⁷ Sicer pa je bil center dejansko obveščevalni oddelek štaba, center pa se je imenoval zato, kjer so tja prihajala poročila z raznih strani in od raznih ljudi.

Še istega dne je center začel z delom. Za začetek je pričel pošiljati kar podrobne podatke o prevozih na železnicah Ljubljana—Jesenice—Podrožčica, Jesenice—Gorica in Jesenice—Trbiž.⁸

Dopoldne 9. septembra pa je štab poslal čete na nove položaje. 1. četa je dobila ukaz, naj prek Pokljuke in doline Radovne odide na Mežaklo bliže k Jesenicam in Zgornjesavski dolini. Preostali del odreda, 2. in 3. četa, pa sta se zvečer premaknili nad vas Koprivnik. Tega dne je odred mobiliziral 30 novincev.

Ze ob odhodu iz Predjame je odredni štab nameraval iz čet ustanoviti bataljone. Spričo vsakodnevnega dotoka novincev je to postala nujnost. Odredni štab je že začel iskati sposobna vodstva za bodoče bataljone. Med drugim se je spomnil tudi na Franca Selana-Brinco,⁹ ki je bil 19. junija na Jelovici ranjen kot namestnik komandanta 1. bataljona Prešernove brigade. Selan se je zdel odredovemu štabu primeren za komandanta bataljona, ker je bil domačin iz Bohinja in je zato dobro poznal kraje in ljudi. Tedaj se je Selan zdravil v Bohinju, zaradi posledic rane pa je bil tudi še preslab za operativno enoto. Zato je odredni štab prosil štab korpusa, če sme Selana obdržati v odredu za bataljonskega komandanta.¹⁰

Cez dva dni, 11. septembra, sta se 2. in 3. četa odreda iznad Koprivnika premaknili na planino Goreljek. Ponoči so minerji porušili v Srednji vasi dva bunkerja, ki sta ostala cela, potem ko se je posadka iz postojanke umaknila. Večkrat so Nemci v teh bunkerjih čez noč imeli zasede, štab odreda pa se je tudi bal, da se ne bi znova naselili v Srednji vasi. Odred je mobiliziral sedem novincev.

Dne 12. septembra je štab poslal 2. četo z Goreljka prek Save na Jelovico. Savo, cesto in železnico je četa prekoračila ponoči med 12. in 13. septembrom po starem partizanskem prehodu Pod koriti. 3. četa in štab pa sta se vrnila na planino Uskovnica. Odred je mobiliziral novih 14 borcev.

Tako je bila tedaj 1. četa kot jedro bodočega 1. bataljona odreda na Mežakli, 2. četa kot jedro bodočega 3. bataljona nad Bohinjsko Belo na Jelovici, 3. četa kot jedro bodočega 2. bataljona pa na Uskovnici.

V naslednjih dneh ni bilo bistvenih sprememb. Odred je predvsem mobiliziral. Tako je 13. septembra mobiliziral 18 novincev, 14. septembra 12, dne 15. septembra pa kar 54.

Vse te novince je pripeljala 1. četa, ki je bila na Mežakli. Ta je ponoči med 14. in 15. septembrom odšla mobilizirat v vas Hrušica pri Jesenicah. Četa je tudi vdrla na železniško postajo in tam zaplenila pisalni in računski stroj, radijski sprejemnik, 3 telefonske aparate, 10 odej, 10 kg usnja za podplate, 5 rjuh, 16 metrov tkanine za žimnice, 6 metrov blaga za srajce, 3 železniške kožuhe ter razne malenkosti. Čeprav leži Hrušica zraven Jesenic in ob cesti ter železnici, se četa med akcijo s sovražnikom ni spopadla.¹¹

Da bi si pridobil ljudi, ki bi bili sposobni za vodstvo, je štab tega dne tudi zaprosil korpusni štab, naj mu dovoli zadržati podporočnika Janeza Ceferina-Goloba, ki se je prav tako kot Selan zdravil v bolnišnici na bohinjskem območju, ker je bil kot komandant 3. bataljona Prešernove brigade ranjen ponoči med 26. in 27. avgustom pri prehodu brigade čez železnico Ljubljana—Trst. Namenili so ga za načelnika odrednega štaba.¹²

Dne 16. septembra je odred mobiliziral nadaljnjih 14 novincev. Tako je od ustanovitve narasel kar za 207 novincev, najbrž pa tudi za več, ker v poročilih niso zajeti borci, ki so se znova vključili v našo vojsko ali pa so prišli iz bolnišnic in iz drugih enot.

O P O M B E

¹ Arhiv IZDG, fascikel 276 a/III, Stanko Petelin: Prešernova brigada, strani 414 do 420.

² Izjava Martina Zvaba.

³ Arhiv IZDG, fascikel 276 a/III, izjava Franca Jernejca-Mil-

⁴ Arhiv IZDG, fascikel 276 a/III.

⁵ Arhiv IZDG, fascikel 276 a/III.

⁶ Arhiv IZDG, fascikel 276 a/III.

⁷ Franc Gregorač-Marko, rojen 25. januarja 1922, v Zireh, mesar, v NOV od 10. junija 1943. — Arhiv IZDG, fascikel 295 a/VB, — seznam štaba odreda, fascikel 234 a/I-1 — poročila centra.

⁸ Zaradi primerjave naj navedemo nekaj teh poročil:

Dne 9. septembra so ob pol osmih peljali iz Ljubljane proti Nemčiji 4 transporte ranjencev, ob desetih 44 vagonov premoga, ob enajstih pa 5 vagonov vojaštva, 4 vagoni osebnih avtomobilov, kaj je bilo v drugih vagonih, se ni dalo ugotoviti. Prav tako ob 11. uri so peljali proti Nemčiji 32 vagonov premoga, ob 12. uri pa 50 vagonov slame.

Proti Gorici so peljali ob pol desetih 34 zaprtih vagonov z neznano vsebino, ob 14. uri 52 vagonov bencina in desk, ob 20. uri pa 15 vagonov ranjencev.

Dne 10. septembra je šio iz Ljubljane proti Nemčiji prek Jesenic 35 vagonov premoga. Dne 11. septembra je v isto smer šio ob pol osmih 15 vagonov, ob pol devetih 30, ob 12. uri 18 in takoj zatem še 40.

V obratni smeri je šio 11. septembra ob 12. uri 30 praznih vagonov, ob 13. uri pa 38 vagonov vojaštva in 12 vagonov avtomobilov, ob 14. uri 20 zaprtih vagonov z neznano vsebino, ob 14.30 pa 39 vagonov raznega blaga z Madžarske. Ob 16. uri je šio tudi 50 praznih vagonov za premog.

Dne 12. septembra sta dva transporta peljala iz Ljubljane prek Jesenic v Trbiž. V prvem je bilo 30 vagonov, v drugem pa 40 vagonov premoga. Istega dne sta peljala dva transporta iz Ljubljane prek Jesenic v Nemčijo in sicer ob 13. uri 46 vagonov, nekaj praznih, nekaj pa natovorjenih s tračnicami in avtomobili. Ob 18. uri pa je peljal v to smer vlak z 29 vagoni vojakov in 6 vagoni avtomobilov.

Dne 13. septembra sta peljala iz Ljubljane proti Trbižu dva transporta in sicer ob 9. uri 30 praznih vagonov, ob 10. uri pa 22 vagonov premoga. Ob pol desetih pa je peljal vlak z 52 vagoni z neznano vsebino proti Nemčiji. Vsako noč so peljali 3 do 4 transporte iz Italije in Madžarske proti Nemčiji.

Iz poročil lahko sklepamo, da so nastajala prek obveščevalcev opazovalcev, ki so opazovali prevoze s kakega hriba blizu železnice.

Poročilo za čas med 10. in 13. septembrom vsebuje tudi podatke o delu jeseniške železarne. Zaradi množičnega odhajanja delavcev k partizanom so morali tam zapreti že tri obrate in preostale delavce premestiti drugam. Železarni je tudi primanjkovalo nafte in olja. Na poziv maršala Tita je z Jesenic odšlo k partizanom nad

400 delavcev. Zato so vozili na delo tujce, pa tudi Dolenjce in Ljubljančane.

Odveč je ugibati, kako dragoceni so bili ti podatki za našo in zavezniške obveščevalne službe, saj so vsebovali potrdila raznih vesti o premikih nemških enot, o nemški industriji itd.

⁹ Franc Selan-Brinca, rojen 4. decembra 1919 v Bistrici v Bohinju, mizar, v NOV od 27. aprila 1943. Bil je do konca vojne komandant 2. bataljona odreda. Imel je 6 razredov osnovne šole, služil je v bivši jugoslovanski vojski pri pionirjih v Karlovcu. (Viri: predlog za čin v arhivu pers. odseka glavnega štaba, seznam borcev odreda v fasciklu 295 a V-B.) Franc Selan je umri po vojni.

¹⁰ Arhiv IZDG, fascikel 225/111-16. Korpusni štab je dovolil, da Selan ostane v odredu, ni pa o tem, kot se zdi, obvestil štaba 31. divizije in štaba Prešernove brigade. Zato so tam imeli Selana za dezerterja, ki je samovoljno ostal v odredu, ker se mu ni dalo nazaj v brigado. Prav tako so tudi v korpusnem štabu verjeto pozabili, da so dovolili odredu zadržati Selana. Zato so 18. oktobra ostro zahtevali od odrednega štaba pojasnilo, zakaj so zadržali Selana in druge dezerterje. Štab odreda je odgovoril 24. oktobra, da je zadržal »zabitnike« zaradi tega, da bi pritegnil še tišče, ki se skrivajo, za Selana pa da je odred dobil dovoljenje 19. septembra od korpusnega štaba pod številko 600. — Arhiv IZDG, fascikel 222/111-12.

¹¹ Arhiv IZDG, fascikel 276 a/III.

¹² Arhiv IZDG, fascikel 221/IV-16. Korpusni štab je odredu dovolil zadržati Ceferina, ki je ostal v odredu kot načelnik štaba do imenovanja za komandanta po odhodu Franca Jernejca-Milčeta.

USTANOVITEV BATALJONOV

Naslednje dni so še vedno prihajali v odred številni novinci. Tako je prišlo 17. septembra 19 novincev, 18. septembra 10, 19. septembra 24, 20. septembra pa celo 92. Dotok se je nadaljeval tudi naslednje dni. Del novincev je odred pošiljal na komando mesta Čepovan za dopolnitev brigad 9. korpusa. Zdaj je odredni štab iz čet tudi lahko ustanovil bataljone.

Kot prvi je bil 17. septembra iz 2. čete ustanovljen 3. bataljon, ki naj bi nadziral vso Jelovico od Kroke do Bohinja. V prejšnjih letih so nacisti po Jelovici požgali skoraj vse pastirske koče in senike, zato so morali borci taboriti pod šotori ali zasilnimi strehami iz lubja ali drugega priročnega gradiva. Povrh je bila jesen tudi precej deževna. Zaradi dežja je Sava močno narasla, Nemci pa so čežnjo podrli vse mostove ražen tistih, ki so jih lahko nadzorovali. Zato so morali borci tega bataljona Savo bresti, če so hoteli priti do hrane in do vasi na levem bregu. Zaradi pogostih sovražnikovih vdorov na Jelovico so morali tudi stalno premeščati taborišče.¹

Prvi komandant bataljona je postal Gustav Kumer,² politični komisar pa Jože Rožman-Peter.³ Konec septembra je bataljon štel 172 borcev in bork.⁴ S štabom odreda je imel bataljon le kurirske zveze; samo na eno stran je moral kurir hoditi 12 ur, precejšen del te poti je tudi nadziral sovražnik. Štab si je moral tudi preskrbeti vse pisarniške potreščine in najti pisarja, prav tako pa tudi poiskati ljudi, ki so dobro poznali Jelovico kot zelo nepregledno in težko prehodno območje.⁵

Dva dni kasneje kot 3. bataljon, 19. septembra, je iz 1. čete nastal 1. bataljon. Spet dva dni kasneje, 21. septembra, pa je iz 3. čete nastal 2. bataljon.⁶

Komandant 1. bataljona je postal Anton Znidar,⁷ politični komisar pa Karei Rozman,⁸ bataljon je bil nastanjen na Mežakli, sprva skupaj, nato pa ločeno po četah. Podobno kot 3. bataljon je tudi 1. taboril pod šotori in zasilnimi strehami. Konec septembra je štel 164 borcev in bork.⁹

Komandant 2. bataljona je postal Franc Selan-Brinca, politični komisar pa začasno Anton Turk.¹⁰ Konec septembra je štel bataljon 155 borcev in bork.¹¹

Dne 18. septembra je prišla iz Bistrice do Jereke patrolja, sestavljena iz policistov in nekaj gestapovcev, ki je štela 17

mož. V Jereki so zahtevali kolesa, nato pa so se odpeljali do Češnjice ter se prek Senožet vrnili v Bitnje ter dalje v Bistrico. Patrulja je imela s seboj dva dresirana psa.

Odredni štab je zaradi počasnih kurirskih zvez prepozno zvedel za patroljo. Njen prodor v Jereko pa je bil v bistvu taka predrznost, da so partizanski opazovalci celo mislili, da se Nemci morda nameravajo vdati. V resnici pa je bilo to ogledniška patrolja, ki je morala bržkone ugotoviti moč in razpored partizanskih enot na tem območju.¹²

2e naslednjega dne, 19. septembra zjutraj ob treh, se je iz Bistrice odpeljelo kakih 20 policistov z vlakom na Nomenj. Tam se jim je pridružilo še nekaj vojakov, nato pa so odšli proti Gorjušam.

Odredna obveščevalna služba je za nemški nameravani vdor na Pokljuko zvedela že 18. septembra zvečer, zvedela je



Borci in funkcionarji Jeseniško-bohinjskega odreda in domačini z Gorjuš septembra 1944. Z desne proti levi stoje: Janko Pristavec-Džuro, vodnik mobilizacijskega voda, za njim Martin Kavčič-Marko, tretji Franc Jernejc-Milče, komandant odreda, četrti Feliks Beznik, peta Angela Beznik z Gorjuš, šesti Vinko Strgar-Bošte z Gorjuš, sedmi Cene Beznik, vodja tehnike, osma Ivanka Stare-Tatjana s Koprivnika, deveta zadaj Marjeta Strgar-Bošetova mati, deseti dr. Ivan Hribernik-Matjaž, vodja ambulate »E«, enajsta Rezka Strgar-Bošetova, dvanajsti Stjepan Šrepfler, pomočnik političnega komisarja odreda, zadnji Stanko Lakota-Zdenko. Čepijo od leve proti desni: Peter Kopač iz Bistrice, drugi Bošetov sin, tretji Stane Oblak z Vrhniče

za začetek, toda štab je sklepal, da pojdejo Nemci iz Bistrice prek Zgornje doline ne pa prek Nomenja. Zvečer 18. septembra se je 2. bataljon premaknil z Uskovnice nad Bohinjsko Belo, minerski vod 2. bataljona pa je zvečer odšel v dolino, da bi razstrelil cestni nadvoz nad železnico v Mokrem dolu med Nomenjem in železniško postajo Soteska. Tja je odšlo 15 borcev. Toda med približevanjem cilju so padli v zasedo, se po kratkem spopadu umaknili in odšli spat na Gorjuše. Nastanili so se v enem od skednjev, okoli devete ure pa so Nemci obkolili vas. Prišlo je do krajšega spopada, v katerem sta dva borca padla,¹³ dva pa so Nemci ujeli.¹⁴ Po uspešnem spopadu so se Nemci takoj vrnili v Bistrico, s seboj pa odpeljali oba ujetnika in plen — tri puške. Drugi borci so se razpršili na vse strani. Kakih 200 kg razstreliva pa so že prej skrili.

Presenečenju na Gorjušah je vsekakor botrovala prevelika lagodnost in brezskrbnost borcev in vodstva skupine. Če so že šli spat v vas, bi morali vsaj postaviti stražo in se zjutraj zgodaj umakniti iz vasi v gozd. Tako pa so se zanašali na bližino 2. bataljona. Ker je minerski vod prišel na Gorjuše pozno ponoči, je skoraj izključeno, da bi Nemci zanj vedeli. Prav tako to domnevo izključuje dejstvo, da je obveščevalna služba že prejšnji dan vedela za cilj nemške akcije. Najbolj verjetno je, da so Nemci preiskali Gorjuše kot naselje, ki je bilo stalno sumljivo, da se v njem zadržujejo partizani, pri tem pa naleteli na minerje. Ta njihov poseg pa je bil prav verjetno povezan z dogodki v Radovni.

Nekako 11. septembra so pripadniki bataljona divizije »Brandenburg«, nastanjenega na Bledu, prišli s konji in vozmi po drva v Srednjo Radovno. Ko so se vračali, so jih napadli borci čete Vojske državne varnosti ter ubili dva konja, dva vojaka pa ujeli. Naslednjega dne je pridrl v vas kazenski oddelek omenjenega bataljona ter miniral Pangrčevo hišo, drugi dve pa je hotel zažgati, vendar se je poveljnik zadnji hip premislil. Pač pa so vse domačine izgnali iz hiš ter jih odvedli na kraj, kjer sta ležala ubita konja. Tam jim je oficir zagrozil, da bodo pobili vse vaščane ter požgali vas, če se ujeta vojaka ne vrneti. Ko vojakov do 20. septembra kljub temu ni bilo nazaj, so pridrli v dolino pripadniki divizije »Brandenburg«, domobranci iz več postojank v okolici Bleda in Radovljice, vojaštvo iz različnih enot na Bledu, pa tudi deli esesovskega policijskega polka »Totd«.¹⁵

Zjutraj so brandenburgovci in policisti obkolili Srednjo Radovno ter pričeli pobijati prebivalce in zažigati hiše. Nekaj mrličev so vrgli v ogenj, nekaj domačinov pa so zaprli v hiše in jih nato zažgali. Ta dan so umorili 24 ljudi, med njimi tudi sedem mesecev starega dojenčka. Pri Rekarju so pobili sedem članov družine. Da jih ne bi partizani motili, so se zavarovali s številnimi zasedami v okolici. Požgali so tudi nekaj senikov na Pernikih.

Vest o tragediji v Srednji Radovni je naglo obletela vso Gorenjsko. Mnoge je za nekaj časa preplašila, še več pa je bilo tistih, ki so od takrat še bolj sovražili nacizem.

Marsikdo se je kasneje spraševal, zakaj partizani niso napadli Nemcev, ko so požigali in morili v Srednji Radovni. Ob tem času je bil Jeseniško-bohinjski odred s 1. bataljonom na Mežakli, z 2. nad Bohinjsko Belo in s 3. nad Ribnim. Stel je približno 400 slabo oboroženih borcev. Več ur bi trajalo, preden bi kurirji obvestili vse tri bataljone, naj se zbero, prav tako pa je tudi štab odreda na Uskovnici šele po več urah zvedel za nemški vdor v Radovno. Ražen tega je bil sovražnik v veliki premoči, saj se je vdora v Radovno udeležilo vsaj



Čevljarji odreda pri delu

700 do 800 mož, odlično oboroženih in izurjenih. Povrhu pa nihče ni jemal dovolj resno nacističnih groženj.

Zato je odred ostal ob nemški akciji proti Srednji Radovni pasiven in je ni skušal motiti.¹⁶

Pač pa je naslednjega dne bil ves odred pripravljen na nove nemške vdore tudi na Jelovico in Pokljuko. Toda do tega ni prišlo. Nemci so se zadovoljili samo s tem, da so patrolirali in da je manjša skupina ponovno vdrila v Srednjo Radovno, kjer je ujela graditelja partizanskih skrivališč Valentina Rihtaršiča.¹⁷

Stab odreda se je že 20. septembra premaknil z Uskovnice na planino Grintavica, torej dlje od doline.¹⁸

Ustanovitev bataljonov je pomenila nadaljnji veliki uspeh v krepitvi odreda kot celote. Bataljoni so imeli po dve četi, ki sta pogosto taborili ločeno. Posebnega pomena je bila ustanovitev 1. bataljona na Mežakli, torej v neposredni bližini Jesenic, na starem partizanskem območju. Od tam naj bi bataljon razširil delovanje po Dolini proti Trbižu ter tako prodrl do krajev, kjer je bila še velika možnost za mobilizacijo in še dosti hrane. To območje pa je vedno veljalo kot sila nevarno za partizane in na njem nikoli ni bilo večjih enot.

Podobna je bila tudi vloga 3. bataljona, ki naj bi nadziral Jelovico, prav tako znano partizansko območje, na katerem se večje enote niso mogle dolgo zadrževati. Na Jelovici so bile takrat številne ustanove, prek nje pa je vodila tudi ena od poti, po kateri je 9. korpus dobival živež.

2. bataljon pa je imel nalogo varovati Bohinj, ta otok osvobojenega ozemlja, važen zaradi prehodov proti Koroški.

O P O M B E

¹ Poročilo štaba 3. bataljona v arhivu IZDG, fascikel 295 a/V F, poročila odrednega štaba, prav tam.

² Seznam 3. bataljona, fascikel 295 a/V L-4.

Gustav Kumer, rojen 30. avgusta 1917 v Mariboru, knjigovodja, v NOV od 12. marca 1944. Pozneje je postal načelnik odrednega obveščevalnega centra. Zdaj živi v Mariboru.

³ Izjava Jožeta Rožmana-Petra, poročilo štaba 3. bataljona, fascikel 295 a/V F.

Jože Rožman-Peter, rojen 4. januarja 1920 v Artičah pri Brežicah, v NOV od decembra 1943, trgovski uslužbenec na Bledu. Po vojni živi v Ljubljani. Leta 1969 direktor »Petrola«.

⁴ Seznam 3. bataljona, fascikel 295 a/V L-4. Seznam nima datuma, iz pripomb ob posameznih borbah pa se da sklepati, da je nastal konec septembra.

⁵ Poročilo štaba 3. bataljona, fascikel 295 a/V F.

⁶ Poročila odrednega štaba korpusnemu v fasciklu 295/a V-F, mapa št. 415, vložek 11/10 (kronika 1. bataljona) v Zelezarskem muzeju — oddelek delavskega gibanja — na Jesenicah ter partijsko poročilo pomočnika političnega komisarja ja odreda PK KPS za Gorenjsko, arhiv CK ZKS, fascikel 7309.

⁷ Seznam 1. bataljona, fascikel 295 a/V B-4.

Anton Znidar, rojen 12. januarja 1922 v Bistrici v Bohinju, kmečki sin, v NOV od 31. julija 1943, končal 8 razredov osnovne šole ter podoficirski tečaj. Umri leta 1948 v Ljubljani.

⁸ Karei Rozman, rojen na Vrhniki 1. novembra 1909, ključavničar, v NOV od 9. septembra 1943 (arhiv CK ZKS-7325).

⁹ Seznam 1. bataljona, fascikel 295 a/V B-4.

¹⁰ Anton Turk, rojen 23. februarja 1915 v Beli Cerkvi na Dolenjskem. Kot aktivista so ga Italijani ujeli v domači vasi 1. junija 1942 in ga poslali v internacijo v Italijo. Od tam je po kapitulaciji pobegnil ter se na Primorskem 10. oktobra 1943 vključil v NOV. Po prihodu Erbežnika za političnega komisarja bataljona je bil pomočnik političnega komisarja 2. bataljona, ob koncu vojne pa je postal oficir Ozne odreda. Po vojni se je vrnil v domače kraje in spet začel kmetovati.

¹¹ Seznam 2. bataljona, fascikel 295 a/V B-4.

¹² Poročilo odrednega štaba in OC, fascikel 234/a/I-1.

¹³ Padel je Drago Knific, rojen 1. junija 1925 na Jesenicah, v NOV od 9. septembra 1944. Kot mnogi drugi je bil mobiliziran v nemško vojsko, ko pa je prišel na dopust, je pobegnil v NOV. Bil je znani planinec in znan igralec namiznega tenisa (fascikel 249/11, izjava brez podpisa v gradivu za zgodovino JBO). Drugi padli borec je bil po rodu Poljak, njegovih podatkov ni bilo mogoče najti.

¹⁴ Imen in priimkov obeh zajetih borcev zaenkrat ni bilo mogoče ugotoviti. V »knjigi jetnikov« begunjskih zaporov, ki jo hrani Gorenjski muzej v Kranju, ni vpisanega nobenega zajetega partizana ne tega ne naslednjega dne niti ne nekaj naslednjih dni. Zaradi množičnega odhajanja k partizanom v tem času nacisti u jetnikov

največkrat niso pošiljali v Begunje, kjer se je trio zapornikov. Zaslišali so jih kar v štabih enot, na gestapovskih izpostavah ali krajevnih orožniških postajah. Kot no vinci niso vedeli kaj dosti Povedati, četudi so to hoteli. Zato so jih Nemci največkrat poslali kar v taborišča za vojne ujetnike ali v delovna taborišča, saj so se ujeti lahko izgovarjali, da so jih partizani mobilizirali. V Begunje Pa so pošiljali le take ujetnike, za katere so vedeli, da vedo kaj več zlasti o terenskih organizacijah.

¹⁵ Arhiv IZDG, fascikel 234 a/I-1 ter Pregled sovražnikovih enot na ozemlju 9. korpusa ter v soseščini v fasciklu 295 a/V-A. Esesovski policijski polk »Todt« je imel v tem času svoj 1. bataljon v Kamniku, 2. bataljon na Brezjah, tretjega v Naklem in četrtega v Sentvidu pri Ljubljani.

¹⁶ Poročila štaba JBO v arhivu IZDG, fascikel 295 a/V-F.

¹⁷ Zbornik »Boj pod Triglavom«, Gorje pri Bledu, 1966.

¹⁸ Fascikel 295 a/V-F.

NEKAJ MANJŠIH AKCIJ

V naslednjih dneh so poveljstva skušala borce, zlasti množico novih, usposobiti ne samo s teoretičnim poukom, ampak tudi z nekaterimi manjšimi akcijami, obenem pa jih še seznaniti z območjem, na katerem je deloval odred.

Zato je 22. septembra odšel vod 2. čete 2. bataljona pod poveljstvom četnega komandirja Mirka Košnika v zasedo k lesenemu cestnemu mostu čez Savo med Bitnjami in Bistrico. Zasedel je položaje na južnem pobočju Savnic, da bi prestregel patroljo, če bi prišla po cesti, toda glavni cilj je bila nemška zaseda, ki je skoraj vsako noč stražila most. Še pred zoro se je vod v največji tišini približal mostu in tam čakal nekako do desetih. Toda Nemcev ni bilo na spregled.

Nenadoma so borci opazili na nasprotnem, desnem bregu Save enega samega Nemca, ki je lovil ribe. Košnik, ki je kot domačin dobro poznal kraj, ga je sklenil ujeti ali ubiti. S seboj je vzel Toneta Svetino,¹ odšla sta po grmovju in hosti ob Savi proti toku, nato sta jo prebredla in se počasi pomikala navzdol po toku. Nameravala sta po vrbovem grmičevju priti Nemcu, ki je lovil ribe, za hrbet. Medtem bi zaseda pazila, da ne bi ribiču prišli na pomoč drugi Nemci, ki bi lahko bili kje v bližini.

Košniku in Svetini je uspelo priti do ribiča, toda ta ju je zaslišal in vprašal, kdo sta in kaj hočeta. Zdaj s presenečenjem ni bilo nič, odločiti se je bilo treba za odločno akcijo. Košnik je Nemcu zaklical v nemščini, naj dvigne roke. Toda Nemec ni ubogal in zato je Košnik nanj začel streljati iz »raubšicarke«, puške z odrezanim kopitom in cevjo. Toda vsi naboji po vrsti so bili pokvarjeni. Ko je Košnik skušal vložiti v puško nov okvir, ga je Nemec napadel, začela sta se ruvati in Nemcu je uspelo Košniku iztrgati puško iz rok. Tedaj pa sta s Svetino zaslišala lomastenje po grmovju. Prepričana sta bila, da se jima bližajo drugi Nemci. Po kasnejših ugotovitvah je nemška zaseda, ki je bila ponoči pri mostu, zjutraj odšla k Savi in tam spala, ko pa sta se Košnik in nemški vojak-ribič začela ruvati, se je zbudila in prihitela napadenemu na pomoč. Zaradi premoči in ker sta Košnik in Svetina imela za seboj Savo, pred seboj pa ozek pas grmovja, nato pa odprto polje ter Bistrico, sta stekla ob Savi proti toku, jo prebredla in se vrnila k tova-



Skupina borcev štaba odreda jeseni 1944 na Uskovnici

rišem. Ti niso mogli streljati, ker v grmovju niso videli ničesar in so se bali, da ju ne bi zadeli.²

Cesta v dolini, med bunkerji in ob železnici pa je postala kaj kmalu bogato lovišče za partizane. Ze naslednjega dne, 23. septembra, so odredni obveščevalci ujeli med Nomenjem in Bohinjsko Belo dva vojaka, ki sta nesla po cesti hrano posadki v enem od bunkerjev.³

Skoraj vsak dan je bilo kaj novega. Medtem ko 24. septembra ražen patruljiranja in vsakdanjega vojaškega ter političnega izobraževanja ni bilo kaj omembe vrednega, je odredni štab 25. septembra ustanovil šolsko taborišče. V njem naj bi se vojaško povsem neizurjeni ali pa pomanjkljivo izurjeni novinci pripravljali za bodoče akcije. Komandant taborišča, ki so ga imenovali »spremni lager« ali včasih celo 4. bataljon odreda, je postal Franc Marn,⁴ politični komisar pa Franc Likozar-Aleksander.⁵ Naloga šolskega taborišča je bila vsaj za silo izuriti pravkar mobilizirane borce. Zato se je to taborišče zadrževalo po odročnih krajih visoko v bohinjskih gorah. Sprva je bilo na Uskovnici, potem pa se je preselilo na planino Zajamniki, planino Grintavica, nazadnje pa celo na planino Krštenica ter Planino na Kraju blizu doma na Komni.

Vsekakor je s tem skušal štab omogočiti novincem, da bi jih urili v krajih, kjer jih sovražnik ne bi motil.⁶

V množičnem dotoku novincev pa se je skrivala tudi nevarnost. Predvsem so si nekateri sovražnikovi podrepniki skušali zadnji hip rešiti kožo. Spet druge je skušal gestapo vrniti med partizane, saj je znano, da nacisti niso vse do zadnjega popustili v svoji dejavnosti. Prav gotovo so se pripravljali, da bi svoje usluge ponudili novim gospodarjem.

Ze nekaj dni prej je štab odreda prejel obvestilo, da je iz Ljubljane odšlo nekaj desetih sovražnikovih agentov, ki imajo nalogo oditi k partizanom in jim zastrupljati hrano v kotlih, posebno pa pri štabih. Obvestilo je še navajalo, da se bodo ti ljudje posluževali zastrupljenih cigaret. Temu dokaj splošnemu sporočilu, ki je prišlo prek sanitetne uprave glavnega štaba, je sledilo veliko bolj stvarno: med no vinci, ki so še vedno prihajali v odred, je tudi človek, ki je veljal na Jesenicah za gestapo vskega agenta. Ko je odredni štab primerjal ta podatek z opozorilom glavnega štaba, je začel sumiti, da je na sledi zastrupljevalcem. Sam komandant odreda Franc Jernejc-Milče je prevzel nase nalogo, da ga bo razkrinkal, vendar tako, kot da bi ga povsem slučajno odkril. Tako nihče ne bi



Trije mladi kurirji štaba odreda

vedel, da so podatki o gestapovskem agentu prišli z Jesenic in nihče ne bi posumil v zaupnike naše obveščevalne službe.

Šolsko taborišče je bilo takrat na planini Krštenica, osumljeni pa je bil v njem kot borec. Komandant Franc Jernejc-Milče je prišel na Krštenico in napovedal pregled novincev. Ko so stali v vrsti, je zapovedal pregled opreme. Ko je prišel do osumljenega, je našel v njegovem nahrbtniku steklenico, polno neke tekočine in približno za en kilogram velik kos mila. Osumljenca, ki se je izdal al za Franca Erker ja, laboranta v jeseniški železarni, sicer pa doma iz Ljubljane, so takoj aretirali in pričeli zasliševati. Po krajšem obotavljanju je potrdil, da je odšlo iz Ljubljane 90 gestapovcev s strupom in da je tudi on eden od njih. Nameraval je zastrupiti predvsem komandante in politične komisarje, obenem pa tudi zvedeti kar se največ da o naši vojski. Prav tako je izdal imena 14 gestapovskih agentov v odredu, ki so jih vse takoj aretirali. Aretirance je odredni štab oddal Vojski državne varnosti, ki je naprej preiskovala problem.⁷

Ponoči med 26. in 27. septembrom je bila v neposredni bližini železniške postaje Bled v zasedi šestčlanska patrulja iz 2. bataljona, oborožena s puškami in enim mitraljezom. Po večurnem čakanju je napadla z rafali in streli iz pušk skupino sovražnikovih vojakov, ki je pred hotelom »Triglav«, kjer so bili nastanjeni nemški vojaki, nakladala razno gradivo na avtomobile. Po krajšem spopadu se je patrulja brez težav umaknila, še prej pa je okoli železniške postaje in hotela raztresla precej letakov. Pri napadu je bil zadet tudi sovražnikov žaromet, ki je takoj ugasnil, zato Nemci borcev niso mogli več obstreljevati. Število sovražnikov žrtev je ostalo neznano.⁸

Teh nekaj drobnih akcij je dalo sovražniku čutiti, da je na občutljivem jeseniško-blejsko-bohinjskem območju nastopila nova, močnejša sila, kot pa so bile četa VDV, kurirji in razne patrulje. 2e nekaj dni po odredovi reorganizaciji iz čet v bataljone se je pokazalo, da je bila ustanovitev odreda na tem območju nujnost. Zaradi pomembnosti pa bomo delovanje 1. bataljona obravnavali posebej, posebej pa tudi delovanje njegove 1. čete.

O P O M B E

¹ Tone Svetina, rojen 10. maja 1925 na Koroški Beli. Mobiliziran v nemško vojsko, uspelo mu je pobegniti, v NOV je vstopil 31. aprila 1944. Potem ko je bil 29. septembra ranjen, je bil do 17. februarja 1945 v bolnišnici odreda. Zaradi posledic rane je 90-odstotni vojaški vojni invalid. V NOV sta padla tudi dva njegova brata. Zdaj živi na Jesenicah kot upokojenec.

² Po vojni so namesto lesenega mostu zgradili betonskega, ki so ga tudi nekoliko prestavili. Iz neznanega razloga so v poročilih odrednega štaba kot kraj zasede omenili most blizu železniške postaje v Soteski. Poročila tudi omenjajo, kako je bil Nemec, ki je lovil ribe, ubit, druga dva pa ranjena. Košnik tudi trdi, da sta bila dva Nemca mrtva, eden pa ranjen, kar da je zvedel po vojni. Nemška poročila se niso ohranila. Zatorej lahko v točnost teh podatkov o nemških izgubah močno dvomimo, poleg tega pa ni jasno, če sta naša borca sploh kaj streljala.

³ Oba Nemca so ujeli terenski obveščevalci in ju predali odredu. Tam so skušali od njiju zvedeti za vojaške podatke, toda oba u j etnika sta vztrajno lagala. Predvsem sta na va jala popolnoma drugo enoto od tište, v kateri sta bila, pa tudi glede osebnih podatkov sta skušala speljati obveščevalce na napačno pot. Končno sta priznala, da se prvi piše Alois Roman, rojen 9. decembra 1901 v Kalternu na Tirolskem, po pokliču kmet, drugi pa Sebastian Schweinberger, rojen 7. januarja 1913, v Rottendamu na Zgornjem Stajerskem, po pokliču mlekar. Nato sta skušala pobegniti in so ju med begom stražarji ustrelili. (Poročilo obveščevalnega centra JBO, fascikel 234 a/I-1 in poročilo štaba odreda štabu 9. korpusa od 29. septembra v istem fasciklu.

⁴ Franc Marn-Cuk, rojen 23. avgusta 1911 v Gorenji vasi, delavec, v NOV od 5. julija 1943.

⁵ Franc Likozar-Aleksander, rojen 5. oktobra 1916 v Stražišču, železničar, v NOV od 28. januarja 1943.

⁶ Poročilo štaba JBO štabu 9. korpusa (fascikel 234 a/I-1. Po seznamu, napisanem zadnje dni septembra (fascikel 295 a/V-B-4) je šolsko taborišče štel ob tem času 95 borcev. Ražen funkcije šolske enote je taborišče opravljalo tudi funkcijo dopolnilne enote tako za odred kot tudi za druge enote 9. korpusa. Iz njega so namreč pošiljali v štab korpusa več je skupine novincev, ki so jih tamkaj razporedili po brigadah. Šolsko taborišče je bilo najdlje na Planini na Kraju, nekaj časa pa celo v planinski koči pri Sedmerih jezerih. Sprva, dokler ni bilo snega, z oskrbovanjem s hrano ni bilo posebnih težav, v zimskem času pa je bila pot čez Komarčo dejansko neprehodna tudi za pešce, kaj šele za mule. Ko je množični dotok novincev zaradi zime in ker so bile zaenkrat izčrpane vse mobilizacijske možnosti, usahnil, je bilo šolsko taborišče ukinjeno. Ražen tega je urjenje novincev opravljal tudi dopolnilni bataljon pri korpusnem štabu.

Po podatkih nekdanjega političnega komisarja taborišča Franca Likozarja-Aleksandra ter kurirja Antona Štroša je bilo taborišče

ukinjeno nekako konec oktobra. Po njuni izjavi so bili tri tedne na Planini na Kraju in en teden pri Sedmerih jezerih. Po dnevniku 2. bataljona pa je prišlo v ta bataljon dne 30. oktobra 22 novincev iz 4. bataljona (šolskega taborišča). Tako se torej izjavi Likozarja in Štrosa ujemata z arhivskim gradivom.

V šolskem taborišču so živeli strogo vojaško življenje. Vstajali so ob 6. uri, do 8. ure so se umili, telovadili, urejali ležišča in zajtrkovali. Od 8. do 13. ure so imeli vojaška predavanja, vaje na prostem in spoznavanje orožja. Od 13. do 16. ure je bilo kosilo, nato pa kratek počitek. Od 16. do 18. ure so bila politična predavanja.

⁷ Kasne je so razkrili, da je Erker navedel neresnično ime in da je bil dejansko Anton Erker. Pred vojno je družina, ki je veljala za izrazito nemškutarsko, živel v Medvodah, kjer je bil Antonov oče poveljnik orožniške postaje. Leta 1945 je emigriral v Avstrijo. Anton Erker je končal gestapovski tečaj na Koroškem in je tam imel ilegalno ime »Crni«, bil je povezan tudi z belogardisti. Vedevejevci so Erkerju dali piti strup, ki so ga našli pri njem, da bi ga tako preizkusili. Zato je umri čez nekaj ur, kajti dali so mu ga manjšo količino. Pozneje je zaradi Erkerja oziroma njegove izročitve korpusni Ozni nastalo precejšnje negotovanje. Korpusni štab je namreč menil, da so ga prezgodaj usmrtili, pred tem pa niso iz njega dovolj strokovno »izcedili« čim več podatkov. Štab odreda se je zagovarjal, da so temu krivi pripadniki Vojske državne varnosti.

Viri: poročilo štaba odreda štabu korpusa, fascikel 234 a/I-1, poročilo štaba korpusa Ozni 9. korpusa dne 29. septembra (fascikel 222/111-12, izjave Franca Jernejca-Milčeta, Franca Likozarja-Aleksandra ter Antona Štrosa pa tudi Janeza Pesjaka-Brka, ki je neposredno sodeloval pri razkrinkavanju Erkerja kot komandantov konjar.

⁸ Poročilo odrednega štaba korpusnemu v arhivu IZDG, fascikel 234 a/I-1.

USPEŠEN NAPAD NA ZASEDO

Med prav šolske primere partizanske taktike spada napad skupine dvanajstih borcev 3. bataljona na nemško patruljo tik zraven vojašnice na Bohinjski Beli, v kateri je bila takrat 6. šolska in dopolnilna baterija metalčev megle.¹

Proti koncu leta 1944 je bilo že bolj ali manj celo samim Nemcem jasno, da bo nacistična Nemčija vojno izgubila. Toliko bolj pa so se tega zavedali prisilno mobilizirani Slovenci, ki so se prejšnja leta uklonili nacistični volji in želji, da bi s svojim odhodom k vojakom rešili svoje pred preganjanjem ali celo smrti v taborišču, drugi pa niso imeli možnosti, da bi se priključili partizanom. Tedaj, konec 1944, so bile možnosti za prestop k partizanom veliko večje; najčešče je bilo potrebno samo počakati na priložnost. Zaradi množičnih pobegov iz nemške vojske k partizanom je tudi nacistično maščevanje nad svojci ubežnikov postalo redkejše. Nekaj takih prisilno mobiliziranih Slovencev se je znašlo tudi v vojašnici na Bohinjski Beli. Ni jim bilo niti treba iskati pogostoma nevarnih zvez z domačini, lahko so kar sami krenili iz vojašnice v gozd, ker so zanesljivo vedeli, da bodo kmalu naleteli na partizane.

Dan ali dva pred 28. septembrom sta tako ušla iz vojašnice dva Stajerca. Eden je bil doma iz Laškega.² Ta dva sta bataljonskemu štabu dala zelo podrobne in točne podatke o oborožitvi, razporeditvi in navadah v vojašnici na Bohinjski Beli.

Med drugim sta tudi povedala, da po večernem zboru vsak večer zasede manjši bunker na desnem bregu Save (vojašnica je bila na levem bregu) šest vojakov, ki so oboroženi s petimi puškami, eno pištolo in mitraljezom »zbrojevko«. Preden pridejo do bunkerja, ki leži v strmini tik ob robu gozda, morajo čez zasilno brv. Po izjavah obeh dezertirjev so odhajali v nočno zasedo predvsem mladi vojaki.

Na podlagi izjav obeh ubežnikov je bataljonski štab napravil načrt za drzno akcijo Nemcem pred nosom. Vojake naj bi njihova nekdanja tovariša, zdaj že partizana, ustavila in jim ukazala odložiti orožje, tedaj pa bi že planili izbrani partizani-prostovoljci in jih brez streljanja žive ujeli.

Bataljon je bil tedaj na Ribenski planini na Jelovici. V akcijo se je javilo obenem z obema ubežnikoma, ki naj bi kazala pot, dvanajst borcev. Med njimi je bil Franc Lovko iz

Cerknice,³ akcije pa se je udeležil tudi Vinko Kurzweil-Mili.' Okoli 15. ure je bil izbor prostovoljcev končan, na pot pa so odšli proti večeru prek Kupljenika. Dan je bil deževen, kar je bilo za nacrt celo bolje. Akcijo je vodil četni komandir Maks Pogačar.⁶

Skupina si je s Kupljenika še enkrat temeljito ogledala položaj vojašnice, komandir pa jim je določil naloge. Med borci je bilo več dezertarjev iz nemške vojske, ki so nosili uniforme, nekateri pa so nosili tudi samo dele zaplenjenih. Da Nemci ne bi prezgodaj zaslutili, da imajo opraviti s partizani, je komandir ukazal, naj partizani pred napadom titovke zataknejo za pas. V mraku so se člani napadajoče skupine počasi in previdno približali vojašnici. Bunker, v katerega naj bi odšla šestčlanska nemška zaseda, je bil iz lesa in pokrit z zemljo. Ob Savi je raslo vrbovo grmovje, skozenj se je vijugala steza, nato pa se je vzpenjala proti bunkerju. Tudi na strmini je raslo nekaj grmov. Po napadu je bilo pričakovati, da bodo Nemci iz vojašnice takoj začeli streljati v breg čez Savo, zato naj bi se borci nekaj časa umikali vzdolž Save in se šele čez čas začeli vzpenjati proti Kupljeniku, kjer bi se zbrali pri nekih svislih.

Nemce naj bi napadli iz neposredne bližine tako, da bi se razporedili ob stezi, ko se vije prek strmine proti bunkerju. Vedeli so tudi približno, koliko bo med posameznimi vojaki razmika, zato so se tako tudi razporedili. Na vsakega partizana je prišel en nemški vojak, ostalih šest pa je z mitraljezom odšlo na vrh strmine, da bi od tam po potrebi ščitili umik tovarišev.

Partizani so bili tako blizu vojašnici, da so slišali ropotanje po hodnikih, ko so vojaki odhajali na večerni zbor ob 20. uri. Nato so slišali tudi povelje: Dodatna straža izstopiti! Čez nekaj časa so slišali njihove korake, ko so šli čez brv. Tedaj je poveljnik zasede vprašal, če so že vsi čez most. Ko so se začeli vzpenjati po stezi proti bunkerju, je eden od ubežnikov, kot je bilo dogovorjeno, zavpil: »Halt« Ta klic je pomenil tudi povelje za napad. Vsak partizan v zasedi je skočil na svojega Nemca in začelo se je ruvanje in pobijanje s puškinimi kopiti. Toda namesto novincev so bili to pot v zasedi sami stari vojaki, ki so se takoj znašli in začeli streljati. Njihov odpor pa je bil zaman, napadalci so jih hitro obvladali in jim pobrali orožje, 4 puške znamke »Mauser« in eno češkoslovaško »zbrojevko« ter eno odejo. Iz vojašnice so začeli v gozd močno

streljati, zato so se partizani začeli umikati. Na zbornem mestu se jih je zbralo samo šest. Pogovarjali so se, kako je bilo med napadom. Čakali so nekako do polnoči, nato pa so odšli proti Ribenski planini, kjer je taboril bataljon. Kasneje so se vrnili tudi ostali, ki so bili v akciji, ražen komandir ja Pogačarja. Pozneje je obveščevalna služba zvedela, da leži v mrtvašnici v nekdanjih dvorskih garažah na Bledu šest mrtvih nemških vojakov, ki imajo skoraj vsi razbite glave, poleg njih pa da je tam tudi mrtev partizan v nemški obleki. To je bil pogrešani komandir Maks Pogačar. Po podatkih obveščevalne službe si je sam vzel življenje z bombo, ko je videi, da se zaradi hude rane ne more več rešiti.

Vsekakor pa je akcija uspela, čeprav ne čisto tako, kot se je nadejal bataljonski štab. Najbrž bi se vojaki-novinci v takem položaju, v kakršnem so se znašli, ko so iz teme planili nanje partizani, vdali. Toda vmes je prišlo nekaj nepredvidenega; namesto novincev so bili v zasedi stari vojaki. Načrtu za napad pa ni mogoče čisto nič oporekati in ravno tako tudi ne sami izvedbi. Žal je pri napadu izgubil življenje komandir Pogačar, toda v temi, goščavi in v neposredni bližini vojašnice, ko se je vsakdo umikal sam, je bilo skoraj nemogoče, da bi ga poiskali in skušali rešiti.⁶

OPOMBE

¹ Po pregledu sovražnikovih enot na območju 9. korpusa z dne 2. novembra (fascikel 295 a/V-A-2) in poročilu obveščevalne točke »Plus Minus« v Bohinju 2. novembra (nerazporejeno gradivo v arhivu IZDG). Kasneje je vojaštvo, ki je pripadalo omenjeni 6. šolski bateriji, zamenjal del divizije Brandenburg.

Po podatkih obveščevalne službe je imela 6. šolska in dopolnilna baterija dne 2. novembra 7 oficirjev in 47 podoficirjev, 250 starih vojakov in 500 novincev. Poleg pušk so imeli še 23 brzostrelk, 12 mitraljezov ter 39 različnih reaktivnih minometov za različno uporabo, od metalčev protitankovskih raket do metalčev megle, enocevnih in večcevnih. Približno isto število vojakov z enako oborožitvijo je bilo v vojašnici tudi ob napadu na zasedo 28. septembra.

² To je bil Stane Jančič, rojen 20. oktobra 1920 v Laškem, mizar. Kasneje je bil v ostrostrelski skupini, ki je delovala ob železnici Jesenice—Bistrica. Po osvoboditvi je bil nekaj časa pomočnik intendanta železničarskega bataljona 2. divizije KNOJ v Ljubljani.

³ Franc Lovko, rojen 1. novembra 1924 na Dolenjem jezeru pri Cerknici, v NOV od 11. oktobra 1943.

⁴ Vinko Kurzweil-Mili, rojen 7. oktobra 1920 v Postojni, v NOV od 5. septembra 1944. Kot češkoslovaškega državljana ga niso mobilizirali v nemško vojsko, pač pa so ga poslali delat k železnici na Koroško. Njegovi svojci, brat, sestra in starši so živeli od leta 1923 dalje v Stari Fužini v Bohinju, kjer je bil oče strojnik na električni centrali Savica, imeli pa so tudi gostilno. Po vojni je Vinko ostal v JLA kot oficir. Zdaj živi kot upokojeni major v Ljubljani.

Pred vstopom v NOV je Vinko Kurzweil sodeloval s partizani na Svinji, kopa so ga gestapovci razkrinkali, je pobegnil v Bohinj in se pridružil partizanom.

Zanimivi so spomini Vinka Kurzweila na akcijo pri vojašnici na Bohinjski Beli. Prišli so tako blizu vojašnice, da je slišal celo to, kako je dodatna nočna straža stopila na poziv dežurnega tri korake naprej. Vojaki, ki so šli v bunker, so imeli na glavah čepiče ne pa čelade. Ko so jih čakali, so jim ud je popolnoma otrpnili. Kurzweil je kot velik in močan fant dobil nalogo skočiti na enega izmed Nemcev. Razporedili so ga nekako v sredino vrste. Ko je na klic »Halt« skočil na vojaka, se je ta bliskovito obrnil in iz puške ustrelil nanj. Krogla mu je švignila pod pazduho, nato pa je zgrabil Nemca za vrat. Toda ta se je že toliko zasukal, da je Vinko zgrešil vrat in mu porinil palec v usta. Nemec ga je močno ugriznil, tako da se mu je rana še dolgo potem gnojila. Toda v naglici ugriza skoraj ni čutil. Med ruvanjem je Nemec Kurzweila praskal po obrazu, dokler ga Kurzweil ni z desnico odrinil in ga vrgel ob tla. Pokleknil mu je na prsi in ga z levo pestjo močno udaril po nosu. Na levem ramenu je imel kratko italijansko karabinko. Ko je imel Nemca pod seboj, ga je začel s kopitom tolči po glavi, dokler se ni

umiril. Iz vojašnice so že streljali, zato je naglo pograbil Nemčevo puško in začel bežati. Ko je bil sredi jase, so izstrelili v vojašnici svetilno raketo. Vrgel se je na tla in počakal, da je nehala svetiti. Toda med čakanjem se je zmedel in začel nato bežati v napačno smer, ravno tja, kamor so iz vojašnice začeli metati mine. Nazadnje je še padel med dve skali in se komaj izvlekel. Mine so padale vedno bliže. Med eksplozijo je zaslišal, kako nekdo teče za njim. Mislil je že, da ga zasledujejo Nemci, toda bil je Lovko, tudi ves upehan. Skupaj sta odšla proti zbornemu mestu, kjer se jih je nekaj zbralo. Okoli svisli so se ponoči pasle srne. Slišali so njihove korake ter mislili, da gredo pogrešani tovariši. Čas so si krajšali s pripovedovanjem, kako je bilo med napadom. Kurzweil se spominja, kako je nekdo pripovedoval, da se je eden od Nemcev pri prvih streljih naglo zvalil s steže v grmovje in tam, čeprav ranjen v obe nogi, začel odvijati pokrovček na bombi, da bi jo zalučal med partizane. Ta partizan ga je ubil s puškinim kopitom. Nekdo drug pa je vedel povedati, kako je med prerivanjem v temi nenadoma skočil predenj Nemec, on pa ga je iz neposredne bližine ustrelil skozi prsi.

Kasne je so zvedeli, da je bil pogrešani komandir Maks Pogačar, ki so ga Nemci najbrž kot svojega vojaka odpeljali skupaj z drugimi v mrtvašnico, ranjen skozi prsi. Nemci so ga našli kakih 100 metrov od prizorišča spopada. Tja se je zavlekel z zadnjimi močmi in nato izkrvavel. O tem, da bi se sam ubil z bombo, pa ni bilo nikomur nič znanega. Zato Kurzweil sklepa, da je komandirja ustrelil po pomoti eden od partizanov, podatek o njegovem samomoru z bombo pa verjetno ni točen, oziroma naj bi bil bolj opravičilo za pomoto. Prav tako se Kurzweil spominja pripovedovanja, da so imeli vsi mrtvi Nemci razbite glave od udarcev s puškinimi kopiti.

⁵ Maks Pogačar, rojen 11. oktobra 1921 v Krnici pri Gorjah, delavec, v NOV od 30. oktobra 1943. Spomladi 1943 je bil mobiliziran v nemško vojsko. Potem ko je pobegnil, je bil v minerskem vodu na terenu in v Prešernovi brigadi. Kot partizani so padli tudi trije njegovi bratje (»Boj pod Triglavom« in seznam 3. bataljona JBO, arhiv IZDG, fascikel 295 a/V-B-4).

⁶ Poročilo štaba odreda štabu 9. korpusa v fasciklu 234 a/I-1, izjava Vinka Kurzweila-Milija.

V RADOVNI IN NA MEŽAKLI

Dolina Save Dolinke od Jesenic do izvira pri Ratečah in do razvodnice ob jugoslovansko-italijanski meji z južnim in severnim pobočjem je veljala vedno kot neprikladno območje za partizanstvo. Razmeroma ozka dolina s cesto in železnico, sorazmerno gosto naseljena in s številnimi močnimi sovražnikovimi postojankami je bila na vzhodni strani zaprta z Jesenicami, kjer je bilo stalno po več sto mož sovražnikove vojske. Na zahodni strani je dolino zapirala bivša državna meja, ki so jo takrat še vedno stražili. Onkraj meje je bil Trbiž z okolico, kjer so živeli pomešani Avstrijci, Italijani in Slovenci. Tako Avstrijce kot Slovence je Italija, ki je kot del Koroške dobila ta predel leta 1918, močno zatirala. Rešitev so videli v vrnitvi pod Avstrijo, nato pa pod nacistično Nemčijo. Italija je v te kraje naseljevala svoje najbolj zagrizene fašiste. Tako že ob začetku osvobodilne vojne ni bilo v Trbižu in okolici ljudi, na katere bi se naslonili aktivisti OF. Na jugoslovanski strani meje pa so se še dolgo po decembru 1941 čutile politične posledice neuspele vstaje. Zato tudi tukaj razvoj Osvobodilne fronte dolgo ni mogel dohiteti razvoja v drugih krajih.

Severno pobočje Doline pripada Karavankam. Pas gozda je razmeroma ozek, ker je drevesna meja nizko zaradi visoke nadmorske višine same doline. V višjih predelih so goličave. Na koroški strani pa se Karavanke še bolj strmo spuščajo v dravsko dolino. Zato je sovražnik lahko z zelo majhnimi silami temeljito nadzoroval vse prehode pa tudi celoten greben Karavank.

Na južni strani Doline so nekoliko bolj položna pobočja, razčlenjena z več dolinami. Toda tudi tu je pas gozda razmeroma ozek, nato pa preide v skalnate goličave Triglava, Škrlatic in drugih nad 2000 metrov visokih gora. Edino pri Jesenicah je za partizanstvo pripravna Mežakla, ki obsega kakih

14 krat 5 km veliko območje, dejansko precej strm, z gozdovi poraščen greben. Toda tudi tega oklepa s severne strani dolina z Jesenicami, cesto in železnico, z južne strani dolina Radovne s cesto, z zahodne pa cesta, ki se spušča iz doline Radovne v Moj strano.

Zato je vsa prejšnja leta osvobodilne vojne veljala Mežakla kot zadnja partizanska postojanka. Leta 1942 so se stalno

zadrževali partizani v Karavankah le pod Stolom, prav tako tudi leta 1943. Dlje na zahod so prihajali bolj poredkoma in še to v manjših skupinah oziroma so se zadrževali tod le terenski politični aktivisti, pa še ti so živeli v zelo hudih razmerah.

Zato je bil odhod 1. čete Jeseniško-bohinjskega odreda na Mežaklo dne 9. septembra 1944 dokaj tvegano dejanje in poskus, da bi se po daljšem času na Mežakli spet nastanila večja partizanska enota. Kot je znano, je iz te čete nastal tam dne 19. septembra 1. bataljon Jeseniško-bohinjskega odreda. Četa je pospešeno mobilizirala in 15. septembra opravila na Hrušici že opisano akcijo za hrano in opremo.

Navzočnost večjih partizanskih sii je sovražnik kaj hitro zaznal. Bataljon je imel težave pri oskrbi z vodo, saj na Mežakli ni studencev ampak samo mlake. V taborišču je moralo biti vse tiho tako kot v prvih partizanskih časih, morali so paziti, da se iz kuhinje ni preveč kadilo. Ze 25. septembra je pričelo snežiti, zato so se partizani preselili izpod šotorov v senike, kjer so si uredili tudi ognjišča, da so se lahko ogreli in posušili. Bataljonski štab je taboril pri 1. četi, 2. četa je bila v senikih pol ure stran.

Dne 26. septembra je bil v taborišču zbor celotnega bataljona. Po zboru je 1. četa odšla na novo območje. Utaborila se je na Dovški planini, severno od vrha Jerebikovca (1385 m) in približno 3 km jugovzhodno od Mojstrane. Ponoči med 26. in 27. septembrom so partizani spali v svislih, četno poveljstvo pa v smučarski koči športnega kluba Dovje-Mojstrana, ki je bila čisto blizu senika.

Istega dne pa je 2. četa poslala zasedo k železnici med Kočno in Blejsko Dobravo. Sedmerica je šla v prehranjevalno akcijo. Četa se je zavarovala s stražami in patroljami, tako da so bili dopoldne v taborišču samo kuharji. Patrolje so odšle skoraj na vse strani, saj je bilo zemljišče zaradi gozdov nepregledno, Nemci pa so dobro poznali vsa pota. Zaseda ob železnici ni imela uspeha. Minerji VDV so namreč blizu zasede minirali železnico. Komaj je zaseda prišla na odrejeni ji položaj, je odjeknila eksplozija, zato so prišli na kraj eksplozije Nemci. Zaseda je nanje od daleč izstrelila nekaj rafalov, nato pa se je iz strahu pred obstreljevanjem iz protiletalskih brzostrelnih topov, ki jih je bilo na Jesenicah kar lepo število, umaknila. Popoldanske ure je četno poveljstvo izkoristilo za vojaški in politični pouk.

Zjutraj 27. septembra je četa vstala ob 6.30. Takoj so spet na vse strani odšle patrulje in obveščevalci. Kljub temu pa so okoli osmih Nemci napadli taborišče, kjer je bila četa prejšnje dni, zdaj pa je bila tam samo kuhinja. Partizani so se srečno umaknili, Nemci pa so razdejali ognjišče in uničili živila, lonce pa iz neznanega vzroka pustili cele. Potem je bataljonski štab sklepal, da je bilo taborišče izdano, saj so se Nemci izognili vseh patrulj in straž. Po vsej verjetnosti je bila sploh samo manjša patrulja, ki se je iz strahu, da je ne bi obkolili, naglo umaknila. Neoboroženi borci so se pred napadom poskrili v bližnjem gozdu. Zvečer pa je spet pričelo močno deževati.

Proti večeru je krenil tudi vod 2. čete proti Krnici, da bi požgal leseni most med Gorjami in Spodnjo Radovno. Za zavarovanje je vodnik postavil dve zasedi proti Gorjam, kjer je bila sovražnikova postojanka. Most je bil dolg kakih 20 m. Nanj so partizani naložili precej drv in jih zažgali. Most se je vnel in ko je na sredini pregorel, padel v vodo. Sovražnik akcije ni poskušal motiti.

Prva četa je dan preživela v miru. Zjutraj so imeli vsi četni starešine sestanek, na katerem so razpravljali o disciplini in o načrtih za prihodnje akcije za nabavo hrane. Medtem so borci poslušali vojaška in politična predavanja. Popoldne je četa zapustila Dovško planino zaradi očitne nevarnosti, da bo sovražnik napadel. Utaborila se je nekaj sto metrov više na severnih pobočjih Jerebikovca. Zvečer pa je del čete odšel v vas Mojstrana po hrano. Ko so se partizani vračali, jih je dež premočil do kože. Toda svojo nalogo so opravili zelo uspešno, saj so s seboj prinesli precej hrane in pripeljali eno kravo.

Zjutraj 28. septembra se je 2. četa preselila v drugo taborišče, ker so domnevali, da je staro izdano. 2e ob sedmih se je utaborila na novem kraju, do devetih pa so kuharji skuhali zajtrk. Patrulje so odšle proti Poljanam in Savskim ovinkom. Deževalo je in pihal je močan veter, zato se drugi partizani skorajda niso ganili izpod šotorov. Zvečer je patrulja šestih partizanov odšla v Gorje po hrano, vrnila se je opolnoči. Partizani prve čete nad Dovško planino pa so se sušili, čistili orožje in poslušali predavanja. Zvečer je odšlo osemnajst borcev v dolino po hrano in opremo. Med 21. in 23. uro so z Dovjega odpeljali z vozom več lovskih pušk, nekaj obleke in živeža,

zaplenili pa so tudi 1200 nemških mark. Obenem so po vaseh razdelili precej letakov in partizanskega časopisja.

Tudi 29. September je bil deževen. Zjutraj je 2. četa poslala dve patrulji, in sicer eno proti vasi Perniki, in drugo proti Savskim ovinkom. Prav tako so odšli v dolino tudi obveščevalci. V taborišču je ostalo le nekaj borcev, ki so pomagali v kuhinji ali čistili orožje. Po kosilu je odšel bataljonski komandant nadzorovat 1. četo. Z njeno razporeditvijo je bil zadovoljen, le pri nočnem obhodu straž je enega borca razorožil in po kazni poslal na štab odreda, da ga pošljejo na Primorsko v brigado. Popoldne je odšel četni komandir 1. čete z močnim spremstvom iskat mostove na cesti Mojstrana—Radovna. Vrnil se je zvečer, ne da bi našel kak most, ki bi ga lahko porušili. To kaže, da četa ni imela zemljevidov in ne ljudi, ki bi poznali kraj. Zvečer je četa poslala trojko z mitraljezom, da bi zaščitila miner je, ki so ob 19.55 razstrelili približno en kilometer južno od Dovjega manjši železniški most. Akcija je uspela, promet je bil po partizanskih poročilih prekinjen za 48 ur. Se podnevi pa je skupina borcev gradila v gozdu skrivališče, kjer naj bi spravili hrano, zaplenjeno prejšnjo noč.



Skupina borcev odreda januarja 1945

Naslednjega dne, 30. septembra, se je vreme nekoliko izboljšalo. 1. četa je bila še vedno nad Dovško planino, sovražnik pa je temeljiteje z zasedami nadziral Mojstrano in bližnjo okolico ter legitimiral civiliste. 2. četa je bila v starem taborišču na Mežakli. Vstala je že ob šestih zjutraj, ker je bilo nevarno, da bo prišlo do večje sovražnikove akcije. Taborišče je varoval kar pet stražarjev hkrati, proti Pernikom in Savskim ovinkom pa sta odšli patrulji. Medtem so borci, ki so ostali v taborišču, poslušali vojaška in politična predavanja. Okoli poldne sta prišla k bataljonskemu štabu dva kurirja iz 1. čete, malo za njima pa še eden, ki je spremljal bataljonskega komandanta, ki se je vračal od 1. čete. Okoli 15. ure, ko so pokosili, so vsi trije kurirji iz 1. čete in štirje borci iz 2. čete odšli proti položajem 2. čete. Komaj pol ure hoda od taborišča pa so padli v zasedo »raztrgancev«, ki jih je spustila v neposredno bližino in nato začela nanje streljati iz vsega orožja. Dva kurirja sta bila takoj ubita,² sovražnik ju je sezul in jima pobral uporabno opremo ter dele obleke, nato pa se je umaknil. Takoj ko so v taborišču zaslišali streljanje, je komandant bataljona poslal tja skupino borcev, ki jo je vodil njegov namestnik. Toda prišli so prepozno. Pokopali so le oba borca. Trije pa so pribežali v taborišče ranjeni. Eden je imel v desni nogi tri krogle iz brzostrelke, drugi na prsih rano od dum-dumke ter prestreljeno roko, tretji pa je bil samo opraskan.

Naslednjega dne se je 1. četa vrnila iznad Dovške planine, bataljon se je zbral v Krmi, da bi si borci odpočili in da bi izvedli nekatere aretacije. Zvečer 3. oktobra je 1. četa poslala v Spodnje Gorje skupino enajstih partizanov po živino. Vodil jih je namestnik četnega komandirja Milan Marolt-šuštar,³ s seboj so imeli dva mitraljeza, sicer pa je bila skoraj polovica partizanov brez orožja. Nad križiščem cest z Bleda proti Spodnjim in Zgornjim Gorjam je komandir postavil trojko z mitraljezom. Drugo trojko z mitraljezom pa je postavil nad cesto nasproti hiše, kjer so bili dogovorjeni, da dobijo peko kruha. Potem je komandir z intendantom in partizanko Valči Bertoncelj stopil v hišo, ki je imela vhodna vrata obrnjena proti vzhodu, torej proti železnici Jesenice—Bohinj. Najverjetneje so trojko pri tem opazili Nemci, ki so stražili železnico, lahko pa je bila v bližini tudi kaka njihova zaseda. Medtem ko je bil komandir z intendantom in partizanko v hiši, so jih Nemci začeli obkoljevati. Niso pa računali na zasedo, v

kateri je bil kot mitraljezec Vladimir Stojan.⁴ Ta je trikrat ustavljal Nemce, misleč, da so partizani, po tretjem pozivu pa je začel streljati nanje. Ob prvem poku je komandir s partizanko in intendantom planil iz hiše. Prva je skočila partizanka Valči. Na hišnem pragu je odrinila nekega Nemca, mislila pa je, da je partizan. Potem se je razvnel kratek boj iz neposredne bližine na dvorišču hiše. Nemci so bili zaradi streljanja iz zasede prav tako presenečeni kot partizani, posebno še, ker so dobili ogenj v hrbet. Nihče od tistih treh v hiši ni bil ranjen, pač pa je eksplozivna krogla razbila koleno četnemu bolničarju, ki je bil pri zasedi. Na cesti je ležalo truplo nemškega vojaka, ki so mu partizani pobrali novo mavzerico, 30 nabojev, dve ročni bombi, pas in torbico za naboje, potem pa so se umaknili.⁵ Vsekakor je moral imeti sovražnik več ranjenih ali celo mrtvih.⁶

Zjutraj 6. oktobra je 1. četa spet poslala zasedo na ruševine tovarne cementa v Mojstrani. Vendar se sovražnik ni pokazal in zaseda se je sredi dneva vrnila.

2. četa pa je večkrat porušila daljnovid med električno centralo v Spodnji Radovni in Jesenicami. Imela je več spopadov z raztrganci, ki so jo stalno zasledovali. Potem pa je obračunala z izdajalcem, ki je lazil za njimi z izgovorom, da reže leskove šibe.⁷



2. bataljon Jeseniško-bohinjskega odreda na Vogarju januarja 1945

O P O M B E

¹ Po poročilu štaba Jeseniško-bohinjskega odreda obveščevalnemu odseku glavnega štaba (fascikel 76/IV-B) 11. decembra 1944 je bilo na Jesenicah skupaj 883 oboroženih sovražnikovih vojakov (545 pripadnikov protiletalske obrambe, 170 deželnih strelcev, 42 »raztrgancev«, 30 mož železniške policije, 9 gestapovcev, 50 policistov, 15 orožnikov in 22 obratnih stražarjev v železarni). Na Koroški Beli je bilo 230 pripadnikov protiletalske obrambe in manjše število deželnih strelcev, v Javornškem Rovtu 15 obratnih stražarjev in 15 deželnih strelcev, na Javorniku 45 deželnih strelcev in na Hrušici 136 deželnih strelcev.

Po poročilu štaba Jeseniško-bohinjskega odreda obveščevalnemu odseku glavnega štaba (fascikel 76/IV-B) 15. decembra 1944 je bilo v Beli peči (Italija) 40 obmejnih stražarjev, v Ratečah 15 mož železniške policije, na prelazu Korensko sedlo 15 orožnikov in 10 obmejnih stražarjev, v vasi Podkoren 9 obmejnih stražarjev, v Kranjski gori 26 orožnikov, 40 obmejnih stražarjev in 10 pripadnikov protiletalske obrambe, na Grajeniku 30 pripadnikov »folksšturma«, v Gozdu 130 pripadnikov protiletalske obrambe, 120 pripadnikov SA, ki so biti tam na nekem tečaju ter 60 mož železniške policije. Na Dovjem je bilo 28 orožnikov in 8 pripadnikov protiletalske obrambe. V Mojstrani je bilo 45 obmejnih stražarjev. Torej je bilo v dolini od Koroške Bele pa do Bele peči skupaj okroglo 2000 sovražnikovih vojakov, povečini dobro izurjenih, oboroženih in opremljenih. Okrepitev pa so jim lahko pripeljali tudi s Koroške ali iz Italije oziroma iz blejske okolice.

² Vinko Frčej, rojen 16. septembra 1924 v Lazah pri Gorjah, v NOV od 27. septembra 1944 ter Matevž Frelj, rojen 12. avgusta 1905 na Jesenicah, v NOV od 26. septembra 1944. Podatki: evidenca 9. korpusa, fascikel 249/11, seznam 1. bataljona, fascikel 295 a/V-B-4 ter kronika 1. bataljona v Zelezarskem muzeju — oddelek delavskega gibanja — Jesenice, mapa št. 415, vložek 11/10.

³ Milan Marolt-Suštar, rojen 1. novembra 1916 v Špitaliču, student, v NOV od 20. julija 1944. Zdaj diplomirani inženir, živi na Jesenicah. Podatki: pismo Milana Marolta, seznam 1. bataljona v fasciklu 295 a/V-B-4.

⁴ Vladimir Stojan, rojen 27. marca 1921 na Bledu, delavec, v NOV od 17. septembra 1944. Zdaj živi na Jesenicah. Podatki: seznam 1. bataljona, fascikel 295 a/V-B-4.

⁵ Poročila štaba odreda štabu 9. korpusa, fascikel 234 a/I-1, izjava Ivana Marolta.

⁶ Poročila navajajo, da so padli trije Nemci, dva sta bila hudo, več pa laže ranjenih. Spet drugo poročilo pa trdi, da je en Nemec padel, dva pa da sta bila ranjena. Zakaj je prišlo do različnih poročil, ni bilo mogoče ugotoviti.

⁷ Izjava Miloša Sove. Poglavje je napisano po kroniki 1. bataljona v Zelezarskem muzeju na Jesenicah in poročilih štaba odreda štabu korpusa (fascikel 234 a/I-1) pa tudi po poročilih orožniške postaje Dovje 30. septembra, 1. in 26. oktobra, (arhiv IZDG, fascikel 23/1-9).

POHOD 1. CETE 1. BATALJONA K BELOPESKIM JEZEROM

Dopoldne 12. oktobra je dobila 1. četa, ki je taborila v Krmi, ukaz, naj se premakne v Zgornjesavsko dolino in sicer ne več k Dovjemu, ampak h Kranjski gori, torej v kraje, kjer še ni bilo nikoli dlje časa nobene partizanske enote ražen terenskih aktivistov ali kurirjev. Po prvotnem načrtu naj bi četa šla tja mimo Zgornje Radovne, nato pa mimo Vrtaške planine, Vršiča in Glave nekam pod Spik. Četa je odšla na pot po kosilu, vreme je bilo lepo. S seboj je nosila za tri dni hrane in kotle ter orožje in strelivo. Kot vodnika sta bila določena Milan Marolt in Andrej More-Gandi,¹ ker sta kot izkušena planinca dobro poznala kraje.

Zvečer se je četa utaborila v koči pri slapu Peričnik v dolini Vrat in si skuhala čaj iz smrekovih vršičkov. Ponoči pa je četno poveljstvo zvedelo, da Nemci že vedo za smer njihovega pohoda in da so že odšli v zasede na vse možne prehode na južnih pobočjih Doline. V četi so namreč imeli, ne da bi za to vedeli, gestapovskega vrinjenca, ki so ga kasneje odkrili.

Zato sta Marolt in More predlagala, naj bi se četa zjutraj prebila prek Martuljkove skupine. Pot je bila zelo tvegana, saj mnogo partizanov še nikoli ni bilo na tako visokih gorah, v četi pa niso imeli tudi nikakršne planinske opreme, povrh pa so bili še močno otovorjeni. Če bi tudi tam Nemci imeli kako zasedo, bi lahko zadali četi hude izgube tudi z majhnim številom vojakov.

Oba vodnika sta med zajtrkom na kratko poučila partizane, kako naj se vedejo v skalovju in česa naj se varujejo. Se v temi je četa krenila po dolini Vrat proti Aljaževemu domu in pri pastirski koči zavila navkreber v skalovje na severni strani. Sprva je šio kar dobro. Dan je bil lep in mnogi so uživali ob pogledu na lepote gora. Tudi na tišino ni nihče več pazil, partizani so vriskali in peli. Vodnika sta jih priganjala, ker sta se bala, da se ne bi znočilo prej, preden bi prišli spet v dolino.

Četa se je ustavila pri bivaku II. Vanj niso mogli vsi, ampak samo štirinajst. Godovali so Francije in vsi so bili razposajeno dobre volje. Četno poveljstvo se je podpisalo v spominsko knjigo. Kmalu je bilo treba naprej. V bivaku so si

izposodili tudi staro, preperelo vrv, da bi jim pomagala pri plezanju.

Četa se je vzpenjala proti Oltar ju. Od Triglava so se začele poditi goste megle. Oba izkušena planinca sta se zbala nevihte ali vsaj slabega vremena, ki bi jim ob tem letnem času in tako visoko v gorah povzročilo hude nevšečnosti. Zato sta neprestano priganjala, naj gredo hitreje. Kaj kmalu so prišli na greben. Tam se je začel najtežji del poti, spust v dolino. Pogled na meglo je na mnoge porazno vplival. Poleg tega je pred dnevi zapadel sneg, ki je na severni, osojni strani tudi obležal. Krenili so še nekoliko proti jugu, da bi poiskali stezo. Tam so dosegli nadmorsko višino 2560 metrov, kar je menda največ, kar je pri nas dosegla kaka partizanska četa.

Po strmi polici so se spustili še bolj proti jugu, prekoračili precej strm in visok prag, nato pa so zavili proti severu po zasneženi drči. Nazadnje so prispeli na snežišče. Rušile so se skale, na snežišču so četo začudeno opazovali trije gamsi. Prek snežišča so se posamezniki spuščali z vrvjo, ki jo je držal Marolt. Spet se je pokazalo, kako težko je, če ljudje niso vajeni gora. V kopnem ta spust za vsaj za silo izurjenega planinca ni bil posebno težaven, toda partizani povečini še niso bili nikoli na taki poti, povrh so bili še otovorjeni z orožjem in opremo, pa še sneg jih je oviral. Zato je bil ta spust precej vratolomna zadeva; samo prek snežišča so se spuščali vsaj tri ure. Precej je pomagai tudi More, ki je posameznikom sproti svetoval, kam naj stopijo in kako naj se vedejo, obenem pa jih vzpodbujal. Na snežišču pa je ostal za spomin škaf, ki ga nihče več ni mogel nesti, vračati ponj pa se tudi nikomur ni dalo.

Bilo je že pozno popoldne in sneg je začel zmrzovati, tako da so kmalu hodili po samem ledu. Nazadnje so spet prišli na mehak sneg in se po njem pridržali v dolino. Pričelo se je mračiti. Sprva so mislili prenočiti kar Za Akom, toda to misel so opustili zaradi mraza, ki je vedno huje pritiskal. V temi so hodili mnogo bolj počasi. Nad zgornjim slapom bi bolničarka kmalu zdrsnila čez skale. Končno so pozno ponoči le srečno pispeli do Martuljka ter se nastanili po senikih ter v Lipovčevi koči.

Cez dan 14. oktobra je četa počivala, kar je po tolikih naporih razumljivo, pa tudi še čez noč med 14. in 15. oktobrom ter podnevi 15. oktobra.

Tega dne zvečer je odšlo 11 partizanov po hrano. S terenskimi aktivisti, ki so se zadrževali na karavanski strani, ni bilo še zveze, zato so obiskali najbližjega kmeta blizu železniške postaje Gozd-Martuljek ter mu vzeli prašiča, nekaj moke, krompirja in drugih živil. Medtem ko so eni nosili živila, so bili drugi v zasedi pri cesti. Prišla je patrolja in z njo se je zaseda udarila. Zdi se, da je en Nemec padel. Nato so partizani začeli legitimirati vsakogar, ki je prišel mimo. Med civilisti so naleteli tudi na moškega v gestapovski uniformi, oboroženega z belgijsko pištolo ter na dva civilista, Nemca. Vse tri so odpeljali s seboj proti Lipovčevi koči. Zjutraj so jih tam poiskali terenski aktivisti ter se pritožili zaradi rekvizicije, ki so jo po naključju naredili prav pri človeku, ki je že dlje časa podpiral terence. Zadevo so uredili tako, da so nekajkrat terenci organizirali, da so kmet je sami odstopili četi potrebno hrano.

Iz Lipovčeve koče pa je četi ušel eden od treh zajetih Nemcev, zato se je četa 16. oktobra proti večeru premaknila višje v hribe proti Kranjski gori ter se nastanila v senikih, kjer se je zadrževala več dni.

V tem času so se zlasti izkazali minerji, ki so bili s četo. Ze 16. oktobra so med Kranjsko goro in Mojstrano minirali železnico, tako da je iztirila lokomotiva. Ražen tega so na dveh krajih minirali tračnice, da je bil promet prekinjen za 48 ur. Naslednjega dne je komaj pol kilometra od železniške postaje Kranjska gora naletel vlak na mino. Spet je bila proga 24 ur neprevozna. Dva dni kasneje, 19. oktobra, pa so minirali progo na treh krajih med Mojstrano in Ratečami, da je bil promet prekinjen 12 ur. Tedaj so med drugim minirali progo pri vasi Podkoren.

Prek obveščevalne službe se je zvedelo, da nameravajo Nemci kranjskogorski hotel »Erika«, ki leži ob cesti proti Vršiču, uporabiti kot bolnišnico za ranjene esesovce. Zato je štab odreda ukazal, naj hotel popolnoma uničijo. Zvečer 25. oktobra je odšla k hotelu cela 1. četa z dvema minerjema. Milanu Maroltu se je lepega hotela zdelo škoda, vojna se je bližala koncu, zato je miner jema ukazal, naj minirata samo centralno kurjavo. Odnoslo je samo eno steno in tako je bil hotel zaenkrat za bolnišnico neuporaben.

Naslednjega dne, 26. oktobra, so se minerji spet približali železnici ter kakih 5,5 km zahodno od Dovjega ob 19.15 razstrelili progo pod vlakom, ki je pripeljal iz Mojstrane. Iztirili so

trije zaščitni vagoni, lokomotiva in službeni voz, 4 osebe, med njimi kurjač in strojevodja, so bile ranjene. Uničene je bilo 50 metrov proge, promet pa ustavljen za 32 ur.

Po akciji na hotel »Erika« se je četa vrnila na Dovško planino, kjer se je zadrževala vse do 2. novembra. Seveda se ni vračala čez Martuljkovo skupino ampak po južnih pobočjih Doline.

Zadrževanje čete okoli Kranjske gore je bilo za te kraje velik dogodek. Četa je postavljala zasede in čakala na manjše sovražnikove skupine, ki pa se iz strahu pred napadi niso pojavile. Izvedla je tudi več prehranjevalnih akcij in politično delovala med domačini. Nekaj fantov je tudi mobilizirala. Razumljivo je, da je v tem času zaradi oddaljenosti imela dokaj slabe zveze s štabom bataljona in odreda, ki je bil v Bohinju. Predvsem pa so se partizani privadili krajev, kar je bilo velikega pomena za kasnejše načrte kako poživiti osvobodilno vojno na tem območju.

Ze 2. novembra je 1. četa spet krenila h Kranjski gori, tudi tokrat po južnih pobočjih Doline mimo Mojstrane in severno od Vrtaške planine. Nastanila se je v senikih na severnem pobočju Vitranca pri Kranjski gori. Tam se je zadrževala dan ali dva.

V Podkorenu so rekvirirali blago v trgovini in se dogovarjali s fanti, ki so imeli pozive za v nemško vojsko, naj pridejo k njim. Nato so odšli v Tamar, od tam pa mimo velike skakalnice prek jugoslovansko-italijanske državne meje na Mecnovec, kjer so se nastanili v prazni italijanski obmejni postojanki.

Naslednjega jutra so že odšle patrulje proti Belopeškemu jezeru in Beli peči. V gozdovih je ena od patrulj naletela na gozdne delavce, ki so napravljali les. Bili so primorski Slovenci. Komandir in politični komisar sta se začela z njimi dogovarjati za sodelovanje. Delavci so vse obljubili in kazali precejšnje navdušenje. Predvsem pa so obljubili, da pojdejo proti večeru v Trbiž in od tam prinesejo cigaret in italijanskega vina. Četno poveljstvo pa je že delalo načrte za pohod k samemu Trbižu, kamor od spomladi 1943, ko je tja prodrla manjša patrulja s Primorske, še ni bilo partizanov.

Ceprav so delavci kazali navdušenje, pa četno poveljstvo le ni povsem zaupalo njihovim izjavam. Zvečer je odšla k cesti, ki pelje ob odtoku iz spodnjega jezera, manjša zaseda, v kateri je bil tudi Vladimir Stojan. Precej pozno je staj na

straži pri zasedi Roman Simozzi.² Nenadoma je zaslišal po poti korake in glasen pogovor. Takoj je ugotovil, da gre proti njemu večja skupina ljudi. Ustavil jih je in povprašal, kdo so. Odgovorili so mu, da so delavci, ki so odšli v Trbiž po cigarete in vino žanje in naj jih spusti naprej. Simozzi jim je že skoraj verjel, ko pa je opazil kljub temi med njimi nekoga, ki je imel na glavi čelado, kar je ugotovil po njenem odsevu, je začel streljati. Delavci so se razbežali, toda med njimi so bili Nemci, ki so odgovorili na strele. Začel se je kratek boj, po katerem se je zaseda umaknila. Četa v italijanski obmejni postojanki je slišala strele in takoj vedela, kaj je. Bilo je očitno, da so izdani, ražen tega pa so delavci tudi vedeli ali vsaj sklepali, kje so. Zato se je četa naglo pripravila za premik in še ponoči odšla nazaj čez jugoslovansko-italijansko mejo ter se po stari vojaški stezi spustila v Tamar, kjer se je ustavila v planinskem domu. Tam je počivala čez dan. Poveljstvo je sklepalo, da je izhod iz Tamar ja zaprt z nemškimi zasedami, zato je delalo načrte za pohod prek Jalovca v Trento. Zvečer je proti plazovom na severnem pobočju Jalovca res odšla izvidnica z Moretom na čelu, toda kmalu se je vrnila, ker je bila pot zaradi poledenosti neprehodna. More kot izkušen planinec je to kaj hitro ugotovil. Zato so se ponoči premaknili po severnem pobočju Vitranca in mimo Kranjske gore v Martuljek, kjer so se spet nastanili v Lipovčevi koči. Pomocnik političnega komisarja čete, Terezi ja Rakovec³ je namreč dobila hudo vročino, tako da ni mogla nikamor naprej. Čakali so dan ali dva, da je za silo okrevala, nato pa so prek severnega pobočja Vrtaške planine in mimo Mojstrane odšli spet na Dovško planino, kamor so prispeli 10. novembra zjutraj.

Tarn so čez dan počivali, zvečer pa se je del borcev odpravil v dolino po hrano in opremo. Bilo je kakega pol metra snega in precej mraz, precej borcev pa brez odej. Zato so šli ponje v sedanji počitniški dom »France Rozman«. Drugi so na Dovjem nabrali precej hrane in izpraznili tudi trafiko. Vračali so se po poti, ki pelje iz Mojstrane na Dovško planino.

Niso pa vedeli, da jim sledijo Nemci. Tega dne, 11. novembra, se je začela manjša ofenzivna akcija Nemcev v trikotniku Bohinj—Bled—Mojstrana. Obmejni stražarji iz Mojstrane so dobili nalogo napasti četo, ki jim je po Zgornjesavski dolini toliko časa povzročala take preglavice in se jim je vedno izmuznila.

Ceta se je zavarovala z zasedo ob poti, ki pelje poševno iz Moj strane proti vzhodu. Cetno poveljstvo ter odredni oficir Ozne s svojim kurirjem so bili v smučarski koči, borci pa so spali v večjem seniku v plitvi dolinici, ki jo je pred pogledi od Mojstrane zakrival manjši greben, prek katerega je vodila že omenjena pot.

Mitraljeska trojka, ki je bila v zasedi onkraj grebena ob poti, je bila verjetno premalo pozorna. Nemcem, ki so se bližali po sledi, ki jo je puščala skupina, ko je nosila hrano in odeje z Dovjega, je pomagala tudi megla, sneg pa je dušil njihove korake. Uspelo jim je brez strela zajeti zasedo. Kasneje so našli Alojza Hočevarja,⁴ ki je bil pri zasedi na straži, z glavo razbito s puškinim kopitom. Verjetno so najprej njega presenetili in pobili, druga dva borca v zasedi pa zajeli brez strela. Ta dva so verjetno ustrelili kasneje med spopadom.

Takoj ko so opravili s stražarjem in zasedo, so nemški obmejni stražarji zasedli greben in z mitraljezom začeli streljati na smučarsko kočo. To pomeni, da jim je bil razpored znan. Po prvih streljih so se borci, ki so bili nekoliko vstran v svislih, brez žrtev umaknili, le razbežali so se na vse strani in pustili precej opreme.

Nemške krogle so stene iz desk, iz katerih je bila narejena smučarska koč, brez težave prebijale. Vrata pa so bila obrnjena proti severu, torej proti Nemcem. Če v koči je bil nekdo ranjen ali mrtev. Tedaj se je znašel četni komandir Ludvik Velikonja.⁵ S svojo brzostrelko je začel streljati v eno od desk na južni strani koč, torej stran od Nemcev, kjer se je tik za koč začel gozd. Z rafalom je kot z žago prežagal desko najprej spodaj, nato pa še zgoraj ter jo potem odsunil z nogo. Vsi preživeli so se rešili skozi to odprtino, toda Velikonjo je komaj nekaj korakov od rešilnega gozda zadel dobro pomerjen strel iz puške dobrega strelca.

V tem boju je imela četa šest mrtvih in sicer: Ludvika Velikonjo, četnega komandirja, Staneta Ivančiča, četnega političnega komisarja,⁶ pomočnika četnega političnega komisarja Terezijo Rakovec-Stano ter borce Alojza Hočevarja, Marka Grčarja⁷ in Jožeta Lampiča.⁸ Trije borci so bili laže ranjeni, četa pa je izgubila tudi eno lahko in eno težko »breda«.

Preživeli borci so se z Dovške planine neorganizirano umikali proti vzhodu in jugu, pač stran od Nemcev v gozdove Mežakle. Toda kmalu so v bližini vrha Petelin naleteli na

Nemce, ki so prišli tja najbrž iz Radovne. Zaradi tega so se še bolj razpršili in se reševali, kakor so vedeli in znali. Posamezniki so jo ubrali proti Bohinju, toda tudi v Radovni so naleteli na Nemce. Ko pa so prišli po večurni ali sploh celodnevni hoji v bližino Bohinja, so tam videli dogorevajoče koče na Uskovnici. Več dni je trajalo, preden so se borci te čete spet zbrali pri 2. četi in štabu bataljona, ki sta bila na planini Grintavica blizu Uskovnice. Sem sta prišla po akciji na Bistrico v Bohinju dne 8. novembra. Precej borcev je tudi manjkalo, tako da je štab moral četo popolnoma reorganizirati in določiti tudi novo četno poveljstvo.⁹

Vsekakor je bil uspešni nemški napad na četo na Dovški planini posledica nebudnosti stražarja, sicer pa je bilo sploh premalo stražarjev, pa tudi patrolje, ki bi morala proti dolini, ni bilo. Kakor je megla koristila Nemcem, ko so se bližali planini, tako je koristila tudi partizanom, ki so se umikali. Očitno pa je, da so imeli Nemci namen četo na Dovški planini obkoluti in so se ji zato bližali od Radovne in Petelina.

Prav tako je kot na dlani, da se je četa le prevečkrat zadrževala na tej planini, kar so nazadnje zvedeli tudi Nemci in jo napadli.



Skupina borcev odreda pred nekim senikom. Slikano jeseni 1944

O P O M B E

¹ Andrej More-Gandi, rojen 20. maja 1911 na Jesenicah, tehnik, v NOV od 26. septembra 1944 (podatki: seznam 1. bataljona).

² Roman Simozzi, rojen 24. julija 1915 v St. Bieronu v Franciji, gozdar, po narodnosti Poljak, v NOV od 10. septembra 1944 (podatki: seznam 1. bataljona).

³ Terezija Rakovec-Stana, rojena 15. oktobra 1921 v Rovtahn pri Kropi, delavka, članica KP od 3. maja 1943, v NOV od 15. avgusta 1943. Podatki: seznam 1. bataljona in partijsko poročilo v arhivu CK, mapa 7314.

⁴ Alojz Hočevnar, rojen 9. aprila 1908 v Podložu, polir, v NOV od 3. oktobra 1944. (Podatki: seznam 1. bataljona).

⁵ Ludvik Velikonja, rojen 4. avgusta 1922 v Idriji, mizar, član KP od 20. marca 1944, v NOV od 18. septembra 1943 (podatki: seznam 1. bataljona in partijsko poročilo 1. bataljona v arhivu CK, mapa 7314).

⁶ Stane Ivančič, rojen 10. avgusta 1911 v Bovcu, fotograf, član KP od 3. maja 1943, v NOV od 2. februarja 1943 (podatki: seznam 1. bataljona in partijsko poročilo 1. bataljona v arhivu CK, mapa 7314).

⁷ Marko Grčar, rojen 17. aprila 1917 v Telčah, uradnik, v NOV od 15. septembra 1944 (podatki: seznam 1. bataljona).

⁸ Jože Lampič, rojen 6. junija 1911 v Ljubljani, strojnik, v NOV od 16. septembra 1944 (podatki: seznam 1. bataljona).

⁹ Pohod 1. čete 1. bataljona Jeseniško-bohinjskega odreda je opisan na podlagi pričevanj Milana Marolta, Miloša Sove in Alberta Antoniča, članka Milana Marolta v reviji »Gore in ljudje«, Ljubljana, leto 1946, strani 201–203 in na podlagi poročil štaba odreda štabu korpusa v fasciklu 234 a/I-1. Ta poročila omenjajo samo nekatere akcije, kaj pa je bilo vmes, pa ne poročajo. Za to je več razlogov. Predvsem četa ni imela svoje pisarne, od bataljona pa je bila razmeroma daleč in so zato bile zveze s štabom redke. Dogodki so obnovljeni le na podlagi sklepanj in izjav, zato so možne tudi kakšne netočnosti, vendar opis vsaj približno ustreza resnici. Največja pomanjkljivost so datumi. Po izjavi Milana Marolta je četa odšla k Belopeškemu jezeru z Dovške planine 2. novembra, po izjavi Antoniča in Sove pa se je vrnila tja 10. novembra. Kje se je zadrževala vmes in kdaj je bila kje, pa ni bilo več mogoče ugotoviti, saj se je čas odmaknil, nihče pa ni pisal dnevnika oziroma se nobeden ni ohranil.

SPOPADI OKOLI JESENIC

Dne 13. oktobra je bila v zasedi pri vasi Krnica cela desetina 2. čete, da bi preprečila sovražniku premike proti Srednji Radovni in sploh po dolini proti Krmi in Zgornji Radovni. Nenadoma pa so jo napadli »raztrganci« in Nemci, ki so prišli po gozdu zasedi za hrbet. V kratkotrajnem spopadu so padli štirje borci,¹ ostali pa so zbežali.²

Dne 12. oktobra je dobil bataljonski obveščevalec Martin Zvab-Milan nalogo, naj nekje na Jesenicah minira kako napravo tako, da bo kar najbolj škodoval delu železarne. Dodelili so mu tudi miner ja, ki naj bi ga spremljal in ki naj bi opravil miniranje. Iz Krme sta s polnima nahrbtnikoma plastika odšla mimo Zgornje Radovne in Jerebikovca ter prekorčila cesto, Savo in železnico, nato pa po pobočju Karavank odšla proti Javorniškemu Rovtu. Zvab se je namreč kot domačin odločil za miniranje cevi, po katerih teče voda iz zbiralnega jezera na turbino v elektrarni, ki obratuje za valjamo na Javorniku. Kot poznavalec krajev in delovnih navad v železarni je Zvab izbral za miniranje sila strm in skoraj nedostopen kraj. Računal je namreč, da bodo morali Nemci, če akcija uspe, najprej narediti pot, potem pa po njej pripeljati nove cevi. Ta kraj je bil nad nekdanjo žago na Javorniku, ki ga domačini imenujejo Trebež. Ponoči med 13. in 14. oktobrom sta obveščevalec in miner postavila med cevi dve mini razporejeni tako, da bi eksplozija uničila štiri cevi, vsako s premerom pol metra in dolgo štiri metre. Ob pol šestih zjutraj 14. oktobra je razstrelivo eksplodiralo. Nekaj minut zatem pa je odjeknila nova eksplozija nekaj više ob cevovodu. To je bilo delo minerjev Kokrškega odreda.⁸ Zaradi te sabotaže je za en teden nehala obratovati valjarna na Javorniku. Ko so Nemci popravili cevi, so okolico minirali s protipehotnimi minami.⁴

Dne 16. oktobra je četa iz nekdanjih kraljevih koč v Krmi odšla nazaj na Mežaklo in se utaborila na njenem vzhodnem delu blizu Obranice. Borci so imeli na voljo kakih deset ali enajst šotorov; nekateri so bili iz padal, s katerimi so zahodni zavezniki spuščali razno blago. Zaradi večje varnosti je četa večkrat menjala taborišče.

Dne 21. oktobra so minerji pri železniški postaji Dobrava razstrelili železnico Bohinj—Jesenice ter za nekaj ur prekinili promet. Sicer pa je četa mobilizirala, varovala poti proti

Bohinju in celotno območje, večkrat pa je tudi porušila daljnovid med Srednjo Radovno in Jesenicami.

Posebno razburljivo dogodivščino sta imela dne 31. oktobra bataljonski pisar Mirko Ulčar⁵ ter borec Leopold Šmid.⁶ 2e prejšnji dan sta odšla na Jesenice, da bi tamkaj dobila pisalni stroj za potrebe bataljonske pisarne. Močno je deževalo, zato sta se čez noč ustavila v Ulčarjevem stanovanju pod Mežaklo ter tam tudi prespala. Zjutraj je Ulčar odšel v mesto v civilni obleki, da bi si ogledal položaj in se dogovoril za stroj. Šmid pa je bil medtem v Ulčarjevem stanovanju in je čakal, kdaj se bo Ulčar vrnil. Tudi Ulčarjeva žena in sin sta odšla po nekaj opravkih v mesto. Ulčar se je vrnil okoli poldne in stopil v hišo. Takoj nato je zaslišal trkanje na vrata. Ko je pogledal, kdo je, je opazil dva nemška policista. Imel je še vse dokumente in bil v civilu, zato jima je sklenil odpreti, misleč, da bosta morda le kaj vprašala in odšla ali pa da sta prišla po zasebnih opravkih. Da ga ne bi videi tudi kak slučajni obiskovalec, je Šmid stopil iz kuhinje v shrambo.

Toda policista je predvsem zanimalo, zakaj se Ulčar, ki je bil pred odhodom k partizanom kot železničar zaposlen na Dunaju, ni vrnil v službo. V nacistični Nemčiji je bila namreč samovoljna zapustitev službe kaznivo dejanje. Ulčar se je zagovarjal v kuhinji, iz katere so vodila vrata v shrambo, kjer je bil še vedno skrit Šmid, ki je s pripravljeno brzostrelko v rokah čakal, kaj se bo zgodilo. Nenadoma je eden od Nemcev opazil na stolu Ulčarjevo partizansko bluzo in titovko z zvezdo. Tam ju je pustil, ko se je preoblekel, preden je šel zjutraj v mesto. Policist je takoj zaslutil, zakaj se Ulčar ni vrnil v službo na Dunaj, ter potegnil pištolo in jo nameril na Ulčarja. Nemudoma mu je tudi napovedal aretacijo. Drugi pa je na ukaz prvega začel preiskovati stanovanje. Med drugim je odprl tudi vrata v shrambo, kjer je bil skrit Šmid. Ta je takoj, ko so se odprla vrata, pritiskal na petelina in policista pokosil, zatem pa pomeril na drugega in ga prav tako ustrelil. Nato sta Ulčar in Šmid, ki sta mislila, da je hiša obkoljena, takoj planila k vratom in zbežala iz hiše ter prek strelišča ušla na Mežaklo. Kmalu zatem so prišli v hišo domači gestapovci in raztrganci ter stanovanje temeljito preiskali in izropali. Ulčarjeva žena in sin sta bila opozorjena, kaj se je zgodilo, zato se ništa več vrnila domov.⁷

Nekaj dni pred koncem oktobra se je četa utaborila v dolinici, z zahoda zaprti s hribom. Šotori so bili na obeh pobočjih dolinice, kjer se je končala slaba kolovozna pot. Kuhinja je bila kar pod smreko. Dne 1. novembra je bila izredno gosta megla, tako da se je videlo komaj nekaj metrov daleč. Zato so se Nemci in gestapovsko-domobranska skupina z Jese-
nic pod vodstvom enega izmed domačinov neovirano približali



Borci 2. bataljona na Vogarju januarja 1945

taborišču in ga z vso silo napadli, prej pa so že zabodli stražarja. Očitno je bilo, da je bilo taborišče do potankosti izdano. Medtem ko so se drugi borci prav zaradi goste megle brez posebnih težav umaknili skozi vrzel v sovražnikovem obroču, je v enem izmed šotorov ostal Ivan Bugar. Temu je prejšnji dan med hojo padla izza pasu italijanska ročna bomba in mu eksplodirala med nogami ter ga hudo ranila. Tovariši so ga zasilno obvezali in ga spravili v šotor, nato pa začeli iskati zveze z bolnišnico. Do večera jim zveze ni uspelo dobiti, zato so jo spet iskali pozno ponoči, toda brez uspeha. Zato je ranjenec ostal čez noč v taborišču, kjer so ga zjutraj ujeli sovražniki in ga ustrelili. Ves napad je trajal le 10 do 15 minut, Nemci in domobranci so zaplenili junico, ki jo je četa pripeljala prejšnji dan, ter uničili razno opremo, hrano in druge uporabne reči pa so odnesli s seboj na Jesenice. Tam so razkazovali tudi zaplenjeno junico.⁸

Po tem ko je četa ostala skoraj brez opreme in zlasti brez šotorov, se je premaknila v vas Perniki. Tam so jo naslednjega dne, 2. novembra, ko je bila spet gosta megla, znova napadli Nemci in raztrganci. Četa je bila ob začetku napada zbrana na vojaškem predavanju, sovražnik pa se ji je spet neopaženo čisto približal. Toda komandir je takoj ukazal organiziran umik in četa se je brez žrtev prebila. Po podatkih obveščevalne službe je imel pri napadu sovražnik enega ranjenca, četa pa je izgubila »lahko brečo« z 200 naboji in italijansko puško s petimi naboji.

Dne 4. novembra so izvedli minerji 1. bataljona dve uspešni akciji. Ena skupina je razstrelila 30 metrov proge blizu železniške postaje Dobrava, druga pa 120 metrov med Jesenicami oziroma Hrušico in vhodom v karavanški predor. Pri vходу je bil bunker s številno posadko, ki je na minerje začela silovito streljati, vendar so se umaknili brez žrtev.

Dne 6. novembra pa je četa, pri kateri je bil tudi bataljonski štab, dobila ukaz za premik na planino Praprotnica na Poljuki, kak kilometer vzhodno od Uskovnice. Tja je prispela še istega dne.⁹

Med vzroke, zakaj je odredni štab poklical 2. četo 1. bataljona z Mežakle, lahko štejemo neugodne vremenske razmere. Bližala se je zima in v višjih legah je že nekajkrat zapadel sneg. Mežakla je bila premajhno območje za stalno zadrževanje tudi takšne enote, kot je bila četa. Sovražnik je bil

izredno občutljiv in je partizane stalno napadal in zasledoval.

V zimskem času bi zato morali partizani taboriti zunaj, kar bi bilo prehudo za večino, zlasti za mobilizirance in starejše letnike. Ražen tega bi sovražnik lahko v snegu sledil vsakega posameznika. Poleg tega pa je štab nameraval izpeljati večjo prehranjevalno akcijo v Bistrici v Bohinju, ki je bila močna okupatorska postojanka. Akcija je zaradi tega zahtevala, da se je udeleži kar se da največ partizanov.

S tem da sta se 2. četa in štab 1. bataljona premaknila na Pokljuko, torej v bližino odrednega štaba in 2. bataljona, je tudi prenehalo obdobje samostojnega delovanja bataljona. Od 6. novembra pa do 4. decembra, ko je bil odred prvič reorganiziran, ga lahko obravnavamo v okviru dejavnosti celotnega odreda.



Borci in borke 2. bataljona na Jelju decembra 1944. Stojijo z leve proti desni: Minka iz Kranja, Anica Selan iz Bistrice, neznan harmonikar, Kopitarjeva iz Mojstrane, Kristijan Erbežnik-Ciril. Sede z leve proti desni: Anton Urbane iz Stare Fužine, Franc Selan-Brinca ter Ivan Mencinger s Savice

O P O M B E

¹ Odredni štab je poročal korpusnemu, da so padli trije borci, eden pa da je pogrešan. Vendar so kmalu zatem našli tudi četrtega, ki je padel (fascikel 234 a/I-1).

Po evidenci padlih 9. korpusa v fasciklu 249/11 so 13. oktobra padli: Avgust Benedičič, rojen 11. avgusta 1916 na Pševem pri Kranju, v NOV od 6. avgusta 1944, desetar;

Franc Svetina, rojen 28. aprila 1913 na Jesenicah, v NOV od 30. septembra 1944, borec;

Pavel Štravs, rojen 7. januarja 1905 na Jesenicah, v NOV od 3. septembra 1944, borec;

Anton Tome, rojen 6. januarja 1910 na Hrušici, v NOV od (ni podatkov), miner.

Vse štiri padle so borci 1. bataljona in domačini pokopali na kraju, kjer so padli, na majhni plan javi ob zadnjem cestnem ovinku.

² Poročila odrednega štaba korpusnemu v fasciklu 234 a/I-1.

³ Razmejitvena črta med območjem Jeseniško-bohinjskega in Kokrškega odreda je potekala prav čez te kraje in ni bila povsem točno določena.

⁴ Opis dogodka je napisan po izjavi Martina Zvaba-Milana. Poročila odrednega štaba korpusnemu v fasciklu 234 a/I-1.

⁵ Mirko Ulčar, rojen 19. julija 1913 v Gorici, ključavničar, v NOV od 12. septembra 1944, bataljonski pisar. Zdaj živi v Novi Gorici, pred vojno pa se je naselil kot begunec na Jesenicah. Podatki: seznam 1. bataljona.

⁶ Leopold Šmid, rojen 16. oktobra 1916 na Koroški Beli, v NOV od 1. decembra 1943, član KP od 25. aprila 1944. V četo je prišel sredi oktobra iz Vojske državne varnosti. V odred so ga poslali zaradi tega, ker je bil prej nemški vojak, tedaj pa je izšel ukaz, da taki ne smejo biti v tej enoti. Zdaj živi na Koroški Beli. Podatki: poročilo o delovanju KP v 1. bataljonu partijskemu biroju odreda 25. oktobra. Original v fasciklu 295 a/II-1-d.

⁷ Poročilo odrednega štaba in poročilo operacijskega odseka odreda korpusnemu štabu v fasciklu 226 a/III in 234 a/I.

⁸ Poročil o napadu na 2. četo 1. bataljona dne 1. novembra ni, zato je spopad opisan po izjavah Martina Zvaba-Milana in Viktorja Kompareta. Po Zvabovi izjavi sta tega dne padla Ivan Burgar (rojen 27. januarja 1926 v Ljubljani, torbar, začasno železničar, v NOV od 27. septembra 1944. Leta 1941 je bil v Ljubljani član Zveze komunistične mladine, 1942 je odšel v NOV na Dolenjsko, med roško ofenzivo pa je bil ujet in odpeljan v Italijo. Vrnil se je 1944 in se prijavil za železničarja, da bi lahko prišel iz Ljubljane nekam, odkoder bi lahko odšel nazaj k partizanom) ter neki železničar, doma s Hrušice. Njegovega imena ni bilo mogoče ugotoviti.

⁹ Poročila odrednega štaba korpusnemu v fasciklu 234 a/I. Podrobnejša poročila o delovanju čete v tem razdobju se niso ohranila, preživeli borci pa so veliko pozabili. Toda to ne pomeni, da je četa ves ta čas mirovala ali opravila samo naštete akcije. Nasprotno,

bila je stalno zaposlena z različnimi nalogami, pa tudi sovražnik jo je pogosto napadal in večkrat temeljito preiskal Mežaklo. Posebnost sovražnikove taktike v tem času pa so bili nenadni vdori po skritih poteh z majhnimi silami. Končali so se s sovražnikovim napadom na kako taborišče, barako ali bunker ter naglim umikom. Tako so Nemci 16. oktobra na Mežakli odkrili bolniško barako. V njej sta padla bolničar 1. čete 1. bataljona, ranjen v Spodnjih Gorjah 3. oktobra ter neki kapetan, doma iz Rogaške Slatine. Zaradi tega je morala 2. četa iz Krme znova na Mežaklo, da bi preprečila take nemške vdore.

AKCIJE PO BOHINJU IN JELOVICI

29. septembra zvečer so minerji 2. bataljona v spremstvu 2. čete, ki ji je poveljeval Mirko Košnik,¹ odšli minirat manjši železniški mostiček pri Lepencah. Nameravali so sicer minirati drug, večji mostič, pa jih je terenski aktivist, ki jih je vodil, pregovoril, češ da je nevarno zaradi nemškega maščevanja nad domačini. Košnik se je prigovarjanju vdal, ker je bilo to deloma tudi res, res pa je bilo tudi, da bi železnico huje poškodovali, če bi minirali most, ki jim ga je pokazal aktivist. Košnik je postavil dve zasedi in minerji so pričeli z delom. Ena od zased pa je v svoji neposredni bližini opazila nemško zasedo in se potuhnila, ko pa je zagrmelo, se je nemudoma umaknila. Tedaj pa je nemška zaseda udarila od zadaj po skupini okoli Košnika, ki je šla po eksploziji gledat učinek, patrolja pa odspredaj. Košnik je bil ranjen v nogo in je ostal na položaju, prav tako pa tudi Tone Svetina, ki ga je zadelo v glavo. Neki partizan, Nemec, ki je pred kratkim dezertiral z Bohinjske Bele, pa ni znal poti, zato je odšel proti Bohinjski Beli in od tam znova na Gorjuše, kjer je poznal pota. Ranjeni Košnik se je skril v grmovje in gledal Nemce, ki so preiskovali grmovje ter svetili z baterijami in raketami. S seboj so imeli tudi psa, ki ga pa ni zavohal. Nemci so tudi streljali v grmovje. Košnik je že imel puško pod brado, da bi se ustrelil, če bi ga našli. Potem so Nemci odšli, toda ostali so v zasedi. Čez kako uro so pripeljali delavce iz Bistrice, ki so takoj začeli popravljati mostiček. Uspelo jim je, da so ga popravili čez kakih dvanajst ur. Podnevi je Košnik plezal po pobočju proti Jereki in spotoma večkrat omedlel. Pri Cesarju, po domače pri Puškarju, ga je domači sin Jože naložil na voz in odpeljal v bolnišnico.

Tone Svetina pa je obležal. Nemci so mu vzeli puško, nahrbtnik in čevlje ter ga pustili tam misleč, da je mrtev. Našla ga ni niti aktivistka, ki je naslednjega dne tam okoli, kot da pase krave, iskala Košnikovo torbico s seznamami. Tako je ležal Svetina dan ali dva v omedlevici, nato pa je začelo deževati; hlad in mokrota sta ga prebudila. Splazil se je proti Čučkovemu mlinu blizu Bitenj. Cuček je sporočil, da je našel ranjenega Italijana, tako je bil Svetina krvav, zmeden in raztrgan. Od Čučka so Svetino spravili v Jereko in od tam v bolnišnico, kamor je prispel šele 2. oktobra.

V tem času je dotok novincev v odred začasno usahnil. Tega dne je odredni štab imel 67 borcev in 4 borke, 1. bataljon 137 borcev in 6 bork, 2. bataljon 130 borcev in 4 borke, 3. bataljon 132 borcev in 4 borke ter šolsko taborišče 95 borcev, skupaj torej 561 borcev in 18 bork ali skupno 579.²

Dne 1. oktobra je bil 2. bataljon na Pokljuki nad Bohinjsko Belo, 3. bataljon nad Ribnim na Jelovici, odredni štab pa na planini Grintavica. Dne 3. oktobra je 2. bataljon poslal en vod v zasedo k cesti Bistrica—Kamnje, 3. bataljon pa k cesti Bistrica—Nomenj. Vendar se sovražnik ni prikazal iz postojank. 2. bataljon je tudi naslednjega dne poslal enako močno zasedo na cesto Bistrica—Bitnje, vendar na sovražnika ni naletela. Zato se je okoli poldne vrnila v taborišče. Dne 3. oktobra so minerji 3. bataljona položili mino na železniško progo med Bledom in Bohinjsko Belo. Eksplodirala je prezgodaj, tako da ni napravila večje škode. Vlak, ki je mino sprožil, je po eni uri odpeljal dalje.

Dne 5. oktobra je del 2. bataljona preiskal hišo v vasi Rečica, ker je dobil obvestilo, da tam skrivajo neko orožje. Zaplenili so eno mavzerico in eno staro avstrijsko puško tipa »mänlicher« ter nekaj streliva.

Dne 6. oktobra je desetina z dvema minerjema iz 2. bataljona minirala železnico med železniško postajo Nomenj in vasjo Loze. Eksplozija je uničila dve tračnici. Sovražnik je po eksploziji obstreljeval iz bunkerjev pobočja.

Dne 7. oktobra so minerji 3. bataljona minirali železnico med železniškima postajama Otoče ter Globoko na progi Ljubljana—Jesenice. Ob 9. uri je na mino zapeljal vlak. Iztirila je lokomotiva z dvema vagonoma, promet je bil prekinjen 58 ur.

Dne 8. oktobra pa je desetina 2. bataljona porušila manjši cestni most med Gorjami in Mrzlim studencem na Pokljuki. Tega dne je vdrlo na Koprivnik kakih 130 Nemcev, ki so prišli z Nomenj a in Bistrice ter so pripadali tamkajšnjim enotam; največ jih je bilo iz 4. čete 927. bataljona deželnih strelcev.

2. bataljon, ki je bil v bližini, je bil po številnih patroljah in zasedah, zato je bilo v taborišču le malo in slabo oboroženih borcev. Zato Nemcev sploh niso napadli. Nemci so požgali nekaj senikov ter aretirali domačina, političnega aktivista »legalca« Franca Dijaka. Zasliševali so ga o zvezah s partizani in o sodelovanju ostalih vaščanov z njimi. Dne 10. oktobra je

iz kleti v župnišču, kjer je bil zaprt, pobegnil, se vrnil na Koprivnik in se prijavil odredu.³

Dne 9. oktobra je 3. bataljon spet miniral železnico med Globokim in Otočami. Promet je stai 6 ur. Desetina 2. bataljona pa je prekinila telefonsko napeljavo med Bledom in Gorjami; podrta je telefonski drog s 14 žicami, vsako dvakrat prerezala ter pobila vse porcelanaste izolatorje. Naslednjega dne pa je posekala ob cesti Gorje—Mrzli studenec nekaj desetnih smrek tako, da so padle in obležale na cesti. Dne 12. oktobra je ena desetina spet posekala nekaj drevja na cesto, ker so Nemci hoteli s Pokljuke odvažati les. Istega dne je 2. bataljon porušil tudi most na cesti Gorje—Mrzli studenec.

Drzno akcijo so 14. oktobra na Bledu izpeljali trije borci iz 3. bataljona. Nekako ob 16. uri so se splazili v hišo, kjer je stanoval gestapovec, oddaljena pa je bila le 50 metrov od močno zastraženega hotela »Golf«. Preslepili so služkinjo, da jim je odprla, nato pa so jo zvezali in začeli preiskovati stanovanje. Našli so dve pištoli z 20 naboji, 182 nabojev za puško, 4 bombe, precej perila, obleke in obutve ter razne drobnarije, potrebne partizanom. Šest radijskih sprejemnikov, ki jih niso mogli odnesti, so uničili, razbili ves porcelan v omarah ter polili z lepilom preostalo perilo. Po približnih cenitvah so s tem naredili za kakih 10.000 takratnih nemških mark škode. Po akciji so se srečno umaknili in odnesli plen s seboj.

Patrulja treh borcev iz 3. bataljona pa je prav tako poldnevi z Babjega zoba streljala s protitankovsko puško v gručo vojaštva na dvorišču vojašnice na Bohinjski Beli.

Minerji so med postajama Otoče in Podnart nastavili mino. Ko je nanjo zapeljal vlak, je eksplodirala ter uničila 4 metre dolg kos tračnice. Lokomotiva je iztirila in se močno poškodovala, strojevodja je bil huje ranjen, promet pa je bil prekinjen 10 ur.

Istega dne je skupina približno 130 Nemcev, sestavljena iz pripadnikov raznih enot v postojankah Bistrica in Nomenj, izpadla proti osvobojenemu ozemlju. Z njo se je bojeval 2. bataljon. Kakih 100 Nemcev je prišlo okoli 12.30 v bližino Srednje vasi. Vod 2. bataljona jih je spustil na razdaljo kakih 50 m in začel nanje streljati. Po približno četrtturnem boju so se Nemci umaknili, nato pa začeli zasedo obstreljevati z minami ter jo obkoljevati. Zato se je zaseda umaknila. Po podatkih

obveščevalne službe so imeli Nemci 4 mrtve in nekaj ranjenih. Druga zaseda je bila na Vojah, da bi branila pot, ki pelje iz Stare Fužine. Vendar na sovražnika ni naletela. Tretja zaseda je bila nad Staro Fužino, da bi zaprla pot prek planine Blatice na Uskovnico. Tudi ta ni imela posla s sovražnikom. Četrta zaseda pa se je spopadla z manjšo nemško skupino, ki je prodrla celo na Uskovnico, toda iz Srednje vasi. Po polurnem obstreljevanju so se Nemci umaknili.³



Skupina borcev Jeseniško-bohinjskega odreda potem ko je okoli 25. oktobra razobesila na Triglavu slovensko zastavo v proslavo osvoboditve Beograda

Dne 15. oktobra je 2. bataljon zasedel okolico Bistrice, da bi preprečil sovražnikove izpade proti Češnjici in Stari Fužini. Tarn so bile namreč volitve v narodnoosvobodilne odbore ter miting.

Dne 20. oktobra se je odredni štab preselil s planine Grin-tavica na Uskovnico, da bi bil bliže vašem. Odred je slavil osvoboditev Beograda z zažiganjem kresov. Enega je zažgal

3. bataljon na Babjem zobu. Nemci iz vojašnice na Bohinjski Beli so okolico kresa začeli obstreljevati z minometi. Drugje so partizani odreda streljali v zrak salve in izstrelj evali rake. Skupina petih borcev iz odreda in dveh tovarišic s terena⁴ pa je že nekaj dni prej dobila nalogo, naj ponese na Triglav slovensko zastavo in jo razobesi na Aljaževem stolpu. Z Uskovnice so se povzpeli na Velo polje ter v Vodnikovi koči nekaj časa čakali na lepše vreme. Zadnjo noč pred vzponom je zapadlo precej snega, vendar so kljub temu šli dalje ter opravili svojo nalogo. Vrh Triglava so se tudi slikali.⁵

Naslednjega dne so se spet izkazali minerji 3. bataljona, ki so na šestih krajih razstrelili skupno 60 metrov tirnic, ko-maj kakih 200 metrov od Podnarta in kar ob pol dvanajstih dopoldne. Med nastavljanjem eksploziva so jih Nemci opazili in začeli nanje streljati iz vsega orožja, toda minerji so delo kljub temu nadaljevali. Progo so razstrelili komaj minuto, pre-den je pripeljal tja oklopni vlak, ki ga je poklicala posadka iz bunkerja, minerji pa so se brez žrtev umaknili v bližnji gozd. Istega dne okoli 18. ure pa je med Otočami in Mišačami naletel na mino tovorni vlak. Iztirilo je 6 tovornih vagonov z dvema cisternama, uničenih je bilo 20 metrov tirnic.

Dne 22. oktobra je odšel 3. bataljon z Ribenske planine na Vodiško, ki leži nad Kropo. Ta premik lahko povežemo z boji Gradnikove in Prešernove brigade ter 2. bataljona (ruskega) Bazoviške okoli Poljan, Gabrka in Praprotnega. Potem ko so prešernovci 21. oktobra proti jutru zavzeli Poljane, so se raz-vneli boji z nemško kolono, ki je prodirala iz Škofje Loke proti Selski dolini. Dne 22. oktobra pa je Gradnikova brigada imela hude boje z Nemci pri Skofji Loki. V načrtu je bilo nadaljevanje ofenzive; 24. oktobra zvečer naj bi »ruski« ba-taljon napadel Gabrk. To je tudi storil v prvih jutranjih urah

25. oktobra, toda Nemci so napad odbili. Ko so se napadalci pred dnevom umaknili, so Nemci skrivaj zapustili postojanko in ušli proti Črnemu vrhu. Škofjeloška posadka ni mogla pre-

biti položaje Gradnikove brigade. Šele 26. oktobra jih je nekaj nad tisoč prodrlo do Gabrka.⁶ 3. bataljon Jeseniško-bohinjskega odreda je imel nalogo varovati Jelovico, da ne bi prek nje sovražnik prodril v Selško dolino. Toda sovražnik kaj takega ni poskušal. Ze 26. oktobra se je zato 3. bataljon premaknil z Vodiške planine nad Plazgejev rovt, 31. oktobra pa se je vrnil na Ribensko planino. Vse te dni bataljon ni imel bojev, pač pa je pošiljal na vse strani patrolje in zasede ter manjše skupine borcev, ki so prinašali hrano.

Bolj živahno je bilo v Bohinju. Dne 23. oktobra je odšla

1. četa 2. bataljona kot spremstvo petdesetih novincev na Primorsko. Skupina sedemnajstih borcev pa je prek Pokljuke odšla v Gorje po hrano, ki jo je zbrala gospodarska komisija. Patrolja petih borcev je mobilizirala po Jereki, Gorjušah in Koprivniku.

Popoldne je odšla iz 2. bataljona z Uskovnice večja patrolja, da bi spremljala odrednega komandanta Franca Jernejca-Milčeta na njegovi poti v 3. bataljon, ki je bil tedaj na Vodiški planini. Nameravali so iti mimo Stare Fužine ter mimo Raven, torej okoli Bistrice, nato pa prek Ribčeve planine in Rovtarice. Patrolja naj bi komandanta ter njegovega kurirja počakala v Stari Fužini do jutra 24. oktobra. Utrujeni borci so šli spat na hlev pri Zoisovem gradu, ki leži nad vasjo na tišči strani proti hribom. Bili so tako brezskrbni, da niso postavili niti straže; zanašali so se na to, da bodo zgodaj vstali in da jih bodo domačini opozorili, če bo kaj nevarnega.

Okoli 23. ure pa so nenadoma vdrli v Staro Fužino Nemški policisti skupaj z raztrganci ter skrivaj obkolili grad in hlev. Toda speči partizani so jih kljub temu zaslišali in se začeli umikati. Nemci so zajeli samo mitralješko trojko, ki je drugim ščitila umik, ter še enega borca. Zaplenili so mitraljez, brzostrelko in eno puško. V spopadu je bil en partizan tudi ranjen, prav tako pa tudi en Nemec. Očitno so Nemci prek svojih vohunov zvedeli za nameravano komandantovo pot in ga hoteli ujeti ali ubiti, kar pa se jim ni posrečilo, ker Jernejca takrat ni bilo v Stari Fužini. V zadnjem hipu je namreč pot preložil na naslednje jutro.⁷

Nemci se še naslednjega dne niso umaknili v postojanko. Ob pol osmih je patrolja 2. bataljona sporočila štabu, da je v Stari Fužini sovražnik. Zaradi goste megle pa ni vedela povedati, koliko je Nemcev in kaj nameravajo. Takoj zatem je štab

sprejel telefonsko sporočilo, da Nemci prodirajo proti Vojam, da bi tam zaplenili živino. Zato je del borcev na Uskovnici takoj dobil nalogo odgnati vso živino s te planine na planino Konjščico. Drugi oboroženi borci so zasedli položaje nad Uskovnico, ena desetina pa je odšla v zasedo nad Srednjo vas. Stab je proti Stari Fužini in Vojam poslal novo patroljo, ki se je vrnila s sporočilom, da so Nemci že odšli. Zato so se borci okoli 13. ure premaknili s položajev.⁸

Dne 25. oktobra ob 14. uri je odšlo 29 izbranih partizanov z odrednim komandantom na čelu proti Bledu. Skupini se je pridružil tudi komandant 2. bataljona Franc Selan-Brinca. Ražen komandanta in nekaj borcev nihče ni vedel za cilj in namen te poti.

Na Bledu je takrat v posebni enoti »Suma« (Sonderkommando Suma) služilo kakih 50—60 sovjetskih državljanov, ki so jih Nemci uporabljali za stražo okoli nekaterih ustanov. Na Bled je prišel na dopust Slovenec, nemški vojak, ki je dobil z njimi zvezo in ugotovil, da bi se nekateri radi priključili NOV. Prek svoje matere se je ta Slovenec povezal s partizani. Tako je prišlo do dogovora, po katerem naj bi Slovenec-nemški vojak pripeljal celotno enoto »Suma« ali vsaj večino njenih vojakov na Križe nad Poljšico, kjer naj bi jo čakali partizani. Komandant odreda pa je vzel s seboj tolikšno spremstvo, ker se je bal, da mu nastavljajo past.

26. oktobra zjutraj ob 6.30 je del spremstva odšel v patroljo, del pa v zasedo, da bi preprečil morebitno presenečenje. Izvidniška patrolja je kmalu zaslišala korake. Ko je prihajajoče ustavila, so povedali, da so Rusi. Toda namesto večje skupine jih je bilo samo pet, ki jih je vodil že omenjeni Slovenec, nemški vojak. Oboroženi so bili s tremi mavzericami in tremi italijanskimi puškami. Povedali so, da je nekdo izdal namero Rusov, da bodo pobegnili, zato so Nemci nemudoma zastražili vse izhode in niso nikogar več pustili ven. Kasneje so res večino moštva posebne enote »Suma« poslali z Bleda. Pet prebežnikov pa je bilo tedaj, ko so Nemci enoto zastražili, po naključju zunaj in so zato nemudoma odšli k partizanom.¹¹

Dne 25. oktobra ob 14. uri je ostanek bataljona zasedel položaje pod planino Pšinc, 26. oktobra ob 17. uri pa se je vrnil na Uskovnico. Skupina s šestimi prebežniki pa je noč med 26. in 27. oktobrom prespala na planini Berjanca ter prišla na Uskovnico 27. oktobra ob 17. uri. Dne 26. oktobra je v

odred prišlo še 22 drugih novincev, 27. oktobra pa nadaljnjih 19.

Dne 28. oktobra se ni zgodilo nič posebnega. Popoldne je bilo poslanih v dolino pet partizanov, da bi zaplenili živino, ki so jo lastniki brez dovoljenja odgnali s planin,¹⁰ 32 borcev pa je odšlo proti Gorjam, da bi tamkaj prevzeli živino, ki jo je pripravila gospodarska komisija. Manjša zaseda je bila čez dan na planini Praprotnica. S Primorske se je vrnila tudi 1. četa, ki je prinesla s seboj nekaj orožja.¹¹ Na Primorsko pa je odšel nov transport s 55 novinci šele naslednjega dne, 29. oktobra. Spremljalo jih je 11 partizanov iz 1. čete. Ze zjutraj je bataljon na vse strani poslali štiri patrolje in tri zasede in sicer: eno v Jereko, drugo na Senožeta ter tretjo k Sv. Janezu. Skupina, ki je odšla v Gorje po živino, se je zaradi slabega vremena vrnila praznih rok. Popoldne je odšla na položaj celotna 2. četa. Zvečer je bila namreč v Češnjici proslava. Borci iz leta 1941 so prejeli spomenice, okrajni odbor OF pa je podaril odredu zastavo. Slovesnosti se je udeležilo razmeroma veliko ljudi, ki so se skupaj z borci veselili pozno v noč. Skupina iz 2. bataljona je uprizorila igrico »Partizanova oporoka«.

Dne 31. oktobra je bil v bataljonu ustanovljen inženirski vod. V njem je bilo osem pionirjev, pet minerjev in štirje ostrostrelci. Vod 1. čete in desetina druge pa sta spremljala novince in živino na Primorsko.

Dne 2. novembra sta dva ostrostrelca streljala na nemškega stražarja pri železniškem mostu v Bitnjah. Videla sta, kako je padel. Na pomoč mu je pritekel drugi stražar. Tudi nanj sta streljala in tudi tega videla, kako je padel. Druga dva ostrostrelca sta odšla prek Pokljuke v dolino Radovne. Toda tam je imel sovražnik manjšo akcijo, česar ništa vedela, ko sta se spuščala v dolino. Naletela sta na Nemce, ki ju niso opazili, zato sta se pomaknila nazaj v breg in nato iz primerne razdalje izstrelila vsak po dva strela. Nato sta se morala umakniti, ne da bi zvedela za uspeh. Trije minerji pa so med Nomenjem in Lozami razstrelili progo tako, da je odneslo kakih 50 cm tračnice. Promet je bil prekinjen samo eno uro. Druge mine zaradi naliva ništa mogla vžgati. To se je zgodilo približno ob 14. uri. Ko so se minerji umikali, so naleteli na nemško patroljo, ki je preiskovala pobočja zaradi akcije ostrostrelcev. Po precej razburljivem begu prek skal so se minerji zvečer srečno vrnili v taborišče.

Dne 3. novembra so prišli v odred štirje prebežniki iz nemške vojske, po narodnosti Nemci, ki so služili v Gorjah. Dne

4. novembra pa je na ukaz odrednega štaba v zvezi z nameravano akcijo v Bistrici prišel 3. bataljon z Ribenske planine na Uskovnico.

Zvečer ob 19. uri se je pripeljalo z vlakom v Bistrico okrog 60 policistov in gestapovcev z Jesenic in Bleda s 15—18 dresiranimi psi. Noč so prespali kar v vagonih, zjutraj 4. novembra ob pol petih pa so bili že v vasi Nemški rovt, do katere je uro hoda. Vas so obkolili in začeli preiskovati poslopja ter legitimirati ljudi. Pred njihovim prihodom je v vasi prenočevalo kakih 15 partizanov iz Jeseniško-bohinjskega odreda, kurirjev, obveščevalcev in terenskih aktivistov. Zadnji hip so se vsi srečno rešili. Potem ko so preiskali Nemški rovt, so šli preiskovat na Ravne in Lome, okoli desetih pa so se vrnili naravnost na Nomenj. V akciji je sodelovalo tudi približno 40 vojakov iz Bistrice. Nemška akcija pa ni imela nobenega uspeha. Očitno so hoteli v vasi presenetiti terenske aktiviste ali manjše skupine partizanov. Z Nomenja so se vojaki z vlakom vrnili v Bistrico, policisti pa so se odpeljali proti Bledu. Kot se zdi, so nameravali tako preiskati še Gorjuše in Koprivnik, toda tega iz neznanega razloga niso naredili.

Dne 5. novembra sta dva ostrostrelca iz 2. bataljona ob pol enajstih streljala na stražarja na Nomenju. Videla sta ga pasti, nato sta še vsak po dvakrat ustrelila nanj. Iz postojanke so nato za njima streljali z več mitraljezi in minometom, vendar sta se srečno prebila prek pobočja. 15 borcev je spet spremilo novince na Primorsko.

Dne 6. novembra sta z Bohinjske Bele spet dezertirala dva nemška vojaka in se prijavila odredu. Tega dne sta dva ostrostrelca iz 2. bataljona streljala vsak na enega stražarja pri železniškem mostu pri Bitnjah. Videla sta, da sta oba stražarja padla. Sovražnik je za ostrostrelcema streljal skoraj tri ure iz minometa, takoj po njunih streljih pa je poslal iz Bistrice po cesti patroljo s kolesi, da bi njima presekala umik proti Jereki.¹²

O P O M B E

¹ Mirko Košnik, rojen 23. oktobra 1924 na Kamnjah v Bohinju, električar, v NOV od 23. decembra 1943. Izhaja iz partizanske družine, en brat je padel leta 1944 spomladi v Prešernovi brigadi kot četni komandir. Mirko je bil mobiliziran v nemško vojsko leta 1943, uspelo mu je pobegniti in oditi v NOV. Ob koncu vojne je postal komandant znova ustanovljenega 3. bataljona. Podatki: seznam borcev 2. bataljona (arhiv IZDG, fascikel 295 a/V-B-4), kronika ambulate JBO, poročila odrednega korpusnemu štabu, fascikel 234 a/I-1.

² Poročilo odrednega korpusnemu štabu, fascikel 234 a/I-1.

³ Poročilo obveščevalnega centra JBO centru 9. korpusa v fasciklu 234 a/I-1.

⁴ Angelca Rožič-Vlasta, doma s Kamenj v Bohinju, takrat članica okrajnega komiteja Zveze komunistične mladine za Bohinj, ter Ivanka Stare-Tatjana s Koprivnika, članica aktiva Zveze. Skupini je poveljeval bataljonski politični komisar Jože Rožman-Peter.

⁵ Večina teh slik se je ohranila, so pa povečini bolj slabe. Točnega datuma, kdaj je bila skupina na Triglavu, ni bilo mogoče ugotoviti.

⁶ Stanko Petelin-Vojko: Med Triglavom in Trstom, Ljubljana, 1963, Zgodovina 31. divizije, izdal zavod Borec, strani 390–399.

⁷ Izjava Franca Jernejca-Milčeta, poročila odrednega štaba korpusnemu v fasciklu 234 a/I-1 ter poročilo operativnega odseka JBO korpusnemu operativnemu oddelku, fascikel 226 a/III.

Glede števila zajetih je več različnih podatkov. Poročilo odrednega štaba trdi, da so bili zajeti le trije borci, poročilo operativnega odseka govoril o štirih, Franc Jernej-Milčeta pa trdi, da jih je bilo celo šest. Zaradi že opisane takratne nacistične politike do ujetnikov tudi v knjigi jetnikov iz Begunj ni nobenih podatkov o tem.

⁸ Poročila odrednega štaba korpusnemu ter kronika 2. bataljona v fasciklu 234 a/I-1. Poročilo obveščevalne točke »Plus minus« 16. oktobra (nerazporejeno gradivo v arhivu IZDG) navaja, da se je pohoda v Staro Fužino, poskusa, da bi zajeli Franca Jernejca-Milčeta ter vdora na Uskovnico udeležil vodja jeseniške skupine »raztrgancev« Glažar z Jesenic. Po tem poročilu je bilo sovražnikov 60 do 70. Imeli so tri ranjene in enega mrtvega, ranjen je bil tudi dresiran pes. Na Uskovnici so Nemci pobrali nekaj posteljnine in obleke ter enega prašiča.

⁹ Poročila odrednega štaba korpusnemu, kronika 2. bataljona, oboje v fasciklu 234 a/I-1 ter izjava Franca Jernejca-Milčeta.

¹⁰ V mirnem času so konec poletja kmetje prignali živino s planin v dolino, v vojnem pa so jo skrivali po hribih, da je ne bi pobrali Nemci. Ražen tega je bila tam vedno pri rokah partizanom. Zato so ti tudi prepovedali jeseni odganjati živino s planin.

¹¹ 2. bataljon je bil zelo pomanjkljivo oborožen. Ob tem času je imel 142 borcev in bork, toda samo 62 oboroženih, torej niti polovico (partijsko poročilo 2. bataljona, fascikel 295 a/II). V 3. ba-

taljonu, kjer je bilo 154 borcev in bork, je bilo stanje še slabše. Bataljon je imel 7 mitraljezov, eno protitankovsko puško, 28 pušk in 6 pištol. Prvi bataljon je imel 144 borcev in bork, od orožja pa eno težko bredo, en bren, 6 lahkih bred, eno protitankovsko puško, 35 pušk, eno brzostrelko ter 3 pištole.

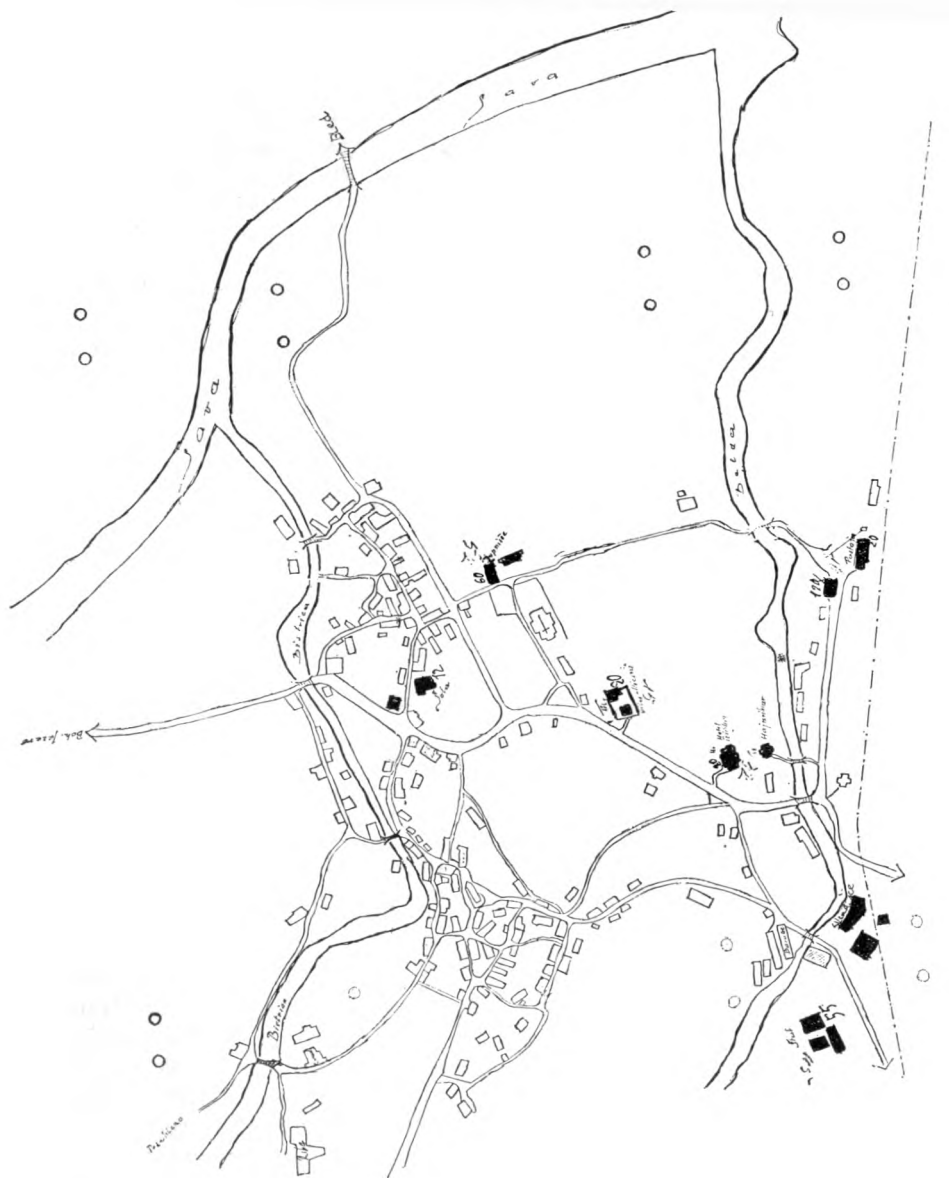
¹² Poročilo odrednega štaba korpusnemu ter kronika 2. bataljona, fascikel 234 a/I-1, poročilo orožniške postaje Bohinjska Bistrica za 3. november 1944, arhiv IZDG, fascikel 23/1-21.

PRVI VDOR V BISTRICO

Najmočnejša sovražnikova postojanka, ta čas pa tudi edina poleg Nomenja v Bohinju, je bila v Bistrici, upravnem in gospodarskem središču bohinjske doline.¹ V vasi so sovražniki stanovali v več utrjenih stavbah, ki so bile največkrat tudi ograjene z bodečo žico, drugače pa vas ni bila ograjena, kot je bilo v podobnih primerih na Dolenjskem in Notranjskem. Sovražnik se je zavaroval s stražami in krožnimi patruljami, ki so nadzirale prostor med utrjenimi stavbami, včasih pa je delal tudi izpade proti osvobojenemu ozemlju oziroma tja pošiljal močnejše patrulje. To so bile navadno mešane skupine iz vseh vrst vojaštva, ki je bilo v Bistrici ali na Nomenju, včasih pa še okrepljene z orožniki z Jesenic, Bleda ali Bohinjske Bele. Najčesče se je izpadov udeleževal akcijski vod, sestavljen iz izbranih vojakov, orožnikov in obmejnih stražarjev, ki so bili oproščeni drugih dolžnosti. Med večjimi izpadi, ki so bili navadno v zgodnjih jutranjih urah, je v postojanki ostalo vojaštva samo za najnujnejše zavarovanje. Če bi bilo potrebno, bi sovražnik v Bistrici lahko v naj krajšem času dobil pomoč po železnici od Jesenic ali skozi 7 km dolg predor iz Podbrda oziroma postojank ob železnici Jesenice—Gorica onkraj Podbrda.

Kot kraj pod okupatorskim nadzorstvom je Bistrica imela več trgovin, v katerih so se oskrbovali domačini. Tu je bilo še vedno na voljo različno industrijsko blago, ki ga je na osvobojenem ozemlju, kjer je bila prekinjena oskrba iz industrijskih središč pod okupatorskim nadzorstvom, močno primanjkovalo.

Po zamisli odrednega štaba naj bi šest zased, sestavljenih iz borcev 2. bataljona, med katerimi je bilo največ domačinov, blokiralo posamezne postojanke v Bistrici. Ta bataljon bi za okrepitev dobil tudi mitraljeze iz 3. bataljona in 2. čete 1. bataljona. Medtem pa naj bi ostali borci obiskali lastnika usnjarne Miklavža Sodjo, po domače Skalovca, bogatega kmeta Mencingerja, poleg teh dveh pa še trgovca in brivca Krumpestarja. Izpraznili naj bi njihove trgovine, kašče, hieve in skladišča ter jih tako kaznovali za njihove poskuse, da bi tudi v Bohinju organizirali domobranstvo. Za Sodjo je štab odreda prek obveščevalne službe še zvedel, da baje skriva v zazidani sobi prvega nadstropja tudi precej orožja in streliva za bodočo domobransko postojanko. Ražen rekvizicije naj bi v Bistrici



Načrt postojanke v Bistrici* narisana od obveščevalcev odreda jeseni 1944.
Original v arhivu IZDG, fascikel 295 a/IV-3

izvedli tudi mobilizacijo vojnih obveznikov, zato naj bi se akcije udeležili tudi terenski politični aktivisti.

Podrobnejši načrt zased je bil naslednji:

Prva zaseda naj bi bila pri cestnem mostu čez Savo med Bistrico in Bitnjami. Imela naj bi en lahki in en težki mitraljez. Njena naloga bi bila preprečiti sovražniku izpad iz župnišča prek travnika k mostu. Prav tako naj bi odbila napad nemške patrulje, ki je večkrat ponoči nadzirala Bitnjo. Ta bi lahko prodrla do Bistrice odreda za hrbet in napravila zmedo.

Druga zaseda 15 mož, oborožena z dvema lahkima in enim težkim mitraljezom, naj bi se postavila pod cesto blizu Zmitka. Njena naloga naj bi bila braniti akcijo pred sovražnikom od železniškega mosta čez Savo pri Bitnjah. Tam je imel sovražnik v bunker jih močnejšo posadko.

Tretja zaseda naj bi bila na križišču pri posestniku Kmetu; štela naj bi 10 partizanov oboroženih z dvema mitraljezoma. Njena naloga bi bila odbijati napade sovražnika iz središča Bistrice in orožniške postaje.

Četrta zaseda naj bi se postavila za hlev mesarja Korosca, štela naj bi 7 partizanov z enim mitraljezom. Njena naloga bi bila obstreljevati šolo, kjer so bili nastanjeni sovražnikovi vojaki, ter preprečevati njihove izpade.

Peta zaseda naj bi bila za Budkovičem, štela naj bi 10 partizanov z enim lahkim in enim težkim mitraljezom. Njena naloga je bila braniti sovražniku prehod čez most prek potoka Bistrice.

Šesta zaseda naj bi bila pri hiši sedlarja Poldeta Korosca. Štela naj bi 7 partizanov z enim mitraljezom, njena naloga pa naj bi bila braniti sovražniku prehod proti Brodu.

Ob koncu akcije naj bi se četrta, peta in šesta zaseda združile ter skupaj opravljale naloge zaščitnice za umikajočimi se drugimi deli odreda, ki bi odvažali plen.

Po načrtu naj bi ob koncu akcije prva zaseda odšla v Korito. Tam naj bi ostala ostanek noči in tudi naslednji dan, dokler je ne bi posebej odpoklicali. Druga zaseda naj bi odšla na Senožeta ter tam počakala, dokler je štab ne bi odpoklical. Zaščitnica, sestavljena iz četrte, pete in šeste zasede, naj bi potem ko bi opravila v Bistrici svojo nalogo, odšla h Kamnjam, se tam ustavila ter branila prehod proti jezeru in dalje proti Zgornji dolini. V celoti vzeto je bila naloga zaščitnice pri Kamnjah ter zased na Senožetah in pri Koritih braniti sovraž-



Kristijan Erbežnik-Ciril, politični komisar 2. bataljona (levi) ter Franc Selan-Brinca, komandant 2. bataljona (desni) januar ja 1945 na Vogar ju

niku prodor v Zgornjo dolino oziroma preprečevati zasledovanje odreda.

Med akcijo naj bi dve patrulji po pet partizanov, oboroženih s puškami in po enim mitraljezom, nadzirali položaje med Bistrico in Kamnjami po desnem ter med Bistrico in Bitnjami po levem bregu Save. Ena patrulja pa naj bi nadzirala ozemlje med šesto zasedo in Pozabljenim. Da bi bile zasede pravočasno na svojih mestih, je odgovarjal komandant

2. bataljona, politični komisar 2. bataljona in njegov pomočnik pa sta bila odgovorna za mobilizacijo.

Minerji naj bi pred akcijo minirali železnico med Nomenjem in Sotesko ter med Nomenjem in Bistrico. Za to nalogo je odgovarjal operativni oficir odreda.

Moštvo za samo rekvizicijo naj bi dal 3. bataljon. Dvajset partizanov pod vodstvom obveščevalcev naj bi rekviriralo pri Sodji. Da bi porušili zid pred skrivališčem, naj bi si že prej preskrbeli krampe. Obveščevalci naj bi tudi temeljito preiskali vso hišo. Pri Mencingerju naj bi hrano rekviriralo 15 partizanov. Rekvizicije pri Krumpestarju naj bi se udeležilo 30 partizanov, ki naj bi pobrali vse blago, zlasti pa pisalne stroje. Za rekvizicijo je bil odgovoren štab 3. bataljona. Ta bi

moral pred akcijo tudi poslati dve desetini čez dolino za železniško postajo proti Nemškemu rovtu. Od tam naj bi takoj, ko bi se začel v Bistrici spopad, demonstrativno napadli železniško postajo in poveljstvo postojanke v carinarnici. Desetini naj bi vznemirjali obe postoj anki še dve uri potem, ko bi se odred umaknil.

Intendantje naj bi mobilizirali 8 do 10 voz z vprežno živino, ki naj bi bili pripravljeni že ob 17.30 v Srednji vasi. S temi vozmi bi odpeljali zaplenjeno blago. Ražen tega naj bi 3. bataljon voznike, živino in vozove mobiliziral tudi v sami Bistrici pri hišah, kjer so nameravali rekvirirati. Plen naj bi odpeljali po cesti proti jezeru in nato po južni strani jezera do Ukanca, kjer naj bi ga prevzel pomočnik odrednega političnega komisarja. Ta naj bi s člani KP in Zveze komunistične mladine organiziral, da bi blago poskrili, ražen tega pa bi ves plen tudi popisal.

Po nacrtu naj bi se akcija začela 8. novembra ob 19.30. Bataljonski štabi naj bi se zbrali že ob 13.30 v planinski koči na Uskovnici, kjer naj bi dobili še zadnja ustna navodila. Vse sodelujoče enote naj bi se zbrale pri sirarni na Uskovnici nekaj pred 16. uro. Tam naj bi 2. četa 1. bataljona in 3. bataljon izročila 2. bataljonu potrebno avtomatično orožje s strežnim osebjem. Določili naj bi tudi skupine za posamezne zasede in samo rekvizicijo. V zasede naj bi zaradi pomanjkanja orožja odredili predvsem oborožene tovariše, za rekvizicije pa neoborožene. Ob 16. uri naj bi odred krenil v dolino.²

Odred je prišel v bližino Bistrice šele okoli 21.30. Tik pred postojanko se je razdelil v tri kolone. Šesta zaseda je prva naletela na Nemce, ko se je približala prvih hišam. Začelo se je močno streljanje. Takoj zatem sta na sovražnika naleteli prva in druga zaseda. Toda po približno polurnem boju so se Nemci umaknili v utrjene stavbe in bunker je. Potem so obstrelj evali vas z minami iz težkega minometa ter izstreljevali svetilne rakete. Odredove zasede so zasedle predvidene položaje okoli 22. ure. Nemška zaseda, ki je bila pred začetkom akcije pri Becovem kozolcu ob cesti, ki pripelje v Bistrico od jezera, se je skrila v kanal za odvod ob večjem stanju vode in je tam ostala ves čas akcije.

Poleg treh načrtovalcev domačega domobranstva so to noč partizani obiskali tudi trgovca Zmitka, čigar hči je bila tudi zapletena v organiziranje domobranstva in zato ustrelje-

na. Pri Zmitku je bil del 2. čete 1. bataljona. 9. novembra okoli 0.15 je bila naloga odreda v glavnem opravljena in zato so se enote začele umikati. Sovražnik je to začutil in brž pokazal, kako je pogumen; začel je živahneje streljati. Za partizani, ki so spremljali okoli 20 voz, so se po predvidenem načrtu premaknile na določene kraje tudi vse zasede.

Minerska skupina, v kateri je bilo šest partizanov, pa je razstrelila med Nomenj em in Sotesko štiri metre dolg mostiček na železnici ter tako prekinila promet za 16 ur. Ražen tega je razstrelila tudi tirnice kakih 200 metrov od železniške postaje Nomenj.

V Bistrici je odred zaplenil tri tone moke, 150 kg testenin, 50 kg sladkorja, 40 kg masti, dve kravi, dva prašiča, šivalni stroj, 20 zavojev blaga za perilo in sukna, 3750 nemških mark ter razne drobnarije. Mobiliziral je šest novincev. Ves plen je brez težav spravil do Ukanca.

Po podatkih obveščevalne službe je imel sovražnik pet mrtvih in nekaj ranjenih.³ Iz odreda pa je padel Ivan Preželj,⁴ ki je bil blizu Ferbarjeve hiše že s prvimi streli ranjen v trebuh. Njegovega trupla niso odnesli in so ga Nemci naslednjega dne pokopali prav tam, kjer je padel. Dva borca sta bila ranjena.⁵ Nekaj borcev, med njimi tudi bolničarka Dragica Jane,⁶ pa je preslišalo povelje za umik in ostalo v Bistrici. Jančeva je bila skrita pri Pavleku v Bistrici in je šele 9. novembra proti večeru lahko odšla iz vasi. Drugi so prav tako prišli iz vasi šele popoldne 9. novembra. Spotoma so srečali Nemce, ki pa so jih pustili pri miru.⁷

Nemci so prišli iz utrdb šele zjutraj. Z orožjem, pripravljenim na strel, so preiskali vso vas in bližnjo okolico.

Pomen akcije je bil dvojen: partizani so dobili večje količine hrane in drugih potrebščin, akcija pa je imela tudi dober odmev med domačini. Ti so imeli Krumpestarja, pri katerem so partizani rekvirirali, že dolgo v želodcu, ker ni hotel prodajati najpotrebnejših reči niti na karte, ampak je rajši z njimi prekupčeval. Le podatek, da je bilo pri Sodji skrito orožje, ni bil resničen.

9. novembra čez dan ni bilo nobenih akcij, ker je bil odred zaposlen s prevažanjem in skrivanjem plena oziroma z zasedami in patroljami. Pričakovali so namreč, da bo sovražnik odred zasledoval. Zadnji borci so se vrnili v svoje enote šele okoli 22. ure.

Zato pa sta dopoldne dva ostrostrelca iz 2. bataljona, ki sta odšla z Uskovnice že 8. novembra, v Zaki pri Blejskem jezeru osemkrat ustrelila v gručo nemških vojakov. Ti so se prakar pripravljali na kosilo. Zaradi oddaljenosti ništa mogla ugotoviti, ali sta koga zadela.⁸

Po rezultatih in izvedbi lahko štejemo akcijo v Bistrici za enega lepih uspehov odreda. 2e sam načrt je štab temeljito pripravil. Pri tem se je posluževal nasvetov številnih domačinov v odredu, ki so poznali svoj kraj in nemške navade. Akcija se je sicer začela z dveurno zamudo, toda to se je pri podobnih primerih skoraj vedno dogajalo. Zaradi te zamude ni bilo nobenih nevšečnosti. Nemci sicer niso bili presenečeni, saj so na partizane naletele redne patrulje in zasede še dovolj pravočasno, da so lahko alarmirale celotno garnizijo. Kljub temu pa je posadko presenetila predrznost partizanov, ki so to noč prvič prišli s planin prav v Bistrico. Ražen tega so bile partizanske zasede razporejene skoraj po celi Bistrici in so streljale z vseh strani. Tako so lahko vojaki mislili, da je število partizanov, ki jih napadajo, veliko večje, kot je bilo. Prav tako pa se je že večkrat zgodilo, da se je nenadoma pojavila kaka brigada prav tam, kjer je nihče ni pričakoval. Tudi v v Bistrico bi lahko prišla kaka brigada prek Crne prsti ali Ratitovca. Zato se je posadka umaknila v utrjene stavbe in se od tam branila z gostim, toda zelo neurejenim streljanjem. V ohranjenih poročilih pa je orožniška postaja imenovala partizanski vdor v Bistrico — napad.

Uspešna akcija, velik plen in triinpolurno zadrževanje v tako močni in utrjeni postojanki, kot je bila Bistrica, pa so močno dvignili samozavest borcev in funkcionarjev.

O P O M B E

¹ Po podatkih obveščevalca Jožeta Cesar ja-Stržka (nerazporejen arhiv IZDG) je bilo v Bistrici 8. decembra, torej točno en mesec po akciji Jeseniško-bohinjskega odreda, skupno približno 350 sovražnikovih vojakov. Od 8. novembra, ko je bila odredova akcija, se stanje ni bistveno spremenilo. Posadka je bila razporejena takole:

V župnišču je bilo 53 obmejnih stražarjev. V šoli, ki je bila čez dan navadno prazna, je ponoči spalo nekaj obmejnih stražarjev iz župnišča. Poslopje je bilo ograjeno z bodečo žico, okna pa so bila zazidana. V Strojavi vili je bilo 14 orožnikov, v hotelu »Triglav« pa 30 mož 4. čete 927. bataljona deželnih strelcev. Okoli hotela je bila ograja iz bodeče žice, pri poslopju pa dva bunkerja. V hotelu »Markež«, ki ni bil utrjen, je stanovalo 20 carinikov. Poveljstvo postojanke je bilo izredno močno utrjeno, v njem je bilo 47 obmejnih, zelo zagrizenih in vestnih stražarjev. Nad vhodom v predor proti Podbrdu je bilo v dobro utrjenem bunkerju več vojakov iz 4. čete 927. bataljona deželnih strelcev. Okrog 50 jih je bilo tudi v poslopju železniških delavnic in 31 v Kuharjevi hiši tik ob postaji. V hiši zraven kretnic je bilo 17 mož železniške policije, v carinarnici 16 carinikov. Carinarnica je bila močno utrjena. Na močno utrjeni železniški postaji je bilo 30 mož 4. čete 927. bataljona deželnih strelcev. Za železniško postajo v smeri proti Nemškemu rovtu so bili skopani strelski jarki, tam je bil tudi bunker. V jarke in v bunker bi ob napadih morali vojaki s postaje in nemški železničarji, ki so bili prav tako oboroženi kot vojaki.

Nadalje je bilo v bunkerju in v železniški čuvajnici ob mostu čez Savo pri Bitnjah 20 vojakov 4. čete 927. bataljona deželnih strelcev. Pri cestnem mostu proti Bitnjam so tedaj gradili bunker, ki še ni imel posadke. V Bistrici je bilo tudi okrog 50 esesovskih policistov in nekaj gestapovcev. Podatki o številu policistov in gestapovcev so iz pisma Stržkove sodelavke Cilginje (ilegalno ime) v nerazporejenem arhivu IZDG.

² Ukaz štaba JBO 8. novembra 1944 v fasciklu 226 a/III-2 ter kronika 2. bataljona v fasciklu 234 a/I-1.

³ Poročilo obveščevalne točke »Plus Minus« 10. novembra v nerazporejenem arhivu IZDG govori o šestih mrtvih in ranjenih Nemcih.

⁴ Poročilo obveščevalne točke »Plus Minus« 10. novembra. V poročilih odreda izgube niso omenjene june ražen 16. novembra v štirnajstdnevem poročilu operativnega odseka devetemu korpusu (fascikel 226 a/III).

Ivan Preželj je bil rojen 24. decembra 1925 na Gorjušah, po pokliču je bil ključavničar, v NOV od 18. septembra 1944. Podatki: seznam borcev 1. bataljona.

⁵ Poročilo operativnega odseka korpusnemu operativnemu odseku dne 16. novembra. Fascikel 226 a/III v arhivu IZDG. Kronika ambulate JBO (nerazporejeni arhiv IZDG) omenja, da so

9. novembra sprejeli Leopolda Šmida-Daneta ter Janeza Golmarjerja, ki sta bila ranjena med akcijo v Bistrici.

⁶ Izjava Franceta Žnidarja. Dragica Jane, rojena 19. januarja 1924 v Tržiču, vzgojiteljica, v NOV od 3. aprila 1944. Podatki: seznam 3. bataljona.

⁷ Poročilo obveščevalne točke »Plus Minus« 10. novembra (nerazporejeno gradivo v arhivu IZDG) omenja 6 borcev, ki so zaostali in se šele naslednjega dne, potem ko so se srečali z Nemci, prebili iz Bistrice.

⁸ Poročilo odrednega štaba korpusnemu v fasciklu 234 a/I-1, kronika 2. bataljona, poročila obveščevalne točke »Plus Minus«. Tudi orožniška postaja Bistrica poroča v poročilu št. 69/44 10. novembra o partizanskem napadu na Bistrico. Ta napad se je začel 8. novembra ob 21. uri, končal pa 9. novembra ob 0,30. Omenja, da so partizani odpeljali 6 konj z vprego, 5 voz, 2 kravi, 3 prašiče, živil in raznih predmetov v vrednosti 37.500 nemških mark, za 5000 mark trgovskega blaga, šivalni stroj in nekaj perila, ražen tega pa da so partizani odpeljali tudi 7 moških. V bojih je padel ubežnik iz nemške vojske Ivan Preželj z Gorjuš, ranjena pa sta bila dva partizana. Lastnih izgub orožniško poročilo ne omenja, prav tako tudi ne izgub drugih nemških enot v Bistrici. Nadalje poročilo omenja, da so partizani 13. novembra vrnili štiri konje lastnikom (fascikel 23/1-21, arhiv IZDG).

POZIG USKOVNICE

Niti 9. niti 10. novembra sovražnik ni delal izpadov iz Bistrice, pač pa je pripravljaval večjo akcijo, da bi se maščeval zaradi vdora odreda v Bistrico. Nedvomno se je zavedal, da sile, ki jih je imel v Bohinju, niso dovolj za obračun z odredom.

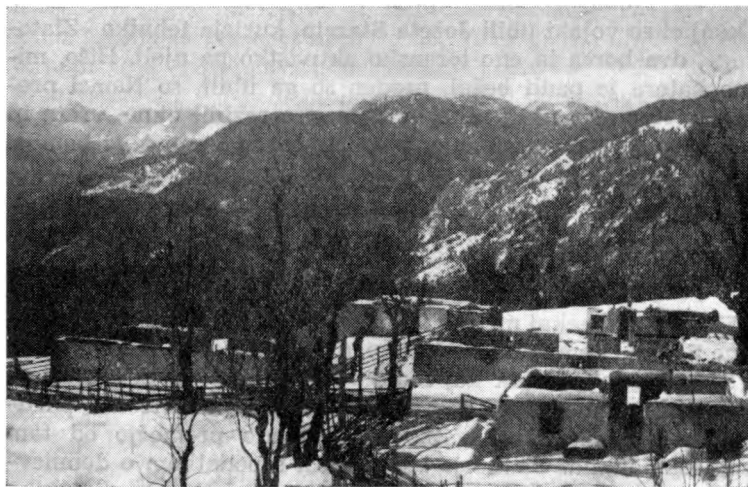
Dne 10. novembra je imel odred žalno svečanost zaradi nesreče komandanta NOV in POS Franca Rozmana-Staneta. Drugemu bataljonu je govoril odredni komandant, nato pa so Stanetov spomin počastili z dveminutnim molkom.

Toda proti večeru je štab odreda prek obveščevalne službe zvedel, da namerava večje število sovražnikov udariti v Zgornjo dolina in na Uskovnico. 2. bataljon je takoj poslal zasedo na Senožeta, 3. pa v Korita in k Sv. Janezu ob jezeru. Kmalu po polnoči je odšel pratež z neoboroženimi borci iz 2. bataljona na planino Vogar, kamor je kmalu za njimi prišel tudi odredni štab. 2. četa 1. bataljona in bataljonski štab ter 3. bataljon oziroma pratež in neoboroženci pa so tudi še ponoči odšli z Uskovnice na planino Grintavica. Tako je bila Uskovnica prazna, saj naj bi po poročilih obveščevalne službe veljal glavni udarec prav njej.

Sovražnik je proti Uskovnici prodiral s treh strani. Ze zgodaj zjutraj 11. novembra se je iz Gorij odpeljalo proti Mrzlemu studentu šest kamionov vojaštva. Ti vojaki so nato prodrli prek Rudnega polja na Uskovnico. Iz Bistrice pa je prav tako že zgodaj zjutraj prišlo kakih 60 Nemcev, ki so se že ob petih spopadli z zasedo 3. bataljona pri cerkvi sv. Janeza. Zaseda je začela streljati in je sovražnika zadrževala približno eno uro, potem pa se je zaradi očitne sovražnikove premoči morala umakniti. V tem spopadu je imel sovražnik po poročilih odredne obveščevalne službe dva mrtva vojaka in ubitega enega psa. Potem ko so Nemci pregnali zasedo in si tako izsilili prosto pot, so prodirali dalje skozi Staro Fužino proti Vojam. Nad Staro Fužino jih je napadla zaseda 2. bataljona. Ta je bila sicer v dvomih, kdo se ji bliža, saj je bila še tema. Sele ko so opazili pse, so vedeli, da imajo opravka z Nemci in so začeli streljati. Ubili so enega psa, drugega pa ranili. Nemcev je bilo več kot partizanov, zato so se ti morali umakniti, ker so jih Nemci začeli obkoljevati. Potem je ta nemška skupina prodirala prek Blatic, kjer so požgali več senikov, staj in koč, proti Uskovnici.

Približno 80 Nemcev s številnimi psi pa je prodrlo naravnost na Uskovnico, ne da bi jih kdo prej opazil. Po vsej verjetnosti so šli iz Bistrice mimo Bitenj, Jereke, Podjelja in Zajamnikov.

Akcije se je udeležilo okrog 80 mož iz Bistrice, približno 60 iz drugih postojank in pa kakih 400 mož vojaštva, ki je pripadalo neznani enoti. Prišlo je z Bleda prek Gorij na Poljuko. Ta skupina se je z Rudnega polja spustila na robove nad planino Uskovnica. Ko je zasedla položaje, je začela iz vsega orožja, tudi iz težkih minometov, silovito streljati proti kočam in stajam. Očitno je bil njen namen prepoditi partizane, da bi se umikali proti dolini, obema nemškima skupinama, ki sta prodirali iz Bistrice, nasproti. Toda ob nemškem napadu je bilo na Uskovnici samo šest partizanov, ki so se — ražen Janeza Ražna — vsi in vsak po svoje rešili. Šestdesetletnega planšarja Janeza Oblaka, po domače Konzula, so vojaki vrgli v gorečo stajo in je v njej živ zgorel. Ražen tega so vojaki pobrali po planinah nad 40 glav živine, ki so jo imeli lastniki tam na ukaz partizanov in gospodarskih komisij. Ko se je skupina 400 vojakov vračala proti Rudnemu polju, je požgala tudi planino Praprotnica.¹



Požgana Uskovnica



Skupina borcev 2. bataljona in odrednega štaba na planini Vogar v drugi polovici januarja 1945

Obe nemški skupini, ki sta prišli iz Bistrice, sta se skupaj vračali zgodaj popoldne prek Srednje vasi in Češnjice. V Češnjici so vojaki ubili Jožeta Stareta, kurirja tehnike »Zlatorog«, dva borca in eno terensko aktivistko pa ujeli. Hišo, mimo katere je padli bežal, preden so ga ubili, so Nemci preiskali. Ker niso našli nikogar doma, so razbili okna, vrata in pohištvo ter pobrali živino, v sobah pa nastavili štiri bombe. Te so kasneje odstranili odredovi borci.

Sestdeset mož se je potem iz Bistrice odpeljalo z vlakom v svoje postojanke, 400 vojakov pa so z Rudnega polja odpeljali s kamioni v izhodiščne postojanke.

Po podatkih odredne obveščevalne službe so imeli Nemci na Uskovnici nekaj mrtvih in ranjenih, ki so jih odpeljali v dolino na pokritem vozu, od katerega je med vožnjo kapljala kri. Vendar je ta podatek kaj malo verjeten, saj na Uskovnici ni bilo nobenega večjega spopada, ker se je presenečena partizanska skupina pred očitno in ogromno premočjo od tam naglo umaknila. Očitno je štab skušal s podatkom o domnevnih nemških izgubah sprati s sebe del krivde zaradi umika brez boja.

Žrtvi z Uskovnice, ki so ju Nemci umorili na zelo okruten način, in velika materialna škoda zaradi požganih koč, staj in senikov ter sena v njih so domače prebivalstvo zelo prizadele. Prizadejal jih je tudi odvzem živine, ki je bila pod partizansko zaščito.³

Ce upoštevamo, da je odred že 10. novembra zvečer zvedel za prihod nemških okrepitev v Bistrico in za nameravani nemški pohod proti Uskovnici, lahko ugotovimo, da je štab napačno ukrepal. Namesto da bi se pripravil na žilavo obrambo, je poslal v dolino razmeroma šibke zasede, ki so bile dovolj močne kvečjemu za to, da bi sovražnika za nekaj časa zadrževale in opozorile glavnino na njegovo bližanje. Prav tako bi lahko, če že ni nameraval braniti Uskovnice, vsaj opozoril kmete, naj odženejo živino na varnejša mesta ali pa bi to lahko naredili sami borci. Cetudi bi se po trdem boju odred pred nemško premočjo moral umakniti, bi ljudje vseeno videli, da jih je vsaj želei varovati. Tako pa se je umaknil po dveh praskah globoko v gozdove in hribe, kjer je počakal, da so se Nemci vrnili v izhodiščne postojanke. Po vrhu pa je premile na varnejše položaje potekal tudi precej neorganizirano, saj je 2. bataljon na Uskovnici celo pustil nekaj hrane.

Vsekakor je odredni štab sklenil umakniti se brez boja po izkušnjah prejšnjih let, ko je bilo tako ravnanje zaradi velikanske nemške premoči upravičeno. Tako pa sta umik odreda in nemško divjanje povzročila porazne posledice med domačim prebivalstvom. To je izgubilo zaupanje v odred kot enoto, ki ga je sposobna braniti in ki drži obljube. Ljudski glas je dosegel tudi korpusni štab, ki je začel razmišljati o ukrepih. Predvsem pa je napačno ravnanje na Uskovnici močno zmanjšalo odredov ugled, ki si ga je pridobil z drzno akcijo v Bistrici.

O P O M B E

¹ Nemci so 11. novembra na Uskovnici in po drugih planinah ter po senožetih požgali skupaj približno 150 pastirskih koč, staj in senikov. (Po podatkih obveščevalne točke »Plus Minus« 13. novembra. Arhiv IZDG — nerazporejeno gradivo).

Janez Ražen, rojen 27. januarja 1928 v Studorju, kmet, v NOV od 10. septembra 1944, je padel 11. novembra, kar omenjajo v svojem poročilu tudi Nemci, vendar ga niso identificirali. Truplo so vrgli v gorečo koč in so partizani njegove ostanke našli šele kasneje (seznam 2. bataljona, sporočilo matičnega urada Srednja vas).

² Čeprav so partizani večkrat porušili kak most na cesti iz Gorij na Pokljuko, nikoli niso temeljito razrušili ceste, tako da so Nemci 11. novembra lahko prišli s kamioni skoraj do Rudnega polja. Da bi bilo treba temeljito porušiti to cesto, so štab odreda večkrat opozorili predvsem obveščevalci, toda zdi se, da štab teh opozoril ni jemal resno in da se je zadovoljil le s polovičnimi ukrepi, npr. z rušenjem manjših mostov in s sekanjem drevja ob cesti. (Poročilo obveščevalne točke »Plus Minus« 13. novembra).

³ Poročilo obveščevalne točke »Plus Minus« 13. novembra, poročila odrednega štaba korpusnemu v fasciklu 234 a/I-1.

Po poročilu orožniške postaje Bistrica št. 70/44 13. novembra so se akcije na območju Uskovnice, ki je bila med 3. in 16. uro, udeležile orožniške postaje Gorje, Nomenj, Bistrica, obmejni stražarji iz Bistrice, vojska in esesovska »pasja šola«. Pri Sv. Janezu so imeli partizani po tem poročilu enega mrtvega in tri ujetnike, en partizan pa je bil ubit na Uskovnici. (Ti podatki se ujemaajo s partizanskimi, le da nemški niso popolnoma točni glede krajev, kjer so enega partizana ubili, tri pa za jeli; pisali so, da so enega ubili, tri pa ujeli pri Sv. Janezu. Nadalje nemško poročilo omenja, kako so vojaki požgali vse pastirske koč in odgnali živino.

Partizanska skupina je štela 150 mož in je bila o akciji vnaprej obveščena, kar je potrdil tudi eden izmed ujetnikov. Partizani so se z blagom, zaplenjenim v Bistrici, umaknili na Vogar in na Komno.

Poročilo nemških izgub sploh ne navaja (arhiv IZDG, fascikel 23/1-21). Dne 16. novembra pa se orožniška postaja pritožuje poveljniku varnostne policije in varnostne službe na Bledu, ker so vojaki, ne da bi poznali razmere, ustrelili Janeza Oblaka ter hišo, v kateri je stalno bival, zažgali. Oblak je bil vremenski opazovalec v službi nemškega letalstva (fascikel 23/1-21).

ZADNJI MESEC PRED PRVO REORGANIZACIJO

Po nemškem vdoru na Uskovnico sta 1. in 3. bataljon ostala na planini Grintavica, 2. bataljon in odredni štab pa na Vogarju. Dne 13. novembra sta odšla iz 2. bataljona dva ostrostrelca proti Bistrici. Toda morala sta se vrniti, ne da bi streljala, ker je snežilo in na večjo daljavo ništa mogla ločiti civilista od vojaka, bolj približati postojanki pa se ništa mogla. Iz Bistrice je prišla tudi nemška patrulja, ki je štela okrog 15 mož, zato je odšel vod 2. bataljona v засedo v Ribčev laz. Toda patrulja je prišla le do Kamenj, nato pa se je vrnila. Ob 17. uri pa je odšel 2. bataljon s planine Vogar k Sv. Duhu ob jezeru, kjer je pustil pratež in neoborožene, sam pa je krenil k Bistrici. Tja je odšel tudi 3. bataljon, na Grintavici pa sta ostala le 1. bataljon in odredni štab. 13. novembra ob 20. uri sta 2. in 3. bataljon zasedla položaje od Jereke prek Šavnic, Senožet, Broda, Kamenj in Zlana do Raven. Patrulje pa so nadzorovale severno stran Bohinjskega jezera in območje Ukanc—Savica.

Dne 13. novembra ob 20. uri se je namreč v hotelu »Zlatorog« na Ukancu začelo zborovanje aktivistov jeseniškega okrožja, ki se ga je udeležilo 180 ljudi tega področja, od tega 60 »legalcev«. Tovarišic je bilo 60, vseh udeležencev zborovanja pa 250, ker so se ga poleg terenskih aktivistov udeležili tudi bataljonski politični komisarji in njihovi pomočniki oziroma odredni politični komisar ter njegov pomočnik ter politični delavci med kurirji, predstavniki Ozne, komande mest in drugi. Prav tako so se zborovanja udeležila vodstva vseh organizacij v okrožju. Zborovanje sta vodila takratni član CK Miha Marinko in sekretar oblastnega komiteja KPS za Gorenjsko Bogdan Osolnik. Tišči čas so bila taka zborovanja po vseh gorenjskih okrožjih, v kranjskem, škofovškem in kamniškem. Njih namen je bil seznaniti aktiviste z nalogami v zadnjem vojnem obdobju, ki je zahtevalo največje napore. Zdaj je bilo potrebno skrčiti število aktivistov na najmanjše in vse za orožje sposobne poslati v vojsko. Pričakovati je bilo tudi ogorčen sovražnikov odpor in zaradi tega še hude žrtve. Zato je splošni vojaški in politični pregled podal Miha Marinko kot član najvišjega slovenskega vodstva.¹

Vodstvo okrožja ni slučajno izbralo Bohinja za kraj zborovanja. Tu je bil odred, ki bi lahko preprečil manjše sovražnikove poskuse, da bi motil zborovanje, ob večjih pa bi se

lahko toliko časa upiral, da bi se aktivisti razšli. Redko kje je bilo prebivalstvo tako enotno in tako organizirano kot v Bohinju, kjer so po vseh vaseh delovale organizacije OF, KPS in mladine in kjer so bili na osvobojenem ozemlju vključeni v delo za osvoboditev vsi ljudje od otrok do starčev. Odred pa je bil tudi sposoben omogočiti vrnitev »legalcem«, ki so prišli prek Jelovice iz okolice Radovljice, prek Mežakle, Radovne in Pokljuke ter z Jesenic in Zgornjesavske doline.

Kljub temu pa vodstvo okrožja ni pozabilo na varnostne ukrepe. Sprva so zborovalcem sporočili, da bo zborovanje na Koprivniku. Ko pa so se tamkaj zbrali, so jih popeljali v dobre tri ure hoda oddaljeni »Zlatorog«. Da ni bila previdnost odveč, kaže tudi to, da so Nemci zjutraj 14. novembra skrivaj obkolili Koprivnik, vdrli vanj ter ga preiskali, seveda brez uspeha.

Vodstvo je tudi razglasilo, da bo zborovanje trajalo tri dni. Iz izkušenj so vedeli, da sovražnika najbolj mika, da bi tako zborovanje napadel ob koncu, ko so ljudje že utrujeni in ko budnost popusti. Dejansko pa so zborovanje prekinili že 14. novembra proti večeru, češ da so prišle v Bistrico nemške okrepitve.

Poleg vseh teh ukrepov pa je vodstvo okrožja pripravilo tudi načrt za umik, če bi prišlo do večje nemške akcije. Tedaj naj bi se zborovalci umaknili prek Komne, Bogatina in mimo Krnskega jezera v dolino Lepenje v Trenti.²

Po zborovanju je bil partijski sestanek bataljonskih pomočnikov komisarjev ter odrednega obenem s sekretarji Zveze komunistične mladine. Razpravljali so predvsem o povezavi med vojsko in terenskimi organizacijami, o izbiri primernih ljudi za vodilne položaje in o njihovi usposobljenosti za to, pa tudi o političnih in moralnih lastnostih posameznikov.

Odred se je s položajev okoli Bistrice umaknil 14. novembra okoli 20. ure. Neoboroženi in pratež 2. bataljona so odšli od Sv. Duha na Vogar, oboroženi pa so spremljali aktiviste, ki so se vračali z zborovanja proti Jesenicam. Ta del bataljona se je vrnil na Vogar šele 17. novembra ob 18. uri. Borci so bili zelo utrujeni od dolge poti po visokem snegu ter sestradani zaradi slabih možnosti za prehrano.

3. bataljon pa je spremljal aktiviste, ki so se vračali proti Radovljici. Pomikali so se mimo Raven in Ribčeve planine ter Rovtarice do Taleža, nato pa se je vrnil na Ribčevo planino

ter se tam tudi nastanil. Vse te dni iz razumljivih razlogov drugih akcij ni bilo.³

Naslednje dni se je odred ukvarjal v glavnem z nabavljanjem in prenašanjem hrane. Bil je daleč od vasi v gozdovih in na planinah, zato so borei morali zpositi vse potrebno na svojih hrbtih. Marsikje so tudi stradali. Razen tega so imeli redna vojaška ter politična predavanja. 2. bataljon je v okolici Gorij zbral nekaj glav govedi in jih 19. novembra s spremstvom petindvajsetih mož poslal po poti okoli Bistrice ter prek Ribčeve planine na Prtovč, kjer so živino prevzeli intendant je korpusnega štaba. S skupino gonjačev pa so poslali tudi nekaj novincev.

Dne 19. novembra so minerji odreda slednjič le temeljito porušili cesto Gorje—Mrzli studenec v dolžini dvanajstih metrov. Na petih krajih pa so na cesto navalili drevje. Vsekakor je bila to povračilna akcija za nemški vdor s kamioni prek



Janez Ceferin-Golob

Pokljuke dne 11. novembra. Dne 20. novembra sta odšla dva ostrostrelca iz 2. bataljona h Gorjam, da bi pri mostu čez Radovno ustrelila stražarja. Toda tega pri mostu ni bilo, zato sta most razstrelila.

Zadrževanje 3. bataljona na Ribčevi planini pa lahko povežemo z napadom Gradnikove brigade na postojanko Železniki v Selški dolini. Ražen te so v zavarovanju sodelovale tudi Prešernova, Vojkova ter Koso velo va brigada, topništvo in škofovski odred. Napad se je začel 19. novembra. Boji so trajali vso noč med 19. in 20. novembrom ter se nadaljevali še ponoči med 20. in 21. novembrom. Niti tedaj niso gradnikovci zavzeli postojanke, zato je divizijski štab poslal tretjo noč v napad sveže čete, med temi tudi bataljon Kosovelove. Spet so se borili vso noč med 21. in 22. novembrom. Tedaj pa je prejel divizijski štab obvestilo o sovražnikovem prodiranju proti Cerknemu, zato je sredi dneva 22. novembra ukazal, naj se umaknejo. Komaj pol ure po umiku 31. divizije pa so pobegnili iz Železnikov tudi preživeli orožniki.⁴

Med boji za Železnike naj bi 3. bataljon branil prehode iz Bistrice prek Jelovice in Ratitovca napadajočim enotam za hrbet. Toda sovražnik s te strani ni poskušal priti posadki v Železnikih na pomoč.

Dne 21. novembra je že ob štirih zjutraj odšel vod 2. bataljona v zasedo med vasi Polje in Laški rovt, da bi pričakal nemško patruljo, ki je večkrat hodila tam okoli. Okrog 14. ure se je zaseda vrnila, ker patrulje ni bilo. Tega dne je 2. bataljon dobil tudi svojo zastavo, ki mu jo je podarila mladinska organizacija s terena.

Istega dne se je poslovil od odreda tudi njegov dotedanji komandant Franc Jernejc-Milče, ki je bil premeščen v korpusni štab.⁵ Z njim je odšlo kot spremstvo 15 mož iz 2. bataljona, ki naj bi nazaj grede prinesli tudi nekaj orožja in streliva. Za vršilca dolžnosti komandanta odreda je bil postavljen dotedanji načelnik štaba odreda Janez Ceferin-Golob.⁶

Dne 22. novembra je 1. vod 2. čete 2. bataljona odšel v zasedo v Gosti les, da bi počakal nemško patruljo. Toda ta se ni pojavila, zato se je vod zvečer vrnil. Patrulja 2. bataljona je legitimirala pešce na cesti proti Bistrici ter ugotavljala, če imajo dovolilnice za gibanje po vaseh.

Naslednjega dne, 23. novembra, sta dva ostrostrelca iz 2. bataljona pri Brodu streljala na nemško patruljo. Zaradi

goste megle ništa mogla ugotoviti, če sta koga zadela. Kasneje je obveščevalna služba zvedela, da sta bila dva vojaka ubita. Ob treh zjutraj pa je odšlo 12 borcev v засedo med Polje in Laški rovt. Nemcev spet ni bilo. Tudi 24. novembra zjutraj je odšla засeda 2. bataljona nad Ribčev laz, vendar zaman. Tega dne so minerji 2. bataljona med Bohinjsko Belo in Bledom razstrelili dva telefonska drogova ter tako prekinili zvezo. Dva ostrostrelca sta opazila pri Brodu nemško patroljo in streljala nanjo, vendar ništa videla, če sta koga zadela ali ne.

Dne 25. novembra se je 1. bataljon s planine Grintavica preselil na Vogar, kjer je bil že prej 2. bataljon. Nemška patrolja pa je prišla v vas Polje, kjer je začela preiskovati po hišah.

26. novembra zjutraj je odšla 2. četa 2. bataljona v засedo na Senožeta. Njena naloga je bila zavarovati to smer zaradi transporta novincev in hrane, ki jo je peljal 1. bataljon okoli Bistrice na Ribčevo planino k 3. bataljonu. Ta naj bi transport spremljal naprej na Primorsko. V tem transportu je bilo 137 novincev poslanih v štab 31. divizije, 10 na komando gorenjskega vojnega področja in 30 v brigado Vojske državne varnosti. Manjša nemška засeda ali patrolja je pod Ravnam! napadla predhodnico; en borec je bil laže ranjen. Ker so se Nemci umaknili, je kolona nadaljevala pot. 1. bataljon se je vrnil z Ribčeve planine na Vogar 29. novembra.

2. bataljon pa je poslal 27. novembra ob pol štirih zjutraj v засedo na Senožeta en vod, eno desetino pa k vasi Kamnje. Vod je zasedel položaje šele ob šestih zjutraj. Bila je gosta megla, da se ni nikamor videlo. Nekako ob desetih so partizani zagledali, kako se približno 50 metrov od njih na snegu nekaj premika. Šele ko so opazili poleg ljudi tudi psa, so vedeli, da imajo opraviti z Nemci. Bilo jih je 17, ki so prišli na Senožeta postaviti засedo. Partizani so začeli streljati z mitraljezi in puškami. Toda mnogo nabojev za puške je bilo pokvarjenih. Nemci so se umaknili, nato pa so skušali s strani udariti na vod. Spet je eden od mitraljezcev izstrelil nekaj rafalov, nato pa se je vod pomaknil kakih 100 metrov nazaj na nove položaje. Za njim so vrgli Nemci nekaj tromblonskih bomb, nato pa so se umaknili. Partizani niso imeli izgub, Nemci pa so imeli dva ubita vojaka.⁷ Okoli 11. ure so vodu prišle na pomoč še tri desetine iz 2. bataljona. Tako okrepljena засeda je ostala na Senožetah do večera.

Dva ostrostrelca pa sta pri Nomenju ubila nemškega stražarja, ko se je sprehajal okoli bunkerja pri železniški postaji. Del 3. bataljona je napadel vlak med Bohinjsko Belo in Sotesko.

28. novembra ob treh zjutraj so spet odšle v zasedo na Senožeta tri desetine iz 2. čete 2. bataljona. Okoli 11. ure je tja prišlo okrog 20 Nemcev, ki jih je zaseda takoj napadla. Po četrtturnem spopadu so se Nemci umaknili. Nekaj kasneje pa je na Senožeta prišlo kakih 100 Nemcev, ki so hoteli zasedo obkoliti. Po približno četrtturnem boju se je morala izsiliti pot z ročnimi bombami. Po njenem umiku so Nemci na Senožetah požgali vse senike. Po podatkih odredne obveščevalne službe je v bojih tega dne padlo sedem nemških vojakov, partizani pa niso imeli izgub. Ena desetina iz 2. bataljona je bila ves dan v zasedi med vasema Polje in Laški rovt, vendar na sovražnika ni naletela.

Dne 29. novembra so se spet izkazali ostrostrelci. Dva sta prodrli na Bled, kjer sta tri ure skrita čakala na ugodno priložnost. Na piki sta imela stražarja. Ob menjavi straže sta ustrelila nanj in ga ubila. Druga dva ostrostrelca pa sta poskušala srečo v Gorjah. Tu ništa dočakala priložnosti, zato sta odšla proti Podhomu ter tam pri železniškem predoru enega stražarja ubila, drugega pa ranila. Za obema dvojicama so Nemci iz bunkerjev silovito streljali, vendar sta se obe srečno umaknili.

En vod 2. bataljona je ves dan v zasedi čakal na sovražnika pri Hudičevem mostu ob poti iz Stare Fužine proti Vojam.

Odred je še vedno tudi mobiliziral. Med 16. in 28. novembrom je mobiliziral 47 novincev.

Tudi 30. novembra sta kmalu po polnoči odšli dve zasedi iz 2. čete 2. bataljona. Prva je šla na Senožeta, druga pa med Polje in Kamnje. Okoli 11. ure je zaseda na Senožetah opazila okrog 40 Nemcev, ki so prodirali proti njej v strelski vrsti. Po desetminutnem boju je zasedo od zadaj napadla druga skupina kakih 60 Nemcev. Zaseda se je zato morala umakniti na nov položaj, kjer je ostala do 13. ure. Nemci so imeli enega mrtvega in enega ranjenega vojaka, ubit je bil tudi dresiran pes. Partizani niso imeli izgub.

Minerji 2. bataljona pa so med Sotesko in Nomenjem na treh krajih razstrelili železnico, uničili en telefonski drog ter na dveh mestih prerezali žice. Promet je bil ustavljen za 7 ur.⁸

Patrulja 2. bataljona je odšla v dolino po vaseh pobirat smuči. Vrnila se je s petimi pari, ki so jih potem uporabljali kurirji.

Dne 1. decembra so minerji 2. bataljona nastavili mino med železniškima postajama Bled in Bohinjska Bela blizu Zake. Iztirila je lokomotiva s tremi vagoni. Med drugimi sta bila k vlaku pripeta tudi dva vagona vojaštva, zato je bilo nekaj vojakov lažje ranjenih. 3. bataljon se je vrnil s Primorske in se spet nastanil na Ribčevi planini.

Dne 2. decembra ob 18. uri so minerji 1. bataljona pri Zirovnici na dveh krajih razstrelili železnico ter uničili 56 m tirov. Promet je bil prekinjen 12 ur.

Štab pa je poslal na komando gorenjskega vojnega področja tri ameriške letalce, resene iz sestreljenega letala, ki je padlo v Krmi. Letalci, ki so se resili s padali, so padli v bližini Kranjske gore. Tam so jih našli partizani. Enega so Nemci že med padanjem ustrelili.



Straža pred bivačkom na Vogarju januarja 1945

Tega dne je na ukaz štaba prišel 3. bataljon z Ribčeve planine na Vogar. Tako je bil samo 1. bataljon na Grintavici, ves ostali odred pa na Vogarju.

Dne 3. decembra so se spet izkazali minerji 1. bataljona. Ob 3.30 so pri železniški postaji Dobrava razstrelili 28 metrov proge, da je bil promet ustavljen za 8 do 10 ur. Istega dne so minerji 1. bataljona na Hrušici okrog 100 metrov od vhoda v karavanški predor razstrelili 28 metrov tračnic. Tudi tam je bil promet prekinjen za 8 do 10 ur.

Dne 4. decembra sta bila iz dotedanjih treh ustanovljena dva bataljona, vse neoborožene, 54 po številu, pa so poslali v 31. divizijo. Takoj po reorganizaciji je 2. bataljon odšel na planino Jelje na Pokljuki, medtem ko sta 1. bataljon in odredni štab ostala na planini Vogar.⁹

1. bataljon je štel 151 borcev in 4 borke, oborožen je bil z 22 mavzericami, 80 italijanskimi puškami, eno težko in sedem lahkih »bredami«, eno protitankovsko puško, eno brzostrelko, eno francosko in dvema avstrijskima puškama. Sestavljen je bil iz bivšega 3. bataljona ter približno dveh tretjin bivšega 1. bataljona.¹⁰ Zato je bil njegov komandant nekdanji komandant 3. bataljona Albin Miklič-Kolona.¹¹

2. bataljon je štel 120 borcev ter 34 kurirjev, ki so spadali v bataljon, poleg teh je bilo v bataljonu tudi sedem partizank. Njegov poveljnik je bil bivši komandant 2. bataljona Franc Selan-Brinca. Novi 2. bataljon je bil sestavljen iz bivšega 2. bataljona in približno ene tretjine 1. bataljona. Oborožen je bil s 95 puškami, eno pištolo, eno brzostrelko, eno protitankovsko puško, devetimi lahkih mitraljezi in dvema težkima mitraljezoma.

Nekdanji komandant 1. bataljona Anton Znidar je bil začasno na razpoloženju v odrednem štabu.

O P O M B E

¹ Izjava Aleša Jelenca, poročilo pokrajinskega odbora OF za Gorenjsko Izvršnemu odboru OF, arhiv CK ZKS, fascikel III/1944-5 št. 4098.

² Izjavi Toneta Svetine (glej »Ukano«) in Aleša Jelenca.

³ Poročilo odrednega štaba korpusnemu v fasciklu 234 a/I-1, poročilo partijske organizacije odrednega štaba CK KPS 23. novembra 1944 v fasciklu 7313 v arhivu CK ZKS ter izjavi Mihe Šušteršiča in Aleša Jelenca oziroma pismo Stjepana Srepflerja.

O tem premiku je poročala nadrejenim tudi orožniška postaja v Bistrici dne 15. novembra. Po tem poročilu naj bi po nepotrjenih vesteh 14. novembra partizani v velikem številu, potem ko so se zbrali v Stari Fužini, odšli čez Suho v Italijo (na Primorsko). Po sklepanju orožnikov naj bi partizani odšli na Primorsko, ker so jim na Uskovnici uničili vsa bivališča, v Italiji pa ni bilo snega (Fascikel 23/1-21).

⁴ Stanko Petelin-Vojko: Med Triglavom in Trstom, strani 404–415.

⁶ Med vzroke za premestitev Franca Jernejca-Milčeta s položaja odrednega komandanta na dolžnost načelnika korpusne vojne oblasti predvsem lahko štejemo stalne spore med njim in prek njega vsega štaba odreda z okrožnim komitejem in aktivisti na terenu. Med odredom in aktivisti je bilo precejšnje nezaupanje, pa tudi medsebojne obtožbe niso bile redkost. Okrožni, prek njega pa oblastni komite KPS za Gorenjsko sta očitala odrednemu štabu, da živi ločeno od moštva in da se je močno zbirokratiziral. Zaradi tega da so se vse napake prenesle tudi na bataljonske štabe. Pomočniku političnega komisarja odreda so na okrožnem in oblastnem komiteju očitali popustljivost do osebnih napak članov štaba. Posledica vsega tega je bila precejšnja vojaška nedelavnost odreda. Nazadnje je prišlo po razmeroma uspešni dejavnosti odreda, za katero je imel brez dvoma Jernejc velike zasluge, še do spodrsaljaja ob nemškem vdoru na Uskovnico 11. novembra. Neposredno zatem je bil v Bohinju na zborovanju v Zlatorogu in na več drugih sestankih član CK Miha Marinka, ki je lahko neposredno slišal pritožbe zoper odred in njega komandanta pa tudi zoper druge člane štaba. Sledil je ukrep: zaenkrat so zamenjali samo komandanta, ki ga je odpoklical korpusni štab na podlagi pritožb in ugovitvev z omenjenega posveto van ja in drugih sestankov ob obisku Mihe Marinka. Premestitev funkcionarja s samostojne poveljniške dolžnosti na kak višji štab za voditelja oddelka ali službe je bil v tistem času v NOV kaj pogost ukrep, s katerim so sicer sposobnim ljudem, ki so zagrešili manjši spodrsaljaj, dali možnost, da se znova izkažejo. V hujših primerih pa je bil funkcionar lahko tudi poslan za borca v kako enoto. Res pa je, da štab korpusa štabu Jeseniško-bohinjskega odreda in Jernejcu ni posvečal dovolj pozornosti in da ga je zaradi oddaljenosti in drugih nalog premalo učinkovito nadziral in mu premalo pomagal. Zato se ne smemo čuditi, če so ljudje, ki so se prej izkazali v številnih bojih, počasi

začeli podlegati drugim vplivom, ko so se znašli čisto sami pred težavami, na katere niso bili pripravljeni.

Podatki: poročilo oblastnega komiteja v arhivu CK ZKS, fascikel 295 a/I-1, operativni dnevnik 2. bataljona v arhivu IZDG, fascikel 295 a/I-1, poročilo sekretarja partijskega komiteja odreda oblastnemu komiteju 16. oktobra v fasciklu 295 a/I-1, poročilo partijske organizacije odrednega štaba oblastnemu komiteju 23. novembra, arhiv IZDG, fascikel 295 a/II-1, izjava Stjepana Šrepflerja.

⁶ Janez Ceferin-Golob je bil rojen 14. januarja 1919 na znani kmetiji pri Marinkovcu v Farjem potoku. Končal je pet razredov osnovne šole, nato pa je do leta 1937 delal doma na kmetiji. Do vpoklica k vojakom leta 1939 je bil gozdni delavec. Leta 1941 so ga kot vojaka ujeli Nemci, toda uspelo mu je pobegniti in se vrniti v Ljubljano. Tu so ga ujeli Italijani ter ga čez nekaj tednov izročili Nemcem, nato je bil zaprt v Begunjah. Od tam so ga poslali v delovno taborišče v Nemčijo. Oktobra 1942 so ga iz taborišča odpustili, da bi delal na kmetiji. Ko se je vrnil domov, je takoj navezal stike s partizani in začel z njimi sodelovati. Dne 3. maja 1943 je vstopil v Gorenjski odred. Brž se je odlikoval v bojih, zato je kmalu postal vodnik, nato pa četni komandir. Ob ustanovitvi Prešernove brigade je s svojo četo prišel v 2. bataljon in se je udeležil pohoda na Dolenjsko. Spet je bil med prvimi, ki so vdrli na Turjak. Takoj nato so ga poslali nazaj na Gorenjsko, kjer je bil četni komandir v Gorenjskem odredu. Po vrnitvi Prešernove brigade na Gorenjsko se jespel vključil vanjo kot komandir 1. čete 2. bataljona. Spet se je zelo odlikoval in kmalu postal namestnik bataljonskega komandanta. Ko je 19. junija 1944 padel Anton Rozman-Dren, komandant 3. bataljona Prešernove brigade, ga je zamenjal Janez Ceferin-Golob. Ponoči med 26. in 27. avgustom 1944, ko se je 31. divizija vračala z Notranjske, je bil med prehodom čez železnico pri Postojni ranjen v nogo. Nato je bil do srede septembra v bolnišnici in na bolezenskem dopustu, nato je postal načelnik štaba Jeseniško-bohinjskega odreda. Dne 7. februarja 1945 je bil odstavljen skupaj z drugimi člani štaba odreda kot komandant odreda. Poslali so ga na šestmesečni oficirski tečaj v Beograd. Ko se je vrnil, je ostal v vojski kot aktivni poročnik. Nekaj časa je služboval v Ljubljani, nato v Mariboru in nazadnje kot načelnik vojnega odseka v Ptuj, kjer se je 18. septembra 1946 smrtno ponesrečil z motornim kolesom. Podatki: Prešernova brigada (Stanko Petelin), arhiv IZDG, fascikel 251/II-7-d, arhiv CK ZKS, fascikel 7325, izjava Franca Ceferina.

⁷ Glede sovražnikovih izgub si poročila precej nasprotujejo. Tako poroča odredni štab o dveh oficirjih, ki sta mrtva ostala na položaju, kar očitno ni res. Kronika 2. bataljona omenja, da izgub niso mogli ugotoviti, poročilo obveščevalnega centra odreda trdi, da ni bilo izgub niti na eni niti na drugi strani, poročilo obveščevalnega centra odreda, napisano dan po spopadu (28. novembra 1944) pa govori o dveh mrtvih Nemcih. Eden med njima naj bi bil poveljnik financarjev Jank, ki je pred tem vodil večje število akcij po Bohinju in si nakopal sloves zajedljivega službenega člo-

veka ter zločinca (fascikel 76/IV-B). Toda po izjavi Mirka Košnika Jank tedaj ni padel. Ostal je v Bistrici prav do zadnjih dni pred osvoboditvijo, ko je odpotoval v Nemčijo.

Povečano sovražnikovo dejavnost na območju Senožet si lahko razlagamo kot ukrep proti morebitnemu ponovnemu partizanskemu vdoru v Bistrico ali proti kaki drugi večji akciji. Po padcu Zeleznikov so Nemci izvedli manjšo protiofenzivo v Selski in Poljanski dolini. Zato so zbrali vse razpoložljive sile, med drugimi tudi precej vojakov iz Bistrice in drugih postojank na črti Bohinj—Bled. Ti vojaki so se odpeljali z vlakom prek Jesenic v Kranj in Skofjo Loko, po končani akciji pa so se vrnili v Bistrico. (Podatki: Stane Petelin-Vojko: Med Triglavom in Trstom, strani 416–417, poročilo obveščevalnega centra odreda 23. novembra (fascikel 76/IV-B) ter poročilo obveščevalnega centra (isti fascikel 27. novembra).

⁸ Zelezniška proga Gorica—Jesenice, ki jo je zgradila Avstro-ogrska prva leta tega stoletja kot strateško in komercialno žilo, da bi povezala Dunaj s Trstom, največjim pristaniščem v državi, je bila nekaj časa po italijanski kapitulaciji prekinjena, potem pa so jo Nemci obnovili. Vendar promet po tej progi ni bil nikoli tako gost kot po progah Maribor—Ljubljana—Trst ter Beljak—Trbiž—Videm, kajti zaradi velikih vzponov so vlaki potrebovali več lokomotiv, teh pa je takrat že primanjkovalo. Med 28. junijem in 2. julijem 1944 je 9. korpus napadel postojanke ob železnici v Baški grapi in razrušil 7 mostov in na 149 krajih razstrelile tirnice. Tudi kasneje so razne enote večkrat napadle to progo in jo uničevale. Nemcem jo je uspelo zasilno obnoviti šele proti koncu novembra 1944. Prvi vlak je po obnovljeni železnici peljal 27. novembra (glej poročilo obveščevalnega centra odreda 28. novembra, fascikel 76/IV-B). Vendar zaradi zasilnih mostov in stalnih sabotаж ta železnica ni imela niti polovice tište zmogljivosti kot v mirnem času. Nemci so jo obnovili predvsem zaradi približevanja Anglo-američanov iz Italije in Rdeče armade prek Madžarske. Do konca vojne je služila predvsem za oskrbovanje postojank na črti Jesenice—Gorica.

⁹ Poročila odrednega štaba korpusnemu v fasciklu 234;a/I-1, poročila obveščevalnega centra odreda v fasciklu 76/IV-B, petnajstdnevno mobilizacijsko poročilo (fascikel 226 a/III ter izjava Miloša Sove, ki je spremljal ameriške letalce do Bele krajine.

¹⁰ Partijski poročili 1. in 2. bataljona odrednemu biroju 14. oziroma 11. decembra 1944 v arhivu IZDG, fascikel 295 a/II-2.

¹¹ Albin Miklič-Kolona je bil rojen 28. februarja 1923 v Velikem Mlačevem pri Grosupljem v številni in revni družini. Po končani osnovni šoli se je v grosupeljski tovarni platna in vrvi izučil za tkalca. Leta 1940 se je zaposlil kot tkalec v Mariboru v tekstilni tovarni Erlič, kjer je delal do nemške zasedbe. Tedaj so ga kot tujca poslali na prisilno delo v opekarno v Leibnitzu. Od tam je kmalu pobegnil, toda pri Mariboru so ga u jeli ter poslali v muničijsko tovarno v Judenburg. Spet je pobegnil in se vrnil v Leibnitz. Od tam so ga poslali kot tkalca delat v bližnjo tekstilno tovarno,

nato pa v Köln v tečaj za deio na novih strojih. Po sedmih mesecih se je vrnil v Leibnitz, toda od tarn so ga že 10. januarja 1943, čeprav je bil rojen na italijanskem zasedbenem območju, mobilizirali v nemško vojsko. Dodelili so ga k esesovcem in poslali v Berlin v šolo. Od tam je med bombnim napadom 8. avgusta istega leta zbežal ter se odpeljal v Med vode, kjer je imel sestro in brata, ter 10. avgusta prek Rakovnika odšel k partizanom. Bil je v Gorenjskem odredu, kjer se je zelo odlikoval z drznostjo in pogumom pa tudi s poveljniškimi sposobnostmi. Zato je hitro napredoval, tako da je bil že 7. februarja 1944 četni komandir, poleti 1944 pa je dobil kot komandant bataljona Gorenjskega odreda tudi poročniški čin. V Jeseniško-bohinjski odred je prišel v drugi polovici oktobra 1944 iz oficirske sole ter zamenjal Gustava Kumerja, ki je odšel v obveščevalni center.

Podatki: kartoteka oficirjev v arhivu IZDG, predlog za poročniški čin v arhivu personalnega odseka glavnega štaba, seznam 3. bataljona, poročilo o tekmovanju za 3. bataljon (fascikel 295 a/V-F).

OCENA RAZDOBJA

V 97 dneh, med 30. avgustom in 4. decembrom 1944, je odred izvedel predvsem večje število manjših akcij, napadov na patrulje in zasede in prehranjevalnih akcij. Ko ocenjujemo te akcije kot majhne, pa moramo vedeti, da so vse skupaj veliko pomenile. Na obširnem ozemlju od Kroke do Bohinja, Bleda in Rateč so držale sovražnika v stalni napetosti. Nikoli ni vedel, kje in kdaj bodo partizani udarili. Če po tem lahko sklepamo, da je odred deloval v skladu z načeli partizanskega vojskovanja ter opravičil svoj obstoj.

Med temi akcijami jih je bilo nekaj zelo uspelih. Mednje lahko štejemo drzni napad na nemško zasedo pri vojašnici na Bohinjski Beli 28. septembra zvečer. Med take uspehe lahko štejemo tudi drzne akcije 1. čete 1. bataljona, ki je prodrla do Belopeških jezer, torej na ozemlje, kjer še nikoli niso videli partizanov. Tudi vdor v Bistrico 8. novembra, ki je bil obenem tudi prva akcija celotnega odreda in zato tudi največja, lahko štejemo kot velik uspeh.

Če pa upoštevamo še mobilizacijo, ki je bila nadvse uspešna, saj je odred narasel iz slabotnega bataljona v enoto, ki je štela nad 600 borcev in bork, je bilo delovanje odreda sploh zelo uspešno. Korpusni štab je namreč večkrat naročal odrednemu, da je mobilizacija njegova glavna naloga. Med mobiliziranci so bili tudi prostovoljci, celo nekaj pravih Nemcev, ki so dezertirali iz nemške vojske; o Slovencih, ki so skoraj dnevno uhajali iz nje, raje ne govorimo.

V tem času je odred po približnih podatkih mobiliziral skupno okrog 1200 novincev.¹ Od teh so jih po prav tako približnih podatkih ohranjenih poročil 666 poslali v operativne enote zunaj območja odreda.²

Vsekakor je bila uspešna mobilizacija sad vztrajnega političnega dela najmanj enega desetletja. Tako je odred dejansko požel sadove dela predvojnih komunistov in simpatizerjev pa tudi aktivistov in organizacij OF treh vojnih let. Kljub temu pa je imel tudi sam odred precejšnje zasluge za mobilizacijo. Posebno s tujci, zlasti Nemci, je odred pravilno ravnal, tako da so prvi dezertirji, redki posamezniki, kmalu privabili za seboj še svoje tovariše in somišljenike. Prav tako je pravilno ravnal z domačini iz Bohinja, ki so ušli iz brigad zaradi lahkotnosti, predvsem pa zaradi hudih naporov, lakote in trpljenja



1. bataljon Jeseniško-bohinjskega odreda na cesti med Staro Fužino in Sv. Janezom februarja 1945. Prvi z desne v prvi vrsti Mirko Košnik, četni komandir

po brigadah, nikakor pa ne iz sovraštva do osvobodilnega gibanja. Če bi te ubežnike imeli za sovražnike in bi tako z njimi tudi ravnali, bi jih sami pahnili v naročje sovražniku, zlasti domobrancem, ki so si vztrajno prizadevali zakoreniniti se tudi v Bohinju, pa so jim pripadniki Ozne vedno pravočasno prišli na sled in jim to preprečili. S tem, da so tem ubežnikom dovolili vsaj začasno ostati v odredu, so jih znova vključili v NOV in jih odtegnili sovražnemu vplivu, čeprav je včasih odred s tem kršil povelje korpusnega štaba.

Pravilno je tudi bilo, da so novince navadno nekaj časa zadržali v odredu in jih poskušali izuriti ter šele potem poslati v brigade, kjer so bili boji veliko bolj zahtevni kot v odredu. V zvezi s tem lahko omenimo tudi ustanovitev posebnega šolskega taborišča.

Do reorganizacije, zaradi katere se je odred zmanjšal na dva bataljona, je prišlo po zborovanju aktivistov v Zlatorogu, ki se ga je udeležil tudi Miha Marinko. 2e na sestanku odrednega partijskega biroja je pripomnil, da je odred preveč številen. Zato je kmalu prišlo tudi do ukrepa korpusnega štaba, ukaza, naj se odred zmanjša na dva bataljona in da naj pošlje

vse neoborožene v enote korpusa. Strateški cilj naše vojske je bil nadzirati Primorsko, nato pa zasesti Trst, kar se je v tistem času kazalo v vedno jasnejših obrisih. Zato je bilo važno, da so bile operativne enote 9. korpusa čim močnejše. Pričakovati je bilo tudi, da se bo spomladi 1945 spet začel pospešeni dotok novincev.

V tem razdobju je bilo tudi nekaj manjših neuspehov. Predvsem je sovražnik presenetil nekaj manjših skupin borcev odreda, nekatere pa so zašle tudi v sovražnikove zasede. Zlasti na Mežakli se je to večkrat dogajalo. Značilen primer prese-nečenja, do katerega je prišlo zaradi nebudnosti, pa je bil napad na 1. četo 1. bataljona 11. novembra na Dovški planini, ki je ter jal 6 žrtev.

Med največje odredove neuspehe pa prištevamo nemški vdor na Uskovnico 11. novembra, čeprav je imel odred le eno žrtev. Njegov umik skoraj brez boja je namreč razočaral domaće prebivalstvo, ki je zaradi tega imelo tudi veliko materialno škodo. V tem času namreč stara partizanska taktika izmikan ja spopadom z močnejšim sovražnikom ni bila več smotrna, zlasti ne v takih razmerah, kot so bile v Bohinju.

V tem času se je odred tudi organizacijsko utrdil, voditelji so si pridobili precejšnje izkušnje. Predvsem pa je organizai dobro obveščevalno službo, ki je kljub začetniškim napakam kmalu zadovolj evala tudi potrebe korpusnega in glavnega štaba na tem tako važnem območju.

Zato je odred v tem razdobju — gledano v celoti — deloval uspešno.

O P O M B E

¹ Sklepanje pisca na podlagi številčnega stanja odreda in števila novincev, poslanih v štab 9. korpusa.

² Mobilizacijska poročila odrednega štaba 2., 16. in 29. novembra v fasciklu 226 a/III ter poročila odrednega štaba korpusnemu v fasciklu 234 a/I-1.

MED PRVO IN DRUGO REORGANIZACIJO (Od 4. decembra 1944 do 7. februarja 1945)

TRAGEDIJA PRI HUDICEVEM MOSTU

Dne 6. decembra je bil odredni štab s 1. bataljonom na planini Vogar, 2. bataljon pa je bil na planini Jelje.

Kot že večkrat prej, so tudi tega dne zjutraj nenadno vdrl v Staro Fužino Nemci, ki so prišli tja iz Bistrice prek Jereke in Srednje vasi, ne da bi jih kdo prej zapazil. Bilo jih je kakih 60, skupina pa je bila sestavljena kot navadno iz orožnikov, obmejnih stražarjev in skupine pripadnikov 4. čete 927. bataljona deželnih strelcev. Nameravali so opraviti nekaj hišnih preiskav po vaseh v Zgornji dolini.

Ko so Nemci prišli v Staro Fužino, so tam naleteli na nekaj borcev. Načelnik obveščevalnega centra Franc Gregorač-Marko, ki se je mudil v vasi, je bil laže ranjen. Obveščevalec Martin Kavčič je zadnji hip pobegnil. Dva borca iz intendature sta bežala proti jezeru, toda eden je bil kmalu zadet in je padel.

Komandant 1. bataljona Miklič se je silovito razjezil, ko je zvedel, kako majhno število Nemcev si je upalo vdreti v Staro Fužino. Takoj je zbral 16 borcev z dvema mitraljezoma in težko »bredo« ter jih z Vogarja popeljal proti Stari Fužini. Več borcev ni mogel zbrati, ker je bil skoraj ves bataljon v zasedah, patroljah, na straži ali pri delu v kuhinji; precej pa jih je tudi že 4. decembra odšlo na Primorsko kot spremstvo neoboroženih, nazaj grede pa naj bi prinesli orožje in strelivo.

Ko je prišel nad Staro Fužino, je Miklič s svojo skupino zasedel obrambni položaj zahodno od poti na Voje nad Hudi-

čevim mostom. Borci so bili razporejeni precej nizko, za hrbtom pa so imeli gol greben. Razgled je bil slab zaradi megle, pa tudi snežilo je, zato je Miklič postavil na grebenu strazarja, ki naj bi pazil proti jezeru.

Nemci so v Stari Fužini postavili na pripravne položaje tri mitraljeze, med njimi enega v zvonik, ter začeli prodirati proti Vojam. Ena skupina je prodirala po poti, druga, številnejša, pa je zavila po vojaški cesti proti planini Blatice. Na vrhu vzpetine, s katere je bil dober razgled, je del te skupine ostal v zasedi. Drugi del pa je zavil proti zahodu, prekoračil potok Mostnico ter prišel partizanski skupini nad Hudičevim mostom z leve strani v bok in za hrbet.¹ Med prodiranjem te skupine so Nemci streljali iz Stare Fužine z mitraljezi. En del Nemcev pa je skušal prodirati po poti, da bi tako premotil partizansko zasedo. Kakor hitro so se namreč pri mostu pojavili prvi Nemci, je zaseda nanje začela streljati. Nemci so polegli in začeli odgovarjati s streli. Medtem se je partizanski zasedi pokvarila še težka »breda« in komandant je moral dovoliti, da je vsa posadka, merilec z dvema pomočnikoma, odšla v zaledje, da bi jo popravila.²

Spopad se je začel nekako ob 10. uri. Okoli 12. ure pa se je za hrbtom partizanske zasede nenadoma pojavila nemška kolona v belih maskirnih kombinezonih. Prav tedaj se je tudi dvignila megla in še bolj razkrila partizanske položaje. Nemci so nemudoma začeli streljati po zasedi. Pot proti gozdovom je bila odrezana. Takoj so padli Peter Por,³ Alojz Repe⁴ in Janez Beznik,⁵ medtem ko je bil desetar Ludvik Brodnjak⁶ ranjen v nogo. Mikličev kurir je skočil v strugo Mostnice in se skril pod previsno skalo. Nekateri partizani so se še uspeli umakniti. Nemci so jurišali za njimi proti severu do roba gozda, kjer so se ustavili, ker so od tam partizani začeli streljati. Prišla je namreč pomoč, 14 borcev z dvema mitraljezoma, ki jo je poslal odredni štab.

Drugi del Nemcev pa je zavil navzdol proti Hudičevemu mostu, kjer sta ostala bataljonski komandant Miklič in bolničarka Boža Vidic.⁷ V megli in snegu, med redkim grmičjem ju morda Nemci sploh ne bi opazili, če ne bi en borec začel bežati, ko je opazil, da se bližajo Nemci. Začeli so za njim streljati, obenem pa so podrobneje začeli preiskovati zemljišče. Opazili so Mikliča in Vidicevo, ki sta bila sredi pobočja. K njima pa je prišel še Ludvik Brodnjak, ki je zaradi rane na nogi

šepal. Komaj nekaj metrov proč sta ležala dva mitraljeza, ki sta ju nosila ubita mitraljezca.

Nemci so vsem trem ukazali, naj dvignejo roke. Vidiceva je nekoliko oklevala, pa ji je Miklič rekel, naj uboga. Obenem ji je šepnil, naj govori tako, kot so se dogovorili, če bi jih ujeli.⁸ Tudi sam je odvrnil pištolo in brzostrelko ter dvignil roke. Nemci so orožje pobrali, Brodnjak je že prej nekje puško izgubil, Vidiceva pa sploh ni bila oborožena. Vsem trem so ukazali, naj sedijo v sneg.

Takoj zatem se je vrnila skupina, ki je zasledovala partizane do roba gozda. Njen poveljnik je bil zelo jezen in se je takoj ozrl po ujetnikih. Pogled se mu je ustavil na Mikliču, ki je nosil italijansko vojaško bluzo s poročniškimi našitki. Začel je Mikliča zmerjati s prekletim italijanskim izdajalcem. Najbrž je mislil, da ima pred seboj italijanskega oficirja, ki se je pridružil partizanom. Med zmerjanjem je nameril vanj puško in sprožil. Strel je Mikliča zadel v prsi in mu jih prebil. Takoj



Ena izmed redkih fotografij! Albina Mikliča-Kolonc, komandanta 3. oziroma 1. bataljona. Na fotografiji je desni, partizanka je Boža Vidic poročena Li-kovnik. Slikani so konec novembra ali prve dni decembra, tik preden je Miklič padel, na Vogarju



Skupina funkcionarjev 2. bataljona na Vogarju decembra 1944. Od leve proti desni: Kristijan Erbežnik-Ciril, Alojz Iskra, peti Ivan Vovk, šesti Franc Selan-Brinca, sedmi Mirko Košnik, osmi Lojze Valenčič, deveti Martin Tancar, skrajni desni (dežurni) Vinko Vester

nato pa je Nemec tudi Vidicevi ukazal, naj sleče vetrni jopič. Mislila je že, da bo ustrelil tudi njo, tedaj pa se je zanjo in za Brodnjaka potegnil mlad Prus. Njegov tovariš, prav tako Prus, mu je pritrjeval, ko je opomnil poveljnika, da po mednarodnih predpisih nima pravice streljati že razoroženih ujetnikov.

Miklič je takoj po strelu izgubil zavest. Ko se je čez nekaj minut zavedel, je prosil Vidicevo, naj mu pomaga, Toda, ko je odprla bolničarsko torbo, ni našla v njej ničesar razen nekaterih drobnarij in majhnega zavoja, ki bi bil do volj komaj za obvezo okrog prsta, ne pa za prsi. Pred odhodom v akcijo je namreč prevzela torbo od tovarišice, ki je prišla iz zasede, ne da bi pogledala, kaj je v njej. Zato je zdaj začela prositi Nemce, naj ji dajo kak zavoj. Vojaki so se izgovarjali in se branili; šele po daljšem moledovanju se je eden med njimi usmilil ujetnika in dal Vidicevi svoj prvi zavoj. Z njim je obvezala Mikliča, ki je imel razbita rebra in prestreljena pljuča, sicer pa ni dosti krvavel. Potem pa je začela prositi Nemce, naj ranjenca odneso z bojišča. Po daljšem nagovarjanju sta se ga

spet dva usmilila in ga položila na šotorsko krilo ter ga odnesla proti Stari Fužini. Tarn so Nemci ukazali Rozaliji Gašperin, naj zapreže voz in ga postelje s slamo.

Na voz so položili Mikliča, zraven njega je sedež Brodnjak, ražen tega pa so na voz zmetali še Mikličevo brzostrelko, oba mitraljeza, nekaj streliva ter puško ali dve. Vidiceva je hodila za vozom. Miklič jo je prosil, naj mu da piti. Vode ni imela, zato mu je ustnice ovlažila s snegom. Okoli 15. ure so Nemci prišli v Bistrice, kjer so oba ranjenca odpeljali v ambulantno, Vidicevo pa so odpeljali na orožniško postajo. Ponoči je Miklič zaradi rane umrl.⁹

Vsekakor so Nemci dosegli z napadom na zasedo pri Hudičevem mostu, pa tudi z nenadnim vdorom v Zgornjo dolino, precejšen uspeh, saj so ubili štiri, zajeli tri partizane, enega pa ranili. Sami pri tem niso imeli izgub.¹⁰

Odredni štab je razmeroma precejšnje izgube pripisoval Mikličevi zaletavosti. Čeprav je imel svoj štab deset minut hoda od odrednega, s katerim je imel tudi telefonsko zvezo, mu sploh ni povedal za nemški vdor in ne, da je odšel Nemcem nasproti. Ker ni poznal zemljišča in sovražnikovih navad, je postavil zasedo na neprimernem kraju in se je premalo zavaroval ob straneh, zaseda pa tudi ni imela nobenega razgleda.

V boju je sodeloval ne kot komandant ampak kot borec; celo sam je streljal z mitraljezom. Pri tem je pozabil na svojo dolžnost poveljnika. To je bila kaj pogosta napaka partizanskih oficirjev, osebno hrabrih, toda premalo izkušenih in izšolanih. Zato so njegovo ravnanje in ves dogodek obravnavali tudi na partijskih sestankih kot primer, kako oficir ne sme ravnati.¹¹

O P O M B E

¹ Prvotno je odredni štab sklepal, da so Nemci prišli zasedi pri Hudičevem mostu za hrbet iz Stare Fužine po poti, ki vodi proti jezeru, nato pa prek grebena Nad jezerom. Ta podatek je prišel tudi v poročila.

² Izjava Franca Znidarja, merilca pri težki brezi. Rojen 2. julija 1917 v Bistrici, uradnik, v NOV od 17. septembra 1944. Zdaj živi v Trzinu. Pomočnika sta bila Janez Ravnik, rojen 3. oktobra 1913 na Ravnah v Bohinju, delavec, v NOV od 6. februarja 1944 (podatki iz seznama borcev 3. bataljona) in Rajko Pristavec, ki ga ni v seznamu.

³ Peter Por, rojen 24. junija 1926 v Podhomu, kdaj je vstopil v NOV, ni podatkov (Zivljenjepisi padlih v zborniku »Boj pod Triglavom«).

⁴ Alojz Repe, rojen 1. novembra 1925 v Radovni, ključavničar, v NOV od 25. novembra 1943 (podatki iz seznama 3. bataljona).

⁵ Janez Beznik, rojen 23. marca 1925 na Gorjušah, delavec, v NOV od 12. septembra 1944 (podatki iz seznama 3. bataljona).

⁶ Ludvik Brodnjak, rojen 20. avgusta 1908 v Hodošah, orožnik, v NOV od 19. septembra 1944 (podatki iz seznama 3. bataljona). Po zajetju se je zdravil na Golniku (izjava Bože Vidic).

⁷ Boža Vidic, poročena Likovnik, rojena 6. januarja 1922 v Sovodnju, tekstilni tehnik, živela v Kranju, v NOV od 3. septembra 1944. Potem ko so jo zajeli 6. decembra 1944 pri Stari Fužini, je bila nekaj časa v zaporu v Kranju, konec leta pa so jo izpustili, ker je zanjo jamčil oče, ki je bil kot orožnik v službi pri prehranjevalnem uradu v Radovljici. Imeli so jo tudi za mladoletno; v bolničarski torbici so namreč dobili spričevalo o opravi jenem tečaju za prvo pomoč, ko je bila stara 16 let, in menili, da je prava lastnica torbice. Po osvoboditvi je delala v okrajnem odboru OF za Radovljico kot dopisnik Tan juga, nato pa je bila premeščena na Jesenice. Zdaj živi v Mariboru (podatki: izjava Bože Likovnik).

⁸ Nekaj dni pred spopadom pri Hudičevem mostu se je Miklič v navzočnosti Vidičeve pogovarjal z nekaterimi borci, kako bi bilo, če bi koga ujeli. Nato je eden Mikličevih znancev dejal, da bi Mikliču trda predla, če bi ga ujeli, ker je bil pri esesovcih, pa je vseeno dezertiral. Na to je Miklič odgovoril, da zdaj NOV tudi Nemci priznavajo kot redno vojsko in zato ujetnikov ne smejo mučiti in pobijati. Če pa bi ga silili, naj jim kaj pove, bi jim povedal vse, kar ve, saj partizanom Nemci tako nič ne morejo. S tem da bi povedal, kako so oboroženi in koliko jih je, bi med njimi samo širil resnico o NOV in njeni moči ter tako prispeval k njihovi demoralizaciji.

Takrat so tudi nekateri drugi oficirji mislili, da je tako. Res so Nemci v glavnem prenehali streljati ujetnike ražen pripadnikov obveščevalne službe, diverzantov in terenskih aktivistov. Večino ujetnikov so pošiljali v taborišče za prisilne delavce ali v taborišča za vojne ujetnike.

Franc Jernejc-Milče je stalno dobival podatke, kako se Nemci zanimajo zanj, zato jim je nekoč celo po pošti poslal svojo fotografijo v oficirski uniformi, češ da boste vedeli, kakšen sem, saj me tako ne boste nikoli dobili živega.

⁹ Kasneje so se razširile govorice, kako so Nemci Mikliča ranj enega vlekli v Bistrico, privezanega k vozu za noge. V poročila je zašla tudi trditev, da se je Miklič pred zajetjem sam ustrelil z damsko pištolo in da je kasneje kot ranjenec umrl v Bistrici. Vidičeva se spominja, da ji je 7. decembra zjutraj kuharica Angela Rozman na orožniški postaji v Bistrici povedala, kako se je Miklič sam ustrelil. Takrat ji ni ugovarjala in tudi kasneje nikoli ni nikomur omenila, kako je v resnici bilo. Kdo in s kakšnim ciljem je razširjal te vesti, ni mogoče ugotoviti. Lahko so jo Nemci sami, ker so se bali, da bodo odgovarjali zato, ker so ustrelili tako važnega ujetnika, kot je bil bataljonski komandant, partizanski poročnik, drugače pa dezertar iz esesovske vojske, ki bi lahko dal važne podatke. Lahko pa so tudi hoteli prikriti svoje dejanje, ki ni bilo v skladu z vojaškimi in človeškimi zakoni. Po drugi strani pa so morda tudi v štabu odreda menili, da je vdaja takega človeka, kot je bil Miklič, zelo nečastno dejanje, ki bi lahko slabo vplivalo na moralo drugih, mlajših borcev in mobilizirancev.

^{1,5} Nemško poročilo je navajalo, da niso imeli izgub, partizani pa 6 mrtvih, ujeta pa sta bila dva ranjenca in ena ženska. Od ranjencev je eden, baje vodja bande, kasneje umrl. Odredni štab je poročal o lastnih in sovražnikovih izgubah precej protislovno. Sprva je omenjal, da so imeli Nemci tri mrtve, več ranjenih in eno ubito mulo. Ti trije Nemci naj bi padli pod streli ostrostrelcev, ki so se vračali izpred Bistrice in naj bi napadli Nemce od zadaj. Nadalje je poročal o zasedi, ki naj bi pri Sv. Janezu napadla Nemce, ko so se vračali. Toda Boža Vidic trdi, da je ves čas, ko so jo gnali, upala, da jih bo napadla zaseda pri Sv. Janezu, toda to se ni zgodilo. Boža Vidic tudi trdi, da Nemci niso imeli nobenih izgub. Vsekakor je glede tega bolje verjeti Vidičevi in nemškemu poročilu, odredni štab pa je s poročilom o nemških izgubah verjetno skušal popraviti slab vtis, ki ga je povzročil neuspeh.

¹¹ Opis dogodka je napisan po poročilu odrednega štaba korpusnemu v fasciklu 234 a/I-1, poročilu obveščevalnega centra odreda obveščevalnemu odseku glavnega štaba 7. decembra 1944 v fasciklu 76/IV-B, poročilu partijskega biroja odreda oblastnemu komiteju 15. decembra v fasciklu 295 a/I-1, petnajstdnevem poročilu odrednega štaba korpusnemu v fasciklu 226 a/III, poročilu orožniške postaje Bistrica 78/44 6. decembra v fasciklu 23 1-21, vse v arhivu IZDG, ter po izjavah Mirka Košnika, Bože Vidic, poročene Likovnik, Martina Kavčiča in Franca Znidarja.

PREDVSEM MINERSKE IN OSTROSTRELSKE AKCIJE

Potem ko so se Nemci, ki so vdrli v Staro Fužino 6. decembra, vrnil v postojanko, se je tudi 2. bataljon, ki je prišel prvemu na pomoč, še istega dne pozno zvečer vrnil v staro taborišče na planini Jelje, kjer je ostal vse do 14. decembra. Takrat se je na ukaz odrednega štaba premaknil na planino Berjanca, kjer je moral varovati Pokljuko pred sovražnikovimi napadi iz Gorij.

1. bataljon in odredni štab, ki sta bila ves ta čas še vedno na planini Vogar, pa sta 12. decembra doživela ponovni nemški poskus, da bi ju napadli in uničili ali jima vsaj zadali hude izgube.

Ze ob pol treh zjutraj se je s posebnim vlakom z Bohinjske Bele pripeljalo v Bistrico približno 150 vojakov, ki so pripadali šolskemu bataljonu tankovskih grenadirjev divizije Brandenburg. Ta enota je zamenjala prejšnje vojaštvo, šolsko baterijo metalčev megle, v vojašnicah že v začetku novembra 1944.¹ Vlak, s katerim so se ti vojaki pripeljali v Bohinj, se je ustavil pred železniško postajo, med Bistrico in železniškim mostom čez Savo pri Bitnjah. Vojaki so v največji tišini in z veliko naglico izstopili ter krenili za Savo do cestnega mostu pri Bitnjah. Ko so prišli čezenj, so se začeli vzpenjati prek Senožet. Od tam so še pred dnem prek Rudnice vdrli v Staro Fužino. Nato so nemudoma začeli prodirati proti Vojam, da bi tamkaj napadli odred oziroma mu zaprli pot. Pri Hudičevem mostu so se Nemci srečali s kurirji in začeli nanje streljati. Tu je padel en kurir. S streljanjem pa so se Nemci tudi izdali. Sovražnik je nameraval na teh položajih v zasedi počakati na partizane, ki bodo bežali z Vogarja prek Voj na Uskovenico. Zato je bila ena izmed nemških zased, ki je tja prodrla verjetno prek planine Blatice, precej daleč na Vojah, da je bila zaseda 2. bataljona bliže Stari Fužini kot nemška zaseda. Odredni štab pa se je z Vogarja umaknil v lovsko kočjo više v hribih.

Skoraj ob istem času, ko je krenila kolona vojakov divizije Brandenburg proti Senožetam, je namreč iz Bistrice odšlo tudi kakih 150 vojakov. Skupina je bila kot navadno sestavljena iz orožnikov, policistov, obmejnih stražarjev, carinikov in deželnih strelcev. Po gozdovih se je pomikala mimo vasi Zlan,

nad Laškim rovtom in hotelom Bellevue proti Sv. Duhu, od tam pa je še vedno po gozdovih zavila proti Ukancu. Nekaj časa je šla tudi po stezi na severni strani jezera, ki pelje z Ukancu proti Stari Fužini. Tam pa se je zataknilo. Južno po-bočje Pršivca in grebena Nad jezerom je namreč zelo strmo, skalovito in skoraj golo, snega je bilo mnogo, zato so bobneli na stezo plazovi. Ta nemška kolona pa je nameravala prek grebena Nad jezerom prodreti na Vogar, napasti 1. bataljon in odredni štab ter borce pognati proti Vojam, kjer jih je čakala kolona iz divizije Brandenburg. Prav nedostopnost, visok sneg in plazovi pa so koloni iz Bistrice onemogočili napredovanje. Po neuspešnih poskusih, da bi vendarle prodrli čez hribe, se je kolona mimo Sv. Janeza zvečer vrnila v Bistrico. Prav tako so odšli v Bistrico tudi pripadniki divizije Brandenburg ter se od tam odpeljali z vlakom na Bohinj sko Belo.

Odred tega dne ni prišel v stik s sovražnikom. Opozorjen s streli v Stari Fužini je ves dan čakal Nemce pripravljen na spopad. Pomagala mu je tudi gosta megla, v kateri se Nemci niso mogli znaj ti.²

Dne 16. decembra se je 2. bataljon s planine Berjanca premaknil na Uskovnico, kjer je ostal do 18. decembra, ko se je premaknil na Goreljek. Tam je ostal do 27. decembra, ko se je preselil na planino Jelje. Ves ta čas se 1. bataljon in odredni štab ništa premaknila z Vogarja. Dne 29. decembra pa se je 2. bataljon premestil na Zgornje Gorjuše, toda samo za dva dni. Ze 31. decembra je bil spet na planini Jelje.

Ves mesec december je odred še vedno mobiliziral oziroma zbiral prostovoljce. Od reorganizacije dne 4. decembra pa do konca meseca je sprejel 175 novincev. Med temi je bilo tudi nekaj dezerterjev iz nemške vojske, po narodnosti Slovencev, pa tudi pravih Nemcev in Avstrijcev. Večina novincev pa so bili funkcionarji terenskih organizacij, ki so se po sklepu oblastnega komiteja morali javiti v vojsko vsi razen posameznikov, članov okrožnih komitejev ter zaradi zdravja ali starosti za vojsko nesposobnih. Tako je odšlo v vojsko samo iz jeseniškega okrožja 143 »legalcev«. Da ne bi morda Nemci preganjali svoje, so se prizadeti dogovorili s partizani, da so jih prišli iskat. Večina aktivistov je sklep vodstva o mobilizaciji odobraval; mnogi so komaj čakali, da gredo v vojaške enote, ker so se doma vedno bali aretacije. Le nekaj posameznikov se je skrilo. Tudi Jeseniško-bohinjski odred je 23. de-

cembra v Bohinju tako »mobiliziral« kar 115 novincev. Sicer pa je bilo največ novincev iz jeseniške okolice.

Odred je novince še vedno pošiljal na Primorsko. Prek komande gorenjskega vojnega področja je poslal v štab 31. divizije 13. decembra 15 novincev, na komando mesta Cepovan pa tri dezertarje iz nemške vojske. Dne 17. decembra je poslal v štab 31. divizije sedem novincev, 85 »legalcev« pa na komando gorenjskega vojnega področja. Te novince je kot zaščitnica spremljala močna skupina borcev iz 1. bataljona, ki se je vrnila s Primorske šele 21. decembra. Tega dne pa je druga skupina spet spremila na Primorsko 32 »legalcev«. Dne 25. decembra je odred poslal na štab 31. divizije, na komando mesta Bohinj in na komando gorenjskega vojnega področja skupaj 111 novincev. Tudi 28. decembra je odšlo na komando gorenjskega vojnega področja 29 novincev, dva pa v 31. divizijo. Nasprotno pa se je 29. decembra v odred vrnilo 23 borcev iz brigade KNOJ.³

Dne 18. decembra zvečer se je začel napad na Gorenjo vas v Poljanski dolini, kjer je bilo 105 nemških obmejnih stražarjev, 3 orožniki ter 145 domobrancev. Napadla je Vojkova brigada, Gradnikova je bila v neposredni rezervi in za zaščito pred napadi iz Selške doline, Prešernova je blokirala Škofjo Loko, Škofjeloški odred je varoval smer iz Dolomitov, kamor je vdrla udarna četa 31. divizije. Kosovelova brigada je blokirala Suhi dol in Lučine, na črti Goropeke—Vrsnik—Razpotje pa je bil 2. bataljon Bazoviške. V akciji je sodelovalo tudi topništvo. Cilj akcije je bil presekati zvezo med Poljansko dolino in Dolomiti ter s tem odpreti Dolomite s severne strani za večje akcije naše vojske. Napad je trajal do 20. decembra, ko so iz Skofje Loke po cesti prodrli Nemci s tanki.

2e 19. decembra pa se je začela nemška ofenziva proti Trnovskemu gozdu in Vipavski dolini, kamor je krenilo 4000 do 5000 sovražnikovih vojakov, pripadnikov nemških, italijanskih, domobranskih, nedičevskih in četniških enot. Zadnji so se tedaj prvič udeležili bojev na Primorskem. Ofenziva je trajala do konca leta. Zato je imel v tem času Jeseniško-bohinjski odred skoraj popoln mir.⁴

Nekaj vznemirjenja je prinesel v Bohinj in v odred le prihod nedičevcev, ki so jih že dolgo pričakovali na črto Jesenice—Bohinjska Bela—Bohinj. Govorilo se je že o več tisočih, ki da bodo prišli, da bi varovali železnico in napadali partizane.

Toda 25. decembra jih je v Bistrico prišlo le kakih 200. Oboroženi so bili s 140 italij anskimi in nemškimi puškami, šestimi lahkimi in enim težkim italijanskih mitraljezom, dvema brzostrelkama in dvema italijanskima minometoma kalibra 81 mm. Ražen tega so imeli s seboj tudi 30 konj, 10 volov in 24 voz. Devet oficirjev in podoficirjev je imelo s seboj tudi družine. Ta enota je pripadala Nedičevi »Srbski državni straži« kot njen topniški divizion, jedro bodočega topniškega polka.

Kmalu po prihodu v Bistrico so nekateri nedičevci, med njimi aktivni podoficir bivše jugoslovanske vojske Dragoljub Todorović, prek deklet navezali stike z domačini, prek teh pa s partizani. Počasi se jih je kakih 16 odločilo za pobeg k partizanom. Po dogovoru z aktivisti naj bi ušli iz Bistrice 4. januarja, toda prejšnjo noč so aktivisti po vasi raztresli letake, zato je nedičevsko poveljstvo razglasilo pripravno stanje. Zato so se nekateri nedičevci, ki so že mislili pobegniti, ustrašili. Le devet jih je svojo namero izpeljalo, med njimi tudi zdravnik z vso opremo. Toda aktivisti, ki so imeli stike z nedičevci, so bili povezani z obveščevalno službo odreda, s točko »Plus Minus« in transportnim vodom, zato so vsi ti vedeli za njihovo odločitev. Vendar je begunce, ki sta jih vodili dve dekleti iz Bistrice, pričakal na griču Kok transportni vod in jih odpeljal v Pristavčevo gostilno, nato pa v Staro Fužino, kjer naj bi jih prevzel odred. Toda tam so se pojavili tudi obveščevalci točke »Plus Minus«, ki bi radi prišli do orožja beguncev, zlasti do brzostrelke, ki jo je nosil Todorović. Začelo se je prerekanje, kdo je prvi zvedel za nameravani pobeg deveterice nedičevcev in kdo je zato bolj upravičen do zaplembe orožja. Nazadnje je odredni komandant s silo odvzel brzostrelko Jožetu Cesarju-Stržku, vodji obveščevalne točke »Plus Minus«.

Bržkone je pobeg deveterice povzročil, da se je nadrejeni nedičevski štab začel zanimati za svoje enote bolj, kot se je poprej. Tako je lahko ugotovil, da so nedičevci prišli v Bistrico v Bohinju po pomoti, ker bi dejansko morali v Ilirsko Bistrico. Zato so nedičevce iz Bohinjske Bistrice odpoklicali in jih poslali prek Jesenic v okolico Ilirske Bistrice. Nekaj se jih je odpeljalo 9. januarja zvečer, nekaj pa 10. januarja zjutraj in sicer proti Jesenicam in dalje proti Ljubljani. Dne 8. januarja zvečer pa so imeli v Bistrici poslovilni večer, na katerem so vojaki razbili Hitlerjevo sliko in kričali, da se bojujejo za kralja Petra, ne pa za Hitlerja.⁵



Skupina nedičevcev, ki se je vdala partizanom 4. januarja 1945 z dekletom, ki je posredovalo stike

Ker je spet stekel železniški promet po popravljeni železniški progi Jesenice—Gorica, je začel odred vedno bolj pogosto pošiljati miner je v dolino, da bi jo minirali. Zaradi zime in visokega snega je bilo delo minerjev veliko bolj nevarno in naporno kot v drugih letnih časih. Kljub temu so minerji skoraj dnevno razstreljevali železnico. Včasih jim je uspelo iztiriti tudi kako lokomotivo.

Dne 7. decembra so minerji 2. bataljona postavili mino na tire med železniškima postajama Dobrava in Kočna. Tik pred prihodom vlaka, je po progi prišla nemška patrulja. Vojaki so mino opazili. Minerji, ki so to opazovali, so iz varne razdalje mino sprožili. Po podatkih obveščevalne službe je bilo pet vojakov ubitih.

Dne 9. decembra so minerji 2. bataljona z eksplozijo mine iztirili na Obrniah med železniškima postajama Soteska in Bohinjska Bela lokomotivo in dva vagona osebnega vlaka ter uničili telefonsko napeljavo. Promet je bil prekinjen za 15 ur. Dne 14. decembra ob 15. uri pa so napadli osebni vlak med Nomenjem in Bistrico. Lokomotiva je bila poškodovana in za

nekaj časa prekinjen promet. Progo so minirali spet 16. decembra ter prekinili promet za sedem ur. Tudi 30. decembra so blizu Dobrave iztirili lokomotivo in dva vagona ter prekinili promet za 17 ur. Obenem je bila uničena tudi telefonska napeljava. Ražen tega so 10. decembra razstrelili progo pri Blejski Dobravi v dolžini 28 metrov, toda že čez pol ure je promet po njej spet stekel, kar dokazuje, kakšen pomen so Nemci pripisovali železniškemu prometu in kako učinkovito so imeli organizirano službo za popravljanje poškodb.⁶

Decembra pa so se najbolj odlikovali ostrostrelci, čeprav sta jih sneg in mraz še bolj ovirala kot minerje. Sovražnik se nikjer več ni počutil varnega, saj je, ko je počilo iz 200 do 300 metrov oddaljene hoste, bilo navadno že prepozno. Zlasti so ostrostrelci prežali na stražarje ali patrolje, pogosto pa se niso ustrašili niti večjih skupin.

Tako so ostrostrelci 7. decembra napadli Nemce, ki so šli iz Stare Fužine proti Bistrici, ter ubili tri vojake. Naslednjega dne so ubili stražarja pred enim od bunkerjev na Bohinjski Beli. Dne 10. decembra sta ostrostrelca 1. bataljona spet ustrelila stražarja na Bohinjski Beli, ostrostrelca 2. bataljona pa sta napadla med postajama Soteska in Bohinjska Bela sovražnikovo patroljo, ko je nadzirala železnico. Sovražnik je imel tri mrtve. Dne 12. decembra so ostrostrelci 2. bataljona pri cestnem mostu med Bitnjami in Bistrico ustrelili tri Nemce, ki so pravkar začeli legitimirati ljudi, ko so se vračali z železniške postaje proti domovom; pripeljali so se z vlakom z jeseniške strani. Dne 14. decembra so spet ostrostrelci 2. bataljona ubili tri Nemce med Sotesko in Bohinjsko Belo. Dne 15. decembra so odšli ostrostrelci proti Bledu, spotoma pa so dvakrat naleteli na Nemce in večkrat ustrelili proti njim, vendar zaradi goste megle niso videli, če so koga zadeli. Tudi 18. decembra so ostrostrelci 1. bataljona med Sotesko in Bohinjsko Belo napadli nemško patroljo, ki je štela osem mož. Ubili so tri vojake, drugi pa so naglo skočili v krit ja in začeli iz pušk in mitraljezov streljati proti ostrostrelcem. Kljub temu so se ostrostrelci umaknili brez žrtev. Tudi 22. decembra so ostrostrelci 2. bataljona napadli nemško patroljo 9 vojakov, ki je šla iz Bistrice proti Nomenju. Z razdalje kakih 300 metrov so z nekaj strelji zadeli tri. Dva dni kasneje so ostrostrelci 2. bataljona pri vasi Obrne sami padli v sovražnikovo zasedo. Po petminutnem spopadu so se brez žrtev umaknili, medtem ko so imeli Nemci

enega mrtvega in enega hudo ranjenega vojaka. Zadnja akcija ostrostrelcev v letu 1944 je bila 29. decembra, ko so ostrostrelci 2. bataljona na železnici med Bistrico in Nomenjem enega nemškega vojaka ubili, nato pa so se kljub obstreljevanju iz bunkerjev srečno umaknili.⁷

Ražen tega je imel odred v tem času nekaj manjših akcij in prask s sovražnikom. Dne 16. decembra je zaseda 2. bataljona v Zaki pri Bledu pred železniškim predorom ubila dva sovražnikova vojaka, ki sta bila tam na straži. Med akcije štejem lahko tudi razstrelitev mostu na cesti Gorje—Mrzli studenec, ki so ga Nemci v zadnjem času že trikrat popravili. Tako je bila ta cesta dokončno neprevozna, da niso mogli Nemci po njej s kamioni na Pokljuko, kot še na primer 11. novembra.

V **Cešnjici je odred 26. decembra priredil lepo uspel miting, ki se ga je poleg borcev udeležilo precejšnje število domačinov.**⁸

Obveščevalci so dobili obvestilo, da bo 31. decembra po železnici z Jesenic proti Gorici pripeljal transport vojakov. Minerji naj bi zato razstrelili železnico v Soteski, bataljon pa naj bi napadel transport. Da ne bi Nemci vdrli minerjem za hrbet, je odšla 2. četa 2. bataljona 30. decembra zvečer v zasedo med Gorjuše in Sotesko. Bila je obrnjena proti Gorjušam, ker je bilo pričakovati, da bo sovražnik skušal transport zavarovati s kako patroljo, ki bi prišla prek Mrzlega studenca. Četa je bila v zasedi celo noč, borci so si delali kritje kar v snegu. Patrolje pa so nadzirale smer proti Goreljku in Mrzlemu studencu, toda tam sovražnika ni bilo. Vse je kazalo, da sovražnik ničesar ne sluti, zato so se minerji pripravljali na pot v dolino. Tedaj pa je začelo nekje okoli Zagoreljka pokati, vendar ne dolgo. Vrnila se je ena od patrolj in poročala, da je opazila Nemce na smučkah in v belih oblekah. Proti Zagoreljku je odšla nova nekoliko močnejša patrolja. Ob sončnem vzhodu se je član patrolje vrnil in povedal, da se Nemci že vračajo prek Mrzlega studenca. Tedaj je odšla vsa četa proti Zagoreljku, kjer so borci našli bataljonskega mesarja Jožeta Pogačarja.⁹ Očitno je padel v nemško zasedo in so ga ubili. Ležal je ob poti, po kateri je prišel od Mrzlega studenca.¹⁰

OPOMBE

¹ Divizija »Brandenburg« je veljala za eno najboljših v nemški vojski, njeno moštvo je bilo namenjeno predvsem za razne diverzantske akcije in nenadne napade. Medtem ko je bila divizija na raznih bojiščih, so na Bledu in v okolici urili novince, ki bi nadomestili padle in ranjene vojake. Bataljoni šolskega in nadomestnega polka divizije »Brandenburg« so bili razmeščeni po okolici, eden med njimi je bil tudi bataljon na Bohinjski Beli, ki je imel oznako »U«, v njem pa so urili tankovske grenadirje. Tako so v nemški vojski imenovali posebno izurjene in izbrane vojake, ki so se med napadi vozili na tankih ali v oklopnih transporterjih. Sicer pa je prišel šolski in nadomestni polk divizije »Brandenburg« v okolico Bleda in na Bled že junija 1944. Sprva, nekako od srede novembra 1944 dalje, so bili v vojašnici na Bohinjski Beli gorski lovci in topničarji, prav tako pripadniki šolskega in nadomestnega polka divizije »Brandenburg«, ki so jih že nekako po dveh tednih zamenjali tankovski grenadirji. V tem bataljonu so bili vojaki nemške, srbske, madžarske, hrvaške, ruske in poljske narodnosti, v glavnem novinci, ki so jih pospešeno urili in vmes včasih poslali nad partizane. Kakor hitro so bili za silo izurjeni, zlasti pa če so jih nujno potrebovali na fronti, so jih pošiljali tja, na njihovo mesto pa so prihajali novi rekruti. Zato poročila, ki govore o stanju v vojašnici na Bohinjski Beli, skoraj vsak dan vsebujejo drugačne podatke. Šolski in nadomestni bataljon tankovskih grenadirjev je imel naj več 750 vojakov, razdeljenih v štiri čete. (Podatki: poročilo obveščevalne točke »Plus Minus« 10. novembra, poročila obveščevalnega centra odreda 16. novembra, 18. novembra, 23. novembra, 27. novembra, 30. novembra, 8. decembra, vsa v fasciklu 74/IV-B.)

² Poročilo obveščevalnega centra odreda obveščevalnemu centru glavnega štaba 13. decembra (fascikel 76/IV-B) in petnajstdnevno operativno poročilo odrednega štaba operativnemu odseku korpusa 21. decembra (fascikel 226 a/III). Vsakodnevno poročilo odrednega štaba pa nemške akcije sploh ne omenja in se zadovoljuje le z ugotovitvijo, da odred ni imel akcij.

³ Poročilo oziroma zapisnik seje oblastnega komiteja, ki je bila 29. decembra, zapisnik pa napisan dan kasneje (fascikel 3963 v arhivu CK ZKS), mobilizacijsko poročilo odrednega štaba operativnemu odseku korpusa 22. decembra za čas med 29. novembrom in 18. decembrom (fascikel 226 a/III), dnevna poročila odrednega štaba korpusnemu v fasciklu 234 a/I-1.

⁴ Stanko Petelin: Vojkova brigada, strani 433—452.

⁵ Poročilo odrednega štaba korpusnemu v fasciklu 234 a/I-1, poročila obveščevalnega centra odreda korpusnemu centru v fasciklu 295 a/V-A-4, zaslišanje prebežnika Dragoljuba Todoroviča v fasciklu 235/II-6, dopis obveščevalnega centra 9. korpusa odrednemu štabu 15. januarja, dopis centra 31. divizije centru 9. korpusa 10. januarja, dopis odrednega štaba korpusnemu 16. februarja (fascikel 234 a/I-1), Stanko Petelin-Vojko: Prešernova brigada, stran 507.

⁶ Poročilo odrednega štaba korpusnemu v fasciklu 234 a/I-1, poročilo orožniške postaje Bohinjska Bistrica za 15. december, arhiv IZDG, fascikel 23/1-21.

⁷ Poročilo odrednega štaba korpusnemu v fasciklu 234 a/I-1.

⁸ Poročilo odrednega štaba korpusnemu v fasciklu 295 a/III.

⁹ Jože Pogačar, rojen 15. aprila 1909 v Radovni, mesar, v NOV od 17. septembra 1944 (seznam 2. bataljona v fasciklu 295a/V-B-4). Dne 30. decembra mu je bataljonski komandant dovolil oditi domov po mesarsko orodje, ki ga je potreboval za svoje delo kot bataljonski mesar. Zaradi stalnih nemških zased v Radovni mu je komandant nerad dovolil, zabičal pa mu je, da se mora takoj naslednjega dne zjutraj vrniti v enoto. Pogačar je bil discipliniran in se je res takoj vrnil, toda med potjo je naletel na Zagoreljku na nemško smučarsko patroljo in padel.

¹⁰ Izjava Drage Ulčar-Sonje.

MINA ZA BOŽIČNI VEČER

Leta 1943 in 1944 so zahodni zavezniki pošiljali v Jugoslavijo o med drugo vojaško pomočjo tudi obilo minerskega materiala. Ni bilo težko ugotoviti, da ta material naša vojska vešče uporablja in da se torej ta pomoč tudi samim zaveznikom bogato obrestuje.

Med minerskim materialom je bil tako močan eksploziv, kot je »plastik«, vmes pa so bili tudi tempirni »svinčniki«, zelo preprosti in praktični vžigalniki z zakasnitvijo. Zato je v letu 1944 naša vojska začela nastavljeni sovražniku mine, včasih pa na različne načine take mine vtihotapljeni kar v sovražni kove postojanke. Množično sodelovanje domačinov s partizani, pomoč obveščevalni službi in odnašanje min v postojanke je tako zvrst akcij zelo olajšalo. Marsikdaj je imel sovražnih hude izgube.

V Bohinju je bila ena prvih takih in obenem najuspešnejša akcija na železniški postaji v Bistrici 25. decembra 1944 zvečer.

Proti koncu 1944 je nekega dne moral Jože Cesar¹ iz Jerreke s konji in vozom čakati sorodnika na železniško postajo v Bistrici. Bil je star nekaj nad petnajst let, pri hiši so se stalno oglašali minerji iz odreda ter pripovedovali o svojem delu. Ko je Cesar prišel na postajo, je moral na vlak nekaj časa čakati, zato je opazoval okolico. Videi je, da imajo podnevi samo enega stražarja, ki hodi okoli poslopja, in da bi zato lahko podtaknil mino. Podobne misli so ga obhajale, ko je peljal sorodnika proti Bitnjam in ko je videi enega samega stražarja pred župniščem.

Ko se je vrnil v domačo vas, je ob neki priložnosti o tem pripovedoval minerjem in obveščevalcem. Ni preteklo dolgo časa, ko je že zvedel, da je njegov načrt uresničljiv in da bi bilo dobro, če bi zares odnesel mino na postajo. Odredni obveščevalec Martin Kavčič mu je v Srednjo vas prinesel okrog 5 kg »plastika« in vžigalnik na zakasnitev za 6 ur. Aktiviral naj bi ga doma ob 18. uri in odšel v Bistrico, kot da bi šel čakati nekč^a k »sedmemu vlaku«, ki je pripeljal v Bistrico po voznom redu ob 17.44.² Na postaji naj bi odložil mino na primerno skritem kraju in se umaknil.

Jožetu Cesarju-Mirku se je za pomoč ponudil Jože Cesar, ki je bil star 19 let. Imel je v kolenu trdo nogo in ga zato niso mobilizirali ne v nemško ne v partizansko vojsko. Zivel je do-

ma in sodeloval s partizani kot član Zveze komunistične mladine.

Na domu Jožeta Cesarja-Mirka, po domače pri Puškarju, sta oba fanta »plastik« sprabila iz majhnih zavojčkov, v katere je bil zavit, ga segrela in zgnetla v kvadrast kos, velik približno 15 X 10 X 30 cm, vanj vtaknila vžigalnih in razstrelivo zavila v lep ovojni papir, ki sta ga prevezala z vrvico. Jože Cesar-Mirko je z zobmi stisnil stekleno ampulo vžigalnika, kot je videi delati miner je.

Takoj nato sta odšla po cesti proti Bitnjam in dalje v Bistrico. Brez težav sta prispela na železniško postajo in začela oprezovati, kam bi skrila mino. Končno sta opazila pripraven prostor. To je bilo okno čakalnice, obrnjeno proti vasi, na zahodni strani postajnega poslopja. V čakalnici so stanovali vojaki 4. čete 927. bataljona deželnih strelcev, ki so stražili železnico. Na oknu je bil dvojni lesen opaž, med deskami je bilo 20 do 30 cm peska, skozi pa je bila prebita strelna lina. Pod vrhom okna je bil kakih 30 cm visok prazen prostor, ker tja opaž ni segal. Očitno so Nemci zgradili opaž toliko nižje, da ne bi povsem zaprli pot svetlobi. Toda pred postajo se je sprehajal stražar. Oba fanta sta se zapletla z njim v pomenek, saj sta oba za silo tolkla nemščino.

Tedaj je pripeljal vlak in potniki so začeli hoditi mimo stražarja proti vasi. Stražarja je to premotilo, da se je obrnil in opazoval potnike. Tedaj je Jože Cesar, ki je bil večji od Jožeta Cesarja-Mirka, položil paket na vrh zaščitnega opaža na oknu, nad desko, ki je pokrivala pesek. Takoj zatem sta fanta odšla proti domu. Ceprav ju je močno skrbelo, da ju ne bi kdo opazil, sta se s težavo zadrževala, da sta se le počasi oddaljevala od postaje, nato pa tudi iz Bistrice. Domov sta prišla že v temi. Jože Cesar-Mirko domačim seve ni povedal, zakaj je šel v Bistrico.

Bil je božični večer, ki so ga takrat vsepovsod zelo imeli v časteh. Oba fanta pa ništa mogla dolgo strpeti doma. Noč je bila zelo mrzla in jasna, šele proti jutru je začelo snežiti. Zlezla sta na izbo in nestrpno gledala na uro. Okoli polnoči je v Bistrici strahotno zagrmelo. Tedaj sta se oddahnili, toda zbal sta se, da ju vendarle ni kdo opazil in da ne bi sredi noči prišli ponju. Zato sta se takoj napravila in odšla iz Jereke proti taborišču terencev pod Koprivnikom, za katerega je vedel Jože Cesar-Mirko. Toda bil je božič in vsi terenci so ga najbrž slavili

kje pri znancih, zato fanta v njihovem taborišču ništa našla nikogar. Vso noč sta jih iskala po gozdovih, zjutraj pa sta se previdno vrnila domov.

Kaj kmalu sta tudi zvedela, kako je bilo v Bistrici. Po pripovedovanju domačinov se je v čakalnici podrl kos stene in ves strop. Takrat sta spala v njej samo dva vojaka, vsi drugi so bili na straži, po patroljah ali zasedah. Ta dva vojaka sta bila ubita.³ Najbrž so obveščevalci, ki so poslali Jožetu Cesarju-Mirku mino ravno za božič, računali, da ga bodo Nemci slavili in da jih bo precej več zbranih. Toda to se ni zgodilo, zato je bil uspeh diverzije razmeroma majhen. Večji pa je bil psihični učinek na sovražnikove vojake, ki se nikjer več niso počutili varne, celo v svojih stanovanjih ne. Zaradi tega so bili zelo zaskrbljeni, česar niso skrivali niti v pogovorih z domačini.

Začela se je tudi preiskava. Med prvimi so Nemci zaprli nekega fanta iz Bistrice, ki je imel tako kot Jože Cesar pokvarjeno nogo, toda čez nekaj časa so ga izpustili, ko je dokazal, da ni pravi. Vsekakor pa iz tega lahko sklepamo, da je stražar, ki je govoril z obema Jožetoma Cesarjema, imel dober spomin in si je med drugim zapomnil tudi telesno hibo starejšega. Drugače pa Nemci niso nad domačini izvajali nobenih skupinskih kazenskih ukrepov.⁴

Oba fanta pa sta se držala zunaj doma, ker sta se še vedno bala, da ju ni kdo naznanil. Jože Cesar je kasneje sploh bil pri komandi mesta.

Junaško dejanje obeh fantov pa je prišlo tudi v časopise in se je tako zanj zvedelo po vsej Sloveniji. Ko je Jeseniško-bohinjski odred 23. februarja 1945 v Stari Fužini slavil 27-letnico ustanovitve Rdeče armade, je bila tudi parada. Na tribuni je stajal tudi Jože Cesar-Mirko kot zastopnik mladine. Ob tej priložnosti mu je tedanji komendant odreda Ivan Leban pripel na prsi medaljo za hrabrost.⁵

OPOMBE

¹ Jože Cesar-Mirko, po domače Puškarjev, je bil rojen 6. julija 1929. Stanoval je pri starših v Jereki. Član mladinske organizacije od leta 1942, naslednjega leta sprejet v Zvezo komunistične mladine, spomladi 1944 postal sekretar vaškega aktiva Zveze komunistične mladine vasi Jereka. Opravljal je tudi različne obveščevalne naloge po ukazih posameznih obveščevalcev. Tako je sodeloval tudi pri organizaciji dezertiranja devetih nedičevcev 4. januarja 1945 in pri miniranju bunkerja pri bitenjskem mostu. Po vojni so mu priznali udeležbo v NOV šele od julija 1944, ker je tedaj dopolnil 15 let. Odvzeti so mu hoteli tudi odlikovanje, ker ni imel zanj nobenega potrdila. Zdaj živi v Jereki in kmetuje. (podatki: izjava Jožeta Cesarja.)

² Po voznem redu od 5. novembra 1944, ki ga je poslala obveščevalna točka »Plus Minus« (nerazporejeni arhiv IZDG). »Sedmi« se je vlak imenoval zato, ker je pripeljal v Bistrico okoli 19. oziroma 7. ure zvečer. Če računamo pot obeh fantov iz Jereke v Bistrico, sta morala aktivirati vžigalnik na mini vsaj ob 16. uri. Po poročilu odrednega štaba korpusnemu je bila eksplozija 25. decembra ob 22.30, kar se ujema s Cesarjevo izjavo o vžigalniku z zakasnitvijo na 6 ur.

³ Po izjavi Jožeta Cesarja-Mirka. Po poročilu odrednega štaba korpusnemu pa je bilo 8 mrtvih, 7 hudo in več laže ranjenih. Poročilo obveščevalnega centra odreda korpusnemu centru omenja dva mrtva, poročilo propagandnega odseka pa spet 8 mrtvih in 7 ranjenih. Odredni štab je naslednjega dne z depešo sporočil korpusnemu (fascikel 224/IV-5), da je bil en Nemec ubit, štirje pa hudo ranjeni.

⁴ Izjava Jožeta Cesarja-Mirka.

⁶ Izjava Jožeta Cesarja-Mirka in Mirka Košnika, poročilo o proslavi dneva Rdeče armade 23. februarja 1945, fascikel 295 a/III.

ZACETEK BITKE ZA HRANO

Proti koncu leta 1944 se je sovražnikov pritisk v Sloveniji bolj in bolj večal zaradi strateške važnosti dežele, pa tudi zaradi tega, ker so zavezniške vojske vedno bolj stiskale Nemčijo ter tako tudi zmanjševale razpršenost njenih sili po okupiranih območjih. Ena od oblik boja proti naši vojski pa je bila tudi blokada osvobodjenega ozemlja in preprečevanje, da bi dovažali hrano vanj. V tem času je 9. korpus, ki se je bojeval pretežno v trikotniku Postojna—Gorica—Tolmin, že močno izčrpal možnosti za prehrano. Hribovske vasi, že prej revne, so bile skoraj popolnoma brez zalog. Nekaj bolje je bilo v Vipavski dolini in na Krasu, toda ti predeli so bili bolj ali manj stalno pod sovražnikovim nadzorstvom. Dovoz iz okolice Gorice in Furlanije pa je bil zaradi oddaljenosti in sovražnikovega nadzorstva praktično nemogoč. Zato je ostala skoraj edina možnost oskrbovati se s hrano z Gorenjske, kjer so bile posebno v bližini večjih postojank v dolini Save še precejšnje zaloge. To velja zlasti za živino, ki je imela to prednost, da je ni bilo treba voziti ali nositi mesa, ampak so jo samo odgnali na kraj zakola. Toda hrano je bilo potrebno najprej zbrati in jo spraviti iz dolinskih vasi pod sovražnikovim nadzorstvom v hribe, nato pa jo prepeljati precej daleč prek Jelovice ali Pokljuke, mimo sovražnikovih postojank, npr. Bistrice in Idrije, do Cerknega ali še dlje. Zbiranje in prevoz hrane oziroma gonjenje živine je postalo ena glavnih nalog Jeseniško-bohinjskega in Škofje-loškega odreda. Tudi to je sovražnik večkrat skušal preprečiti z zasedami in celo z novimi postojankami ob poteh, ki so vodile z Gorenjske na Primorsko. Takšna postojanka je bila med drugimi tudi pri Sv. Križu nad Selcami v Selški dolini, ki jo je Prešernova brigada zato v začetku marca 1945 napadla in uničila. Obenem je uničila tudi postojanko Kališe v neposredni bližini.

V akcijo za zbiranje hrane so se vključile poleg obeh odredov tudi komande mest, komanda gorenjskega vojnega področja pa tudi politične organizacije in Osvobodilna fronta. Iz Zgornjesavske doline so hrano, ki so jo zbirali prebivalci pod vodstvom aktivistov, pošiljali mimo Moj strane in Radovne na Pokljuko, nato pa prek Stare Fužine ter okoli Bistrice mimo Raven na Ribčevo planino ter prek Prtovča v Zelezniče in dalje na Martinj vrh, od tam pa proti Cerknemu. Iz vasi med

Zirovnico, Radovljico in Bledom so prevažali hrano mimo Brega in Zasipa ter Gorij na Pokljuko in nato dalje po že opisani poti. Pri tem je transportom stalno grozila nevarnost pred napadi iz sovražnikove postojanke v Spodnjih Gorjah. Tudi to postojanko so naše enote napadle in uničile predvsem zato, da bi imele prosto pot. Iz vasi med Bledom in obema Savama ter z desnega brega Save so hrano prevažali ali mimo Kroke in Jamnika ali pa prek Taleža in Ribenske planine proti Prtovču in Zeleznikom.

Pri zbiranju in prevažanju hrane so Gorenjci pokazali veliko darežljivost in požrtvovalnost. Proti koncu 1944 je samo območje med Zirovnico, Begunjami in Radovljico zbralo kot darilo za Primorsko 86 ton žita. Večino so ga ponoči zvozili vozniki do Gorij, od tam pa so ga Gorjanci spravili do Koprivnika, Bohinjci pa na Jelovico. Če ni šlo drugače, je vsako noč ena vas nosila žito v vrečah na hrbtih. Zato je proti koncu vojne tudi na Gorenjskem marsikje, zlasti pa po hribovskih vaseh, ostalo po hlevih le malo živine.¹

Ceprav je bilo zbiranje in prevažanje hrane za Jeseniško-bohinjski odred ena glavnih nalog, je januarja in prve dni februarja 1945 izvedel tudi nekaj drugih akcij.

Tako je 2. januarja opravil 2. bataljon na Nomenju prehranjevalno akcijo, ki je sovražnik ni skušal motiti. Dne 4. januarja je odred v Bohinju z obveznicami odkupil 25 glav goveje živine in jo takoj poslal proti Zeleznikom.

5. januarja je 1. bataljon, ki je bil dotlej na planini Vogar, odšel na Jelovico in se nastanil na Ribčevi planini prav zaradi transportov hrane po poti Stara Fužina—Ravne in prek Jelovice. 2. bataljon pa se je s planine Jelje premaknil k odrednemu štabu na planini Vogar.

Z Ribčeve planine je 1. bataljon 7. januarja demonstrativno napadel Bistrico kar podnevi. Z razdalje kakih 300 m je bataljon začel z vsem orožjem streljati na opazovalnico pri železniški postaji. Tarn so imeli Nemci težki mitraljez, ki na streljanje ni odgovoril, zato so v bataljonskem štabu sklepali, da je bil stražar ranjen ali ubit. Takoj zatem so začeli streljati na peron, kjer je bilo precej nedičevcev in nemških vojakov. Ti so se panično razbežali. Po končani akciji se je bataljon brez težav umaknil mimo Lom nazaj na Jelovico. Naslednjega dne pa je vod 1. bataljona nad Ravnami iz zasede napadel sovražnikovo patroljo ter, kot je sklepal štab, ubil dva in ranil

dva vojaka. Tega dne, 8. januarja, je 1. četa 2. bataljona z Vogarja odšla nazaj na Jelje in se tam nastanila, toda že naslednjega dne se je vrnila na Vogar.

Dne 10. januarja se je 1. bataljon premaknil z Ribčeve na Ribensko planino. Tam je prevzel 25 glav živine iz vasi Ribno, Selo, Bodešče in Koritno ter jo takoj poslal prek Jelovice.

Dne 13. januarja zvečer pa je četa 1. bataljona vdrla celo v vas Mlino na Bledu ter tam pobrala nekaj hrane in živine. Med drugim so partizani iz hleva zraven postojanke v hotelu Petran vzeli 200 kg težkega prašiča, ki so ga policisti redili z odpadki iz svoje kuhinje, da bi ga imeli za priboljšek. Čeprav je bilo na Bledu veliko vojakov, Nemci partizanov pri akciji niso motili.²

14. januarja je odšla 1. četa 1. bataljona na Belško planino in se tam nastanila. Tega dne je dezertiral iz bataljona mitraljezec Frane Frelj in se vdal Nemcem v Bistrici. S seboj je odnesel tudi mitraljez. Patrulja 2. bataljona pa je na Polju prijela ubežnika iz Vojkove brigade.

Sploh je bilo januarja več dezertacij kot kdajkoli prej. Nekateri borci so bili nad partizanskim življenjem razočarani, ker so mislili, da je lažje, kot je bilo, drugi pa so pričakovali že jeseni konec vojne. Najhuje je bilo, ko je pritisnil mraz in zapadel visok sneg. Na svoj način pa število dezertirjev odraža tudi mrtvilo, ki je vladalo v odredu, in notranje odnose, ki niso bili vedno najboljše.³

Dne 17. januarja se je 1. bataljon spet zbral na Ribenski planini. Tega dne je 1. četa tega bataljona odgnala 13 glav živine do Podlonka, kjer so jo prevzeli drugi partizani.⁴

Dne 23. januarja je četa 2. bataljona zasedla izhodiščne položaje zahodno od Bistrice, naslednjega dne pa se ji je pridružila še druga četa, tako da je bil na položajih ves 2. bataljon. Kljub temu je 23. januarja nemška patrulja iz Bistrice, ki je štela samo 21 mož, prišla v Češnjico. Oborožena je bila s petimi zbroji evkami, enim »brenom« in petimi brzostrelkami ter s puškami. V Češnjici so naleteli na skupino borcev iz brigade KNOJ ter enega med njimi ubili, Maksa Rožiča pa ranili in ujeli. Tudi 24. januarja je nemška patrulja na Zlanu ujela dva partizana iz 1. bataljona Jeseniško-bohinjskega odreda, ki sta šla iz odrednega v štab 1. bataljona. Dva partizana pa so Nemci zajeli v Ribnem, ko sta prišla z Jelovice po živino.⁵

Tudi v tem razdobju se je pokazalo, da je nemška taktika pošiljati patrulje uspešna. Medtem ko so šteje partizanske patrulje navadno od 3 do 5 ali 6 borcev, zasede pa od 10 do 20, so šteje nemške patrulje najmanj 10, največ pa tudi 30 do 40 vojakov. Zato so bile nemške patrulje dejansko bojne, partizanske pa pretežno le ogledniške. Ražen tega so nemške patrulje hodile po skritih krajih in nenadoma vdirale v vasi. Zlasti so bile nevarne aktivistom, ki so hodili po svojih poteh posamič ali v manjših skupinah, niso pa bili niti dobro oboroženi niti vojaško izurjeni.

Dne 23. januarja je 42 partizanov iz 1. bataljona odšlo v Cerkno po orožje in strelivo za odred, obenem pa so spremljali tudi mobilizirance in gnali 7 glav živine. Nemci so večkrat prihajali na Ravne in Nemški rovt, zato je tam imel bataljon stalne zasede, ki pa so se srečale s sovražnikom le 8. januarja.

Dne 25. januarja se je 1. četa 2. bataljona nastanila v Stari Fužini, medtem ko sta odredni štab in 2. četa ostala na planini Vogar. Del 1. bataljona je odgnal z Nemškega rovtu na Podlonk tri konje in troje goved, ki jih je ena prejšnjih skupin tam pustila zaradi visokega snega in onemoglosti živali.

Dne 27. januarja sta prišla z Vogarja v Staro Fužino še 2. četa 2. bataljona in odredni štab. 2. bataljon je začel okoli Stare Fužine kopati bunkerje na razglednih točkah.

Cez dva dni, 29. januarja, se je iz Cerknega vrnila v Bohinj prej omenjena skupina partizanov iz 1. bataljona. Kot navadno, so šli po poti mimo Raven proti Zlanu in dalje proti Stari Fužini. Opazila jih je devetčlanska patrulja nemških obmejnih stražarjev in jih začela zasledovati, da bi jim presekala pot. Toda bila je prepozna. Medtem pa je prišel po poti odredni intendant Anton Korošec-Branko⁶ z dvema kurirjema, ki se je tudi vračal iz Cerknega, kamor so ga poklicali v zvezi z njegovimi dolžnostmi. Po poti se je trojka zaradi visokega snega na Jelovici precej dolgo zamudila in prišla v Bohinj tik za skupino, ki je tovorila orožje, ne da bi zato vedela. Če so bili Nemci prepozni, da bi to skupino dohiteli oziroma ji presekali pot, pa so pravi čas naleteli na Korošca s kurirjema. Ti so se nekaj časa branili in se umikali po cesti proti Laškemu rovtu, ki pa zaradi vojnih razmer ni bila pljučena, ampak je po njej držala samo gaz. Kmalu je en kurir⁷ padel, Korošca in Matevža Pogačarja,⁸ ki je nosil dve puški, pa so spet dohiteli

pri manjšem cestnem mostu med Laškim rovtom in Ribčevim lazom, ko sta bila že skoraj brez municije. Pogačar je padel, Korošec pa je bil ranjen v nogo. Nemcem se je skril pod most, od tam pa se je splazil v savsko strugo, kjer so ga našli domačini in spravili v bolnišnico. En sam Nemec iz patrulje pa je šel po cesti celo do Resmanove hiše v Ribčevem laz in spraševal, kje se je skril Korošec. Resman je nameraval Nemca prebosti z gnojnimi vilami, pa se je bal, če jih ni morda še več v bližini, ker si nikakor ni mogel misliti, da si en sam nemški vojak upa tako daleč.⁹

Dne 30. januarja se je 1. bataljon premaknil na Talež, da bi bil bliže vašem, na Ribenski planini pa je ostal samo pratež. Nato je bataljon vse do 3. februarja, ko je ves odšel tja, po vodih spremljal živino in hrano v Podlonk.

Ze 28. januarja je prejel odredni štab radijsko brzjavko, naj nemudoma krene v Cerkno. Zaradi oddaljenosti in raztresenosti odredovih enot pa je zbiranje trajalo razmeroma dolgo. Tako sta štab odreda in 2. bataljon odšla iz Stare Fužine šele 30. januarja zjutraj. Noč sta počakala nad Zlanom, nato pa sta mimo Raven krenila na Ribčevo planino, kamor sta prišla 31. januarja zjutraj. Zaradi visokega snega je bila hoja zelo zamudna. Zjutraj 1. februarja je štab odreda z 2. bataljonom krenil prek Ratitovca v Podlonk. Tam je počakal na prihod

1. bataljona.¹⁰

Ko je 1. bataljon prišel 3. februarja v Podlonk, je ves odred 4. februarja zjutraj krenil prek Selške doline v vas Potok pod Malim Blegošem, kjer je prenočil. Dne 5. februarja pa je odred odšel v Gornje Novake pri Cerknem, da bi ga korpusni štab 7. februarja zmanjšal ter mu zamenjal štab.¹¹

Zaradi zime je bil januarja in prve dni februarja dotok novincev manjši. Kljub temu se je prek odreda priključilo partizanom od novega leta do 7. februarja kar 92 novincev. Med njimi so bili štirje Nemci, ki so dezertirali, ter že omenjenih devet nedičevcev.

V tem času je odred poslal na komando gorenjskega vojnega področja, na komando mesta Cepovan in v 31. divizijo 59 novincev, med njimi tudi že omenjene štiri Nemce in devet nedičevcev. Pet novincev pa je odred poslal komandi mesta Bled-Bohinj, ker niso bili sposobni za operativne enote.

Januarja, ko je bilo vreme še slabše kot decembra, so imeli minerji samo pet akcij, ki pa so bile vse uspešne. Tako

so minerji 2. bataljona 6. januarja razstrelili tir pod vlakom na odseku med Bistrico in Nomenjem. Iztirilo je pet vagonov, uničenih je bilo 11 metrov proge, koliko časa pa je stai promet, obveščevalci in minerji niso mogli ugotoviti. Minerji 1. bataljona so 9. januarja minirali železnico med Kočno in Dobravo. Iztirila je lokomotiva, uničenih je bilo 25 metrov proge, promet je bil prekinjen 12 ur. Dne 18. januarja pa so spet minerji 2. bataljona v Zaki, med postajama Bled in Bohinjska Bela, iztirili lokomotivo in dva vagona ter uničili 12 metrov proge in telefonsko napeljavo. Promet je bil prekinjen 12 ur. 2e naslednjega dne so se odrezali minerji 1. bataljona, ki so razstrelili med postajama Otoče in Radovljica 30 metrov tirov; promet je bil ustavljen 10 ur. Tudi 20. januarja je pri Zaki iztiril vlak, poškodovana je bila lokomotiva z dvema vagonoma, promet pa je bil ustavljen 12 ur.¹²

Tudi ostrostrelci so bili januarja zelo uspešni. Dne 3. januarja so na Obrnah ubili nemškega stražarja pred bunkerjem. 5. januarja sta dva ostrostrelca drugega bataljona na železnici ranila enega vojaka, dva druga ostrostrelca iz istega bataljona pa sta med Nomenjem in Sotesko ranila enega, ubila pa enega vojaka iz patrulje, ki je nadzirala železnico.

6. januarja so ostrostrelci streljali na sovražnikovo patruljo na Senožetah, toda njenih izgub niso mogli ugotoviti. Dne 20. januarja so napadli patruljo na železnici med Nomenjem in Bistrico. Spet niso mogli ugotoviti, ali so koga zadeli, streljali pa so z razdalje 250 metrov. Nemci so iz bunkerjev začeli silovito streljati na vse strani, kjer so slutili ostrostrelce. 25. januarja so ostrostrelci 2. bataljona ubili na železniški postaji Nomenj enega stražarja, na Senožetah pa ranili člana patrulje.¹³

Tik pred temeljito reorganizacijo je imel odredni štab na seznamu 102 borca, toda prisotnih je bilo samo 70. Največ odsotnih, kar 23, je bilo na službenih potovanjih. Pet je bilo partizank.

1. bataljon je imel na seznamu 164 borcev, od tega 6 tovarišic. Prisotnih je bilo 148. Kar enajst odsotnih je bilo po bolnišnicah.

2. bataljon je štel 153 borcev, od tega 8 partizank. Od 11 odsotnih jih je bilo 5 na tečaju, 3 pa v oficirski šoli.

Odredna ambulanta je imela 13 tovarišev in tovarišic.¹⁴

OPOMBE

¹ Izjava Aleša Jelenca, takrat sekretarja okrožnega komiteja KPS Jesenice.

² Ze med vojno je veljalo za več vasi in naselij okoli Blejskega jezera skupno ime Bled. Vse te vasi in naselja, med njimi tudi Miino, so bile precej raztresene, zato jih ni bilo mogoče popolnoma zavarovati. To bi zahtevalo preveč vojakov, ki pa jih Nemci v tem času že niso več imeli na pretek. Sovražnik je zato nadziral Bled s patruljami, ki so krožile med posameznimi utrjenimi stavbami, v katerih je bilo nastanjeno vojaštvo. Ponekod so bile stavbe, v katerih so bili uradi ali pa stanovanja nacističnih veljakov, tudi zastražene, na raznih važnih točkah po so bile več je ali manjše zasede.

Da bi bralec lahko ocenil razmere na Bledu, navajamo podatke o postoj ankah in številu sovražnikov.

Zelee — hotel Golf: 7 oficirjev instruktorjev ter 25 vojakov, vila »Adria«: radijski oddajnik s petimi vojaki.

Grad — sokolski dom (skladišče orožja): 3 vojaki, v sosedni vili »Encian«: 15 mož straže. Hotel Astoria: 40 do 50 vojakov. Zupnišče Grad: 40 do 50 vojakov. Hotel Toplice (esesovska bolnišnica): 180 ranjencev in bolnikov, sedem stražarjev v nočnih urah. Hotel Splendid in Wölffing: policijska bolnišnica s 100 ranjenci in bolniki. Hotel Central: 100 mož policijske obveščevalne čete (poročilo obveščevalnega centra odreda obveščevalnemu oddelku glavnega štaba 5. februarja — fascikel 76/IV-b).

Stab 927. bataljona deželnih strelcev je bil v hotelu Triglav, del moštva v hotelu Evropa, na železniški postaji Bled-jezero, pri leškem mostu in na farmi srebrnih lisic. V hotelu Zaka je bilo 20 vojakov, na igrišču golfa 50, v vili »Justin raj« v Zaki 20, v zdraviliškem domu 15 mož. Ražen tega je bilo na Bledu po raznih hišah še tudi 74 pripadnikov gestapa (poročilo obveščevalnega centra odreda obveščevalnemu oddelku glavnega štaba za 17. januar in 5. februar v fasciklu 76/IV-B). Z dvajsetimi orožniki vred je bilo torej na Bledu po istem poročilu 580 oboroženih sovražnikov, razen tega pa jih je bilo vsaj toliko v neposredni bližini, odkoder so v sili lahko v eni do dveh urah prišli blejski posadki na pomoč.

V teh poročilih ni zajeto moštvo policijske šole za dresiranje psov v dvornih garažah, vojaštvo v hotelu Petran in pa moštvo, sestavljeno iz sovjetskih državljanov, nastanjenih v vili Pongratz.

³ Dne 6. januarja 1945 sta dezertirala Karei Konič, rojen 23. oktobra 1913 na Koroški Beli, tesar ter Stanislav Rabič, rojen 7. maja 1909, doma iz Bistrice. 10. januarja jima je sledil Ljuban Zupančič, rojen 5. julija 1924 na Koroški Beli, dijak, doma iz Mojstrane, 14. januarja pa Franc Frelj, rojen 3. decembra 1926 v Senju, elektromonter. Za nekaj dezertirerjev pa sploh ni podatkov. Vsi so prišli v NOV septembra 1944 ali kasneje. Podatki za navedene so v mesečnem operativnem poročilu odreda 22. januarja 1945 v fasciklu 226 a/III.

⁴ Pri prevozu raznih potrebščin in hrane ni šio vselej vse gladko, kot bi moralo. Tako je Jeseniško-bohinjski odred spravil do Ribčeve planine precej reči, ki so jih zbrali domačini kot pomoč Primorski. 17. januarja pa se je pritožil pomočnik političnega komisarja odreda Stjepan Srepfler, da so tište reči, ki jih je za 50 mož, že 14 dni na Ribčevi planini, kjer se lahko pokvarijo ali pa jih zapleni sovražnik. Odred je namreč svojo dolžnost naredil, ko je organiziral prenos do Ribčeve planine, naprej pa bi v skladu z dogovorom morala to opraviti komanda gorenjskega vojnega področja. Dopis je bil naslovljen na oblastni komite KPS za Gorenjsko, ker se komanda gorenjskega vojnega področja kljub trikratnemu obvestilu za potrebščine ni zmenila.

⁵ Odred je skušal zasedami preprečiti Nemcem, da bi patroljirali po Bohinju. Zato je 23. januarja zasedla položaje na zahodni strani Bistrice ena četa, 24. januarja pa kar dve. Vendar ništa prišli v stik z Nemci. Prav mogoče pa je, da je ta podatek o zasedah tudi neresničen in da se je štab odreda s takimi poročili skušal braniti očitkov o nedejavnosti, zaradi katere so Nemci skoraj nemočno hodili po Bohinju. Take očitke je mogoče videti v poročilih obveščevalne točke »Vogel« in drugih, predvsem pa v poročilu okrajnega komiteja. Možno pa je tudi, da je tedaj odred hotel zavaravati pregon živine z Nemškega rovtu.

⁶ Anton Korošec-Branko, rojen 15. junija 1922 v Ljubnem pri Radovljici. V NOV je vstopil 27. aprila 1943. Zdaj živi v Ljubljani.

⁷ Njegovega imena in priimka ni bilo mogoče ugotoviti.

⁸ Matevž Pogačar, rojen 22. septembra 1926 v Krnici pri Gorjah, brat Maksa Pogačarja, ki je padel kot četni komandir 29. septembra 1944 pri Bohinjski Beli ob napadu na nemškoasedo.

⁹ Izjavi Mirka Košnika in Antona Korošca-Branka. Podobno opisuje dogodek poročilo obveščevalne točke »Vogel« 30. januarja (nerazporejeni arhiv IZDG). To poročilo obsoja ravnanje odrednega intendanta Antona Korošca-Branka, ker ni streljal na Nemce, ki so njega in Pogačarja zasledovali, čeprav je imel brzostrelko, pač pa je celo dopustil, da je Nemec ustrelil Pogačarja. Opis dogodka se konča z ugotovitvijo, da se funkcionarji Jeseniško-bohinjskega odreda boje Nemcev in se zato izmikajo bojem. Zato naj bi imel odred vsak teden po nekaj nepotrebnih žrtev, Nemci pa postajajo vsak dan bolj drzni in pogumni, saj vidijo, da imajo opraviti z neborbenim sovražnikom. Obenem tudi dodaj a, da funkcionarji odreda ne znajo uporabljati orožja, ki ga imajo. Brez dvoma se ta očitek nanaša na spor okoli brzostrelke nedičevskega dezertarja Todorovića, ki jo je vodji obveščevalne točke »Vogel« in zato podpisniku gornjega poročila odvzel komandant odreda. Čeprav se je vodja obveščevalne točke pritoževal na štab 31. divizije in korpusni štab, ki sta zahtevala od odrednega štaba pojasnilo o brzostrelki, je ta vendarle ostala v odredu. Zato je značilno, da poročilo obveščevalne točke sploh ne omenja, kako je bil Korošec hudo ranjen in kako si je komaj rešil življenje.

¹⁰ O delovanju odrednega štaba in 2. bataljona med 29. januarjem in 7. februarjem ni nobenih poročil, zato je pohod opisan po izjavi Mihe šušteršiča in sklepanj po možnostih za premike.

¹¹ Izjava Mihe Šusteršiča in poročilo štaba 1. bataljona za razdobje med 25. januarjem in 17. februarjem. (Arhiv IZDG, fascikel 295 a/III-6.)

¹² Poročilo odrednega štaba korpusnemu v fasciklu 234 a/I-1, seznam minersko-sabotažnih akcij prav tam, mesečno operativno poročilo odrednega štaba korpusnemu 22. januarja v fasciklu 226 a/III. V kakšnih razmerah so delovali minerei januarja, naj pove podatek, da je blizu železniške postaje Soteska dne 27. januarja zasul snežni plaz železnico v dolžini okrog 80 metrov in kakih 15 metrov visoko. Nemci so mobilizirali za kidanje civiliste in vojake iz postojank od Bistrice do Bohinjske Bele. Šele 29. januarja ob 15. uri je lahko peljal mimo prvi vlak (poročilo obveščevalne točke »Vogel« 30. januarja — nerazporejeni arhiv IZDG).

¹³ Poročila odrednega štaba korpusnemu v fasciklu 234 a/I-1, mesečno operativno poročilo odrednega štaba korpusnemu 22. januarja v fasciklu 226 a/III.

¹⁴ Pregled številčnega stanja odreda za razdobje od 26. januarja do 1. februarja dne 3. februarja v fasciklu 295 a/IV-1.

V fasciklu 249/I-7-d pa je ohranjen tudi seznam vojaškega in političnega kadra odreda po stanju 6. januarja 1945. Iz njega lahko ugotovimo tudi odredovo formacijo.

Komandant je bil podporočnik Janez Ceferin-Golob, politični komisar Miha Šusteršič, pomočnik političnega komisarja Stjepan Šrepfler. Operativni oficir je bil poročnik Anton Peterca-Miha, oficir Ozne pa Sveto Kobal-Florjan. Komandir štabne čete je bil Alojz Ponikvar, politični komisar Jakob Vodnjov-Tomo, njegov pomočnik pa Ivan Korošec-Sokol. Vodnik je bil Anton Robič, politični delegat Pavle Lambergar, desetar Lojze Bradač. Vodnik kurirskih postaj je bil Pavle Zirovnik, politični komisar Ciril Praprotnik, desetar telefonske patrulje Jože Župan.

Komandant 1. bataljona je bil podporočnik Anton Znidar, politični komisar Jože Rožman-Peter, pomočnik Anton Turk. Komandir 1. čete je bil Anton Recelj, politični komisar Karei Rozman, namestnik komandirja Viktor Kompore, pomočnik političnega komisarja Franc Likozar-Aleksander. 1. vod: vodnik Anton Burja, politični delegat Janko Čemažar, desetar ja Jože Režek in Franc Lovko. 2. vod: vodnik Franc Mulej-Zlatko, politični delegat Ivan Rekar, desetarja Viktor Slibar in Lovro Smolej. Komandir 2. čete je bil Mirko Košnik, komandir na razpoloženju Jakob Ravnik, politični komisar Jože Sušnik, njegov pomočnik Viljem Ravnik. 1. vod: vodnik Franc Urbane, politični delegat Jože Katrašnik, desetarja Janez Rodič in Stanko Marolt. 2. vod: vodnik Gregor Novak, politični delegat Stanko Langus, desetarja Albert Antonič in Vinko Vangerl. Inženirski vod: vodnik Gašper Čufer-Zlatko, politični delegat Franc Leben, desetar minercev Alojz Korošec, desetar ostrostrelcev Jože Holar, desetar protitankovske puške Franc Gašperin. Komandir kurirske postaje 0-1 je bil Jožef Robič, 0-2 Stanko Praprotnik in 0-3 Matevž Noč.

Komandant 2. bataljona je bil poročnik Franc Selan-Brinca, politični komisar Kristijan Erbežnik-Ciril, njegov pomočnik Tine Zaletel. Komandir 1. čete Jože Vovk, njegov namestnik Ivan Bu-

kovnik, politični komisar Alojz Iskra, njegov pomočnik Anton Martinčič. 1. vod: vodnik Franc Arh, politični delegat Ciril Recelj, desetarja Andrej Zorč in Janko Mikelj. 2. vod: vodnik Valentin Rozman, politični delegat Jože Bambič, desetarja Peter Bester in Ignac Župan. 2. četa: komandir Vinko Vester, njegov namestnik Jože Kuna ver, politični komisar Martin Tancar, njegov pomočnik Ivan Jankovič. 1. vod: vodnik Franc Hafner, politični delegat Anton Urbančič, desetarja Avgust Zontar in Jože Ravnik. 2. vod: vodnik Franc skomavc, politični delegat Dragica Ulčar, desetarja Anton Dijak in Božidar Brerar. Inženirski vod: vodnik Jože Naglič, politični delegat Jože Mencinger, desetar protitankovske puške Avgust Polak. Komandir kurirske postaje K-1 je bil Anton Mulej, K-2 Anton Dobravec, K-3 Franc Grm, politični komisar Ludvik Torkar.

GESTAPO LOVI IVANA NOVAKA-OČKA

Ponoči med 6. in 7. januarjem sta iz Cerknega prišla v štab Jeseniško-bohinjskega odreda, ki je bil z 2. bataljonom na planini Vogar, Ivan Novak-Očka ter Anton Peternej-Igor. Novak je bil tedaj inštruktor CK KPS ter član AVNOJ, Peternej pa član oblastnega komiteja za Gorenjsko. Njun obisk naj bi pomagal partijski organizaciji odreda in s tem vsemu odredu odpraviti slabosti pri delu.

Dne 7. januarja sta imela Novak in Peternej sestanek partijskega biroja odreda, štabne celice, partijskega biroja 2. bataljona in komiteja Zveze komunistične mladine 2. bataljona. Vseh teh sestankov se je udeležil tudi sekretar okrožnega komiteja KPS Jesenice Aleš Jelene.¹

Predvsem so na sestankih razpravljali o tem, kako bi odpravili takrat že zastareli način partijskega dela v vojski, ko so celice največkrat delale isto kot štabi in druga poveljstva, svojo dejavnost pa drobile na tako imenovane sektorje dela. Taka delitev je namreč komuniste navajala na ozkost, saj je komandir na primer odgovarjal za vojaško delo, politični komisar za politično, bolničar za higieno in saniteto itd. Po novem naj bi se komunisti ukvarjali predvsem s političnim izobraževanjem. Ražen tega naj bi tudi okrepili delo na kulturno-prosvetnem področju, organizirali pevske zборе in razne prireditve. Komunisti naj bi tudi izpeljali pravo kampanjo proti nepravilnim odnosom do tovarišic, za katere so vedeli tudi civilisti. Mitingi, ki so bili dotlej predvsem samo plesi, pa naj bi postali politične manifestacije.²

Naslednjega dne, 8. januarja, sta Novak in Peternej obiskala okrožni komite in imela sestanek s člani, 9. januarja pa sta se skupaj z Jelencem vrnila na odredni štab, da bi tamkaj dobila spremstvo za potovanje okoli Jesenic in nato v Kokrški odred. Nad Jesenicami je bil sedež okrajnega komiteja Jesenice, ki ga je Novak želel obiskati, od tam pa bi odšel v štab Kokrškega odreda. O odnosih v tem odredu je namreč slišal podobne reči kot v Jeseniško-bohinjskem. O teh ga je obvestila posebna kurirka še v Bohinju.³

Aleš Jelene je Novaku predlagal, naj bi šli na pot sami oziroma s spremljevalci, ki so prišli z njimi. Novaka sta že z Dolenjske spremljala dva borca, zanesljiva stara partizana, enega spremljevalca pa je imel tudi Peternej. Z njimi pa naj

bi potoval tudi Ivan Gašperin-Mitja, član okrožnega komiteja. Takšna majhna skupina, dobro oborožena, saj so vsi imeli brzostrelke, in odločna, bi se po Jelenčevih izkušnjah lažje izmuznila skozi nemške zasede kot pa večja enota. Ražen tega bi se v večje spremstvo lahko vrinili tudi kakšni gestapo vski vrinjenci, kar je bil vsakdanji pojav pri takih nalogah. Toda Novak se je ravnal predvsem po svojih izkušnjah z Dolenjske in Notranjske, kjer so bile razmere bistveno drugačne. Zato je vztrajno zahteval, naj mu dodelijo za varstvo večje spremstvo, sestavljeno iz izbranih borcev Jeseniško-bohinjskega odreda.⁴

Sklenili pa so, naj bodo borci za spremstvo Novaku, Peternelju in Jelencu res izbrani in zanesljivi. Odredni štab je izbiro zaupal političnemu komisarju 2. bataljona Kristijanu Erbežniku-Cirilu.⁵ Ta je po temeljiti presoji izbral 14 borcev iz 2. čete, za poveljnika pa je določil njenega komandirja Vinka Vestra.⁶ Skupina je bila oborožena s puškami in dvema mitraljezoma znamke »bren«. V skupini so bili Matko Fon,⁷ Stanko Noč,⁸ Franc Hodnik,⁹ Adalbert Podlunšek,¹⁰ Anton Dijak,¹¹ Emil Znidar,¹² Jože Ravnikar¹³ in Vinko Svetina.¹⁴

Zato da bi za vsak primer pred drugimi borci in tudi pred samimi pripadniki spremstva prikrili pravi cilj in namen poti oziroma nalogo, so v odredu razglasili, da gre skupina v mobilizacijsko patroljo v Zgornjesavsko dolino, ker da se tam skriva nekaj nekdanjih političnih akti visto v, ki so dobili pozive za NOV, pa se temu izmikajo, ker nočejo v vojsko na Primorsko.¹⁵

Ni mogoče ugotoviti, ali so Nemci že v Bohinju zvedeli, da bo potoval mimo Mojstrane visok politični predstavnik, kot je bil Novak, ali pa šele kje med potjo. Vsekakor pa so začeli nanj lov takoj, ko je skupina prišla na Karavanke onkraj Dovjega, to je 11. januarja, iz Bohinja pa je odšla 9. januarja. Prepričani smo lahko, da so imeli tudi v odredu nekaj vrinjencev, ki so lahko Nemcem sporočili za Novaka, če že ne isti dan, ko so zanj in njegovo pot zvedeli, pa vsaj naslednji dan.¹⁶ Novak, Peternelj in Jelene so se s spremstvom iz Jeseniško-bohinjskega odreda sestali v vasi Podjelje.

Skupina, v kateri je bilo torej vsaj 21 ljudi, je potovala iz Podjelja prek Pokljuke po že znanih poteh, ki so jih bolj ali manj poznali vsi domačini in so bile tudi varne, saj so ob tem času Nemci na Pokljuko zahajali samo v večjih skupinah in

še to bolj poredko. S Pokljuke se je skupina spustila v Radovno; ves čas je močno snežilo. V Radovni so prenočili. Tam so srečali tudi Leopolda Trtnika-Iztoka, političnega komisarja

III. relejne linije, ki se je z dvema kurirjema vračal na Karavanke s posvetovanja štaba sektorja in komandirjev ter političnih komisarjev vseh štirih gorenjskih relejnih linij. Jelene in Trtnik sta se poznala, zato je Jelene prosil Trtnika, naj pomaga, da bodo Novaka srečno spravili čez cesto in železnico ter Savo z Mežakle na Karavanke. Obenem mu je tudi povedal za Novakovo nalogo in njegove funkcije. Po kurirskih poteh ni smel potovati nihče, kdor ni imel posebnega dovoljenja, toda, ker je šio za visokega funkcionarja, je Trtnik spregledal, da Novak takega dovoljenja ni imel. Skrbelo ga je le to, da so z njim borci iz odreda, ki jih ni poznal in zato ni vedel, kakšni so, zanesljivi ali ne.

10. januarja zvečer je vsa skupina prišla v bližino Mojstrane na kraj, kjer so se sestajali kurirji z Mežakle s kurirji izpod Karavank ter izmenjavali pošto. Potem ko je Trtnik poizvedel, kako je v dolini, je določil razpored kolone. Prvi je šel kurir s postaje G-31, ki je bila pod Mlinco. Ta je poznal pot in je bil zato za vodnika. Sledila mu je polovica spremstva, nato je hodil Novak. Spremljal ga je kurir s postaje G-21, ki je imel nalogo, odpeljati ga na varno, če bi prišlo do spopada. Za njim je hodil Trtnik, nato pa druga polovica spremstva. Zanesljivi domačini, vaški aktivisti, predvsem pa mladinci in mladinke, so zastražili vso okolico Mojstrane in Dovjega, da bi sporočili, če se Nemci pripravljajo na kakšno akcijo.

Skupina je odšla na pot v mraku in srečno prišla čez cesto, železnico in Savo nedaleč od železniške postaje Dovje-Mojstrana in še pred polnočjo prišla v bližino kurirske postaje G-31. Tam se je Trtnik s kurirjema ločil,¹⁷ aktivisti s spremnjevalci so šli spat v senik nedaleč od kurirske postaje, spremstvo iz Jeseniško-bohinjskega odreda pa je po Jelenčevem ukazu spalo še malo naprej, prav tako v nekem seniku. Zjutraj so aktivisti s spremstvom nadalj evali pot proti Svetemu Križu pod Golico. Nekje nad Plavškim rovtom je Jelene ukazal spremstvu, naj gre taborit v dvojne svisli na Jeseniškem rovtu, aktivisti pa so odšli na sedež jeseniškega okraja, ki je bil tudi tam. Obenem je komandirju Vestru zapovedal, naj do novih ukazov ostane s svojo skupino tam in naj vsako jutro po-

stavlja zasede, ker so Nemci okolico Svetega Križa redno nadzirali s patruljami. Jelene namreč iz razumljivih razlogov ni smel povedati Vestru, da se bosta Novak in Peternej nekaj dni mudila v Karavankah, potem pa se bosta bržkone po isti poti vračala v Bohinj, od tam pa na Primorsko.

Sredi dneva pa je za skupino že prišlo v Karavanke kakih osemdeset Nemcev, samih smučarjev, ki so enega kurirja ubili, drugega pa ujeli. Zato sta Novak in Peternej takoj šla naprej po pobočju Karavank nad Koroško Belo in Zirovnico h Kokrškemu odredu. Ta je taboril v »Titovi vasi« v dolini Završnice oziroma na njenem južnem pobočju. Jelene pa je ostal na jeseniškem okraju.¹⁸

Dne 12. januarja zjutraj, še preden je Vester s svojo skupino odšel v zasedo proti Svetemu Križu, mu je Jelene ukazal, naj ne postavlja zased, ampak samo pošilja patrulje. Očitno se je zbal, da ne bi Vester iz zasede napadel kake nemške patrulje in je potolkel, s tem pa bi opozoril Nemce na navzočnost več je partizanske dobro oborožene skupine, ki bi jo gotovo začeli preganjati. To pa bi spravilo v nevarnost sedež okraja in druge ustanove na tem važnem območju, prek katerega je šla kurirska zveza na Koroško in kjer je bila točka za sprejemanje raznega tehničnega blaga za Primorsko. Ogrožena pa bi bila tudi vrnitev Novaka in Peternej v Bohinj.¹⁹

Vester je nalogo s podrejenimi partizani vestno opravičal. Razumljivo je, da za prehrano skupine ni nihče skrbel in je bila prepuščena sama sebi in iznajdljivosti posameznikov. Kot domačini so vsi poznali kraje in imeli povsod številne prijatelje, znance in sorodnike. Tako je Vinko Svetina 16. januarja zvečer odšel s komandirjevim privoljenjem proti Plavškemu rovtu, da bi tamkaj obiskal svoje dekle in prinesel hrano zase in za tovariše. Toda obisk dekleta in obljuba, da bo prinesel hrano, sta bila samo izgovor, da je odšel iz skupine. Ze prej so ga tajno nadzirali, ker so sumili, da nekaj z njim ni v redu, toda tedaj nihče niti pomislil ni, da namerava dezertirati in se javiti Nemcem.

Ko zjutraj Svetine ni bilo nazaj, je začel Vester poizvedovati, kaj je z njim. Kaj kmalu je prek zanesljivih ljudi zvedel, da se je Svetina zjutraj javil Nemcem. Zato je Vester prek okrajne gospodarske komisije pismeno sporočil Jelencu, kaj se je zgodilo. V takih primerih so prebežniki vedno začeli izdajati vse, kar so vedeli, da bi se prikupili Nemcem. Vester

je sklepal, da bo tudi Svetina povedal vse, kar ve, med drugim tudi to, kje taborijo njegovi tovariši, zato je prosil Jelenca, naj jim dovoli oditi drugam.

Jelene jim je ukazal, naj gredo proti Hrušenski planini in se tam nekje utaborijo, nato pa takoj pošljejo pet borcev proti Kranjski gori mobilizirat in lovit skrivače. Ostalih sedem borcev pa naj patroljira proti Dovjemu in Mojstrani. Iz Jelenčevega ukaza spet kaj lahko sklepamo, da je bila naloga patrolje proti Kranjski gori kamuflažna, osmerica pa je še nadalje čakala na Novaka in Peternelja, da bi ju končno spremila prek Zgornjesavske doline v Radovno in dalje v Bohinj.²⁰

Popoldne 17. januarja je Vester s svojo skupino res odšel na kraj, kjer so mu ukazali, naj se utabori, poiskal pripraven senik in poslal peterico proti kurirski postaji G-31, da bi skupaj s kurirji izpeljala svojo nalogo. Peterica je zvečer prispela na kurirsko postajo in tam blizu prespala, da bi naslednjega dne odšla po redni zvezi proti Kranjski gori. Ko je zjutraj en borec odšel iz barake, je opazil Nemce, ki so se bližali kurirski postaji po strugi zaledenelega potoka. Bilo je približno 40 orožnikov iz Mojstrane. Kurirji in peterica iz Jeseniško-bohinjskega odreda so sprejeli boj, kar je bilo edino pravilno. Skupaj s kurirji so borci odreda obsuli Nemce s hudim ognjem, najprej predhodnico, nato pa še kolono.

Na odprtem zemljišču in v snegu se Nemci niso mogli upirati, zato so se umaknili v kritja in začeli obstreljevati partizanske položaje. Toda trenutno zmedo med Nemci so partizani izkoristili ter trem mrtvim pobrali brzostrelko, dve mavzerici in pištolo znamke »Parabellum«. Po boju, ki je trajal vsaj poldrugo uro, in ko so Nemci začeli siliti proti peterici s strani, se je ta brez žrtev umaknila. Na pot proti Kranjski gori ni bilo več mogoče, ker so bile tam številne nemške zasede. Zato se je peterica počasi pomikala nazaj proti Jeseniškemu rovtu, nato pa je šla pod Stol h Kokrškemu odredu. Od tam je šele 27. januarja prispela v Bohinj in se javila štabu 2. bataljona.²¹

Istega dne, to je 18. januarja, pa so Nemci napadli tudi osmerico pod poveljstvom komandirja Vestra. Ta skupina je prenočevala v nekem seniku, zjutraj pa je zaslutila nevarnost iz doline in se začela umikati više v hribe. Partizani so se bali izdaj alskih sledi v snegu, zato so si v nekem seniku izposodili

lestev. Na pripravnem kraju so jo prislonili k smreki in po njej zlezli najprej na smreko, nato pa po njenih vejah kolikor se je dalo stran od gazi, ki je bila že od prej in je vodila nekam navzgor. Zadnji je potegnil lestev za seboj in jo skril v snegu, ki ga je bilo toliko, da so se do vratu pogrezali vanj. Čez nekaj časa je Vester splezal na smreko, da bi se razgledal in ugotovil, če so kje Nemci. Opazil ni nič sumljivega, zato je skupina precej brezskrbno nadaljevala pot; celo glasno so se pogovarjali med seboj. Tako so se vzpenjali že proti Molzišču, ko so jih nenadoma obkolili Nemci v belih haljah in na smučeh. V nemški patrulji, ki je prišla po grebenu Golice in ki je nameravala z zgornje strani napasti kurirsko postajo G-31 nad Dovjim, je bilo 15 pripadnikov protiletalske obrambe z Jesenic in 25 policistov, med njimi tudi nekaj Slovencev. Partizani, ki so jih Nemci verjetno že od daleč zaslišali in tudi videli, so lezli po globokem snegu in so bili proti sovražnikom na smučeh brez moči. Ko so Nemci začeli kričati, naj se vdajo, je mitraljezec Podlunšek sicer izstrelil nekaj strellov, toda kmalu je uvidel, da bodo vsi pobiti, če se bodo upirali. Zato so partizani drug za drugim dvignili roke.

Nemci so jim odvzeli orožje in iz pušk ter mitraljeza pobrali sprožilne naprave, nato pa so jim orožje vrnili, da so ga sami nosili. Obleko so jim raztrgali, da bi bili videti bolj ubogi. Nato so jih gnali na Jesenice in jih take razkazovali po mestu. Zaprli so jih na sedežu gestapa v Stanovnikovi vili ter jih pričeli zasliševati. Predvsem jih je zanimalo, koga so spremljali. Čez enajst dni so jih pet odpeljali s kamionom do Lese, nato pa od tam peš odgnali v Begunje. Vestra, Dijaka in Ravnikarja so odgnali že nekaj dni prej in jih imeli zaprte v Radovi jici. Vestra in Ravnikarja so Nemci ustrelili 21. januarja na križišču cest Otok—Zirovnica in Lesce—Begunje pri vasi Zapuže. Glede na to, da v tem času Nemci navadno niso več streljali talcev, zlasti ne ujetih partizanov, lahko sklepamo, da so Vestra in Ravnikarja ustrelili, ker so se bali, da ne bi komu povedala, kaj so ju zasliševali. Njihova vprašanja bi namreč lahko razkrila njihove vrtnjence v vrstah NOV. Na tak zaključek nas navaja še dejstvo, da so oba ustrelili na poti v Begunje sredi dopoldneva kar za cesto, kar naj bi napravilo vtis, kot da so ju ustrelili na begu. Obenem so ustrelili tudi Antona Pevca iz Škofje Loke, nekaj dni prej ali kasneje pa na istem kraju tudi Marjana Ramovža iz Kranja.²²

Na vsem območju med Dovjim in Begunjami pa so se začeli vsakdanji nemški pogoni za partizani, vsi s ciljem, da bi ujeli ali ubili Novaka. V teh pogonih so ujeli kurirja Lojzeta Noča, ubili obveščevalca Kokrškega odreda Ivana Sršena-Luko, zatem pa še štiri kurirje v Medjem dolu. To se je zgodilo 22. januarja.²³

Ivan Novak-Očka je prek obveščevalne službe zvedel za vse te nemške poskuse, da bi ga ujeli. Zato se raje ni vrnil po kurirskih zvezah, ki so bile vse izdane, saj so Nemci zaplenili njih skico pri padlem komandirju relejne linije Štefanu Demšarju, pač pa se je raje odločil za sicer mnogo bolj tvegano, toda varnejšo pot. Blejski taksist Pogačar ju je s Peterneljem odpeljal v uniformah in oborožena z Rodin na Bled. Prenočila sta na njegovem domu, zjutraj pa ju je odpeljal v Gorje in izložil pod Pokljuko.²⁴

Štabu Jeseniško-bohinjskega odreda je nato Novak očital, da so mu dali za spremljevalce saboterje in izdajalce. Prišlo je do preprirov med njim in političnim komisarjem odreda, ki je Novaku očital, da so brez potrebe pustili čakati skupino borcev na tako nevarnem območju, zaradi česar so Nemci zajeli osem partizanov, da tem ljudem ni nihče poveljeval in nihče skrbel žanje in podobno.²⁵

Ce pa pretehtamo vse postopke tako Vestra in njegove skupine kot Jelenca, ki je neposredno ukazoval Vestru, pa ne moremo naj ti nobene napake niti na eni niti na drugi strani. Tudi odredni štab in politični komisar 2. bataljona Kristijan Erbežnik-Ciril ništa mogla vedeti, če so vsi borci, ki so odšli z Novakom, povsem zanesljivi. Starih borcev je bilo v odredu malo, pa še ti so bili na poveljniških položajih in jih zato niso mogli pošiljati za dlje časa iz njihovih enot, med novinci pa so bili lahko tudi vrinjenci, česar v tako kratkem času ni bilo mogoče ugotoviti. Zato kaže Novakov očitek o saboterjih in izdajalcih na nepoznavanje nemškega načina bojevanja proti partizanom in na nepoznavanje razmer na Gorenjskem sploh. Vestrovi skupini bi lahko očitali, da je bila preveč brezskrbna, saj so borci glasno govorili, ko so mislili, da so visoko v hribih že na varnem.

OPOMBE

¹ Izjave Aleša Jelenca, Stjepana Šrepflerja in Mihe šušteršiča, poročilo partijske organizacije štaba odreda 14. januarja v arhivu CK ZKS, fascikel 7317.

² Poročilo partijske organizacije štaba odreda 14. januarja v arhivu CK ZKS, fascikel 7317, zapisnik sestanka v Gorenjskem muzeju Kranj.

³ Izjavi Aleša Jelenca in Mihe šušteršiča, poročilo odrednega štaba korpusnemu 27. januarja 1945, v arhivu IZDG, fascikel 295 a/III-2, članek Jožeta Vidica »Tragedija v Medjem dolu«, TV 15, 30. aprila 1969.

⁴ Izjava Aleša Jelenca, članek Jožeta Vidica »Tragedija v Medjem dolu«, TV 15, 30. aprila 1969.

⁵ Članek Jožeta Vidica »Tragedija v Medjem dolu«, TV 15, 30. aprila 1969. Kristijan Erbežnik-Ciril, rojen 22. decembra 1913 v Bistrici, mizar. Oče železničar, zato se je družina stalno selila. Kristijan je živel v Mokronogu, Višnji gori, Kranju in na Jesenicah. Sodeloval z OF od poletja 1943, septembra postal kandidat za člana KPS, 2. februarja 1944 postal ilegalec, sprejet v KP 3. marca 1944. Oktobra prišel v odred za političnega delavca, postal vršilec dolžnosti političnega komisarja bataljona, nato bil imenovan za političnega komisarja. Februarja 1945 poslan na politični tečaj, nato bil v Ozni na bazi 24, v Ljubljani, Jesenicah in Mariboru, nazadnje pa privatni mizarski mojster v Ljubljani, kjer je umri. Podatki: Anketni list pri CK ZKS.

⁶ Vinko Vester, rojen 19. julija 1919 na Spodnjem Otoku pri Radovljici, kmečki sin. Kot mnoge druge so tudi njega mobilizirali v nemško vojsko, toda uspelo mu je, da je pobegnil. Dne 9. aprila 1944 se je pridružil partizanom, bil je v Prešernovi brigadi in je veljal za hrabrega borca.

⁷ članek Jožeta Vidica v TV 15 »Kdo je kriv za smrt petih kurirjev pod Karavankami« (št. 27, 9. julija 1969), poročilo odrednega štaba korpusnemu 27. januarja 1945, arhiv IZDG, fascikel 295 a/III-2.

Matko Fon, rojen 15. februarja 1908 v Volčah pri Tolminu. Emigriral na Jesenice, delal kot ključavničar v železarni. V NOV od 15. septembra 1944. Do konca vojne bil v taborišču Mauthausen.

⁸ Stanko Noč, rojen 8. novembra 1926 na Koroški Beli, strugar v železarni, v NOV od 9. septembra 1944. Po zajetju do konca vojne zaprt.

⁹ Frane Hodnik, rojen 28. septembra 1913 na Stari Fužini, strojevodja v železarni Jesenice, v NOV od 10. septembra 1944. Po zajetju zaprt v Begunjah in nato do osvoboditve v taborišču Mauthausen.

¹⁰ Adalbert Podlunšek, rojen 25. avgusta 1914 v Konjicah, ključavničar, v NOV od 18. septembra 1944.

¹¹ Anton Dijak, rojen 2. marca 1925 na Koprivniku, tesar, v NOV od 17. septembra 1944.

¹² Emil Znidar, rojen 23. februarja 1914 na Javorniku. V NOV od 17. septembra 1944. Po zajetju zaprt v Begunjah in taborišču Mauthausen.

¹³ Jože Ravnikar, rojen 5. maja 1923 na Križni gori, čevljar, v NOV od 24. avgusta 1944.

¹⁴ Vinko Svetina, rojen 27. julija 1914 na Koroški Beli, čevljar, v NOV od 17. septembra 1944. Po osvoboditvi obsojen na smrt in ustreljen zaradi izdajstva.

¹⁵ Izjava Aleša Jelenca, poročilo odrednega štaba korpusnemu 27. januarja 1945 v arhivu IZDG, fascikel 295 a/III-2.

¹⁶ Poročilo odrednega štaba korpusnemu 27. januarja v fasciklu 295 a/III-2, izjava Aleša Jelenca.

Jože Vidic v članku »Kdo je kriv za smrt petih kurirjev pod Karavankami« (TV 15, št. 27, 9. julija 1969) piše o Lovru Kraševcu kot gestapovskem vrinjencu, ki naj bi Nemcem že vnaprej sporočil vest o smeri potovanja Ivana Novaka-Očka. Po podatkih iz operativnega dnevnika 2. bataljona v fasciklu 295 a/I-1 in po seznamu borcev 2. bataljona v fasciklu 295 a/III-V-B-4 ter po poročilu odrednega štaba korpusnemu v fasciklu 234 a/I-1 je bil Lovro Krašovec rojen 10. septembra 1914 v Srednji vasi v Bohinju. Po podatkih iz omenjenega Vidičevega članka sta živela z ženo na Hrušici. V bivši jugoslovanski vojski je bil Krašovec podnarednik, zadnja leta pa je delal v jeseniški železarni, čeprav je bil izučen za čevljarja. V NOV je vstopil 9. septembra 1944. Nekateri se ga spominjajo kot vodnika, toda drugi to zanikajo. Dobra dva meseca kasneje, točneje, 16. novembra 1944, je dezertiral, ko so ga poslali kot kurirja na Uskovnico, da bi tam počakal na 2. bataljon, ki se je vračal z Mežakle, kamor je spremljal aktiviste, in mu sporočil, naj gre na Vogar. Kasneje je bil pri nemški policiji na Jesenicah. Po osvoboditvi je pogrešan, menda je padel zadnje dni vojne. Krašovec je pobegnil iz odreda tik po nemškem vdoru na Uskovnico in po zborovanju aktivistov v Zlatorogu, že sredi januarja pa je bil pri nemški policiji. Iz vsega tega lahko sklepamo, da je bil prekanjen gestapovski agent in vrinjenec v odredu. Toda, ker je dezertiral že 16. novembra, Novaka neposredno ni mogel izdati.

¹⁷ Poročilo odrednega štaba korpusnemu 27. januarja 1945 v fasciklu 295 a/III-2, članek Jožeta Vidica »Tragedija v Medjem dolu«, TV 15, 30. aprila 1969.

¹⁸ Izjava Aleša Jelenca, poročilo odrednega štaba korpusnemu 27. januarja 1945 v fasciklu 295 a/III-2, članka Jožeta Vidica »Tragedija v Medjem dolu« (TV 15, 30. aprila 1969) ter »Kdo je kriv za smrt petih kurirjev pod Karavankami« (TV 15, 9. julija 1969).

Podatki o gibanju skupine v obeh Vidičevih člankih se med seboj močno razlikujejo, ker jih je pisec pisal po pripovedovanju preživelih, ti pa so v 24 letih, kolikor je preteklo od dogodkov, veliko pozabili, zlasti pa pomešali datume in dogodke. Tudi poročilo odrednega štaba, ki je nastalo 11 dni po dogodku po pripovedovanju preživelega borca iz peterice, ki se je udeležila spopada nad Dovjim, je v marsičem netočno.

¹⁹ Poročilo odrednega štaba korpusnemu 27. januarja 1945 v fasciklu 295 a/III-2

²⁰ Poročilo odrednega štaba korpusnemu 27. januarja 1945, fascikel 295 a/III-2. To poročilo je prikrojeno tako, da bi prikazalo, kako skupina ni imela nobenih pravih nalog in kako so jo pustili na cedilu.

Izjava Aleša Jelenca.

²¹ Poročilo odrednega štaba korpusnemu 27. januarja, fascikel 295 a/III-2. V tem poročilu sicer ni zapisano, kdaj je bil ta spopad, toda če štejemo dneve od pobega Vinka Svetine, naj bi bil 19. januarja. O 19. januarju kot o dnevu zajetja osmerice na Molzišču poroča tudi obveščevalni center odreda glavnemu štabu dne 22. januarja (fascikel 76/IV-B). Toda poročilo obveščevalnega centra odreda glavnemu štabu 24. januarja (prav tam) govori o spopadu nad Dovjim, ki naj bi bil 18. januarja. Znano pa je, in več virov to potrjuje, da sta bila spopad nad Dovjim in zajetje Vestrove skupine isti dan. Matko Fon trdi, da je bil zajet 18. januarja (»Kdo je kriv za smrt petih kurirjev pod Karavankami«, TV 15, 9. julija 1969, pisec Jože Vidic). Zato je datum 18. januar bolj verjeten kot 19. januar. Do pomote v poročilih je bržkone prišlo zaradi tega, ker je o dogodku pripovedoval nekdo po več dnevih in je najbrž en dan izpustil.

²² »Kdo je kriv za smrt petih kurirjev v Karavankah« — Jože Vidic, TV 15, 9. julija 1969, poročilo obveščevalnega centra odreda glavnemu štabu 22. januarja 1945, fascikel 76/IV-B. Ustni vir, Matko Fon, trdi, da je bilo v skupini, ki jih je za jela, 42 pripadnikov protiletalske obrambe, poročilo centra pa govori o 15 pripadnikih protiletalske zaščite in 25 gestapovcih, torej o 40 Nemcih. V take skupine so Nemci določali vojake, ki so znali dobro smučati ne glede na to, v kateri enoti so služili.

²³ »Kdo je kriv za smrt petih kurirjev pod Karavankami«, TV 15, 9. julija 1969, napisal Jože Vidic.

»Tragedija v Medjem dolu« istega pisca, TV 15, 30. aprila 1969. Po izjavi Ivana Novaka-Očka so Nemci v tistih dneh pobili v jeseniški okolici 14 kurirjev, kar ni nič čudnega, če so imeli skico vseh kurirskih zvez, ki so jo našli pri padlem komandirju rejejne linije Štefanu Demšarju.

²⁴ Jože Vidic: »Tragedija v Medjem dolu«, TV 15, 30. aprila 1969.

²⁵ Izjava Mihe Sušteršiča. Novak je izjavil Vidicu, ko je ta zbiral podatke za svoj članek, da sta prvo noč pobegnili iz spremstva dva borca Jeseniško-bohinjskega odreda, toda to ni res.

Brez dvoma je Vinko Svetina Nemcem povedal za Novaka, toda neposredne krivde za zajetje Vestrove skupine ni mogel imeti, saj je dezertiral 16. januarja zvečer, in se javil Nemcem 17. januarja zjutraj. Vestrovo skupino pa so zajeli precej daleč proč šele sredi dneva 18. januarja. Nemci so predvsem napadali kurirje, ker so sklepali, da bo Novak hodil po kurirskih poteh. Zato lahko trdimo, da je bil Vinko Svetina samo en člen v verigi izdajstva.

OCENA RAZDOBJA

V petinšestdesetih dneh med 4. decembrom 1944 in 7. februarjem 1945 se je odred posluževal iste taktike kot pred prvo reorganizacijo. V glavnem so delovali minerei in ostrostrelci, ki so se izkazali z mnogimi uspešnimi akcijami, v katerih so prizadejali sovražniku več izgub kot celotni odred. Med najbolj uspešne minerske akcije pa lahko štejemo miniranje železniške postaje v Bistrici, ki jo je odred izpeljal prek dveh mladincev.

Prav tako lahko štejemo med uspehe prenašanje hrane za Primorsko, pri čemer se je najbolj izkazal 1. bataljon, ki je obenem tudi deloval v najhujših razmerah, saj je moral premagovati največje razdalje po globokem snegu in v hudem mrazu ter čez visoke hribe. Pri tem so borci prenašali nadčloveške napore.

Tudi mobilizacija je bila kljub ugovorom korpusnega štaba še kar uspešna, saj je v tem času odred poslal v razne enote korpusa kar 376 novincev. Med temi je bilo več desetina dezerterjev iz nemške in Nedičeve vojske. Precej pa je bilo tudi terencev, ki so odšli v vojsko po sklepu političnega vodstva; pri teh je bila odredova naloga samo organizirati Transporte.

Drugače pa je v tem času odred preživel precejšnjo krizo in imel razmeroma velike izgube. Predvsem so prevzeli v Bohinju in v Radovni pobudo v svoje roke spet Nemci, ki so pogosto vdirali v majhnih skupinah globoko na osvobojeno ozemlje, medtem ko je odred tičal visoko v hribih in nemških vdorov skorajda ni skušal preprečiti. Stab se je še bolj oddvojil od moštva kot prejšnji, kar je imelo še hujše posledice za borbenost, pa tudi odnosi z vodstvi političnih organizacij so se še bolj zaostrili.

Najhujši udarec je odred doživel 6. decembra, ko so padli štirje borci, eden pa je bil ranjen, medtem ko so tri Nemci zajeli, med njimi tudi bataljonskega komandanta, ki je kasneje za ranami umrl. Temu je 18. januarja sledilo zajetje osmerice pod Golico, od katerih so Nemci kasneje dva ustrelili. Odred pa je v tem času imel po zelo pomanjkljivih podatkih skupno 8 mrtvih, 2 ranjena, 15 ujetih in 5 dezerterjev. Na to, da je bilo toliko dezerterjev, je vplivala tudi zima, zaradi katere so borci hudo trpeli, veliko število ujetih in dezerterjev ter defenzivna

taktika odreda pa sta povzročila, da je še bolj upadla borbenost v odredu.

Vsi naštetí razlogi so spodbudili korpusni štab, da je odstavil odredni štab in reorganiziral odred.

OD DRUGE REORGANIZACIJE DO OSVOBODITVE BISTRICE (Od 7. februarja 1945 do 5. maja 1945)

DRUGA REORGANIZACIJA

Nekaj dni pred prihodom odreda v Novake je korpusni štab po radij ski zvezi odpoklical iz GradnikOve brigade načelnika štaba Ivana Lebana.¹ Obenem pa je sporočil, da je imenovan za komandanta JBO. V štabu Gradnikove nihče ni poznal te kratice, zato so precej ugibali, kam pojde Leban. Nekateri so premestitev spravljali v zvezo z Lebanovim znanjem francoščine in njegovim prebivanjem v Belgiji in po tem sodili, da gre morda za kak jugoslovansko-belgijski odred, katerega komadant naj bi postal.

Takoj ko je oddal posle, je Leban odšel na pot in se oglašil v korpusnem štabu. Tarn so mu povedali, kaj pomeni JBO in kje je odred. Odšel je v Novake in se prijavil štabu, ne da bi povedal, po kaj je prišel. Sprejel ga je komandant Ceferin, s katerim se je Leban poznal že od prej. Ceferin Lebanove sposobnosti ni preveč cenil, zato mu je dejal, da bo morda dober za načelnika štaba, ki ga odred nima, odkar je odšel Jernejc in odkar je sam Ceferin prevzel njegovo mesto. Po tem pogovoru je Leban odšel spat v eno vaških hiš.

Zjutraj 7. februarja sta prišla v Novake in v odredni štab korpusni komandant Jože Borštnar in politični komisar Viktor Avbelj-Rudi. V štabu odreda sta sklicala sestanek in sporočila sklep korpusnega štaba, da odstavlja štab odreda, reorganizira odred ter zmanjša število borcev. Obenem pa sta povedala tudi razloge za tako odločen poseg ter predstavila Lebana kot novega komandanta z velikimi pooblastili.

Vzrokov za tako odločen poseg korpusnega štaba je bilo brez dvoma več. Eden glavnih je bil premajhna vojaška in politična izkušnost komandanta, z njim pa vsega štaba. Janez Ceferin-Golob je bil sicer osebno hraber oficir, ni pa bil do volj usposobljen za samostojno vodstvo večje enote. Primanjkovalo mu je predvsem organizacijskih sposobnosti. Pomočniku političnega komisarja Stjepanu Srepflerju sta okrožni in oblastni komite že prej večkrat zamerila premajhno odločnost v boju proti osebnim napakam članov štaba. Ražen tega je bilo partijsko delo precej pomanjkljivo. Ko je član oblastnega komiteja France Perovšek imel konec decembra 1944 partijsko konferenco, najprej v enem, nato pa še v drugem bataljonu, je zvedel za več pomanjkljivosti, med drugim, da štabi med seboj nimajo pravih odnosov in da so zato stiki med njimi zelo rahli.

V 2. bataljonu štab sploh ni imel svoje celice. Med borci je bilo v navadi, da so razpravljali, če so posamezni ukazi ali splošna politična usmeritev sploh primerni, pa tudi odredovi odnosi do civilnega prebivalstva so bili večkrat neprimerni, predvsem zaradi samovolje posameznikov in njihove surovosti. Zato je že tedaj Perovšek predlagal, naj zamenjajo pomočnika političnega komisarja. Ta je bil sicer predvojni član Partije, toda v partijskem delu v vojski ni imel večjih izkušenj, saj je bil premalo časa borec. Poleg tega pa je bil doma tudi na Hrvaškem in ni mogel poznati življenja in navad domačinov.

Obveščevalni odsek korpusnega štaba pa je bil nezadovoljen z delom obveščevalnega centra odreda. Predvsem mu je očital, da deluje samo toliko, kolikor mu narekujejo potrebe in varnost odreda, ne pa potrebe celotne obveščevalne službe kot take. Zato je obveščevalni odsek korpusa že 15. januarja predlagal korpusnemu štabu, naj zamenja načelnika obveščevalnega centra odreda. Tako je bil 26. januarja postavljen za novega načelnika obveščevalnega centra Gustav Kumer, prejšnjega načelnika pa so poslali v šolo. Temu so tudi očitali, da je brez potrebe poslabšal odnose med obveščevalnim centrom in štabom, ker je odrekel pokorščino štabu odreda in hotel uveljaviti načelo, da je center podrejen samo korpusnemu centru in nikomur drugemu. Ražen tega pa se je zvedelo tudi za prestop ek obveščevalcev točke »Sava« na Jelovici.

2e od ustanovitve odreda je bil odredni štab, za njim pa niso zaostajali bataljonski, v stalnih sporih z okrožnim komitejem in drugimi vodstvi terenskih političnih organizacij. Za to

je bilo več vzrokov. Predvsem je štab odreda gledal samo na izpolnjevanje vojaških nalog, politične pa je podcenjeval. Do sporov je prihajalo tudi ob pobiranju hrane in živine, ko je odred ne glede na potrebe in želje drugih posegal po bližnjih in bolj dostopnih rezervah v Bohinju in Radovni. Spomnimo se tudi mnenja Ivana Novaka-Očka po vrnitvi z obhoda po Gorenjski, ki po dezertaciji borca iz njihovega spremstva in po vsem, kar se je takrat zgodilo, ni moglo biti pohvalno za odred.

Glavni vzrok pa je bila premajhna vojaška dejavnost odreda. Štab je prebival ves čas na skoraj nedostopnem Vogarju in se je premalo ukvarjal s svojimi dolžnostmi. Res je bil visok sneg, ki je oteževal premike, pa tudi sledi so se poznale, toda vseeno to ni opravičevalo takega mirovanja. Zato so Nemci skoraj nemoteno hodili po vsem Bohinju celo v manjških skupinah. V tem času je odred doživel tudi nekaj bolečih udarcev, predvsem zaradi svoje defenzivnosti. Zaradi tega se



Ivan Leban-Janez

tudi mobilizacija, zlasti na Jesenicah, ni nadaljevala tako, kot je bila začeta še jeseni.

Jože Borštnar je prišel za korpusnega komandanta prve dni januarja. Kot komandant je prejemal brzopjavke Jeseniško-bohinjskega odreda, v katerih se je stalno ponavljalo, da bojev ni bilo in da je štab na Vogarju. Po drugi strani pa je stalno prejemal pritožbe drugih enot in vodstev terenskih organizacij zoper odred. Zato je po temeljitem preudarku in po posvetovanju s člani štaba sklenil, da bo odločno ukrepal.²

Tišči čas se je vojaški položaj na območju 9. korpusa zelo zaostрил zaradi približevanja zavezniških vojsk. Rdeča armada se je bojevala v Budimpešti in jo 13. februarja zavzela. Angleži in Američani so bili le še kakih 300 km od Slovenije. Enote

8. korpusa so napadle in uničile sovražnikovo skupino v Mostarju, ki je bila v njihovem zaledju. Tako so odstranile nevarnost za nadaljnje prodiranje 4. armade proti Liki in Hrvaškemu Primorju. Zato je postajala Slovenija, posebno območje

9. korpusa, za sovražnika vedno pomembnejša. Zlasti važna je bila zanj železnica Zagreb—Ljubljana—Trst, pa tudi Videm—Trbiž—Beljak ter Gorica—Jesenice. Po njih je namreč lahko prevažal čete z enega bojišča na drugo.

Da bi branili Slovenijo, so Nemci začeli graditi več obrambnih črt. Prva, ki je bila namenjena obrambi pred NOV in Rdečo armado, je potekala mimo Ormoža, ob Sotli, mimo Brežic, ob Krki, mimo Zužemberka, prek Suhe krajine do Kočevja in dalje proti Cerknici, Postojni in Vipavi. Ker so se bali izkrcanja Angležev in Američanov v Istri, so utrj evali vzpetine nad obalo, med Trstom in Reko pa pripravljali rezervne obrambne položaje. Utrjevali so tudi črto Tržič—Gorica—Tolmin—Kobarid—Bovec, da bi se branili pred anglo-ameriškimi četami, če bi prodrle čez »gotsko linijo« v Italijo. Enako so utrjevali tudi več gorskih prelazov med Furlanijo, Tirolsko in Koroško.

Obenem s temi pripravami pa so nacisti dovoljevali vedno več tudi slovenski in jugoslovanski reakciji. V ravninskem predelu Gorenjske, na ozemlju med Kamnikom, Tržičem in Škofjo Loko je nastalo mnogo novih domobranskih postoj ank. V domobranske vrste so sprejemali tako partizanske kot nemške dezertre je, obenem pa so mobilizirali vse, ki so ostali še doma. Zato je to območje kmalu postalo skoraj nedostopno tudi za manjše partizanske enote, terenske aktiviste in kurir je.

Prav zato je korpusni štab hotel imeti v Bohinju in Radovni manjši, toda udaren odred.

Med posvetom v štabu so dežurni sklicali ves odred. V Novake sta prišli tudi ena četa iz Vojkove in ena iz Prešernove brigade. V vsaki je bilo približno po 15 borcev, ki so bili dobro oboroženi. Po novem naj bi imel odred le dva bataljona, v vsakem pa po dve četi z dvema vodoma. Bataljon naj bi štel le 60 borcev z osmimi mitraljezi ter brzostrelkami in puškami. Pri odrednem štabu naj bi bila štabna četa, v kateri bi bili borci in funkcionarji odsekov.

Zaradi te reorganizacije in prihoda dveh čet iz Vojkove in Prešernove brigade je odred poslal v štab 31. divizije 195 borcev, v korpusno artilerijo pa 8. Tako jih je v odredu od 418 ostalo le še 281.³

Leban je dobil pooblastilo, da izbere borce, ki se bodo vrnili v Bohinj. Od njega je bilo odvisno, ali bo zadržal oba bataljonska štaba in četna poveljstva ali pa bo imenoval nove



Zadnji štab Jeseniško-bohinjskega odreda. V prvi vrsti od leve proti desni: politični komisar odreda Milan Loštrk-Novljan, komandant Ivan Leban, pomočnik političnega komisarja Silvo Koler. V drugi vrsti od leve proti desni: Ivan Korošec-Sokol, politični komisar štabnega spremstva, tretji Rudi Lampret, oficir Ozne odreda, četrti Stane Kovačič, operativni oficir štaba korpusa

iz obeh čet, ki sta prišli iz brigad. Sklenil je, naj oba bataljonska štaba ostaneta, poslal pa je na razpoloženje v štab

31. divizije funkcionarje za dve četni poveljstvi in jih nadomestil s funkcionarji iz obeh brigadnih čet. Tišče, ki naj bi ostali, pa sta izbrala nato bataljonska štaba sama. Oba komandanta, po rodu Bohinjca, sta se naenkrat znašla pred težkimi odločitvami, saj so bili tudi med borci Bohinjc v večini. Naenkrat sta se morala komandanta odločiti, kdo naj gre v brigade in kdo naj ostane. Mnoge sta poznala že iz otroških let, z mnogimi sta bila v prijateljskih odnosih, biti pa sta morala nepristranska, kar je bilo sila težko. Prišlo je do dolgotrajnega prerekanja, mnogi so glasno ugovarjali, drugi so bili na smrt užaljeni, le malo pa je bilo takih, ki jim je bilo vseeno ali ki so celo radi šli.⁴

Takoj po končanem izboru je bila konferenca vojaških in političnih funkcionarjev odreda, ki sta se je udeležila tudi komandant in politični komisar korpusa. Očitala sta vsemu odredu, da se ni bojeval tako, kot bi se moral, toda nekaj boi'cev je odločno ugovarjalo. Kot se zdi, sta komandant in politični komisar spoznala, da sta se v sodbi o odredu kot celoti in o njegovih borcih prena glila. Nazadnje je obveljalo, da borci niso bili krivi za napake štaba, nasprotno, zaradi njih so sami zelo trpeli, celo veliko bolj, kot bi bilo potrebno. Končno se je tudi izkazalo, da večina podpira odločni poseg korpusnega štaba in ga ima za nujnega.⁵

Poročnik Ivan Leban pa je dobil še poseben ukaz o reorganizaciji. V njem je bilo posebno poudarjeno, da mora biti odredni štab obvezno pri enem od bataljonov, nikakor pa ne sam. Naloge odreda naj bi bile še nadalje: mobilizacija, stalno rušenje železnic, napadi na patrulje in kolone, napadi na cestne prevoze in sabotaže.⁶

7. februarja ob 22. uri je odred z novimi nalogami odšel iz Gorenjih Novakov na Crni vrh.⁷

Naslednjega dne, 8. februarja, je prišel v odred novi pomočnik političnega komisarja Silvo Koler.⁸ Za političnega komisarja pa je bilo več predlogov. Po enem naj bi bil to pomočnik obveščevalnega centra 9. korpusa Franc Zupančič-Marjan.⁹ Imenovan pa je bil neki Gregor, prej politični komisar 5. bataljona Bazoviške brigade, ki pa je bil na poti v odred ranjen. Zato je za političnega komisarja čez nekaj dni prišel Milan Loštrk-Novljan.¹⁰

OPOMBE

¹ Ivan Leban-Janez je bil rojen v Ljubljani 24. februarja 1918. Oče je bil doma iz Poljubinja pri Tolminu, po pokliču je bil delavec, mati pa je bila iz Kovorja pri Trziču, po pokliču pestunja. Spoznala sta se, ko je bil oče vojak, mati pa je služila v Ljubljani. Po vojni se je družina iz Ljubljane vrnila v Poljubinj. Toda že 1921 so se vrnili v Kovor, oče se je zaposlil v tekstilni tovarni v Trziču. Zaradi stavke je bil kmalu odpuščen in izgnan, nato so se spet vrnili v Poljubinj, oče pa se je zaposlil v Gorici. Zaslužil je slabo, ražen tega pa so začeli fašisti preganjati Slovence, zato se je 1929 izselil v Belgijo, dve leti kasneje je za njim odšla še družina. Oče je bil rudar v mestu La Louvière in v Charleroi, nazadnje pa v Liegeu kot zidar. Ivan Leban je že na Primorskem končal 6 razredov italijanske osnovne šole, v Belgiji pa srednjo tehnično šolo, strojni oddelek. Po končani šoli je bil šofer tovornjaka, nato pa monter na lokomotivah. Leta 1937 se je prostovoljno javil v belgijsko vojsko zaradi nemške okupacije posarskega območja. Toda vojak je bil samo en mesec. Leta 1940 je hotel v Anglijo in se je s kolesom pripeljal že do mesta Lille, tam pa so ga zavrnil Nemci. Nato je moral delati pri železnici. Povezal se je z odporiškim gibanjem in se udeležil nekaterih sabotaž. Nekega dne pa so ga zaprli in odpeljali na prisilno delo v tovarno bodeče žice blizu Diisseldorfa, kjer je ostal do marca 1942. Od tam so ga kot italijanskega državljanca pod stražo odpeljali na konzulat v mestu Liege, ker bi moral 1938 v italijansko vojsko, pa ni hotel. Nato so ga poslali pod stražo prek Münchna in Brennerja v Videm na vojaško sodišče. Toda namesto na sodišče so ga poslali v posebne delovne kazenske enote italijanske vojske. Dva meseca pred italijansko kapitulacijo je ušel in se srečno prebil do Tolmina, kjer se je 5. avgusta 1943 vključil v Tolminsko četo. Iz nje je po italijanski kapitulaciji nastala Tolminska brigada. Po njeni ukinitvi je Leban prišel v Prešernovo brigado, kjer je ostal do julija 1944. Četni komandir je postal že decembra 1943. Znal je francosko, zato so ga poslali s Prešernovo brigado na Jesenice. Nato je bil nekaj časa komandir »francoske čete«, sestavljene iz osvobojenih prisilnih delavcev francoske narodnosti. Po odhodu 31. divizije na Dolenjsko je postal komandant bataljona v Vojkovi brigadi, 4. decembra 1944 pa komandir udarne čete 31. divizije, ki se je kasneje razvila v jurišni bataljon. V drugi polovici januarja 1945 je postal načelnik štaba Gradnikove brigade. Po ukinitvi Jeseniško-bohinjskega odreda maja 1945 je ostal v JLA kot aktivni oficir do leta 1963, ko je bil kot podpolkovnik upokojen. Zdaj živi v Ljubljani. Kandidat za člana KP je postal že oktobra 1943, član pa 6. januarja 1944. (Podatki: izjava Ivana Lebana).

² Izjave Ivana Lebana, Jožeta Borštnarja, Aleša Jelenca, Mihe šušteršiča, Stjepana Srepflerja, Mirka Košnika, zapisnik seje oblastnega komiteja KPS za Gorenjsko, ki je bila 29. decembra 1944, napisan pa je bil 30. decembra, hrani ga arhiv CK ZKS, fascikel 3963. Dalje: dopis obveščevalnega centra 9. korpusa štabu

Jeseniško-bohinjskega odreda 26. januarja, arhiv IZDG, fascikel 234 a/I-1, dopis obveščevalnega centra 9. korpusa obveščevalnemu centru Jeseniško-bohinjskega odreda 4. februarja, arhiv IZDG, fascikel 234 a/I-1, dopis obveščevalnega centra 9. korpusa štabu odreda 15. januarja in dopis štaba odreda štabu korpusa 16. januarja, oba v arhivu IZDG, fascikel 234 a/I-1.

Potem ko so bili odstavljene, je korpusni štab poslal komandanta, političnega komisarja in njegovega pomočnika na oblastni komite KPS za Gorenjsko, da jih tamkaj partijsko kaznujejo oziroma jim povedo, zakaj so bili odstavljene. Toda na oblastnem komiteju niso hoteli o tem nič slišati in so vse tri poslali nazaj na korpusni štab. Od tam so jih spet poslali na oblastni komite in ti spet nazaj na korpus. Sele tedaj so jim tam sporočili, da so partijsko kaznovani z ukori zaradi nedelavnosti odreda, zato ker so zadrževali mobilizirance v odredu, namesto da bi jih pošiljali v brigade ter zaradi nerednosti in samopašnosti.

³ Poročilo odrednega štaba korpusnemu v fasciklu 295 a/IV-1. Obe četi, ki sta prišli ena iz Vojkove, druga pa iz Prešernove brigade, sta Steli skupaj samo 33 borcev. Odrednega političnega komisarja pa je odred dobil iz terenskih organizacij.

⁴ Izjava Ivana Lebanu.

⁵ Izjava Mirka Košnika.

⁶ Ukaz korpusnega štaba štabu 31. divizije, štabu Jeseniško-bohinjskega odreda in pomočniku Ivanu Lebanu osebno, št. 125 od 7. februarja 1945. Original v arhivu Gorenjskega muzeja v Kranju.

⁷ Slo je za sodelovanje Jeseniško-bohinjskega odreda v obrambi osvobojenega ozemlja pred sovražnikovimi vdori iz Železnikov in Gorenje vasi. Obširnejši prikaz celotne dejavnosti sovražnika je v naslednjem poglavju.

⁸ Silvo Koler, rojen 16. decembra 1923 v Vižmarjih pri Ljubljani. Končal je osnovno šolo v Šentvidu, začel hoditi v meščansko, nato se je šel učiti za brivca. Pred vojno je bil član »Vzajemnosti« v Šentvidu, maja 1941 pa se je povezal z OF. Zaradi tega sodelovanja so ga Nemci 19. avgusta 1941 aretirali. Zaprt je bil v Škofji Loki in v Begunjah, nato pa so ga poslali v delovno taborišče Krieselsdorf pri Spittalu ob Dravi. Septembra 1941 se je pri delu ponesrečil. Zdravil se je v beljaški bolnišnici, nato je bil odpuščen iz taborišča, bil nekaj časa spet doma in spet v bolnišnici na Golniku, pa spet doma nesposoben za delo. Januarja 1943. so ga znova aretirali brez dokazov ter poslali v Graz, od tam pa v delovno taborišče Lang pri Leibnitzu. Aprila 1943 so ga mobilizirali v nemško vojsko in ga poslali v Francijo. Ob italijanski okupaciji so ga poslali v München, odkoder je pobegnil in se včasih peš, včasih z vlakom prebijal proti Sloveniji. Dne 1. novembra 1943 je prišel v Škofjeloško četo, nato je bil v 2. bataljonu Prešernove, novembra so ga poslali v podoficirsko šolo 9. korpusa. Nekaj časa je bil v zaščitni četi štaba 31. divizije borec, od februarja dalje pa v Gradnikovi brigadi najprej vodnik, nato pa namestnik političnega komisarja 1. čete 1. bataljona. Februarja 1944 so ga tudi sprejeli v KP. Konec marca 1944 je postal namestnik političnega komisarja

bataljona. Poleti so ga prestavili v 2. bataljon, kjer je ostal do odhoda v Jeseniško-bohinjski odred.

Oče je živel v Zagrebu, bil je aretiran in zaprt do konca vojne v Jasenovcu. Sestra je bila partizanka, čeprav stara šele 16 let, mater pa so zaprli in obsodili na 6 let zapor. Konec vojne je dočakala v kaznilnici Aichach.

Po vojni je Koler ostal v JLA do 1946, nato je bil v ministrstvu za industrijo, na republiški kontrolni komisiji, v vojni industriji, v »Jelovici« v Skofji Loki ter poklicni partijski aktivist. Zdaj je zaposlen v »Avtomontaži« v Ljubljani kot personalec. Podatki: izjava Silva Kolerja.

" Franc Zupančič, rojen 5. novembra 1923, v NOV od maja 1942. V ukazu korpusnega štaba 7. februarja 1945 je njegovo ime zradirano, toda tako, da se še da prebrati, namesto njega pa je napisan neki Gregor, za katerega pa drugih podatkov ni bilo mogoče ugotoviti.

¹⁰ Milan Loštrk-Novljan je bil rojen 6. novembra 1914 v Zireh. Končal je 8 razredov osnovne in obrtno šolo, izučil se je za mizarja. Delal je v Šentvidu, Šoštanju, Ormožu in Mariboru, nato pa se je zaposlil pri železnici ter služboval po raznih krajih, med drugim tudi na Rakovniku pri Ljubljani, Črnomlju in Kočevju. V delavskem gibanju je sodeloval od 1933, leta 1938 je postal kandidat za člana KP, naslednje leto pa član, sprejeli so ga v Čakovcu. Z OF je sodeloval od začetka. Avgusta 1942 so ga v Črnomlju aretirali Italijani in ga poslali v internacijo v Gonars, kasneje pa v Renicci. Ob italijanski kapitulaciji mu je uspelo, kot enemu redkih iz taborišča, prebiti se do Slovenije. Najprej je bil v Idrijsko-tolminskem odredu namestnik političnega komisarja bataljona, nato pa član rajonskega komiteja KPS Ziri. Končal je partijsko šolo v Cerknem, nato pa je bil sekretar okrožnega odbora OF in okrožnega komiteja KPS Škofja Loka. Pred odhodom v Jeseniško-bohinjski odred je končal višji partijski tečaj v Trebuši. Po vojni je bil do 1946 aktivni oficir, nato pa uslužbenec vojaške uprave na Reki do 1949. Potem je bil uslužbenec mestnega komiteja Ljubljana, končal je partijsko šolo, bil organizacijski sekretar okrajnega komiteja KP Kranj, od 1953 pa živi v Celju, kjer je direktor zavoda za socialno zavarovanje: izjava Milana Loštrka-Novljana.

DESET DNI OKOLI NOVAKOV IN ZELEZNIKOV

Med Selci in Sorico je bila v sistemu sovražnikovih postojank največja vrzel, skozi katero so z Gorenjskega posebno po osvoboditvi Zeleznikov pošiljali v enote 9. korpusa hrano in no vince. Seveda so to Nemci kmalu odkrili in zato so se na ozemlju med Selsko in Poljansko dolino začele večje sovražnikove akcije, katerih cilj je bil presekati zveze med Gorenjsko in Primorsko, obenem pa pobrati čim več živil. Zato so divjali med 28. januarjem in 6. februarjem v Selski dolini hudi boji, ki pa so bili le uvod v še obsežnejšo sovražnikovo ofenzivo.

Ze 5. februarja je prišlo v Poljane iz Skofje Loke 950 sovražnikovih vojakov. Kakih 300 jih je prišlo peš, s seboj so imeli 30 mul in šest topov. Drugi so se pripeljali na petindvajsetih kamionih, ki so jih spremljali trije oklopnjaki. Se istega dne je kolona, sestavljena iz delov 28. esesovskega policijskega polka, slovenskih domobrancev, nedičevcev in neugotovljene enote, v kateri so bili sovjetski državljani, nadaljevala pot proti Gorenji vasi.

Zato je Prešernova brigada zaprla smer iz Gorenje vasi proti Cerknemu. Na njenem levem krilu je bila ena od brigad italijanske divizije »Garibaldi Natisone«, ¹ Škofjeloški odred pa je odšel v okolico Javorja.

Toda cilj sovražnikove skupine ni bil vdreti na Cerkljansko, ampak vdirati zdaj v eno, zdaj v drugo smer. Tako so

6. februarja vdrli proti Lučinam, 7. februarja pa proti Volči in Javor jam. Tam se je sovražnikova skupina, ki je štela kakih 250 mož, razdeljena pa je bila v dve koloni, spopadla s Škofjeloškim odredom, ki jo je odbil. Dne 8. februarja pa so Nemci iz Gorenje vasi prodrli na Zirovski vrh. Naslednjega dne so Nemci in domobranci spet udarili proti severu in napadli bataljon italijanske brigade na Hlavčih njivah in ga pregnali, nato pa so se spopadli s Prešernovo brigado, ki jih je po hudih bojih zavrnila. Toda že 10. februarja so Nemci ponovno napadli položaje, kjer je bil prejšnji dan bataljon italijanske brigade. Tam pa so naleteli na 3. bataljon Prešernove in celo italijansko brigado in so se zato morali po krajšem spopadu umakniti nazaj v dolino. Zato pa so te položaje napadli naslednjega dne kar s štirimi kolonami, v vsaki pa je bilo po 100 do 200 mož. Po triurnem boju so prisilili Prešernovo in italijansko brigado, da sta se umaknili proti Malenskemu

vrhu, Zetini in Črnemu kalu. Ko so zasedli te kraje, so tam ostali tudi čez noč med 11. in 12. februarjem, nato so se vrnili v Gorenjo vas, od tam pa v Škofjo Loko.

Dne 7. februarja je iz Sele vdrlo v Zeleznike 400 Nemcev, ki so, podobno kot oni v Gorenji vasi, naslednje dni vdiralih zdaj v eno, zdaj v drugo smer. Dne 11. februarja so Nemci v dveh kolonah začeli iz Zeleznikov siliti proti jugu, štirim kolonam iz Gorenje vasi naproti. Prva kolona je ponoči med

11. in 12. februarjem prenočila v Rovtu, druga pa na Ostrem vrhu. Dne 12. februarja so se Nemci iz Rovt umaknili, z Ostrega vrha pa šele 13. februarja.

Prešernova brigada se je na stare položaje severozahodno od Gorenje vasi vrnila 13. februarja, 15. februarja pa je odšla na Zirovski vrh. Vojkova se je istega dne premaknila v Goropeke, na Vrsnik in Govejek. Položaje Prešernove brigade pri Gorenji vasi pa so zasedli Škofjeloški odred, 158. italijanska brigada ter inženirski bataljon 31. divizije.²

Korpusni štab je ocenil, da je sovražnikova akcija nevarna za oskrbovalne zveze z Gorenjsko in za okolico Cerknega. Obe koloni bi namreč lahko iz Zeleznikov zavili proti zahodu in se spustili v Cerkno, po drugi strani pa bi tja lahko vdrli Nemci tudi iz Gorenje vasi. Zato je sklenil vreči proti nemški grupaciji vse razpoložljive sile, med katerimi je bil tudi komaj reorganizirani Jeseniško-bohinjski odred. Ze 7. februarja je pisмено ukazal odrednemu štabu, naj po sprejemu ukaza nemudoma odpelje oba svoja bataljona iz Novakov na Črni vrh in zasede položaje proti Davči in Farjemu potoku. Hkrati naj se poveže s štabi Škofjeloškega odreda, Prešernove ter 158. italijanske brigade. Jeseniško-bohinjski odred naj bi imel v akciji vlogo rezerve.³

Odred je odšel na pot 7. februarja ob 22. uri. Proti jutru je 1. bataljon prišel na odrejene mu položaje in se nastanil v hiši in gospodarskih poslopih samotne kmetije. En vod z dvema mitraljezoma je poslal v zasedo na Vrh, drugega pa nad Jobkelčevo kmetijo. Patrolje je pošiljal proti Petrovemu brdu in Sorici. Drugi bataljon z odrednim štabom pa se je nastanil v Slugovi dolini, postavil nekaj manjših zased in začel pošiljati patrolje proti Farjemu potoku in Črnemu kalu, vzpostavil pa je tudi zveze s Škofjeloškim odredom, Prešernovo brigado in s poveljstvom gorenjskega vojnega področja.

Na teh položajih je odred ostal vse do 19. ure 13. februarja, ko je na ukaz korpusnega štaba odšel na območje Lajše—Kališe. Ves čas ni imel nobenih spopadov s sovražnikom, bil je tudi skoraj ves čas — ražen z majhnimi izjemami — na istih položajih. Tako je npr. 2. bataljon od 10. februarja dalje pošiljal patruljo namesto na Crni kal v Zetino, drugo pa v Cabračce. En vod z dvema mitraljezoma pa je pošiljal v zasedo na vojaško cesto, kak kilometer zahodneje od vrha Blegoša.

Dne 9. februarja ob 13. uri se je v eni od hiš v Gorenjih Novakih sestala tudi celotna partijska organizacija odreda. Konferenco je vodil korpusni komisar. Zaradi nejasnega položaja v zvezi s sovražnikovo akcijo se je konferenca nadaljevala šele 11. februarja, ko se je tudi končala. Oba dneva so razpravljali predvsem o nepravilnostih v prejšnjem odredu in o tem, kako odpraviti posledice oziroma kakšne bodo odslej naloge odreda v Bohinju. Korpusni štab je namreč vztrajal, naj se odred čimprej vrne v Bohinj. Oba dneva je konferenco zavaroval 1. bataljon s tremi stražarskimi mesti in zasedo.⁴

Korpusni štab je ukazal, naj odred z območja Lajše—Kališe napada sovražnikove prevoze na cesti med Zelezniki in Skofjo Loko, blokira Selca in Zeleznike ter Zeleznike tudi demonstrativno napade. Na tem območju naj bi odred ostal najmanj dva dni, nato pa naj bi ne glede na položaj v okolici Zeleznikov odšel v Bohinj. Če pa bi Nemci zapustili Zeleznike že prej, bi tudi odred lahko odšel v Bohinj prej kot v dveh dneh.⁵

Za pohod se je odred zbral v Slugo vi dolini. Dva obveščevalca sta šla že pred odredom na novo območje, da bi ga pregledala in ugotovila sovražnikove namere. Odred je odšel na pot prek Selške doline in ni nikjer naletel na sovražnika. Prvi bataljon se je nastanil v Kališih ter se zavaroval s stražami in patruljami. Eno zasedo z dvema mitraljezoma je poslal na vzhodno stran vasi Studeno, da bi pazila na cesto proti Selcam, drugo pa h kapelici zahodno od Kališ, pri Sv. Križu pa je imel izvidnico. Toda kmalu po prihodu v Kališe je 1. bataljon moral postaviti še eno zasedo z dvema mitraljezoma na pot Češnjica—Kališe. Pri tem bataljonu je bil tudi odredni štab. Drugi bataljon se je naselil v Zgornjih Laj šah. Patrulje je pošiljal proti Selcam in Dražgošam, en vod pa je bil v zasedi pri kmetu Jakši.

Zaradi bližine sovražnika je bil odred ves dan pripravljen za boj. Toda do boja je prišlo samo v vasi Studeno, kjer se je zaseda 1. bataljona spopadla z nemško patruljo iz Sele, ki je štela kakih 30 mož. Zaseda je namreč prišla prepozno na položaj, ker je tudi bataljon prišel v Kališe šele ob 7.30. Po krajšem spopadu so se Nemci umaknili; zaseda ni imela izgub, če so jih imeli Nemci, pa niso mogli ugotoviti.

Že ob 16. uri 14. februarja pa je 1. bataljon iz Kališ odšel v Podlonk, kamor je prispel ob 18. uri. Pomikal se je mimo Češnjice. Takoj za njim je prišel v Podlonk še 2. bataljon z delom štaba odreda. 15. februarja zjutraj je 1. bataljon poslal en vod z dvema mitraljezoma v zasedo k cesti med Češnjico in Železniki. Drugi bataljon pa je poslal enako močno in oboroženo zasedo pod vas Prtovč z nalogo, naj pošilja patrulje proti Sorici. Tako se je ves odred zbral v Podlonku, da bi od tam odšel v Bohinj.

Iz Podlonka je odred odšel 16. februarja ob 7. uri zjutraj ter prek Ledine in Ribčeve planine prišel ob 15. uri istega dne na Nemški rovt. Tam so kuharji skuhali obrok, nato pa je ob

17. uri odšel naprej. Obšel je Bistrico mimo Raven in prišel v Staro Fužino 17. februarja ob 2.30. Oba bataljona in štab so ostali kar v vasi, ena zaseda z dvema mitraljezoma je odšla k Sv. Janezu, druga pa proti Srednji vasi. Obe sta imeli predvsem nalogo zavarovati odred, ki je po dolgem pohodu utrujen počival. Pot, ki jo je prehodil v sedemnajstih urah in pol, je bila zelo težavna zaradi strmih vzponov in spustov, predvsem pa zaradi snega. Ražen tega je sovražnik nastavil na že ustaljenih partizanskih poteh med Ravnami in Bistrico protipehotne mine. Zato je kolona večkrat morala gaziti v celo. Za vsak primer pa je hodil pred njimi še »bosanček« političnega komisarja Loštrka.

Ob prihodu v Bohinj je štel 1. bataljon 101 borca, od teh

12 v bolnišnici, 13 je bilo kurirjev, na tečaj ih pa je bilo 9 borcev. Drugi bataljon je imel 103 borce, med njimi 41 odsotnih, in sicer 5 na službenem potovanju, štiri v bolnišnici, na tečajih 12, kurirjev pa je bilo 20.⁶

Medtem ko odreda ni bilo, so Nemci še bolj kot prej nemoteno patroljirali po Bohinju, kjer so bili samo terenci, kurirji in komanda mesta. Še huje je bilo na Mežakli in v Radovni. Dne 14. februarja je z Jesenic odšla prek Mežakle v Radovno kolona, sestavljena iz pripadnikov protiletalske ob-

rambe ter nekaj gestapovcev in domobrancev. S seboj so imeli havbico in več težkih minometov. Pri vasi Krnica je del kolone zavil v Radovno, drugi del pa na Pokljuko. Zaradi snega havbice tja niso mogli speljati, zato so jo pustili v dolini. Zvečer so se Nemci vrnili prek Bleda na Jesenice. Cilj te akcije pa je bil bržkone ugotoviti, če se je odred že vrnil v Bohinj in na Pokljuko. Nemci so namreč po Bistrici že prej javno govorili, da je prišlo v odred do reorganizacije in da je novi komandant neki Leban.⁷

Ze pred vrnitvijo odreda v Bohinj pa je tja prišel minerski vod. Ta je 14. februarja med Bistrico in Nomenjem razstrelil 30 metrov železnice, zato je iztirila lokomotiva s tremi vagoni, promet pa je bil prekinjen 48 ur.⁸

OPOMBE

¹ Kmalu po italijanski kapitulaciji je nastalo v Furlaniji in Slovenski Benečiji več partizanskih bataljonov s furlanskim in italijanskim moštvom. Novembra in decembra 1943 so jih Nemci v ofenzivi skoraj vse razbili, spomladi 1944 pa je namesto teh iz štirih partizanskih bataljonov nastala divizija »Garibaldi Natisona«. Zaradi priliva novih borcev so kmalu ustanovili še brigado »Garibaldi Friuli«, avgusta 1944 pa je s priključitvijo brigade »Osoppo« nastala divizija. Potem je prišlo v diviziji do ostrih nasprotij zaradi političnih razlik med garibaldinci in ozopovci, ki so bili šovinistično usmerjeni. Septembra 1944 se je začela v Furlaniji večja nemška ofenziva, ki se je nadaljevala tja do decembra. Zato sta obe garibaldinski brigadi s štabom divizije po sporazumu s štabom

9. korpusa prišli čez Sočo in se vključili v korpus. Po reorganizaciji so iz dveh brigad ustanovili tri in sicer 156. »Bruno Buozzi«, 157. »Guido Picelli« in 158. »Antonio Gramsci«. V diviziji je bilo konec januarja 1945 le še 944 borcev in bork. Februarja 1944 je korpusni štab diviziji operativno priključil še brigado »Triestina d'assalto« s približno 400 borci.

Kot druge enote v sestavi korpusa so dobivale ustrezne naloge tudi vse štiri italijanske brigade in tako se je znašla tudi 158. brigada v bojih okoli Gorenje vasi.

² Stanko Petelin: Prešernova brigada, strani 527 do 532 ter Stanko Petelin-Vojko: Med Triglavom in Trstom, strani 479 do 482 pa tudi ukaz korpusnega štaba št. 130 dne 7. februarja (fascikel 295 a/I-3). Petelin je v dvomih, katera izmed treh brigad italijanske divizije »Garibaldi Natisona« se je udeležila bojev pri Gorenji vasi, ker razni dokumenti omenjajo razne brigade, tako na primer 157. brigado. Toda iz dnevnika divizije in ukaza 130 korpusnega štaba izhaja, da je bila pri Gorenji vasi 158. brigada »Antonio Gramsci« s tremi bataljoni: »Mamelli«, »Pustetto« in »Gregoratti«.

³ Ukaz korpusnega štaba št. 130 dne 7. februarja v fasciklu 295 a/I-3.

⁴ Poročila odrednega štaba korpusnemu v fasciklu 295 a/I-12, poročila 1. in 2. bataljona odrednemu štabu v fasciklu 295 a/III-6 ter pismo Viktorja Avblja-Rudija Ivanu Lebanu 8. februarja v fasciklu 295 a/III-6.

⁵ Ukaz korpusnega štaba št. 146 dne 13. februarja v fasciklu 295 a/I-3.

⁶ Poročila odrednega štaba korpusnemu v fasciklu 295 a/III-7 ter poročila 1. in 2. bataljona odrednemu štabu prav tam.

⁷ Poročilo obveščevalnega centra odreda korpusnemu obveščevalnemu centru v fasciklu 234 a/I-1 ter izjava Mirka Košnika.

⁸ Poročilo obveščevalnega centra odreda glavnemu štabu — obveščevalnemu centru — 15. februarja v fasciklu 76/IV-b.

ZA ZAČETEK ZMAGA PRI BRODU

Ze to, da se je odred takoj po prihodu in v najbolj nevarnih jutranjih urah ne glede na to, da so borci morali nekaj časa počivati, nastanil v Stari Fužini, je bilo za Bohinj nekaj nenavadnega in v popolnem nasprotju z dotedanjo partizansko prakso. Tako se je tudi pokazalo, da je po reorganizaciji v odred zapihal drugačen veter.

Toda čez dan 17. februarja zasedi pri Sv. Janezu in na pokopališču v Srednji vasi ništa prišli v stik s sovražnikom, pa tudi nobena od patrolj, ki so hodile proti Bistrici, ne. Ko so se borci za silo odpočili, se je takoj začelo redno delo — čiščenje orožja in vojaški pouk, štab pa je ocenjeval položaj in delal nacрте. Še istega dne je po temeljiti presoji dal obojema bataljonoma ukaz za naslednji dan.

Po tem ukazu naj bi 1. bataljon poslal mitraljesko trojko v stolp cerkve v Stari Fužini, eno mitralješko trojko pa na vzhodno stran vasi. Zjutraj ob štirih naj bi bataljon poslal en vod v zasedo pred vas Savica, drugi bataljon naj bi poslal en vod v zasedo k Sv. Janezu, drugi vod pa pred vas Brod. Predvsem pa je štab naročal, naj bodo zasede budne, bataljonskima štaboma pa je prepustil presojo, ali so zasede zadosti močne. Če bi menila, da so prešibke, bi jih lahko okrepila.¹

Pošiljanje tako močnih zased v neposredno bližino Bistrice je bila za Bohinj prav tako novost. Zjutraj 18. februarja so še v trdi temi in v največji tišini zasede odšle na odrejane jim položaje.

Ko se je zdanilo, je odšla iz Bistrice nemška patrolja, sestavljena iz obmejnih stražarjev, štela pa je 28 mož.² Nemci so imeli s seboj tudi policijske pse. Okoli 8. ure je patrolja, ki je prišla po cesti Bistrica—jezero, zavila po stranski poti proti vasi Brod ter po mostu prišla čez Savo. Tedaj jo je iz zasede silovito napadel vod 2. bataljona, v katerem je bilo šestnajst borcev z dvema mitraljezoma. Nemci so bili sredi zasneženega travnika, zato so se naglo umaknili v savsko strugo in se od tam začeli ogorčeno braniti. Tedaj jih je začel obstreljevati vod 1. bataljona, ki je bil v zasedi na griču Kok na desnem bregu Save Bohinj ke. Nemci so imeli tri mrtve, tri hudo in pet laže ranjenih. Med mrtvimi je bil tudi vodja patrolje, dva ra-

njenca sta kasneje umrla. Ubita sta bila tudi dva dresirana psa.

Medtem ko se je patrulja v savski strugi branila, je en vojak šel po strugi v Bistrico po pomoč. Odredni štab je takoj ukazal zasedi 1. bataljona, naj juriša na nemško patruljo od zadaj in ji tako odreže umik oziroma pomaga, da bi jo popolnoma uničili. Toda zaseda povelja ni izvršila, ker se je že prej umaknila. Kasneje se je komandir izgovarjal, da je odšel z zasedo proti vasi Savica zato, da bi po mostu prišel čez Savo ter odšel na pomoč zasedi 2. bataljona pri Brodu.

Spopad je trajal približno dve uri.³ Kljub tako kratkemu času so Nemci uspeli zbrati večje sile, nekaj vojaštva je prišlo celo z Bohinjske Bele. Iz Bistrice pa so pričeli streljati v vas Brod iz minometov in so zažgali tri poslopja. Takoj zatem so jurišali v vas, zaseda 2. bataljona pa se je umaknila. Med hišami so nemški vojaki ustrelili domačina, dvainštiridesetletnega Janeza Medjo, ki je šel gasit. Drugi vojaki pa so pobrali mrliča in ranjence ter jih odpeljali proti Bistrici. Med preiskavami po hišah so odvzeli kmetom tudi osem govedi, nato so se umaknili. Partizani v spopadu niso imeli izgub.⁴

Naslednje dni so nemške patrulje prenehale hoditi iz Bistrice proti jezeru in Zgornji dolini. Odposlanstvo iz vasi Brod pa je prišlo prosit Lebana, naj preneha pošiljati zasede pred vas, ker se vaščani bojijo represalij. Ni dvoma, da je bil žanje požig treh poslopij, smrt sovaščana in zaplemba živine hud udarec, toda Leban jih ni uslišal.⁵

Uspeh bi bil lahko še večji, če bi zaseda 1. bataljona ukrepala, kot bi morala in udarila po Nemcih. Vidi se, da iz zavesti funkcionarjev še ni povsem izginil stari odredov način bojevanja — predvsem obramba zasedenih položajev. Toda kljub temu je bil napad na patruljo, ki je imela precejšnje žrtve, le malo pa je manjkalo, da ni bila uničena do zadnjega moža, velik uspeh za odred. Predvsem je opogumil borce, ki so spoznali, da je mogoče z majhnimi silami, kot so bili vodi, preprečiti Nemcem, da bi patroljirali zunaj postojank. Po drugi strani pa je odredov uspeh pri Brodu sovražniku vzel pogum in ga prisilil, da je ostal v bunkerjih.⁶

OPOMBE

¹ Ukaz odrednega štaba bataljonskim 17. februarja v fasciklu 295 a/I-10.

² Poročilo odrednega štaba 18. februarja navaja, da je bilo v patrulji približno 30 mož. Drugo poročilo, napisano nekaj kasneje, navaja, da je prišlo v patruljo 28 mož, poročilo 1. bataljona govori o 25 možeh, kar trdi tudi poročilo obveščevalnega centra odreda obveščevalnemu centru glavnega štaba. Poročilo obveščevalne točke »Vogel« (prejšnje »Plus Minus«) pa govori o 23 Nemcih, ki da so bili v patrulji napadeni. Vsekakor pa razlike niso bistvene.

³ Tudi glede tega se poročila odrednega štaba razlikujejo od poročila obveščevalne točke »Vogel«. Medtem ko odred poroča o enournem boju, poroča obveščevalna točka o dveurnem. Verjetno bo to bolj držalo, ker Nemci najbrž ne bi mogli v eni uri pripeljati pomoči z Bohinjske Bele in jo poslati na Brod, ki leži približno poldrugi kilometer od Bistrice.

⁴ Kot druga se razlikujejo tudi poročila o nemških izgubah. Odredna poročila omenjajo najprej 3 mrtve, 3 hudo ranjene in 5 laže ranjenih, od katerih sta umrla le dva. Domačini vedo povedati le o enem ubitem psu, ki da je še dolgo po spopadu ležal na travniku. Nemških poročil do zdaj ni bilo mogoče najti ali pa se sploh niso ohranila, zato nikakor ni moč popolnoma točno ugotoviti, koliko Nemcev je padlo in koliko jih je bilo ranjenih. Zaseda tudi ni mogla zapleniti orožja, ker ni mogla do padlih, saj so jih varovali z ognjem drugi Nemci, ki so se zatekli v savsko strugo.

Toda spet gre za nebistvene podrobnosti, ki ne morejo zasenčiti lepega odredovega uspeha takoj po prihodu v Bohinj, zlasti pa ne njegovega velikega moralnega pomena.

⁶ Izjavi Ivana Lebana in Mirka Košnika.

⁶ Poročilo odrednega štaba korpusnemu za 18. februar, fascikel 295 a/I, poročilo obveščevalne točke »Vogel« 20. februarja v nerazporejenem gradivu IZDG, poročili 1. in 2. bataljona odrednemu štabu v fasciklu 295 a/III-7, poročilo OC odreda OC glavnega štaba 18. februarja v fasciklu 76/IV-B.

VEDNO BOLJ DRZNE AKCIJE

Po porazu nemške patrulje pri Brodu je bilo pričakovati, da bo sovražnik, podobno kot prejšnje čase po takih dogodkih, čez dan ali dva pripeljal 400 do 500 vojakov in z njimi z več strani vdrl v Bohinj in na Pokljuko. Toda to pot je Nemcem zmanjkalo moči, ker so večino svojih čet z Bohinjske Bele pa tudi iz drugih postojank poslali na bojišče proti Rdeči armadi. To velja zlasti za dele divizije Brandenburg, ki so bili nastanjeni v blejski okolici. Pač pa se je z večernim vlakom 19. februarja pripeljalo z Jesenic v Bistrico 6 vagonov s približno 300 kozaki v nemški službi. Oboroženi so bili s puškami brez jermenov. S kozaki je bilo tudi nekaj žensk. Prenočili so v Bistrici, zjutraj pa so se odpeljali z vlakom skozi predor v Podbrdo.

Zato pa je bil sovražnik aktivnejši v blejski in jeseniški okolici. Nemci, predvsem pripadniki protiletalske obrambe in gestapovci, ter raztrganci so začeli od kraja požigati vas Perstaje in planinske koč. Dne 19. februarja so požgali vse Pernike v Radovni, ki so bili prazni že od leta 1944. Istega dne so požgali tudi planino Zajavornik na Pokljuki ter barake bivše jugoslovanske vojske na Rudnem polju. Nemci so se pripeljali iz Gorij po cesti s šestimi kamioni, s seboj so imeli tudi rešilni avto. V dveh dneh, 19. in 20. februarja, je zgorelo na tem območju okoli 200 gospodarskih poslopij, predvsem senikov in staj. Toda te akcije imamo lahko za zavarovanje širše blejske okolice ter globjega zaledja železnice Jesenice—Trbiž, ki jo je začel sovražnik naglo utrjevati.¹

Dne 19. februarja je 2. bataljon poslal spet en vod v zasedo nad vas Brod, 1. bataljon pa četo k vasi Savica. Štab odreda je imel z obema bataljonskima štaboma vojaško posvetovanje. Medtem so borci, ki so bili v Stari Fužini, okoli vasi, zlasti pa na vzpetinah, kopali bunkerje in strelske järke. V naslednjih dneh so z utrjevanjem nadaljevali, da se je Stara Fužina kmalu spremenila v težko dostopno partizansko postojanko. To utrjevanje je bilo za domačine nekaj resnično nenavadnega.

Naslednjega dne, 20. februarja, je že ob petih zjutraj vod 2. bataljona zasedel položaj na južnem pobočju grebena Boltarje nad vasjo Loze, tik nad železnico in cesto. Vod je nameraval napasti nemško patruljo, ki je nadzirala železnico. Parti-

zani so opazili Nemce, ki so bili v zasedi. Vod se je skušal nemški zasedi približati in jo napasti, toda Nemci so nenadoma sami odšli. Tedaj jih je vod napadel, Nemci so odgovorili samo s tremi strelji. Prav tedaj pa so priletela zavezniška letala in v nizkem letu začela obstreljevati jutranji potniški vlak. Poškodovale so lokomotivo in več vagonov. Nemška patrulja se je porazgubila po gozdu. Partizani niso imeli izgub, padli pa so trije Nemci, dva pa sta bila ranjena. Ubiti so bili tudi štirje civilisti, nekaj pa je bilo ranjenih. Med ubitimi sta bili tudi dve sestri Mirka Košnika, ki sta se vračali iz Nemčije, kjer jima je v taborišču umrla mati, pa sta jo hoteli pokopati.

Prvi bataljon je z eno četo zavaroval transport komande mesta Bled iz Stare Fužine na Jelovico. Ta četa je postavila manjše zasede na Polju, Zlanu, Ravnah in Nemškem rovtu. Tedaj bi morali kmetje oddati predpisano količino živil Nemcem. To je seveda odred skušal preprečiti. En vod 2. bataljona je zato odšel v vas Savico, toda naloge ni opravil, ena desetina pa je odšla v Jereko. Tu je po dogovoru s kmeti zaplenila voz žita in ga takoj vrnila lastnikom.

Dne 21. februarja zjutraj se je četa 1. bataljona, ki je spremljala transport komande mesta Bled, zbrala na Ravnah in tam ostala v zasedi do desete ure. Nemcev ni bilo na Ravne že od 18. februarja, zato se je četa vrnila. Toda na poti je mitraljezec Franc Cerkovnik z mitralješko cevjo oplazil smreko, pod katero je hodila kolona. Smreka se je stresla, z nje pa je padla mina italijanskega izvora in eksplodirala. Stir je borci² so bili ranjeni; dva sta morala v bolnišnico, dva pa sta se zdravila v odredu oziroma doma. Očitno so mino nastavili Nemci ali domači izdajalci, da bi tako prizadeli škodo partizanom, ki so stalno hodili tod mimo. Vod 2. bataljona pa je že ob štirih zjutraj zasedel položaje nekoliko zahodnejše kot prejšnji dan vod istega bataljona, to je med Lozami in Nomenjem. Okoli 10. ure je prišla z Nomenja nemška patrulja, razdeljena na tri skupine. Vod je začel streljati na eno in ubil štiri vojake, drugi pa so se razbežali. Drugi dve skupini sta odgovorili s hudim streljanjem, nato pa je ena skupina skušala priti po pobočju vodu za hrbet. Vod se je zato moral umakniti, ne da bi imel kako žrtev. Zvečer je vod 2. bataljona spremljal do Nemškega rovta nov transport hrane.

Dne 22. februarja zjutraj je odšla na Pozabljeno v zasedo četa 1. bataljona in tam ostala do 13. ure. Sovražnika ni bilo

na spregled, zato se je popoldne četa vrnila v Staro Fužino. Zvečer je bataljon zavaroval proslavo v vasi Češnjica z zasedo v Koritih in patroljo okoli vasi, 2. bataljon pa je poslal eno desetino v zasedo na Senožeta. Tega dne so se namreč s proslavo v Češnjici začele proslave sedemindvajsete obletnice ustanovitve Rdeče armade. Zvečer so posamezne patrolje odreda in drugih enot v sodelovanju z aktivisti prižgale po hribih več kresov.

Proslava v Češnjici je pokazala, kako so domačini povezani s svojo vojsko. Poleg aktivistov in borcev se je udeležilo nad 400 civilistov. O pomenu te obletnice in o vlogi Rdeče armade v boju proti fašizmu je govoril odredni politični komisar Milan Loštrk. Po proslavi so vzklikali bratstvu in enotnosti, slovanstvu in zaveznikom, nato pa so še plesali.

Zjutraj 23. februarja se je proslavljanje nadaljevalo. Ves odred ražen straž, zased in patrolj je korakal v zglednem redu mimo tribune, kjer so bili odredni štab in zastopniki političnih organizacij. Odredu so tudi prebrali dnevno povelje korpusnega štaba o pomenu te obletnice ter podelili več odlikovanj. Odredni štab je poleg tega dal najbolj pogumnim borcem



Skupina borcev odreda pri prevozu hrane aprila 1945 v Ribčevem laz. Desni Jože Cerkovnik-Slavček

priznanja — slike voditeljev s posvetili. Spet je govoril politični komisar odreda. Proslava, ki je trajala od 9. do 11.30 in ki je bila sredi Stare Fužine, je bila nova manifestacija moči reorganiziranega odreda.

Proslava pa ne bi bila proslava, če je ne bi združili z večjo vojaško akcijo. Zato je zvečer odšel 1. bataljon na črto Bitnje—Loze ter postavil zasede proti Bistrici. Drugi bataljon pa je sočasno postavil zasede pred Nomenjem. Po načrtu naj bi minerei pod zaščito obeh bataljonov razstrelili 3000 metrov železnice, se pravi skoraj vso progo med Nomenjem in bitenjskim mostom.

Ko je odhajala zaseda 2. bataljona proti Nomenju, se je odločila, da bo šla po cesti. Ob istem času je z Nomenja odšla nemška patrulja po južni strani železnice, cesta pa je na severni. Zato so se partizani in Nemci zgrešili. Minerei so se takoj lotili dela, toda še preden so postavili mine in jih povezali, je pripeljal z Jesenic osebni vlak z oklopnim vagonom. Takrat pa so minerei 1. bataljona na dveh mestih razstrelili tire. Strojvodja je zaslišal eksplozije in zapazil bliske, zato je vlak nekje med Lozami in Lepencami ustavil. Tedaj pa so za vlakom pri Nomenju razstrelili železnico še minerei 2. bataljona. Vlak je bil ujet. V njem je bilo poleg civilistov tudi kakih 15 nemških vojakov, ki so začeli streljati in metati signalne rakete. To, pa tudi sama zamuda vlaka, je opozorilo posadki v Bistrici in na Nomenju, da se je na progi nekaj zgodilo. Tudi eksplozije so se nadaljevale, saj je bila proga tokrat razstreljena kar na 32 krajih, uničenih je bilo 1000 metrov tira, telefonska zveza pa prekinjena na devetih krajih. Minerei so porabili 30 kg »plastika-«, 30 detonatorjev in 20 metrov počasi goreče vrvice.

Takoj po prvih eksplozijah je začela nemška patrulja, ki je prišla z Nomenja proti Lozam in ki se je zgrešila z zasedo 2. bataljona, streljati proti tej zasedi, toda od daleč. Patrulji pa so Nemci z Nomenja poslali pomoč. Zaseda 2. bataljona je to pomoč spustila v neposredno bližino, nato pa jo zasula s strelji. Nemci so se morali umakniti, zaseda pa je prenehala streljati. Čez nekaj časa so se Nemci spet začeli približevati zasedi, ker so bržkone mislili, da se je umaknila. Ko so prišli blizu, je zaseda spet začela streljati in Nemci so se spet umaknili. Zdaj so začeli z Nomenja zasedo obstreljevati z minami iz težkega minometa, zato se je morala premakniti. Takoj nato so

Nemci začeli prodirati čez Savo, očitno zato, da bi prišli bataljonu za hrbet. Toda opazila jih je druga zaseda, jih napadla in jih s hudim ognjem zadrževala kakih 20 minut, nato pa se je morala zaradi obstreljevanja z minometi in dveh ranjencev³ umakniti. Poleg tega je tedaj padel mitraljezec Cvetko Berginc.⁴ Po poročilih obveščevalcev so imeli Nemci v obeh spopadih sedem mrtvih in več ranjenih.

Tudi pri 1. bataljonu se je kmalu po prvih eksplozijah začel spopad, ki je trajal nekaj nad pol ure. Nemci so iz Bistrice proti položajem bataljona prodirali v štirih vzporednih kolonah, po ocenah borcev močnih po 12 mož. Potem ko so minerji končali deio, so se zasede umaknile. V spopadu sta padla dva Nemca, nekaj pa je bilo ranjenih.

V spopadu so Nemci tudi ujeli borca 1. bataljona Slavka Ferčaja. Ko se je skupaj z drugimi, ki so bili določeni za miner je, približeval železnici in čakal na začetek akcije, so zaslišali vlak. Nekdo je poveljeval, naj ga spustijo mimo in šele za njim razstrelijo tir. Ferčej se je umaknil med železnico in savsko strugo. Tedaj je pripeljal vlak in se prav tam ustavil, ker so začeli prek nasipa nanj streljati borci z nasprotne strani. Nemci so poskakali z vagonov v kritje prav okoli Ferčaja, ki se jim ni mogel umakniti.⁵

Ce upoštevamo, da je bil promet prekinjen za 24 ur, da je sovražnik imel precejšnje izgube in da je s tako obsežno minersko akcijo, kakršnih v Bohinju še ni bilo, odred pokazal svojo silo in drznost, imamo to akcijo lahko za uspešno. Toda nihče ni predvideval, da bo prav tedaj pripeljal vlak. Zato za napad nanj ni bilo nobenih priprav. Prvi poskus napada na vlak, bolj podoben tipanju, je odbilo spremstvo z močnim zapornim ognjem. Kmalu se je moral odred umakniti. Sovražnik je v boju z zasedami odreda taktično vdrl z manjšima skupinama skozi vrzeli med močnimi zasedami, saj je dobro poznal železnico in bližnjo okolico.

Toda naslednjega dne sovražnik ni poskušal drugega kot popraviti poškodovano progo. Sele popoldne je kakih 30 Nemcev prišlo iz Bistrice, očitno zato, da bi prodrli na Senožeta. Toda tja je takoj odšla 1. četa 2. bataljona, Nemci pa so se obrnili in odšli nazaj v postojanko. 2. četa 2. bataljona je zvečer spremljala nov transport do Nemškega rovta, 1. četa pa je prevzela zavarovanje okoli Stare Fužine, ker se je 1. bataljon

pripravljaj na daljši pohod in je zato odredni štab odredil, naj počiva.

25. februarja ob štirih zjutraj je 1. bataljon odšel iz Stare Fužine skozi Srednjo vas in Češnjico na Koprivnik, kamor je prišel ob 7. uri. Po zajtrku je nadaljeval pot na Pokljuko nad Srednjo Radovno, kamor je prispel ob 15. uri. Po krajšem počitku je ob 18. uri odšel mobilizirat v Gorje in okoliške vasi. Mobilizacijo je zavaroval z več zasedami. Mitraljeska trojka je bila v zasedi ob cesti Bled—Spodnje Gorje. Nanjo je nekako ob 20. uri naletela nemška patrulja, ki jo je zaseda spustila v neposredno bližino ter nato začela nanjo streljati. Po izjavah trojke je padlo šest sovražnikov, toda ta podatek je najbrž pretiran. Na drugo zasedo, ki je bila na cesti med Spodnjimi in Zgornjimi Gorjami, pa je naletel en sam nemški vojak. Zaseda je nanj izstrelila rafal ter ga bržkone ranila, vendar je ušel.

Medtem so patrulje bataljona mobilizirale moške po vaseh Spodnje Gorje, Podhom, Graben, Višelnica, Spodnje in Zgornje Laze, Krnica, Grabče in Mevkuš. Na zborni mesto so patrulje pripeljale 39 novincev. Obenem so nabrале tudi nekaj živeža in obleke. 26. februarja ob štirih zjutraj se je bataljon vrnil na planino Pokljuko, skuhal zajtrk in ob 7. uri krenil proti Koprivniku, kamor je prišel ob 11. uri. Po kosilu je ob 14. uri odšel proti Stari Fužini, kamor je prispel ob 16. uri. Medtem je bil skoraj ves 2. bataljon v zavarovanju, preostali borci pa so se urili. Med drugim so preizkušali tudi novo orožje, angleški netrzavni protitankovski minomet »piat«. Sele zvečer je odšel en vod z dvema mitraljezoma spremljat transport do Raven; vrnil se je 27. februarja ob štirih zjutraj. Zvečer je šel z isto nalogo do Raven en vod 1. bataljona. Ta vod naj bi tudi prinesel s seboj nekaj streliva, ki je bilo skrito blizu Nemškega rovtja. Sicer pa v teh dneh večjih vojaških akcij ni bilo. Zato so borci urili in jih politično vzgajali.

Ti isti čas so začeli prihajati v Bohinj na obiske svojci partizanov kar v večjih skupinah. Ko so se vračali, so povsod pripovedovali, kaj vse so videli in kako je v Bohinju. Obveščevalci so kaj kmalu zaslutili v teh obiskih nevarnost, da bi gestapo med poštene ljudi vrnil tudi svoje vohune. Zato so po več opozorilih le dosegli, da so prepovedali take obiske.

Odredni štab pa je delal načrte za nove napade od 1. marca naprej. Zato je ukazal 1. bataljonu, naj ostane in zavaruje

Staro Fužino in okolico, 2. bataljon pa naj posije zgodaj zjutraj v zasedo med Bistrico in Nomenj celo četo. Ta naj bi zasedla položaje v največji tišini, obenem pa pazila na mine, ki jih je sovražnik začel v zadnjih dneh nastavljeni po dohodih k železnici, ker ni imel več dovolj vojaštva za zavarovanje, pa tudi poveljstvo ni več hotelo tvegati. Toda zgodilo se je drugače.

Zvečer 28. februarja so se z vlakom pripeljali v Bohinj trije vagoni nemških vojakov. Iz dveh so vojaki izstopili na Nomenju, iz enega pa v Bistrici. 28. februarja je že ob 22. uri odšlo z Bohinjske Bele proti Gorjušam okrog 200 nemških vojakov. Večina jih je bila iz vojašnice na Beli, drugi pa so bili iz »pasje šole« na Bledu (kakih 40 mož) in domobranci. Dne

1. marca ob 2. uri so prišli na Gorjuše ter začeli pleniti hrano po vasi. Prav takrat je iz Bistrice odšlo 120 nemških vojakov proti Koprivniku. Kolona je bila sestavljena iz orožnikov, obmejnih stražarjev in okrepitve, ki se je pripeljala z vlakom prejšnji večer. Ko je prišla na Koprivnik, je začela pleniti in pretepati ljudi. Ob 8. uri pa sta koloni iz Bistrice in z Bohinjske Bele hoteli napasti komando mesta Bled v Podjeljah, vendar se je komanda pravočasno umaknila. Nemci so nadaljevali pohod proti Jereki in ostali tam do 16. ure, nato pa so odšli skozi Bitnje v Bistrico in se z vlakom odpeljali proti Bledu.

Odredni štab je bil pravočasno obveščen, da je prišla okrepitev in je takoj ukrepal. 1. bataljon je že ob štirih zjutraj poslal na Senožeta zasedo 23 mož s potrebno količino avtomatskega orožja. Ko so ugotovili, da so cilj sovražnikove akcije Gorjuše in Koprivnik, je štab to zasedo odpoklical in jo poslal v utrdbe okoli Stare Fužine. Tam so bili na položaju tudi drugi borci 1. bataljona, ena zaseda pa je bila tudi na planini Blatice.

2. bataljon je 28. februarja že ob 23. uri poslal en vod v zasedo v Zabrševje, enega pa k Sv. Janezu. Zjutraj sta obe zasedi dobili še okrepitev, da je bil na položajih resnično ves bataljon. Štabno spremstvo pa je poslalo izvidnico na greben Nad jezerom, mobilizirance pa na planino Vogar.

Kljub sovražnikovi premoči se torej odred ražen neoboroženih novincev ni umaknil iz Stare Fužine. Po bataljonih so skuhali tri obroke hrane, v štabnem spremstvu pa celo štiri.

Takoj naslednjega dne, 2. marca, je štab bataljonoma ukazal, naj nadaljujeta prekinjeno ofenzivo. 1. bataljonu je ukazal, naj ob 18. uri pošlje močnejšo skupino borcev v bistriški

grad, da bi tam pobrali vse, kar se da, in mobilizirali nekaj vojnih obveznikov. 2. bataljon naj bi 3. marca ob 2. uri prek Zlana, Raven in Ribčeve planine odšel na Ribensko planino. Od tam naj bi takoj začel pošiljati zasede v vasi med Bledom in Bodeščami ter poskušal uničiti domobransko patruljo, ki je štela 10 do 15 mož in ki je vsak dan prihajala mimo vasi Ribno.⁷ Obenem naj bi bataljon mobiliziral in izvajal tudi druge akcije, če bi imel za to priložnost. Po treh dneh pa naj bi se vrnil v Staro Fužino. Toda zaradi obvestila o ponovnih okrepitvah Nemcev v bližnjih postojankah je štab svoj ukaz o pohodu 2. bataljona na Jelovico še isti dan preklical.

Stirideset borcev 1. bataljona pod poveljstvom bataljonskega komandanta pa je točno po načrtu zvečer vdrlo v Bistrico. Sest zased, v vsaki po pet borcev z enim mitraljezom, je zavarovalo dohode h gradu, drugih deset pa je vdrlo v grad. Tarn so ujeli ribiškega čuvaja — civilista, po narodnosti Nemca, ter mu vzeli pištolo, pisalni in računski stroj, fotoaparat, telefon, nekaj obleke, perila in posteljnine ter pisarniških potrebščin. Zasede so mobilizirale 7 novincev. Po 30 minutah se je skupina umaknila iz Bistrice, ne da bi se spopadla s sovražnikom.

2. bataljon pa je že 1. marca zvečer poslal en vod, da bi spremljal transport do Nemškega rovtja. Ta vod je 2. marca ostal v zasedi blizu Bistrice. Dne 2. marca se je vrnila v Staro Fužino tudi patrulja 1. bataljona, ki jo je štab že 24. februarja poslal na Bled z nalogo, naj prinese od tam kak radij ski sprejemnik, da bi poslušali novice. Patrulja je prinesla en večji radijski sprejemnik, enega pa je skrila, ter 20 zavojev tobaka.

1. bataljon je s preostalimi borci zavaroval Staro Fužino ter pošiljal patrulje proti Jereki.

Dne 3. marca je popoldne prišla na Senožeta sovražnikova patrulja. 1. bataljon je takoj poslal tja eno četo, da bi jo pregnala, toda patrulja se je že pred tem umaknila. Zato se je ob 17. uri četa vrnila v Staro Fužino. 2. bataljon pa je popoldne odšel demonstrativno napadat Bistrico. En vod je prek Raven in Nemškega rovtja odšel na hrib Sei ter od tam napadel postajo in vlak, ki je pravkar pripeljal z Jesenic. Drugi vod je vdrl v Bistrico in začel streljati na župnišče, tretji pa na štab. Četrty vod je bil v zasedi med železniškim mostom na Bitnjah ter vasjo Bitnje. Njegova naloga je bila zavarovati umik drugega voda pred Nemci, ki bi lahko prišli od mostu in zasedli

smer umika. Napad se je začel ob 21.30 in je trajal 15 minut. Nemška zaseda nad vojaškim pokopališčem je opazila približevanje napadalcev ter izstrelila nanje nekaj raket in strellov iz pušk. Ko pa je mitraljezec na zasedo izstrelil kratek rafal, so se Nemci takoj umaknili. Vod, ki je napadel štab, je izstrelil nanj iz »piata« 7 min, toda zadetki so bili zaradi močnega vetra, ki je zanašal mine, samo približni. Sovražnik pa je že po eksploziji prve mine prenehal streljati. Sele ko je bil bataljon že daleč iz Bistrice, so začeli Nemci za njim streljati iz minometov in težkih mitraljezov. Odred ni imel izgub, za sovražnike pa niso zvedeli.

4. marca je 1. bataljon že ob štirih zjutraj poslal dve mitralješki trojki v zasedo v Korita, dve pa na Blatice. Zvečer je ena trojka odšla v zasedo k Sv. Janezu. 2. bataljon pa je že zjutraj poslal en vod v zasedo na Blata.

5. marca ob 2. uri je odšel 2. bataljon prek Raven in Ribčeve planine na Ribensko planino. Tja je prispel ob 14. uri in nato počival. 6. marca ob 2.30 pa je ves bataljon odšel v zasedo v Ribno in okolico. Da so lahko prišli tja, so borci morali Savo bresti, ker so Nemci porušili vse mostove. Ena četa je postavila zasedo pri kapelici ob cestnem križišču med Ribnim in Bledom, en vod je bil v zasedi proti Selu, eden pa proti Bodeščam. Ob 10. uri se je bataljon vrnil iz zased, ker tega dne sovražnik ni patroljiral. Nastanil se je na Ribenski planini. Tam je ostal čez noč, dopoldne 7. marca pa je prejel ukaz, naj se vrne v Staro Fužino.

Spotoma je en vod postavil zasedo komaj 200 metrov od Bistrice. V vodu so imeli tudi »piat«. Ko je pripeljal mimo večerni vlak z Jesenic, je merilec izstrelil mino v lokomotivo z razdalje 40 metrov. Zadel jo je naravnost v kotel in ga prebil, zato se je vlak takoj ustavil, saj je bila lokomotiva brez pare. Nemci v vlaku so takoj začeli na vso moč streljati, iz bunkerjev pa so jim pomagali. Merilec »piata« je nato izstrelil drugo mino v službeni voz, mitraljezci pa so začeli obstreljevati vagone. Zato so Nemci nehali streljati, vrgli so le nekaj min iz Bistrice. Ker so Nemci osvetlj evali okolico z raketami, vod pa je bil sredi travnika, se je moral kmalu umakniti. V tej akciji je bil en nemški vojak ubit, uničena lokomotiva in poškodovanih več vagonov. Da bi zavaroval prehod, je bataljon že pred akcijo poslal zasedo med Bistrico in Nemški rovt, en vod pa na Ravne.

Medtem ko je bil 2. bataljon na Jelovici, je 1. bataljon varoval Staro Fužino. Zvečer 6. marca je poslal 6 mož z enim mitraljezom za spremstvo transporta do Nemškega rovta. Skupina je nate? ostala do jutra tam v zasedi, nato se je vrnila. Zvečer 7. marca se je vrnila tudi patrulja dveh mož, ki je odšla na Bled, da bi od tam pripeljala dezerterja⁸ iz nemške vojske. Svojo nalogo je opravila, dezerterju je odvzela pištolo z 12 naboji, sam pa je prinesel s seboj tudi 60 nabojev za pištolo znamke Steyr in 3 okvire za avstrijsko brzostrelko.

Zvečer je odšlo 20 partizanov s tremi mitraljezi v zasedo k železniški progi med Bistrico in Lepencami. Nameravali so napasti patruljo, ki je hodila po progi. Ko je bila patrulja približno 500 metrov od zasede, je pripeljal z Jesenic vlak, ki ga je z druge strani proge napadla zaseda 2. bataljona. Eksplozijo »piatove« mine so v zasedi 1. bataljona imeli za eksplozijo navadne mine na pritisk. Zaradi spopada, ki se je vnel okoli vlaka, in zaradi pomoči, ki je začela prodirati od Bistrice in Nomenja, je zaseda 1. bataljona menila, da napada ni več mogoče izvesti. Toda Nemci so z raketami osvetljevali okolico in v tej svetlobi je zaseda opazila dokaj daleč patruljo, ki jo je nameravala napasti; začela jo je obstreljevati. Po polurnem spopadu se je zaseda umaknila.

Dne 8. marca ob 20. uri je odšel vod 1. bataljona spremljat transport. Toda že na Zlanu, kjer bi se moral vod sestati s transportom, je vodnik ugotovil, da je transport že sam odšel naprej, zato se je vod vrnil. Od 5. do 14. ure je bil en vod v zasedi pri Sv. Janezu, od 9. do 17. ure pa prav tako en vod na Senožetah. Ta vod je iz velike razdalje opazil sovražnikovo patruljo, ki se je od nekod vračala v Bistrico, vendar je zaradi prevelike razdalje ni napadel.

Tudi naslednjega dne, 9. marca, se ni zgodilo nič posebnega. Zjutraj je odšla zaseda 1. bataljona na Senožeta, četa 2. bataljona pa na Brod. Obe zasedi ništa dočakali sovražnika. Zvečer pa se je odred zbral v Stari Fužini in ob 18. uri odšel prek Sv. Janeza, Polj, Raven in Nemškega rovta na Jelovico.⁹

Odredovi uspehi, pa tudi približevanje pomladi in zmage so med 17. februarjem in 9. marcem vplivali tudi na dotok novih borcev, čeprav je v tem času glavna vloga pri mobilizaciji že prešla na komande mest. Večino novincev je odred poslal na korpusni štab, obdržal je le starejše in zelo mlade. Skupno je bilo v tem času mobiliziranih 58 novincev.¹⁰

Nadaljevale so se tudi ostrostrelske akcije. Tako sta 23. februarja ostrostrelca 1. bataljona pri bunkerju na Obrnahr ubila enega sovražnika, enega pa ranila, ko so vojaki napelj evali okoli bunkerjev bodečo žico. Kljub hudemu obstreljevanju sta se ostrostrelca srečno umaknila. Sicer pa so se ostrostrelci v glavnem vključevali v zasede.¹¹

Minerei pa so zelo povečali svojo dejavnost. Ze 20. februarja so minerei 1. bataljona med Bistrico in Nomenjem razstrelili 20 metrov proge in s tem iztirili lokomotivo in tri vagone ter za 24 ur prekinili promet. Od 5. do 20. februarja je bil promet med Jesenicami in Gorico zelo redek, ker je bila razdrta proga v dolini Soče. Dne 22. februarja je bil pri odrednem štabu ustanovljen minerski vod, kamor so premestili minerce iz bataljonov. Tega dne so minerei razstrelili 10 metrov dolg most med Bistrico in Nomenjem, uničili 32 metrov proge ter prekinili promet za 72 ur. Dne 23. februarja so se minerei udeležili že opisane akcije obeh bataljonov.

25. februarja so minerei nameravali iztiriti vlak. Zaradi njihove neprevidnost pa je ena mina prezgodaj eksplodirala ter ubila Jožeta Trčka¹² in Ferdinanda Ivančiča.¹³ Kljub temu so progo razstrelili na treh krajih med Bistrico in Nomenjem v skupni dolžini 30 metrov; promet je bil prekinjen 16 ur. Dne 28. februarja pa sta dva minerja razstrelila vodni zbiralnik nad Bohinj sko Belo. To vodo so uporabljali v vojašnici in na železniški postaji za napajanje lokomotiv, velik pa je bil 6X6 metrov. Dne 2. marca pa je Jože Cesar-Mirko, mladinec iz Jereke, ki je že prej s tovarišem Jožetom Cesarjem miniral železniško postajo v Bistrici, odnesel 6 kg »plastika« v bunker pri cestnem mostu na Bitnjah. V tem bunkerju je bila zaseda samo ponoči, podnevi pa le včasih. Ivanka Kavčič si je prej ogledala okolico in Cesar ju sporočila, da Nemcev ni blizu, zato je ta proti večeru postavil mino v bunker.¹⁴ Bunker je popolnoma razneslo. Dne 5. marca so odšli štirje minerei in dva borca kot spremstvo v akcijo v Zgornjesavsko dolino. Tam so 6. marca med Dovjim in Mojstrano razstrelili 15 metrov dolg železniški most ter prekinili promet za 96 ur.

Crn dan za Nemce je bil 9. maree. Minerei so položili mino na železnico med postajama Podhom in Bled. Toda opazila jo je patrolja in jo po neprevidnosti sprožila. Ubit je bil en oficir in štirje vojaki. Uničenih je bilo 30 metrov tirnic, promet prekinjen za 12 ur. Istega dne je zaradi akcije minercev med

Podkočno in Blejsko Dobravo iztirila lokomotiva z dvema vagonoma. Potem ko sta minerja 28. februarja razstrelila vodni zbiralnik nad Bohinjsko Belo, sta položila še protipehotno mino na stopnice zbiralnika. Sele 9. marca je nanjo stopil neprevidni vojak in jo sprožil. Ubila ga je skupaj z dvema drugima, med njima enega oficirja.¹⁵ Pri vseh akcijah na progi je bila uničena tudi telefonska napeljava ob progi, včasih zaradi iztirjenega vlaka, včasih zaradi same eksplozije, večkrat pa so minerji posebej minirali tudi telegrafске drogove.

Tako se je končalo prvo razdobje, v katerem je reorganizirani odred deloval v Bohinju in na Jelovici. V kratkem času mu je predvsem uspelo preprečiti, da bi sovražnik patroljiral. Ta se je pričel partizanov bati in se jih izogibati. Ves čas je bil odred v Stari Fužini, kjer je živel redno vojaško življenje. Veliko pozornost je štab posvetil urjenju, da bi borci bili bolj strumni. To je bilo posebno važno pred osvoboditvijo, ko bodo morali vkorakati v mesta.



S proslave obletnice ustanovitve Rdeče armade v Stari Fužini 23. februarja 1945. Predzadnji levi je Jože Cesar-Mirko, ki je bil tedaj odlikovan za dve uspešni minerski akciji. Poleg komandanta Ivana Lebana so na tribuni tudi nekateri drugi odlikovanci tega dne

O P O M B E

¹ Poročilo obveščevalne točke »Vogel« OC 31. divizije 20. februarja v nerazporejenem arhivu IZDG, poročilo OC 31. divizije OC glavnega štaba 23. februarja v fasciklu 76/IV-B, poročila OC Jeseniško-bohinjskega odreda OC glavnega štaba 18., 20., 22. in 24. februarja v fasciklu 76/IV-B.

² Dne 15. februarja je OC Jeseniško-bohinjskega odreda, ki je ostal v Bohinju, ko je odred odšel v Novake, prek OC korpusa sporočil odrednemu štabu, da so spodnjo pot nad Ravnami in Zlanom mimo bivše postojanke jugoslovanske obmejne straže Nemci minirali (fascikel 295 a/V-A-2). Poleg Cerkovnika (rojen 7. novembra 1923), ki je dobil drobce v obe nogi in roki ter v desno obrv, sta bila ranjena še Alojz Rozman, rojen 13. oktobra 1924 (ranjen v desno nogo) in Peter Klanjšček, rojen 25. junija 1910 (v desno nogo z dvema drobcema). Ime četrtega ranjenca ni zapisano, verjetno zaradi neznatnosti poškodbe. V bolnišnico so poslali samo Cerkovnika in Rozmana, druga dva sta se zdravila kar v odredu (po poročilu 1. bataljona odrednemu štabu 21. februarja v fasciklu 295 a/III-6).

³ Ranjena sta bila Henrik Pilar in Milenko Kalabrin (poročilo štaba 2. bataljona odrednemu štabu 24. februarja v fasciklu 295 a/V-B-4).

⁴ Cvetko Berginc, rojen 17. januarja 1921 v Gorici, elektrovarilec, v NOV od 20. septembra 1944 (seznam šolskega taborišča v fasciklu 295 a/V-B-4).

⁵ Slavko Ferčej, rojen 30. aprila 1923 na Jesenicah, frizer, v NOV od 31. julija 1944, ko je dezertiral iz nemške vojske. Ko so ga Nemci ujeli, so ga z vlakom odpeljali v Bistrice, naslednjega dne pa na Bled in nato v Begunje. Tam je dočakal osvoboditev 4. maja in se priključil Kokrškemu odredu. (Podatki: seznam 2. bataljona v arhivu IZDG, fascikel 295 a/V-B-4, knjiga jetnikov iz Begunj v Gorenjskem muzeju v Kranju, pismo Slavka Ferčēja.)

⁶ Med 20. in 26. februarjem je zamenjala šolski in nadomestni bataljon tankovskih grenadirjev »U« divizije »Brandenburg« 3. šolska in nadomestna izvidniška planinska motorizirana baterija 112. polka. Štab polka je bil v Salzburgu, omenjena baterija pa je bila pred prihodom na Bohinjsko Belo v St. Martinu pri Beljaku. Polk je imel razen izvidniške tudi tri topniške baterije. 3. baterija je bila sestavljena iz nadomestnega voda, ki je štel približno 100 mož, alarmnega voda (150 mož) ter dveh vodov, v katerih so bili radiotelegrafisti. Te so zaradi pomanjkanja letal poslali v baterijo iz letalskih enot. Vsak izmed teh dveh vodov je štel po 75 do 80 mož. (Poročilo obveščevalnega centra odreda obveščevalnemu centru 9. korpusa 14. marca, fascikel 295 a/I-10).

⁷ Ta patrulja je prihajala iz domobranske postojanke v Jaršah pri Bledu, ki je bila edina domobranska postojanka na ozemlju Jeseniško-bohinjskega odreda. V Jaršah je bilo največ 46 domobrancev, kadar pa so odšli kam v akcijo, jih je ostalo doma včasih tudi samo toliko, da so zastražili vojašnico. Domačinov je bilo v

postojanki le malo, nekaj več je bilo takih, ki so živeli po drugih krajih Slovenije in so jih zdaj kot domobrance poslali v domači kraj. Kljub vztrajnim prizadevanjem nekaterim klerikalnim veljacom, povezanim z vodstvom v Ljubljani, le ni uspelo dobiti nikogar ražen posameznikov na svojo stran. Posamezne organizator je pa je navadno ob pomoči večine prebivalstva že ob samem začetku delovanja onemogočila varnostno-obveščevalna služba oziroma Ozn. Nekaj domačinov, največkrat partizanskih dezerterjev, pa je bilo v postojanki v Lescah, ki je bila na območju Kokrškega odreda.

Na Jesenicah je delovala skupina »raztrgancev« pod neposrednim poveljstvom policije. Ta skupina, ki je štela tudi do 50 mož, je bila sestavljena iz partizanskih dezerterjev ter kriminalcev, nekateri pa so bili ražen enega ali drugega ali obojega tudi privrženci domobranstva. Zato so marsikje ljudje imeli jeseniško skupino »raztrgancev« za domobrance, posebno še, ker so včasih nastopali v nemških uniformah. Najbrž pa bi se, podobno kot drugje, tudi jeseniška skupina »raztrgancev« spremenila v domobransko enoto, če ne bi bilo konec vojne.

⁸ Erich Kempe, rojen 26. avgusta 1901 v Magdeburgu. Mobiliziran je bil 1940, opravljal je pisarniška dela. Na Bled je prišel 15. januarja na lastno prošnjo za računovodjo polka divizije »Brandenburg«. Kempe je dobil zvezo s partizani takoj po prihodu na Bled prek nekega brivca Luke. (Zaslišanje Ericha Kempe ja pred OC Jeseniško-bohinjskega odreda dne 8. marca 1945, v fasciklu 235/II-6).

⁹ Razdobje med 19. februarjem in 9. marcem je opisano po poročilih odrednega štaba korpusnemu v fasciklu 295 a/I-10 in 234 a/I-1, poročilih 1. in 2. bataljona odrednemu štabu v fasciklu 295 a/III-6 in poročilih OC odreda OC glavnega štaba v fasciklu 76/IV-B.

¹⁰ Sešteto po dnevnikih poročilih.

¹¹ Poročilo štaba 1. bataljona odrednemu štabu dne 24. februarja v fasciklu 295 a/III-6.

¹² Jože Trček, rojen 14. marca 1913 v Zireh, nazadnje živel na Jesenicah, delavec, v NOV od 15. septembra 1944 (dnevnik minersko-sabotažnih akcij v fasciklu 295 a/III-6).

¹³ Ferdinand Ivančič, rojen 11. decembra 1911 v Kamnem, živel na Jesenicah, miner, v NOV od 15. septembra 1944 (dnevnik minersko-sabotažnih akcij v fasciklu 295 a/III-6).

¹⁴ Izjava Jožeta Cesarja-Mirka in poročilo oziroma dnevnik minersko-sabotažnih akcij v fasciklu 295 a/III-6.

¹⁵ Dnevnik minersko-sabotažnih akcij v fasciklu 295 a/III-6. Poročila o teh uspešnih akcijah minerske skupine pa so precej protislovna, ker je štab zanje zvedel prek kurirjev, medtem ko so se minerei vmili šale 12. marca in podrobneje poročali.

SODELOVANJE V VELIKI AKCIJI

Jeseniško-bohinjski odred je 9. marca ob 18. uri odšel na Jelovico po ukazu korpusnega štaba, da bi od tam zavaroval v smeri Bistrice in Bleda ofenzivo 9. korpusa proti domobranskima postojankama pri Sv. Križu in v Kališih.

Ze 8. marca je štab 31. divizije po pooblastilu korpusnega štaba ukazal 2. bataljonu odreda, ki je bil na Jelovici, naj tam tudi ostane in počaka na 1. bataljon. Toda ukaz je bil prepozen, ker je ta bataljon že 7. marca odšel v Staro Fužino.

V skladu z ukazom korpusnega štaba je odredni štab naročil obema bataljonoma, naj zasedeta 10. marca ob 5. uri zjutraj naslednje položaje:

1. bataljon naj bi postavil zasedo enega voda na Rovtarici. Vod naj bi pošiljal patrulje za zvezo na Ribčevo planino, kamor bi prihajale patrulje za zvezo iz 2. bataljona. Ostali del 1. bataljona naj bi zasedel Ribensko planino ter pošiljal stalne patrulje proti Kupljeniku in Ribnemu.

2. bataljon naj bi se nastanil na Nemškem rovtu. Nad vasjo naj bi bila v zasedi cela četa, en vod pa v vasi Ravne. Zaseda naj bi bila tudi na vrhu približno kilometer južno od Nomenja.

Odredni štab bi se nastanil v vasi Lome, kamor bi morali napeljati telefonsko zvezo od obeh bataljonov in kamor naj bi oba bataljonska štaba redno pošiljala kurirje. Štab odreda je tudi obema bataljonskima štaboma naročil, naj poskrbita, da bodo borci dobro nahranjeni, predvsem pa naj bodo resnično pažljivi, ker bo sovražnik prav gotovo skušal priti napadenima postojankama v Selški dolini na pomoč.

Toda 1. bataljon, ki je imel najdaljšo pot, je prišel na Ribensko planino šele ob 10. uri. Namesto patrulje je poslal en vod v zasedo pri Kupljeniku, enega proti Ribnemu in enega proti Radovljici. Tudi 2. bataljon je nekoliko spremenil načrt. Namesto čete nad Nemškim rovtom je bil v zasedi en vod pod to vasjo, zato pa je bil en vod ob poti iz Bistrice v Sorico na Strmnah. Ena desetina je bila na vrhu severno od Nemškega rovtja, ena pa na Bitenjski planini, da bi preprečila izpade z Nomenja. Zasedo na vrhu (koti 690) med Lomami in Nomenjem pa je prevzela štabna četa.¹

Postojanki pri Sv. Križu in v Kališih so postavili domobranci konec februarja zato, da bi preprečili prevoz hrane

z Gorenjskega na Primorsko po poti prek Jelovice in mimo Zeleznikov. Zavarovanje Zeleznikov, ki leže v grapi, bi zahtevalo preveč sili, zato so se domobranci raje naselili v obeh omejenih vaseh, ki ležita na hribu. Obe postoj anki sta imeli posadko približno 130 domobrancev in okrog 30 neoboroženih delavcev, vsi pa so se mrzlično utrjevali.

9. marca ob 24. uri je 3. bataljon Prešernove brigade z eno četo 1. bataljona napadel Kališe, 2. bataljon in dve četi 1. bataljona pa Sv. Križ. V napadu je sodelovala tudi divizijska četa težkega orožja, minerska četa inženirsko-tehničnega bataljona 31. divizije ter topniški divizion z gorskim topom kalibra 75 mm, protitankovskim topom kalibra 45 mm in brzostrelnim topom kalibra 20 mm. Brigado so okrepili s protitankovskimi puškami, »piati« in minometi iz drugih bližnjih enot. Takšne koncentracije težkega orožja dotlej še nikoli ni bilo. Zato je Prešernova brigada do jutra svojo nalogo lahko tudi uspešno opravila ter sovražnikovi posadki v obeh postoj ankah pobila ali pregnala. Tako je bila pot za prevoze hrane spet odprta.

Prav tako temeljito je bilo tudi samo zavarovanje napada, saj se je pogosto dogajalo, in ne samo na Gorenjskem, da je sovražnik v zadnjem hipu poslal napadeni postoj anki pomoč in zadal NOV hude izgube.

16. brigada »Janka Premrla-Vojka« je zasedla črto Jamnik—Sv. Mohor—Lavtarski vrh. Jelovico je branil Jeseniško-bohinjski odred, pred Sorico in Petrovim brdom sta bili dve četi inženirsko-tehničnega bataljona, pri Gorenji vasi sta bili italijanski brigadi »Triestina« in 158. »Antonio Gramsci«. Škofjo Loko je blokirala Gradnikova brigada. En bataljon Škofje-loškega odreda je bil na položaju na Gabrški gori, drugi v rezervi, zaščitna četa divizijskega štaba pa na Zavernem vrhu, da bi blokirala Selca.²

Razumljivo je, da Nemci niso utegnili zbrati večjih sili in da zato tudi niso uspeli napasti Jeseniško-bohinjski odred. Ta je komaj dobro zasedel odrejene mu položaje, ko je bilo pri Sv. Križu in v Kališih že vse opravljeno. 1. bataljon pa je zasedel položaje celo kasneje. Kljub temu je bil ves odred na položajih ves dan 10. marca ter čez noč in podnevi 11. marca. Šele tedaj je štab dobil obvestilo, naj se odredove enote umaknejo.

1. bataljon je, kot je veleval ukaz, umaknil zasede 11. marca ob 23. uri. Čez noč se je premaknil na Nemški rovt, kamor je

prispel 12. marca ob 7. uri. 2. bataljon z odrednim štabom pa je Nemški rovt in okolico zapustil že 11. marca ob 18. uri ter ob 23. uri prišel v Staro Fužino.

Takoj ko je 1. bataljon prišel na Nemški rovt, je štab postavil pod vasjo na treh krajih po eno mitralješko trojko ter enega stražarja. Tri mitralješke trojke in en stražar pa so zasedli položaje med Ravnami in Bistrico. Odredni štab je najbrž skušal sovražnika zapeljati, da bi misleč, da na Nemškem rovtu in v okolici po odhodu 2. bataljona ni partizanov, tja udaril s kako patruljo. Toda sovražnik je ves dan miroval. Zato je tudi 1. bataljon ob 18. uri 12. marca odšel z Nemškega rovtu ter spotoma pobral zasede med Ravnami in Bistrico. Ob 23. uri pa je prišel v Staro Fužino.

Čeprav je bil odred zaposlen na Jelovici, so minerei 10. marca med Podkočno in Blejsko Dobravo iztirili vlak, uničili 16 metrov tira in prekinili telefonsko napeljavo na dveh krajih, da je bil promet ustavljen za 12 ur.

1. bataljon pa je spotoma na Ravnah 12. marca mobiliziral enega novince ter ga zadržal pri sebi.³

O P O M B E

¹ Poročila bataljonskih štabov odrednemu v fasciklu 295 a/III-7, ukaz odrednega štaba bataljonskima v fasciklu 295 a/I-10, ukaz štaba 31. divizije štabu odreda oziroma bataljona na Ribčevi planini 8. marca, fascikel 295 a/I-5.

² Stanko Petelin-Vojko: Med Triglavom in Trstom, strani 497 do 502, Stanko Petelin: Prešernova brigada, strani 543 do 551.

³ Poročila bataljonskih štabov in komande štabnega spremstva odrednemu štabu v fasciklu 295 a/III-7, 295 a/III-6, 295 a/III-5, knjiga depeš štaba 9. korpusa v fasciklu 224/III, ukaz odrednega štaba bataljonoma U. marca in 12. marca v fasciklu 295 a/III-5 in 295 a/III-10, dnevnik minersko-sabotažnih akcij odreda v fasciklu 295 a/III-6.

VDOR NA BLED IN V BISTRICO

Drugi bataljon, ki se je vrnil z Jelovice še pred polnočjo

11. marca, je čez noč počival in se kot navadno zavaroval z zasedami, stražami in patroljami. Podnevi pa se je uril in politično izobraževal. Dne 12. marca ob 22. uri pa je na ukaz odrednega štaba odšla ena četa v zasedo k železnici in cesti med Lepencami in Lozami. Tam naj bi počakala nemško patroljo, ki je pregledovala železnico. En vod je zasedel položaje ob poti, ki pelje z Nomenja na Gorjuše, ena desetina ob stezi z Nomenja na Gorjuše, ena pa pri vzpenjači v Soteski. Tam pa je član bataljonskega štaba, ki je bil tudi zraven, zvedel za sovražnikov prodor z Bohinjske Bele proti Gorjušam. Zato se je zaseda premaknila k poti, ki pelje proti Gorjušam, vendar tudi tam sovražnika ni pričakala. Spet se je 13. marca ob 11. uri umaknila in prišla ob 16. uri v Staro Fužino. Spotoma sta se od skupine ločila ostrostrelca in se priplazila v gozd nad Lozami. Vsak po štirikrat sta ustrelila v patroljo, ki je kmalu nato prišla po progi. V spopadu je bil en vojak ubit, eden huje, trije pa lažje ranjeni. Ostrostrelca sta se morala umakniti, ker so preživeli člani patrolje začeli hudo obstreljevati njun položaj.

Prvi bataljon, ki se je vrnil z Jelovice pred polnočjo

12. marca, pa je 13. marca ob 19. uri poslal celo četo v zasedo k železnici med Lepencami in Lozami. Toda to noč sovražnikove patrolje ni bilo, zato se je četa 14. marca ob 4. uri umaknila. 13. marca ob 23. uri je imel ostali del bataljona poskusni preplah. Borci so takoj zasedli odrejene položaje proti Srednji vasi in Rudnici, vajo pa je štab ocenil kot srednje dobro.

Dne 14. marca je odredni štab ukazal štabu 2. bataljona, naj naslednjega dne kmalu po polnoči pošlje eno zasedo med Loze in Lepence, drugo pa Pod korita. Vsaka naj bi štela en vod, z eno naj bi šel bataljonski komandant, z drugo pa četni komandir. Toda takoj nato je štab svoj ukaz preklical in ukazal štaboma obeh bataljonov, naj skuhajo obilno kosilo do

10. ure. Ukazal je še, naj prideta oba bataljonska štaba ob 9. uri na sestanek pri odrednem štabu. Po takih pripravih je bila navadno večja akcija. Čiani štabov so se že sestali, toda na sestanku je odredni komandant spet preklical vse priprave. Štab odreda je namreč nameraval mobilizirati na Rečici in na Bledu, pa niso bile končane še vse priprave in povezava s

terenskimi aktivisti. Ražen tega je udarni vod 4. čete 927. bataljona deželnih strelcev, ki je bil ustanovljen 11. marca za ofenzivne akcije proti partizanom, vdrl zjutraj v vas Slamniki, ko pa se je vračal, je požgal taborišče obveščevalne točke odreda. Zato razmere na tišči strani, kamor naj bi odšel odred, niso bile zadosti znane, kar je prav tako vplivalo, da so akcijo odložili.

Dne 16. marca ob 9. uri je bil pri odrednem štabu sestanek vseh komunistov odreda, oproščeni so ga bili samo dežurni bataljonov. Razpravljali so o bližnji sovražnikovi ofenzivi. Popoldne ob 16. uri je imel 1. bataljon preplah za vajo; ena četa je zasedla položaj ob robu Rudnice, druga pa ob cesti proti Srednji vasi. Prav tedaj pa so priletela nad Bistrico zavezniška letala ter poškodovala orožniško postajo in eno gospodarsko poslopje. Šest bomb je padlo blizu župnišča, v katerem so bili obmejni stražarji, a niso eksplodirale. Ena bomba pa je padla v skladišče lesnega trgovca Heinriharja in uničila precej desk.

Ob 18. uri je odred odšel na ukaz štaba na pot proti novim položajem. Kolona se je pomikala mimo Srednje vasi in Jereke.

1. bataljon z odrednim štabom se je nastanil na Koprivniku ter poslal proti Nomenju zasedo. 2. bataljon pa se je nastanil na Spodnjih Gorjušah ter postavil eno zasedo proti Nomenju, drugo pa proti Soteski. Patrulje je poslal proti Bohinjski Beli, na Plesnarici pa je bila izvidnica.

Dne 17. marca je že začela prihajati s Štajerske na Gorenjsko 14. esesovska divizija. V Radovljici se je ustavilo 2000 njenih vojakov, na Bledu prav tako 2000 in v Kranju 2000 do 3000. Zato je tudi štab Jeseniško-bohinjskega odreda, ki je za to zbiranje vojaštva takoj zvedel, ukazal štaboma obeh bataljonov, naj zaradi možnega sovražnikovega izpada z Bleda pošljeta vsak po eno desetino do Mrzlega studenca. 1. bataljon naj bi poslal zasedo naslednjega dne ob 2. uri, 2. bataljon pa takoj po sprejemu ukaza. Ko bi prišla na Mrzli studenec desetina 1. bataljona, bi se lahko desetina 2. bataljona vrnila.

17. marca ob 16. uri je 1. bataljon poslal en vod za zavarovanje transporta hrane iz Stare Fužine do Nemškega rovtu. Vod naj bi se takoj po opravljeni nalogi vrnil na Koprivnik.

Na sovražnikov napad ni bilo treba dolgo čakati. Naslednjega dne, 18. marca, sta krenila z Nomenja proti Gorjušam in Koprivniku udarni vod 4. čete 927. bataljona deželnih strelcev

in 30 mož iste enote z Nomenja. Okoli 8. ure je en vod naietei na zasedo 1. bataljona, ki je varovala pot z Nomenja na Koprivnik. Po kratkem spopadu se je sovražnik začel umikati v precejšnjem neredu. Na bojišču je pustil letno bluzo in nekaj streliva, iz česar je štab sklepal, da je imel vsaj enega mrtvega ali ranjenega vojaka. Druga skupina pa je naletela na 2. bataljon, ki ga je skušala napasti tako, da se je večina približevala njegovim položajem, manjši del pa je skušal priti bataljonu za hrbet. Toda borci so opazili približevanje prvih in so začeli nanje streljati. Nemci so se začeli umikati, ko pa je to opazila njihova druga skupina, se je tudi ta umaknila. Po poročilu štaba 2. bataljona je imel sovražnik 3 mrtve in 5 ranjenih, kar pa je bržkone preveč. Partizani niso imeli izgub.

Ob 14. uri istega dne je s Koprivnika odšel 1. bataljon skupaj z delom štabnega spremstva proti Mrzlemu studencu, kjer ga je ob 16. uri čakal 2. bataljon, ki je prišel s Spodnjih Gorjuš. Drugi del štabnega spremstva, v katerem so bili predvsem starejši borci in tišči, ki so odgovarjali za opremo, pa je s Koprivnika odšel h komandi mesta Bled v Podjelje.

1. bataljon je prispel na cilj ob 21.30. Proti Podhomu je postavil v zasedo dve mitraljeski trojki, tri proti Rečici in blejskemu naselju Grad, dve proti železniški postaji Bled—jezero, eno pa k cerkvi med Rečico in Podhomom. 2. bataljon je poslal eno desetino v Krnico z nalogo, naj prepreči sovražnikov poseg od Radovne. En vod je dobil nalogo blokirati postojanko v Spodnjih Gorjah. Zato je postavil eno desetino v zasedo med Krnico in Gorje, eno pa med Poljšico in Gorje. Ena cela četa pa je blokirala tudi železniško postajo Bled—jezero ter hotela Triglav in Evropa. Ta četa je imela tudi nalogo napasti sovražnikovo patroljo, ki bi prišla po železnici. Cilj vse akcije pa je bila mobilizacija novincev na Bledu in Rečici.

Kaj kmalu je na eno od trojk, ki so stražile smer Rečica—Grad, naletel nemški nadporočnik z dvema spremljevalcema. Trojka je nadporočnika ubila, vojaka pa sta bila ranjena in sta pobegnila. Padlemu so zaplenili kolo in radijski sprejemnik, pištolo pa je še z zadnjimi močmi pred smrtjo vrgel v vodo in je niso mogli najti.

2. bataljon se je prav tako kmalu po zasedbi položajev spopadel z nemško patroljo, ki je prišla po železnici. Patrolja se je umaknila za nasip in se začela braniti. Nemška zaseda, ki je bila pri žagi na Rečici, pa je začela streljati na partizansko za-

sedlo z mitraljezi in lahkim minometom. Tudi s postaje in iz obeh hotelov so Nemci začeli napadati. Po štirih poskusih, da bi Nemci odred pregnali, se je ta sam umaknil ob 23.30, potem ko je večino svojih nalog uspešno opravil. Dva pred kratkim mobilizirana borca, doma iz bližnjih vasi, sta zaostala, zato so ju osumili dezerterstva, vendar sta se čez nekaj dni vrnila v enoto.

V tej akciji pa je padel četni pomočnik političnega komisarja Janko Smolej¹ iz 2. bataljona, Janez Bernard² iz 1. bataljona pa je bil hudo ranjen ujet. Oba sta bila v skupini, ki je blizu železniške postaje nameravala aretirati Franca Rahmeta, po domače Rogača. Ta se je udinjal Nemcem kot vohun.

Odred je mobiliziral 26 novincev in nabral nekaj hrane. Minerei so pri železniški postaji Podhom položili mino. Zjutraj je nanjo zapeljal potniški vlak, iztirila je lokomotiva s tremi vagoni, promet je bil prekinjen 12 ur. Po kasnejšem poročilu obveščevalne službe so imeli Nemci v spopadih z zasedami tega večera štiri mrtve.

19. marca ob 7. uri zjutraj je odred prek Fokljuke prispel na Koprivnik. Tarn so borcem skuhali zajtrk in kosilo. Medtem ko so borci počivali, sta jih varovali dve zasedi in nekaj straž. Ob 14. uri je odred odšel s Koprivnika in prišel ob 16. uri v Staro Fužino, kjer se je spet nastanil.

Tega dne zjutraj je kakih 500 sovražnikovih vojakov v več kolonah krenilo iz Kroke na Jelovico. Pripadali so 14. esesovski diviziji. To je bil začetek sovražnikove ofenzive, zadnje in najhujše, kar jih je doživel 9. korpus.

Naslednjega dne, 20. marca, je že ob 2. uri zjutraj pripeljal v Bohinj vlak s 60 vagoni. V njih so bili esesovci iz 13. policijskega polka. Del jih je izstopil na Nomenju, del pa v Bistrici. Polk je bil zelo dobro oborožen, imel je 5 minometov, okrog 160 mitraljezov, s seboj je imel tudi 80 konj. Vsak bataljon je imel radijski oddajnik. Vojaki so bili Nemci, Hrvatje, Čehi, Poljaki in Rusi.³ Takoj ko se je zdanilo, je prodrla kolona 300 mož na Ravne, 100 pa jih je vdrlo na Nemški rovt. V obeh vaseh so pobirali predvsem govedo, prašiče in poljske pridelke ter temeljito preiskali vso vas in bližnje senike. Izsledili so tudi kurirsko postajo G-2 ter ubili kurirja Ivana Torkarja, drugega kurirja pa ujeli. Na kurirski postaji sta bila tudi Oto Kelih in Jože Rozman, borca Jeseniško-bohinjskega odreda, ki sta šla v Cerkno po strelivo. Oba sta v spopadu padla.

Pravi cilj nemškega vdora na Ravne in na Nemški rovt pa je bil predvsem ropanje hrane. Tako so nemške čete na Nemškem rovtu pobrale 41 govedi, 7 prašičev in 29 ove, na Ravnah pa 44 govedi, 6 ove in dva voza sena. Nekaj živine so takoj pobili in skuhali, ker so bili zelo lačni, drugo pa so odgnali v Bistrico ter jo spravili v župnijski hlev.

Na Nomenju je izstopilo kakih 1000 esesovcev iz 14. divizije. 500 jih je takoj odšlo na Jelovico po poti mimo Loz, 500 pa prek mostu Pod koriti.

Po podatkih obveščevalne službe naj bi Nemci iz Bistrice, ki so 20. marca oplenili Nemški rovt in Ravne, 21. marca naredili prav isto po vaseh proti jezeru in v Zgornji dolini ter na Gorjušah in Koprivniku. Tam bi se akcije udeležilo tudi vojaštvo, ki bi prišlo z Bohinjske Bele in Bleda prek Polkljuke. V Bistrici so mobilizirali že 10 voznikov, ki bi morali voziti zaplenjeni živež. Toda 20. marca zvečer so nenadoma dobili drugačno povelje. Ob 20. uri se jih je kakih 500 naložilo na vlak in se odpeljalo v Podbrdo. Drugi pa so zjutraj 21. marca krenili iz Bistrice proti Sorici. Istega dne je krenila kolona 500 vojakov z Bohinjske Bele prek Kupljenika na Jelovico. Tako je območje med obema Savama bilo zunaj nemškega obročja.

Odredni štab je še pred jutrom po telefonu zvedel za prihod 13. esesovskega policijskega polka v Bistrico. Takoj je ukazal pripravno stanje. 1. bataljon naj bi nemudoma poslal en vod v zasedo na Senožeta. Če bi sovražnik prodrl prek Bitenj v Jereko, bi se ta vod moral takoj umakniti. Ena četa pa naj bi zasedla položaje okoli cerkve v Stari Fužini. 2. bataljon naj bi okrepil zasedo pri Sv. Janezu, tako da bi je bilo za eno četo. Tudi utrdila naj bi se, posebno pa bi morala paziti na strugo Save Bohinjske.

Odredni štab je posebej opozoril podrejene, da morajo, če bo prišlo do sovražnikovega napada, položaje braniti. Vsi neoboroženi pa naj bi intendantom pomagali odgnati živino in odpeljati hrano na Voje in, če bi bilo treba, še dalje na Vogar.

Zaseda 1. bataljona na Senožetah je bila tamkaj od 7. do 22. ure, 2. bataljon pa je zasedel položaje, kot mu je bilo ukazano, ob 9. uri. En vod, ki so mu kot okrepitev dodelili »piat«, je zasedel Vrsnik, trije vodi pa so prek Polja odšli na položaje prek Dobrave, nekako dva kilometra zahodno od Bistrice. Ob 12.30 se je ta zaseda umaknila in zasedla nove po-

ložaje pri Sv. Janezu. Toda sovražnik ni poskusil prodreti proti položajem odreda.

Popoldne je odredni štab v skladu s podatki, da prihaja vedno več vojakov v Bistrico, Nomenj, na Bled in v Gorje in da nameravajo naslednji dan, 21. marca, prodreti proti Gorjušam, Mrzlemu studencu in Uskovnici ter napasti iz Bistrice, izdal nov ukaz o razporeditvi odreda za 21. marec.

1. bataljon naj bi imel čez noč močno zasedo pri cerkvi v Stari Fužini, zasedo na Senožetah z močjo enega voda pa že od 4. ure naprej. Čez noč naj bi pošiljal stalne patrulje proti Srednji vasi.

2. bataljon naj bi imel en vod v zasedi pri Sv. Janezu, enega pa na desnem bregu Save, da bi nadziral cesto Bistrica—jezero. Obe zasedi sta imeli tudi nalogo s patruljami nadzirati vmesni prostor, da ne bi sovražnik prodrli ob južni strani jezera do Ukanca. Spet je štab podrejene opozarjal na budnost in na to, da mora vsaka enota, če se bo prisiljena umakniti, zasedi nove položaje in se še naprej bojevati z napadi v bok in v hrbet. Zajtrk naj bi borci dobili že ob štirih zjutraj.

Tako se je tudi zgodilo. Ze ponoči so minerei položili pred položaji okoli Stare Fužine nekaj min. Poleg zased, ki so bile v načrtu, je 1. bataljon poslal še zasedo na Rudno polje. Toda sovražnik, ražen manjše patrulje, ki je prodrla iz Bistrice, tudi tega dne ni poskušal prodreti proti odredovim položajem.

1. bataljon je, potem ko je zvedel za sovražnikov pohod proti Jelovici, umaknil zasede ob 17. uri, 2. bataljon pa že ob 11. uri. Minerei pa so pobrali mine okoli Stare Fužine.

Dne 22. marca je odredni štab zaostril predpise o gibanju civilistov. V Staro Fužino in k Sv. Janezu se je moglo samo s prepustnico višjih štabov ali vodstev političnih organizacij, toda tem so priporočili, naj do preklica prepustnic ne izdajajo. Tega dne je bil v Bohinju mir, odred je nadziral obe dolini s patruljami in zasedami, od katerih je bila ena na Zabrševju. Zvečer je odred prejel ob bohinjske mladine v Majdičevi vili zastavo, nato pa je imel miting v proslavo »svetovnega mladinskega tedna«.

Ceprav je bilo v vseh postojankah več vojaštva kot navadno in čeprav so bile patrulje in zasede ob železnici številnejše, da minerei niso mogli minirati proge, so obveščevalci odreda z obveščevalci komande mesta Bled tega dne izvedli drzno akcijo.

Na Mežakli je bila obveščevalna točka Jeseniško-bohinjskega odreda, ki se je imenovala »Skala«. V njej sta delala Martin Zvab-Milan in Stane Valentar, kurir pa je bil Ludvik Kejžar. Dne 21. marca sta Zvab in Valentar zvedela, kako so prišli h gozdarju v vas Graben ob cesti Gorje—Jesenice štirje nemški vojaki povedat, da pridejo naslednjega dne na Cirkel po drva. Tega dne so jih na določenem kraju Zvab, Valentar in še obveščevalec komande mesta Bled čakali od jutra do poznega popoldneva. Ker so že mislili, da Nemcev ne bo, so zapustili zasedo in odšli v neko hišo. Ko so bili že nekaj časa tam, so pritekli trije otroci povedat, da so se peljali v Graben štirje nemški vojaki s kolesi. Obveščevalci so odšli proti Ulčarjevi hiši, spotoma pa so se dogovorili, da bodo Nemce, če se le da, ujeli žive, ker je bil med njimi tudi oficir. Ta bi za partizansko obveščevalno službo veliko pomenil.

Štirje Nemci so res kmalu prišli od Grabna proti Ulčarju. Bilo je precej navkreber, zato so šli peš ob kolesih. Ko so prišli zadosti blizu, je zaseda zaklicala, naj dvignejo roke, obenem pa začela streljati prednje, da bi jih zastrašila. Trije so



Zastava, ki si jo je pridobil Jeseniško-bohinjski odred kot zmagovalec v tekmovanju med odredi 9. korpusa. Zdaj je zastava v Muzeju revolucije v Ljubljani

se takoj vrgli po tleh, le neki podoficir, ki je imel pištolo, se je hotel upirati. Toda obležal je zadet v glavo. Drugi trije pa so na poziv vstali. Dva sta bila navadna vojaka, eden pa poročnik.⁴ Mrliča so otroci na ročnem vozičku odpeljali v gozd in zakopali. Domačini so na cesti zabrisali vse sledove spopada. Ujetnike so obveščevalci odpeljali v vas Laze, kjer so jim pri kmetu Panovcu celo dali jesti. Tam so tudi počakali patruljo, ki je ujetnike odvedla na štab odreda.⁵

Dne 23. marca ni imel odred nobenih akcij, po bataljonih so imeli vojaški in politični pouk, telefonisti pa so napeljevali telefonske linije. V odred so vključili 20 mobilizirancev z Rečice in Bleda, ki bi jih sicer poslali na korpusni štab, pa jih zaradi ofenzive niso mogli. Zato pa so 25. marca iz odreda poslali 20 izbranih borcev v brigado KNOJ. Popoldne 25. marca so se tišči borci, ki niso imeli službe, udeležili proslave mladinskega dne na prostem v Stari Fužini, nato pa pogreba kurirja Ivana Torkarja in borca Ota Keliha.

Med tem je divjala sovražnikova ofenziva. Kosovelova brigada, inženirsko-tehnični bataljon 31. divizije in komanda gorenjskega vojnega področja so se nameravali prebiti proti Pivki, toda v Zireh in okolici je bilo preveč sovražnikov. Zato se je skupina skušala prebiti proti zahodu. Prek Farjega potoka so jo poveljniki nameravali odpeljati v Selško dolino, nato pa na Jelovico in od tam v Bohinj. Ob zori 23. marca je kolona že prišla čez cesto, tedaj pa je poveljnik ukazal, naj se vrnejo na Crni vrh. Tam so bili Skofjeloški odred, zaščitni bataljon oblastnega komiteja KPS, terenci, razne zaledne enote ter 20. brigada »Triestina« in 158. brigada »Antonio Gramsci«. Tega dne se je pričela sovražnikova ofenziva z Bukovega in Želina ter iz Selške doline proti Cerknemu. Sovražnik je očitno nameraval temeljito preiskati ozemlje med Selško in Poljansko Soro. Zato so sklenili, da se enote, ki so se zbrale na Crnem vrhu, prebijejo iz obroča v treh smereh. Vse tri kolone so odšle na pot zvečer 23. marca. V prvi koloni so bile Kosovelova brigada, 20. brigada »Triestina« in komanda gorenjskega vojnega področja. Prek Farjega potoka se je kolona nameravala prebiti proti Selški dolini. Toda samo 20. brigada je šla po tej poti in prišla na Jelovico, od tam pa v Bohinj. Drugi pa so nad Davčo zavili na Porezen. Prvi dve koloni, v katerih so bili Skofjeloški odred, zaščitni bataljon oblastnega komiteja, inženirsko-tehnični bataljon 31. divizije in 158. italijanska brigada,

sta prispeli do Martinj vrha. Tam sta naleteli na nemško zasedo. Po krajšem spopadu je prednji del kolone, v katerem sta bila bataljon Škofjeloškega odreda in 158. brigada, nadaljeval pot, ni pa se več skušal prebiti čez Selsko dolino na Jelovico, ampak je manevriral med Selsko in Poljansko dolino. Zadnji del kolone se je iz Martinj vrha vrnil na Crni vrh, kjer so ga naslednjega dne napadli Nemci. Stab Škofjeloškega odreda je tedaj svoj bataljon razpustil, kar je imelo hude posledice; po ofenzivi je ostala v odredu komaj polovica moštva.

Najslabše pa se je godilo Kosovelovi brigadi in komandi gorenjskega vojnega področja na Poreznu. Zjutraj 24. marca so ju še v spanju presenetili Nemci, ujeli skoraj celoten 3. bataljon Kosovelove in v naslednjih dneh postrelili 96 borcev v vasi Jesenica. Po celodnevem boju so se ostanki brigade s komando gorenjskega vojnega področja umaknili po severnem pobočju proti sedlu med Baško grapo in Selško dolino, nato pa mimo Sorice in prek Strmn na Ravne ter mimo Sv. Janeza na Uskovnico, kamor so prišli 25. marca pozno zvečer. Na Uskovnici je brigada ostala nekako do 10. aprila. Dne 15. aprila je imela samo dva bataljona, v vsakem dve četi, skupno pa je štela le 171 borcev. Naslednjega dne je dobila še trinajst novincev.⁶

Obmejni stražarji iz Sorice so 26. marca telefonirali obmejnemu komisariatu v Bistrici, da bo prišla zvečer prek Jelovice v Bohinj večja skupina partizanov. Zato je tega dne že ob 15. uri odšlo na Ravne v zasedo nad 60 obmejnih stražarjev in 10 orožnikov. Toda bili so prepozni za celih 24 ur.⁷

Prihod takega števila borcev je pomenil za odred veliko skrb za prehrano. Tako Kosovelova kot komanda gorenjskega vojnega področja sta zadnjič jedli pred več dnevi, vmes pa imeli hude boje in dolgotrajne ter naporene pohode čez gore in po visokem snegu. Kosovelova brigada zaradi demoralizacije ob izgubi celotnega bataljona nekaj časa tudi ni bila sposobna za kakšne večje akcije, zato je moral odred prevzeti nase vse zavarovanje proti Bistrici in Nomenju.

Da bi dobil nekaj hrane zase, za Kosovelovo brigado in še za druge, ki so se zatekli v Bohinj, je odred zvečer 26. marca vdrl v Bistrico. Prav mu je prišlo tudi to, da je bilo že omenjenih 70 do 80 sovražnikov v zasedi na Ravnah in da je bila torej posadka v postojanki manjša kot navadno.

Ob 18.30 je odšel odred iz Stare Fužine ter prišel v Bistrico ob 19.30. En vod 1. bataljona je zasedel položaje pri Malenškovi hiši ob glavni cesti, en vod pri Grobotku, obrnjen k bližnji postojanki, ena desetica je bila pri Fajglevi hiši, da bi ščitila bok prvi zasedi, ena desetica pri gradu, da bi ščitila most čez Bistrico, ena pa je bila pri ledinskem mostu. Ena mitralješka trojka je bila pred trgovino Budkovič. 2. bataljon je blokiral župnišče in postavil zasedo pri bitenjskem cestnem mostu. Dve zasedi sta imeli nalogo blokirati orožniško postajo. Vso akcijo je vodil sam komandant Ivan Leban.

Ostaneke moštva 1. bataljona, deset partizanov iz štabnega spremstva in odredni intendant so morali izprazniti Budkovičevo trgovino, ostaneke 2. bataljona pa sirarno. Toda med akcijo se je pokazalo, da je sirarna prazna, zato so borci 2. bataljona šli na pomoč borcem prvega. Ražen Budkovičeve trgovine so preiskali tudi hišo Matevža Prežlja, ki je bil osumljen, da organizira domobrance. Zaplenili so mu kolo, dva radijska sprejemnika in nekaj obleke.⁸

Skupina borcev pod vodstvom komandanta 1. bataljona je preiskala tudi občinski urad in tam zaplenila precej pisarniških potrebščin, en telefonski aparat ter dva velika in en prenosni pisalni stroj.

Pri Budkoviču pa so zaplenili nad tri tone sladkorja, 800 kg moke, 200 kg ječmenove kave, 200 kg soli, 100 kg testenin, nad 40 srajc, nad 50 spodnjih hlač, nad 40 jopic, nekaj več kot 30 metrov blaga za moške obleke, 30 metrov drugih tkanin, en pisalni in en računski stroj, 500 škatlic vžigalic ter 400—500 kg raznih drobnarij.

Med rekvizicijo je prišlo do spopada blizu hotela »Triglav«. Vod, ki je bil v zasedi pri Malenškovi hiši, je opazil, da se bližajo Nemci. Spustil jih je na razdaljo petih metrov, nato pa je začel streljati. Po 10-minutnem boju so se Nemci umaknili. Tudi dve zasedi 2. bataljona sta imeli krajši spopad in sta enega nemškega vojaka hudo ranili. Odred ni imel žrtev. Mobiliziral je tudi 8 novincev. Ko se je že umaknil, so prišli v Bistrico tudi Nemci, ki so bili v zasedi na Ravnah, ker so slišali pokanje.

Zaplenjeno hrano so intendantje z izbranimi borci spravili na planino Vogar, ki je zaradi oddaljenosti in težko prehodnega zemljišča že od nekdaj veljala za najbolj varno. Največ sladkorja so poslali v bolnišnice na Primorsko, kjer je že moč-

no primanj kovalo živil, ranjenci in bolniki pa so bili sladkorja potrebni bolj kot vsega drugega. Del sladkorja pa so razdelili tudi borcem Tržaške in Kosovelove brigade ter gorenjskega vojnega področja, ki so se prebili iz nemškega obroča in prišli v Bohinj. Zaradi tega, ker že več dni niso jedli, so bili hudo izčrpani in najbrž ne bi takoj prenesli kake druge hrane. Vsak je dobil polno pest sladkorja, ki ga je moral takoj pojesti, nato pa popiti nekaj vode. Delitev so nadzorovali politični komisarji.⁹

Dne 27. marca je imel 1. bataljon en vod v zasedi od 5. do 17. ure na Senožetah, ena desetina pa je varovala miting v Češnjici. Del borcev je nosil zaplenjeno hrano na Vogar, kjer je bila na straži mitraljeska trojka. Vsi ostali so počivali, ker ponoči zaradi akcije niso skoraj nič spali, čeprav so se prvi vrnili v Staro Fužino že ob 22. uri.

2. bataljon pa je že ob štirih zjutraj poslal en vod 2. čete v zasedo med vasi Kamnje in Polje. Okoli 12.30 so prišli k zasedi otroci in povedali, da sta na Brodu dva nemška vojaka, ki prosita tobak in kruh. Nekaj borcev je takoj odšlo proti Savici, da bi ju obkolili, toda oba sta se že vračala proti Kamnjam. Zato so se borci umaknili nazaj na Kamnje in za hšami počakali oba vojaka. Spustili so ju v neposredno bližino, ju ustavili ter jima ukazali, naj dvigneta roke. Toda vojaka sta začela bežati, borci pa za njima streljati; enega so ranili in ujeli, drugi pa se je vdal nepoškodovan. Zaplenili so njuni puški in opremo. Oba vojaka sta se izgovarjala, da sta sicer prosila za kruh in tobak, v resnici pa iskala samo stike s partizani, da bi pobegnili iz nemške vojske. Ze prej sta tarnala, kako sta lačna. Ko so ju ujeli, sta z uniform takoj potrgala čine in druge oznake. Na ugovore, da sta skušala zbežati, sta se izgovarjala, da sta mislila, kako sta padla v nemško zasedo, ker so ju borci ustavili po nemško.¹⁰

Naslednje dni ni bilo spopadov. Odred se je zavaroval s patroljami in zasedami, ki so pogostoma menjavale položaje. Zaradi ofenzive na glavnino 9. korpusa sovražnik ni napadal odreda, ta pa je vseeno stalno pričakoval napad, ker ni točno vedel za sovražnikove namere. Odred je to negotovo premirje izkoristil za še boljše urjenje novih borcev in za utrjevalna dela v neposredni okolici Stare Fužine.¹¹

Dne 30. marca je bila v hotelu »Bellevue« konferenca štabov Jeseniško-bohinjskega odreda, 20. brigade »Triestina« in

19. »Kosovelove« brigade, komande gorenjskega vojnega področja in predstavnikov okrožnega komiteja. Razpravljali so o zbiranju in prenosu hrane na Primorsko, kjer so bile enote 9. korpusa v hudi stiski zaradi sovražnikove ofenzive in pomanjkanja.¹²

Nekajkrat je prišlo tudi do preplaha zaradi vesti o zbiranju sovražnikovih čet v bližini. Tako je 29. marca komanda gorenjskega vojnega področja zvedela, da je prišlo na Bled precej esesovcev, prejšnjega dne pa na Jesenice vlak nedičevcev. O tem, kam bodo udarili, so na komandi samo ugibali. Enkrat so zvedeli, da bodo najbrž šli na Primorsko proti glavnini 9. korpusa, drugič, kako se je 27. marca komandir orožniške postaje v Gorjah hvalil, da bo na Pokljuki in v Bohinju še pokalo. Zato je komanda področja pričakovala, da bodo vdrli v Bohinj, za katerega so Nemci že zdavnaj vedeli, da je partizanska republika. Nemci naj bi udarili ali po savski dolini ali pa iz Gorij prek Pokljuke. Toda obveščevalni center odreda ni prav nič vedel za omenjeno zbiranje sovražnikovih čet in je zato opozoril komando področja, naj ugotovi, če so podatki resnični, osebe pa zanesljive, kaj ti vesti bi bile lahko lažne in bi lahko prav namerno povzročale paniko. Izkazalo se je, da je šio v resnici le za manjše premike nemških čet, ki so odhajale v ofenzivo proti 9. korpusu ali pa so se umikale z Balkana in so nekaj časa počivale na Gorenjskem.¹³

Od 11. marca do 4. aprila je odred mobiliziral 45 novincev, ki pa jih povečini ni mogel poslati 9. korpusu zaradi ofenzive na Primorskem in v Selški ter Poljanski dolini.¹⁴

Ražen ostrostrelske akcije 13. marca pri Lozah v tem času drugih ostrostrelskih akcij ni bilo. Zato pa so bili bolj delovni minerei. Dne 15. marca so minirali železnico med Bledom in Podhomom; na mino je naletela sovražnikova patrulja, pet vojakov je bilo ubitih. Dne 18. marca so minerei poleg že omenjene akcije ob mobilizaciji v Rečici in na Bledu, minirali tudi med železniškima postajama Soteska in Bohinjska Bela. Razstrelili so 32 metrov proge, promet je bil prekinjen 6 ur. Dne 27. marca sta šli v akcijo dve skupini minercev. Eni je med železniškima postajama Jesenice in Kočna uspelo razstreliti progo pod vlakom, da je iztirila lokomotiva s tremi vagoni. Promet je bil ustavljen za 16 ur. Druga skupina minercev je hotela minirati železnico med postajama Dobrava in Podhom,

pa je naletela na nemško zasedo. V spopadu je padel Polde Kovačič.¹⁵

Dne 28. marca so štirje minerei vdrli na Bled in blizu hotela »Troha« razstrelili transformator, ki je oskrboval s tokom Grad in Zagorico. Zaradi tega so ostale tudi nemške postojanke v teh krajih brez razsvetljave. Dne 30. marea so se minerei blizu Bleda srečali s sovražnikovo patruljo in v spopadu ubili enega sovražnika, dva pa ranili. 2. aprila je eden izmed partizanskih sodelavcev, ki je živel čisto legalno, doma, po naročilu minercev skril tempirano mino v premogu železniškega stroja, ki je peljal vlak proti Koroški. Mina je eksplodirala na železniški postaji Podrožčica ter uničila lokomotivo, ubita sta bila strojevodja in kurjač. Mina je vsebovala 5 kg »plastika« in je bila tempirana na 6 ur.¹⁶

Medtem se je nadaljevala nemška ofenziva proti 9. korpusu. Potem ko so Nemci in domobranci po 24. marcu preplavili Gorenjsko med Savo Bohinjko, Savo ter Dolomiti, so po vseh večjih naseljih postavili močne postojanke ter začeli temeljito preiskovati posamezna območja. Zadnje enote 14. esesovske divizije so zapustile Jelovico šele 7. aprila, čeprav je glavnina te divizije odšla nazaj na Štajersko že prej. Tudi 13. in 17. esesovski policijski polk sta odšla na Kočevsko zaradi ofenzive proti 7. korpusu.¹⁷ 2. domobranski bataljon je zapustil Gorenjsko že 26. marca.

Proti enotam 9. korpusa, ki so se zadrževale na Banjski planoti, v Cepovanski dolini in v Trnovskem gozdu, se je začela nemška ofenziva približno ob istem času kot proti Gorenjski, le da se je z vsakim dnem stopnjevala. Udeležili so se je poleg raznih nemških enot tudi nemški zavezniki domobranci, četniki, nedičevci, italij anski republikanci, vlasovci ter celo neka grška fašistična enota, skupaj približno 23.000 vojakov. V trdovratnih vsakodnevnih bojih je sovražnik do 31. marca stisnil vse enote 9. korpusa, ki so bile na tem območju, na prostor med vasmi Otlica, Mrzla rupa, Predmeja in Sinji vrh, ki je meril po dolgem in počez kakih 6 km. 1. aprila se je glavnina korpusa prebila iz sovražnikovega obroča v treh skupinah. Dne 6. aprila se je sovražnikova ofenziva uradno končala. Nemci so jo v svojih dokumentih imenovali »Konec zime«. Iz Cerknega so se Nemci umaknili dan prej.

V teh bojih je imel 9. korpus hude izgube, okrog 1500 do 2000 borcev in bork, ki so padli, bili ranjeni, ujeti ali pa so se

poskrili in se niso več vrnili v enote. Stevilo borcev po brigadah se je močno zmanjšalo, da so na primer Kosovelovo in Gregorčičevo brigado morali reorganizirati in sta imeli po ofenzivi le po dva bataljona, v vsakem pa po dve četi. Okrog 14 dni po končani ofenzivi so morale brigade počivati, ker niso imele streliva, borei pa so bili popolnoma izčrpani in izstradani. Toda sovražnik korpusa ni uničil, čeprav je to hotel.¹⁸

OPOMBE

¹ Janko Smolej, rojen 3. marca 1903 v Zeldwegu na Štajerskem, nazadnje je živel na Javorniku. Pred vojno član sindikata, pred vstopom v NOV pa član KP, vendar ni znano, od kdaj. V NOV od 15. septembra 1944. Pred tem je bil zaposlen v jeseniški železarni.

Janez Bernard, rojen 19. maja 1925 v Bodeščah, v NOV od 23. septembra 1944, zdaj soboslikar v Mariboru. K partizanom prišel iz Tirol, kjer je bil na prisilnem delu, potem ko je dobil poziv v nemško vojsko.

Janez Bernard opisuje dogodke v hiši Franca Rahneta-Rogača takole: On, Smolej in še en borec, ki je bil po vojni ustreljen kot izdajalec, so dobili nalogo, naj aretirajo Rahneta. V največji tišini so se počasi bližali hiši. Ko so prišli do nje, je bilo tam vse tiho, ker so že vsi spali. Začeli so trkati na vrata in okna, pa se ni nihče oglasil. Nato je Bernard udaril po okenski šipi s puškinim kopitom, da se je razbila. Iz hiše se je tedaj oglasil z vprašanjem, 'kdo je', sam Rogač. Trojka je samo zahtevala, naj takoj odpre, ker so se na cesti že slišali koraki nemške patrulje. Ko je Rogač odprl vrata, je ostrmel. Partizanov vsekakor ni pričakoval. Tretji borec je ostal pri vratih za stražo, Smolej in Bernard pa sta šla z Rogačem v hišo. Dali so mu pet minut časa, da se obleče. Oba partizana sta ga spremljala v kuhinjo na podstrešju, kjer se je precej časa oblačil. Naenkrat je prišla v kuhinjo Rogačeva žena v spalni srajci. Takoj nato je prišel v kuhinjo še stražar povedat, da Nemci obkoljujejo hišo. Hitro se je vrnil in ušel. Medtem je Rogač sedel v kuhinji na pručici in se izzivalno počasi obuval. Bernard ga je hotel ustreliti, tedaj pa mu je Smolej z roko dal znamenje, naj tega ne stori.

Smolej in Bernard sta se zanašala na stražarja, da bo dal s strelom znamenje za umik. Ko je bil Rogač končno le oblečen in obut, sta ga odgnala po stopnicah navzdol. Tedaj pa je začela žena na ves glas kričati, naj ga pustita.

Prvi je stopil iz hiše Rogač in takoj pobegnil. Za njim je stopil skozi vrata Bernard. Zagledal je komaj meter stran človeka, ki je meril vanj s puško. Šele tedaj je Bernard pomislil, da bi ta človek lahko bil Nemec. Takrat je ta celo vprašal, kaj se dogaja. Bernard je bil tako presenečen, da se sploh ni znašel. Čisto blizu je počilo in Nemec je Bernarda ustrelil skozi trebuh ter mu prestrelil led vico. Krogla je prišla ven na hrbtu ter mu tam naredila veliko rano. Kljub temu je Bernard še skočil nazaj v vežo in se stisnil za podboj, ker je pričakoval, da bodo zdaj Nemci začeli metati v vežo bombe. Res je bilo tako. Za bombami je začel Nemec v vežo streljati še z mitraljezom. Zadel je Smoleja, ki je bil že prej ranjen od drobcev bomb. Pred Bernardovimi očmi je Smoleju padla iz rok puška, nato pa se je brez besed zgrudil ter obležal.

Bernard pa je vdrl v sobo, kjer so spali Rogačevi starši. Hotel je prisiliti starega Rogača, da bi mu pokazal zadnja vrata. Starec je dvakrat vstal, toda obakrat je od vrat v vežo skočil nazaj in

legel v posteljo. Bal se je, da bi ga Nemci ubili, saj so ob vsakem šumu v hiši začeli streljati v vežo.

Medtem je Bernard, ki je bil ranjen tudi od drobcev bomb, že prece j izkrvavel in oslabil. Odprl je vrata in se znašel v kuhinji Rogačevih staršev. Tam se je prijel za vogai mize. Tedaj mu je prišlo slabo in se je zgrudil. Zbudil se je čez nekaj časa, ko so bili v kuhinji že Nemci. Zgrabili so ga in ga vlekli v svojo postojanko v hotelu »Evropa«. Tam je spet omedlel. Ko se je zjutraj zbudil, je zagledal ob sebi zdravnika, ki mu je dajal injekcijo, drugi Nemci pa so se iz njega norčevali in kazali ven na veje, češ da ga bodo tam obesili. Kmalu je pripeljal kamion. Nanj so vrgli Bernarda in Smolejevo truplo. Smolej je bil ves prestreljen, v prsih je imel rane od rafala, zato se je pozneje govorilo, da ga je v Rogačevi hiši zaklal nekdo skrit za vežnimi vrati. Njegovo truplo so odložili na blejskem pokopališču, Bernarda pa so odpeljali na sedež gestapa v hotelu »Park«. Tam so ga začeli zasliševati predvsem, kje se je odred zadrževal in koliko borcev je imel. Tudi pretepali so ga. Takoj po zaslišanju so ga z vozom odpeljali z Bleda v Begunje. Tam so ga vrgli v bunker in ga takega pustili cele tri dni. Tako je oslabil, da ni mogel premakniti niti roke, da bi dosegel vrč z vodo. Sele četrty dan je prišel v bunker jetnik iz Javorniškega Rovta, ki je potem Bernardu z žlico dajal vode ter obiral z njega uši, ki jih je v celici kar mrgolelo. Istega dne so Bernarda odpeljali z rešilnim avtom v bolnišnico Golnik, kjer so ga prvič obvezali in mu očistili rane. Prevezovali so ga domobranci, ki so bili na Golniku na nekem bolničarskem tečaju. Ko so ga položili v posteljo, se mu je začelo blesti, da so morali posteljo omrežiti. Čez nekaj dni so ga spet odpeljali v Begunje v bolniško sobo. V začetku aprila pa so se začele širiti po kaznilnici govorice, da bodo spustili vse partizanske ranjence in ženske. Tako se je tudi zgodilo. Bernard je odšel domov z očetom, ki je prišel ponj. Doma se je zdravil in dočakal konec vojne. Zaradi rane, ki jo je dobil 18. marca 1945 na Rečici, je zdaj 60-odstotni vojaški vojni invalid. (Podatki: izjava Janeza Bernarda).

³ Poročilo obveščevalne točke »Vogel« 22. marca v nerazporejenem arhivu IZDG, poročilo OC odreda OC glavnega štaba 22. marca (fascikel 76/IV-B).

Največ podatkov o Nemcih, ki so šli skozi Bistrico pa je dal Rudolf Camlek, rojen 13. aprila 1919 v Velenju, delavec, ki je dezertiral 20. marca ob 18. uri iz Bistrice in poiskal partizane. Camlek je na zaslišanju izjavil, da je postal partizan 15. julija 1941 v Velenju in bil do leta 1943 v velenjski okolici. Po prihodu 14. divizije na Štajersko je vstopil v 3. četo 1. bataljona Tomšičeve brigade. Devet mesecev je bil obveščevalec v tej brigadi, dne

6. marca 1945 pa so ga Nemci ujeli blizu Šentjurija. Odpeljali so ga v Litijo v zapor, čez kak teden pa so mu dali na izbiro, ali ga bodo ustrelili ali pa naj prostovoljno stopi k policiji. Seveda je izbral drugo možnost. Vpisali so ga v 5. četo 2. bataljona 13. esesovskega policijskega polka. Iz Liti je je polk odšel na Vače, nato v Moravče in v Šmartno v Tuhinjski dolini, kjer so preganjali partizane. Po dveh ali treh dneh so odšli proti Kamniku in nato na Dob, kjer so

bili spet dva dni. Dne 18. marca ob 17. uri je polk odšel v Domžale in se ponoči odpeljal proti Bledu. 20. marca ob 3. uri zjutraj so prispeli v Bistrico, kjer je izkoristil priložnost in ušel. (Zaslišanje Rudolfa Camleka 24. marca, arhiv IZDG, fascikel 235/II-6).

⁴ Ta poročnik je bil Rudolf Vorberg, rojen 27. novembra 1923 v Neuhausu v Turingiji, po poklicu je bil uradniški pripravnik, pripadal pa je šolskemu nadomestnemu bataljonu planinskih lovcev št. 319. V nemško vojsko so ga vpoklicali 27. marca 1942 v Taus. S 7. divizijo planinskih lovcev je bil na Finskem pri Kandalaki ranjen, poslali so ga v Šlezijo na zdravljenje. Ko je ozdravel, so ga poslali v Škofjo Loko, nato pa je ves bataljon odšel na Bled. Vorberg je dal nekaj nebistvenih podatkov, na zaslišanjih se je vedel zelo nesramno in dosledno vse pozdravljal z nacističnim pozdravom, zato so ga ustrelili. (Podatki: zaslišanje Rudolfa Vorberga 24. marca 1945 v arhivu IZDG, fascikel 235/II-6).

⁵ Izjava Martina Zvaba-Milana.

⁶ Stanko Petelin: Osvoboditev Slovenskega primorja, strani 119 do 126 in 157 do 158, knjiga depeš 9. korpusa v arhivu IZDG, fascikel 224/III).

⁷ Poročilo obveščevalne točke »Vogel« št. 22, 28. marca v nerazporejenem arhivu IZDG.

⁸ Aretiranca je odredna Ozna poslala korpusni, kjer so ga začeli zasliševati in zbirati dokazno gradivo. Vendar je preiskava pokazala, da je bil nedolžen in da je bila ovadba plod različnih ugibanj in domnev, predvsem pa osebnih nasprotij. Zato je bil Preželj kmalu izpuščen in je ostal pri odredu do osvoboditve, oficirja Ozne pa je korpusna Ozna kritizirala.

⁹ Izjava Aleša Jelenca.

¹⁰ Zaslišanje ujetnikov pri OC odreda 27. marca 1945 v fasciklu 235/II-6. Ujetnika sta bila: Alojz Waschgier, rojen 21. junija 1901 v St. Paulusu pri Boznu, mesar, v nemški vojski od 26. novembra 1943 ter Feliks Zavec, rojen 21. aprila 1903 v Sv. Barbari pri Mariboru, čevljar, v nemški vojski od 1. oktobra 1941.

Oba sta bila iz udarnega voda 4. čete 927. bataljona deželnih strelcev s činom kaplarja.

Poročilo obveščevalne točke »Vogel« št. 22 dne 28. marca v nerazporejenem arhivu IZDG.

¹¹ V tem času so večkrat zvedeli za premike nemških enot proti Primorski in tudi proti Bohinju. Toda vse enote so odhajale proti Primorski ali pa so samo spreminjale položaje. Včasih so se širile tudi alarmantne vesti, za katere lahko sklepamo, da jih je kdo po nalogu gestapa nalašč sporočal obveščevalcem.

¹² Izjavi Ivana Lebana in Aleša Jelenca.

¹³ Dopis komande gorenjskega vojnega področja štabu Jese-niško-bohinjskega odreda 29. marca in odgovor štaba odreda komandi področja 29. marca, oboje v fasciklu 295 a/III-6 in 11-12.

Komanda gorenjskega vojnega področja je brez komand mest imela pred ofenzivo približno 350 ljudi. Od tega jih je bilo v zaščitni četi 26, v transportni četi 110 in v delavskem bataljonu 76. Ražen tega je poveljstvo korpusne vojaške oblasti poslalo komandi področja še 68 mož za prehranjevalne akcije in okrog 70 sovjetskih

državljanov, ki so jih tam vključili v transportno četo. Seveda je prišlo v Bohinj veliko manj borcev.

Po zborniku »Boj pod Triglavom« (stran 403) je komanda mesta Bled od poveljnika blejskih orožnikov kmalu zvedela, da nemške ofenzive na Pokljuko in v Bohinj ne bo.

¹⁴ Sešteto po dnevnih poročilih odreda.

¹⁵ Polde Kovačič, rojen 12. maja 1927 na Koroški Beli, mehaničarski vajenec, v NOV od 5. septembra 1944. Ko je padel, je nosil 10 kg »plastika«, njegovo truplo je ostalo tam, kjer je padel.

Nemško poročilo (gestapo — zunanji urad Jesenice) 28. marca (fascikel 159/II-2) potrjuje poročila odreda. V njem piše, da je iztiril ob 5.30 osebni vlak na progi Bohinj—Jesenice, iztirila je lokomotiva in trije zaščitni vagoni. Istega dne sta se nemški zasedi v bližini kraja, kjer je iztiril vlak, približala dva partizana. Eden je ušel, drugi je bil ubit, pri njem so našli dve diplomii in skice.

¹⁶ Minersko-sabotažne akcije so opisane po dnevniku teh akcij in po dnevnih poročilih odrednega štaba. Fascikel 295 a/V-E-I).

¹⁷ 7. korpus je imel operativno področje na Dolenjskem, v Beli krajini, na Notranjskem in v Istri. Po januarju 1945 je prišla Istra z Brkini pod 9. korpus. V 7. korpusu sta bili 15. divizija (4., 5., 12., 15. brigada), 18. divizija (8., 9., 10., 24. brigada) ter 1. slovenska artilerijska brigada, ražen tega pa še Dolenjski, Belokranjski in Notranjski odred.

¹⁸ Stanko Petelin: Osvoboditev Slovenskega primorja, strani 125 do 167.

SOVRAŽNIK NI PRODRL

Med glavnimi boji proti 9. korpusu je sovražnik pustil Jeseniško-bohinjski odred pri miru, ker očitno ni hotel drobiti svojih sii. Sele proti koncu ofenzive so Nemci z manjšimi silami le poskušali napasti odred, mu zadati večje izgube in ga pognati v hribe.

Odredni štab je za sovražnikove načrte prek svoje obveščevalne službe zvedel razmeroma zgodaj. Ponoči med 3. in

4. aprilom se je v Bistrici zbralo kakih 300 nemških vojakov in nekaj domobrancev, ki so se pripeljali tja z vlakom. Približno 30 jih je pripadalo esesovski policijski enoti za dresiranje psov na Bledu, kakih 70 jih je bilo iz nadomestnega bataljona planinskih lovcev št. 319 z Bleda, 36 pa iz 3. šolske in nadomestne izvidniške planinske motorizirane baterije 112. polka z Bohinjske Bele. Domobranci so bili iz posadke v postojanki Jarše pri Bledu, ostali vojaki pa so pripadali 699. oddelku protiletalske obrambe, ki je bil na Jesenicah. Imeli so tudi težko orožje in sicer: en težki minomet, en brzostrelni protiletalski top na kamionu in dva težka mitraljeza.

Skupina iz Bistrice naj bi prodrla po cesti Bistrica—jezero do Sv. Janeza, od tam pa v Staro Fužino, del skupine pa prek Broda in Senožet v Srednjo vas. Prav tako naj bi primerno močna skupina prodrla iz Radovne na Pokljuko in od tam prišla odredu za hrbet. Vojaštvo naj bi pobralo po vaseh čimveč živine in hrane, nato pa požgalo partizanske vasi, predvsem Staro Fužino.

Takoj po prihodu Tržaške in Kosovelove brigade ter komande gorenjskega vojnega področja v Bohinj je bil ustanovljen skupni operativni štab. Leban,¹ komandant Jeseniško-bohinjskega odreda, ki je bil nekakšna bohinjska garnizija, je postal komandant tega štaba. Ta je že pred 4. aprilom razporedil vse enote tako, da bi lahko zavrnile sovražnikov napad. Tržaška brigada naj bi branila južno stran jezera z glavnega oporišča pri hotelu Bellevue, odred črto Sv. Janez—Rudnica—Senožeta, Kosovelova pa Uskovnico.²

Ko je odredni štab točneje zvedel, kdaj bodo Nemci napadli, je samo opozoril vse enote, naj bodo pripravljene. Civilno prebivalstvo pa je še ponoči med 3. in 4. aprilom obvestil, naj se z živino in najnujnejšim imetjem zbere v Stari Fužini, odkoder se bo pod zaščito odreda umaknilo na Voje.

Se zvečer 3. aprila je odšel en vod 1. bataljona v zasedo nad vas Brod, en vod 2. bataljona pa na Pozabljeno nad Bistrice. Manjša zaseda je bila tudi ob cesti Bitnje—Jereka, v zvoniku cerkve v Srednji vasi pa je bila izvidnica. Po tajnem telefonu je iz Bistrice štab odreda sproti dobival podrobne podatke o nemških premikih.

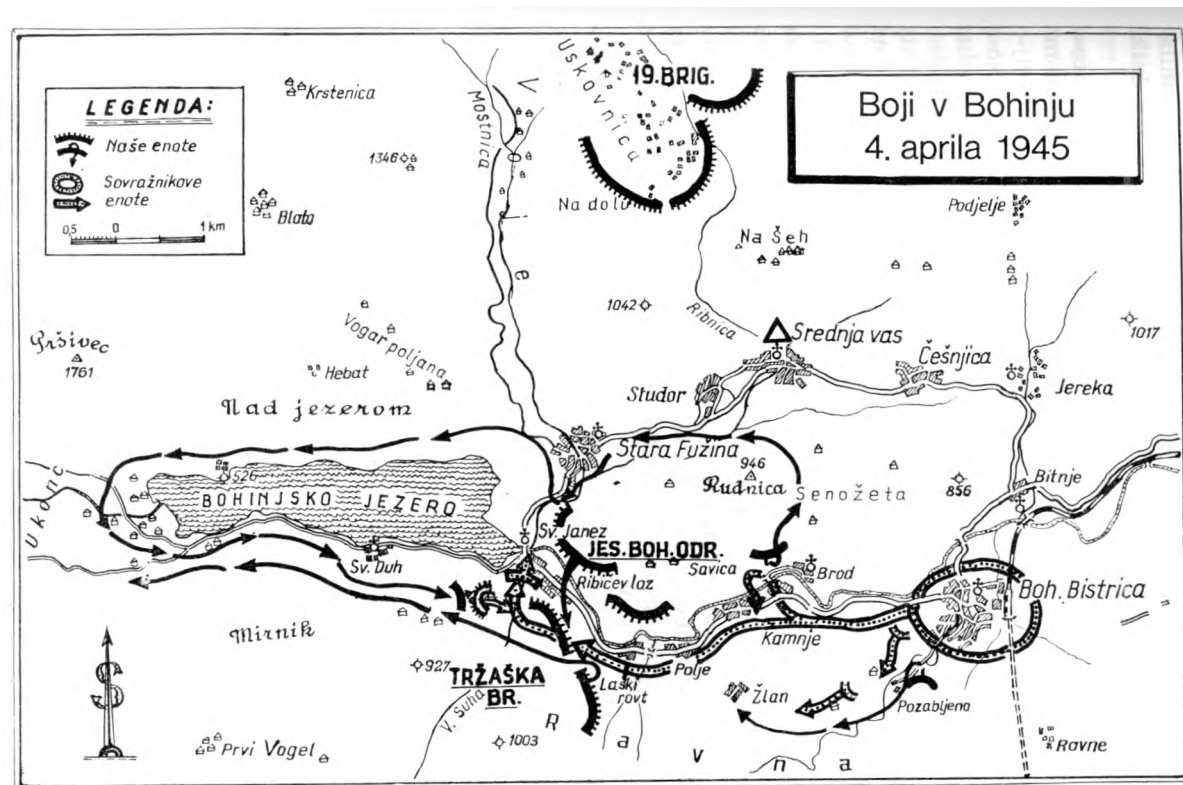
Zjutraj 4. aprila je bila po dolinah megla. Nemška kolona je krenila iz Bistrice, še preden se je zdanilo. Ko se je megla nekoliko razkadila, je zaseda nad Brodom opazila na cesti na drugi strani Save pod gričem Kok štiri kamione. Začela je nanje streljati. Trije kamioni so odpeljali dalje, eden pa je obstal, ker je bil verjetno poškodovan. Zaseda pa ni vedela, da so Nemci že prišli v vas Brod. Ko se je začelo streljanje, so se iz vasi vrnili na glavno cesto in se tam pridružili koloni, ki je prodirala proti Sv. Janezu.

Ko je zaseda na Pozabljenem zaslišala to streljanje, je kmalu ugotovila, da so Nemci že mimo nje in da je njihov glavni cilj Stara Fužina. Zato je začela počasi prodirati proti Zlanu in Laškemu rovtu.

Medtem je glavnina nemške kolone naletela na zasedo Tržaške brigade nad Laškim rovtom. Po njenih prvih streljih je manjša nemška patrulja prišla zasedi za hrbet in jo pregnala, s tem pa povzročila v brigadi tak preplah, da se je začela v precejšnji neredu umikati proti Ukancu, posamezniki pa so odšli celo na Komno. Kasneje, do konca spopada, ta brigada ni več posegla v boj. Nemci pa so zasedli hotel Bellevue in okolico ter tam postavili težki minomet in težka mitraljeza. Od tam so tudi obstreljevali položaje odreda pri Sv. Janezu in na Vrtovinu ter Staro Fužino, kjer sta mini zažgali dve hiši.³

Tedaj se je težišče spopada preneslo k mostu pri Sv. Janezu. Nemci so, podpirali so jih mitraljezi, minometa in brzo-strelni top, štirikrat poskušali jurišati čezenj. Vse poskuse pa je zaseda odreda z vzpetine med Mostnico in Savo odbila. Ta zaseda, ki je bila iz 1. bataljona, je imela svoje položaje dobro utrjene z bunkerji in strelskimi jarki. Ko so vsi štirje nemški poskusi, da bi se prek mostu prebili na drugo stran, propadli, je skupina vojakov poskušala pod mostom prebresti Savo, vendar jih je odredova zaseda opazila in pobila ali ranila.

Ostrostrelci in posamezni dobri strelci pa so z vrhov na severni strani Save med Senožetami in Sv. Janezom Nemcem preprečevali, da bi hodili po vaseh in plenili hrano in živino.



Ze ob začetku spopada je ena desetina borcev spremila civiliste in živino na Voje. Tej skupini je poveljeval pomočnik političnega komisarja odreda Silvo Koler.⁴

Ko je postalo očitno, da sovražnik ne bo več poskušal prodreti prek Senožet, je odredni štab odpoklical od tam vod in ga poslal proti Stari Fužini. Ceto iz 1. bataljona pod poveljstvom bataljonskega komandanta Znidarja pa je odredni komandant poslal okoli jezera, da bi napadla Nemce pri hotelu Bellevue, saj na Tržaško brigado ni bilo več mogoče računati. Znidar je četo popeljal po stezi iz Stare Fužine po severni strani jezera na Ukanc, nato pa po gozdovih nad cesto ob južnem bregu. Medtem je vod s Senožet prišel že na položaje pri Sv. Janezu. Skušal se je približati prednji bojni črti po strugi Mostnice, toda to mu zaradi hudega obstreljevanja ni uspelo. Zato se je vrnil med hiše v Staro Fužino in se prek fužinskega polja prebil posamič ali v manjših skupinah na Vrtovin.

Medtem se je četa, ki jo je vodil Znidar okoli jezera, pri hotelu Bellevue že spopadla z Nemci. Zaseda, ki se je vrnila s Pozabljenega, pa je zadela na skupino nemških vojakov pri Laškem rovtu. V strahu, da ne bi bili obkoljeni, poleg tega pa se je že bližal večer, saj je bila ura že 16. popoldne, so se Nemci začeli naglo umikati. Deli odreda, ki so bili pri Sv. Janezu, so takoj vdrli čez most na južni breg Save in začeli Nemce zasledovati. Med zasledovanjem je skupina sovražnikovih vojakov skušala organizirati odpor okoli manjšega hotela v Ribčevem lazu. V spopadu je mina iz »piata« zadela hotel, ki se je vnel in do tal pogorel. Odred je Nemce zasledoval do vasi Savica. Nemci so bržkone računali, da jih je napadla od zadaj cela Tržaška brigada. Kosovelova brigada pa tega dne ni imel bojev, ker kljub pričakovanju Nemci iz neznanega vzroka niso poskušali prodreti prek Pokljuke.

Po podatkih obveščevalne službe so imeli Nemci tega dne v boj ih z odredom štiri mrtve in več ranjenih, enega vojaka pa je odred ujel.⁵ Zaplenil je tudi nekaj min za težki minomet, nekaj tromblonskih bomb in streliva ter puško znamke »mauser«.

Ko je odredni komandant Leban šel med spopadom iz Stare Fužine nadzirat zasede proti Senožetom, je, ko je bil sredi polja, iz vasi nekdo večkrat ustrelil nanj. Ena od krogel mu je prestrelila plašč. Kljub takojšnji preiskavi krivca ali krivcev niso našli.⁶

Ko so se Nemci umaknili, je odred slovesno vkorakal v Staro Fužino. Veselje nad veliko zmago je bilo še toliko večje, ker odred ves dan ni imel niti mrtvih niti ranjenih. Tudi begunci so se vrnili z Voj in v Stari Fužini so začeli slaviti zmago. Veselje se je končalo šele pozno ponoči.⁷

Nemški neuspeh pa ni pomenil samo vojaške, ampak tudi politično zmago odreda. Predvsem je odred pokazal, da je kos tudi večjim sovražnikovim silam in da je moč braniti osvobojeno ozemlje. Če je pomenil spopad pri Brodu 18. februarja prelomnico v prej skoraj neoviranem nemškem patroljiranju po Bohinju, je spopad 4. aprila pomenil prelomnico v zaupanju prebivalstva v njegovo vojsko.⁸

Za partizanski uspeh pa je bilo tudi nekaj organizacijskih, taktičnih in moralnopolitičnih razlogov. Predvsem je zmago omogočila dobra obveščevalna služba in služba zvez. Obveščevalci so si že dolgo prej poiskali med domačini v postojankah primerne zaupnike, ki so lahko svoje ugotovitve prek zanesljivih in hitrih zvez pošiljali na določena mesta. Zaradi razsula sovražnikove vojske in stalnih porazov, ki jih je doživi jal nacizem, so tudi posamezni sovražnikovi vojaki in včasih celo oficirji bili pripravljeni sporočati važne podatke partizanom. Mnogi so spoznali, da je premalo, če samo čakajo na poraz nacizma. Po drugi strani pa so bili borci odreda zaradi velikih vojaških uspehov na drugih bojiščih zelo samozavestni in borbeni. Veličega pomena za uspeh odreda so bile tudi utrdbe vrh vzpetin in na razglednih točkah. Dobra kritja so borcem omogočala, da so vztrajali na položajih kljub sovražnikovemu obstreljevanju. Odredni komandant in komandanti bataljonov so ves čas osebno povelj evali in bili zgled hrabrosti, politični funkcionarji pa so spodbujali borce na bojni črti. K uspehu je veliko pripomogla četa, ki je prodrla okoli jezera Nemcem za hrbet, pa tudi zaseda, ki jih je napadla pri Laškem rovtu. Tako je sovražnik dobil občutek, da je obkoljen in da ga napadajo večje sile, kot so ga v resnici. Tudi zaseda nad Brodom, ki je nemudoma začela streljati, ko je zapazila sovražnika, je svojo nalogo uspešno opravila ter po svoje pripomogla k uspehu.

Vdor čete 1. bataljona v sovražnikovo zaledje pa imamo lahko za klasičen primer manevra, ko se del enote brani z vnaprej pripravljenih položajev, drugi del pa sovražnika napada z boka ali od zadaj."

O P O M B E

¹ Izjava Ivana Lebana.

² Kosovelova brigada je bila zaradi izgube bataljona na Poreznu številčno zelo šibka, pa tudi izmučena in moralno prizadeta. Po prihodu v Bohinj se je nameravala nastaniti v Srednji vasi in Češnjici, vendar je štab odreda brigadnemu štabu to odsvetoval. Brigada ni poznala ozemlja, pa tudi ne nemških navad na tem območju, zaradi strahot na Poreznu pa je med borci in funkcionarji padla borbenost. Po nasvetu odrednega štaba je zato brigada odšla na Uskovnico, kjer je bilo varneje. Tam naj bi borci pozabili na poraz na Poreznu in si telesno in duševno opomogli. Štab odreda se je tudi bal, da se ne bi preplah ob nemškem napadu na Kosovelovo brigado razširil tudi na odred. (Podatki: izjava Ivana Lebana).

³ Izjavi Aleša Jelenca in Franca Žnidarja.

⁴ Izjava Silva Kolerja.

⁵ Ujetnik se je pisal Josef Janisch, rojen 29. maja 1927 v Leitersdorfu, kmečki delavec, v nemški vojski je bil od 19. januarja 1945. Pripadal je 3. šolski in nadomestni izvidniški planinski motorizirani bateriji 112. polka z Bohinjske Bele. Janisch je dal na zaslišanju precej podrobne in natančne podatke o številu vojakov, ki so napadli odred, o njihovi oborožitvi, poveljnikih, načrtih in tudi izgubah. (Podatki: zaslihanje ujetnika Janischa v fasciklu 235/II-6, arhiv IZDG).

⁶ Izjavi Ivana Lebana in Rudija Lampreta. Lampret sklepa, da so na Lebana streljali kasneje odkriti sovražnikovi vrinjenci, ki so jih že dolgo opazovali, toda ni bilo nobenih trdnih dokazov za njihovo krivdo. Po Lampretovem mnenju sta imela posebno nalogo v sklopu celotne sovražnikove akcije proti Jeseniško-bohinjskemu odredu tudi domnevni esesovski sanitetni podoficir, baje po rodu Holandec, in pa njegova domnevna žena, ki se je izdaj ala za Rusinjo. Ta dva sta prišla 29. marca z Bleda prek Gorij, češ da ju je gestapo razkrinkal, ker sta bila povezana s partizani. Podoficir je res že prej dal obveščevalcem razne manj važne podatke, zato so ga sprejeli. Odvzeli pa so mu orožje in ga poslali v Bohinj na odredni štab. Tam so ga začasno skupaj z domnevno ženo vključili v štabno spremstvo, Ozna pa ga je pričela skrivaj nadzorovati. Kmalu se je esesovec začel preveč zanimati za razne stvari, ki so bile tajne, zlasti pa sta ga zanimala komandant Leban in oficir Ozne. Med nemškim napadom 4. aprila je zaradi sumljivega vedenja oficir Ozne ukazal, naj Holandca in Rusinjo aretirajo ter podrobno preiščejo njuno opremo. Pri Holandcu so našli precej velik lovski nož, pri domnevni ženi pa majhno damsko pištolo, skrito med ženskimi mesečnimi vložki. Podoficir je to opazil in skušal pobegniti, medtem ko se je štab umikal iz Zoisovega gradu v Stari Fužini. Med begom ga je stražar ustrelil. Ko je njegova spremljevalka to videla, je vsa skrušena priznala, da sploh ni Rusinja, ampak Slovenka in da so ju s podoficirjem, ki tudi ni bil njen mož, poslali gestapovci zato, da bi pobila komandanta in

političnega komisarja. Ni dvoma, da bi s tem v odločilnem trenutku povzročila med borci zmedo in tako pripomogla k nemškemu uspehu. Ko je skupina borcev, ki se je umikala proti Vojam, prišla pod ogenj nemških težkih mitraljezov z »Bellevuea«, pa je tudi ona skušala pobegniti. Zadel jo je rafal iz brzostrelke. Umrla je, ne da bi povedala, kdo je in odkod.

⁷ Izjavi Ivana Lebana in Viktorja Kompareta.

⁸ Izjava Ivana Lebana.

⁹ Sestavek je napisan na podlagi izjav Ivana Lebana, Mirka Košnika, Silva Kolerja, Rudija Lampreta, Franca Znidarja ter poročil odrednega štaba korpusnemu za 4. april v fasciklu 295 a/III, dopisa odreda komandi mesta Tolmin 6. aprila (fascikel 295 a/I-13) ter poročila obveščevalnega centra odreda centru 9. korpusa 10. aprila (fascikel 234 a/I-1).

PRED ODHODOM V OKOLICO ZELEZNIKOV

Dne 5. aprila je odred po uspešnem boju prejšnjega dne v glavnem počival in se ukvarjal z vsakdanjim političnim in vojaškim poukom. Toda naslednjega dne zgodaj zjutraj je odšla 2. četa 1. bataljona v zasedo med Nomenj in Bistrico na pobočje hriba Boltarje. Ko se je zdanilo, je kmalu prišla po železnici patrolja dvanajstih nemških vojakov. Zaseda je nanje takoj začela streljati, vojaki pa so poskakali v kritja in se začeli braniti. Kmalu nato so dobili v pomoč z Nomenja okrog 20 mož, iz Bistrice pa kakih 25, toda zaseda se še ni umaknila, tako da je spopad trajal dve do tri ure. Iz Bistrice so zasedo obstrelj evali z minami iz težkega minometa, toda izgub ji niso povzročili. Po podatkih obveščevalne službe pa so Nemci imeli v tem spopadu 7 mrtvih in 6 ranjenih.

Komaj se je zaseda umaknila, pa so priletela jugoslovanska lovska letala ter bombardirala Bistrico, bitenjski most in železnico proti Bledu. Popoldne so napad ponovila. Nekaj bomb je padlo v sredo Bistrice, toda brez posebne škode za sovražnika, zadet pa je bil bunker ob bitenjskem mostu, sam most pa le malo poškodovan. Med Nomenjem in Bohinjsko Belo je bila zaradi bombardiranja na dveh kraj ih pretrgana železniška zveza. Spomladi 1945, posebno marca in aprila, se je delovanje zavezniškega in jugoslovanskega vojnega letalstva na splošno močno okrepilo. Nad Slovenijo sta delovali 1. in 2. lovska eskadrilja, ki sta imeli svoji bazi v okolici Zadra. Lovska letala znamke »spitfire« in »hurricane« so imela ražen mitraljezov in topov tudi nosilce bomb in raket. Zavezniško letalstvo pa je delovalo z letališč v Italiji. Letala so predvsem napadala ceste in železniške proge, po katerih so se Nemci in njihovi zavezniki, ustaši, četniki, nedičevci, domobranci in drugi umikali z Balkana proti Nemčiji. Letalstvo je predvsem načrtno razbijalo mostove in onemogočalo, da bi jih popravljali. Eden takih napadov je bil tudi prej omenjeni napad jugoslovanskih letal.

Štab odreda je sklepal, da bo sovražnik skušal pokvarjeni most kar najhitreje popraviti, zato je že zjutraj poslal zasedo nad Bitnje. Toda šele okoli poldne se je pripeljala z jese-niške strani motorna derezina. Zaseda je nanjo začela streljati in je enega sovražnika ubila, drugega ranila, derezina pa je bila močno poškodovana.

V tem času so prihajali v Bohinj borci drugih enot 9. korpusa, ki so se med ofenzivo izgubili. Jeseniško-bohinjski odred jih je zbiral, nahranil in jim omogočil kratek počitek, nato pa jih je pošiljal na komando mesta Bled-Bohinj, da bi jih od tam vrnili v njihove enote. Do 7. aprila je odred zbral 50 takih borcev.

Dne 8. aprila okoli 24. ure je skupina prostovoljcev iz vrst borcev komande mesta Bled, Kosovelove brigade, brigade KNOJ, partizanske straže Kranjska gora¹ in zaščitnega bataljona oblastnega komiteja KPS za Gorenjsko, skupaj 18 ljudi, napadla orožniško postojanko v Spodnjih Gorjah. Potem ko je iz postojanke odšlo vojaštvo, ki je pripadalo diviziji »Brandenburg«, je v vasi ostala samo orožniška postaja, ki je štela 17 mož. Med temi je bil tudi bivši jugoslovanski orožnik Winkler, ki se je povezal z domačimi aktivisti in nazadnje privolil, da bo sodeloval pri uničenju svoje orožniške posadke. Ta akcija bi bila zelo pomembna. Mimo Gorij je namreč vodila pot, po kateri so vozili hrano iz okolice Zirovnice in Lese na Pokljuko ter dalje v Bohinj. Orožniki iz Gorij so pogosto postavljali ob tej poti zasede, zlasti pa so prežali pri edinem nezastraženem mostu čez Savo Dolinko pod Zasipom med Jesenicami in Radovljico.

Partizani so s pomočjo Winklerja in dveh borcev v nemških uniformah vdrli v postojanko in jo minirali, nato pa se je začel boj od sobe do sobe. Proti jutru so se partizani morali umakniti. Padlo je 12 orožnikov, štiri opečene in ranjene so naslednjega dne odkopali izpod razvalin, Winkler pa je odšel s partizani. Ti so imeli pet ranjenih, od katerih je eden ostal v postojanki, toda kasneje se je zavedel in prišel za svojimi. Toda kmalu po uničenju orožniške postojanke v Spodnjih Gorjah se je tam nastanilo 150 mož lovskega planinskega nadomestnega bataljona št. 319.²

Dne 11. aprila sta 2. četa 1. bataljona in 2. četa 2. bataljona napadli vlak med Nomenjem in Lozami. S »piatom« sta poškodovali lokomotivo in oklopni vagon, ubiti so bili štirje nemški vojaki, minerei pa so razstrelili kakih 50 metrov proge.

Dne 13. aprila sta se obveščevalcem na Mežakli javila dva pripadnika nemške železniške policije, sovjetska državljana.³

Naslednjega dne pa je 1. četa 2. bataljona spet napadla vlak med Nomenjem in Sotesko. Z minami iz »piata« je uničila lokomotivo in en vagon, drugi vagoni pa so bili poškodovani.

Ceta ni imela izgub, sovražnikove pa niso znane. Takoj zatem je četa demonstrativno napadla Nomenj.

Dne 16. aprila je korpusni štab poklical odred na sektor Podlonk—Prtovč. Odred je šel tja po že znani poti mimo Raven in prek Ribčeve planine ter prispel na nove položaje ponoči med 16. in 17. aprilom.⁴

Med 5. in 16. aprilom je odred mobiliziral štiri novince.⁵

Minerei pa so v tem času zelo povečali svojo dejavnost. Dne 11. aprila so med Jesenicami in Kočno razstrelili 3 m dolg most ter 35 m proge, obenem pa so na čuvajnici pod Kočno zaplenili en telefonski aparat. Dne 13. aprila so izvedli kar štiri akcije. Med Bohinjsko Belo in Bledom so razstrelili žerjav za dviganje iztirjenih lokomotiv in vagonov. Poleg žerjava je eksplozija uničila tudi dva vagona in 30 metrov proge, promet je bil prekinjen 26 ur. Med postojankama Nomenj in Bistrica so nastavili mino vlaku, toda iztirili so samo trije zaščitni vagoni pred lokomotivo. Uničenih je bilo 30 metrov proge, promet pa ustavljen 24 ur. Med postajama Kočna in Blejska Dobrava so razstrelili 5 m visoko in 10 m dolgo betonsko zaščitno steno, da se je kamenje z zemljo vsulo na tire. Promet je bil ustavljen 20 ur. Eden od sodelavcev minercev pa je odnesel 6 kg »plastika« v bunker pri »Park hotelu« sredi Bleda. Po treh urah je mina eksplodirala in bunker popolnoma uničila. Naslednjega dne, 14. aprila, so pri Nomenju spet povzročili, da so iztirili trije vagoni; uničili so 30 m proge. Sovražnik je imel 2 mrtva in 3 ranjene, minerei pa so zaplenili dve puški.⁶

Tudi v tem razdobju je odred nadaljeval s starim načinom bojevanja. Pošiljal je k železnici zasede in minerske skupine ter tako stalno vznemirjal sovražnika.

O P O M B E

¹ »Partizanska straža Kranjska gora« je bila nekakšna oblika komande mesta oziroma zaledne vojaške oblasti. Spadala je pod poveljstvo komande mesta Bled—Bohinj. Nastala je iz skupine osmih borcev nekdanje »transportne čete« Prešernove brigade, ki je za to brigado zbirala mobilizirance in dezerterje iz nemške vojske po Bohinju in v blejski ter jeseniški okolici. To četo je korpusni štab v začetku januarja 1945 dodelil Jeseniško-bohinjskemu odredu, ki se je poleg komande mesta Bled—Bohinj ukvarjal z mobiliziranjem. Odred in komanda mesta sta novince pošiljala na razpored v korpusni štab, medtem ko jih je »transportna četa« pošiljala na ravnost Prešernovi brigadi. Dne 16. marca pa je bila že omenjena skupina osmih partizanov izločena iz odreda in poslana na Karavanke, kjer je v glavnem zbirala novince in jih pošiljala na komando mesta Bled—Bohinj. Največ se je zadrževala v okolici Srednjega vrha. Nekaj dni pred osvoboditvijo je po dogovoru s posameznimi vojaki razorožila posadko v vasi Gozd in del posadke v Kranjski gori, nato pa je sodelovala v bojih z nemško-italijansko kolono 8. in 9. maja med Gozdom in Kranjsko goro. (Podatki: izjava Janka Pristavca-Djura, poročilo partijske organizacije odrednega štaba za 14. januar 1945, arhiv CK ZKS, fascikel 7317).

² Zbornik »Boj pod Triglavom«, poročilo OC odreda OC glavnega štaba, fascikel 76/IV-B.

³ Pavel Datukašvili in Ivan Tatlok (fascikel 235/II-6, zaslišanji obeh prebežnikov).

⁴ Poročila odrednega štaba korpusnemu v fasciklu 295 a/III, knjiga depeš štaba 9. korpusa, fascikel 224/III za 16. april.

⁵ Sešteto po dnevnikih poročilih. Toda v teh poročilih bržkone niso ločili pojmov »na novo vpisan« in »mobiliziran«. Zato je možno, da je bilo mobiliziranih več. Upoštevano je samo število tistih, pri katerih piše, da so bili tega in tega dne mobilizirani.

• Dnevnik minersko-sabotažnih akcij odreda v fasciklu 295 a/V-E-1. Tudi za ta dnevnik velja, da je bil pisan precej površno in da marsikdaj dvakrat poroča o isti akciji oziroma o eni piše, da je bila na različne dni. Zato je možna tudi razlika. Bržkone administratorji niso točno vedeli, ali je bila akcija zvečer ali proti jutru, zato so jo vpisovali z različnimi datumi, kakor se jim je zdelo najbolje.

ZNOVA V OKOLICI ŽELEZNIKOV

Zjutraj 17. aprila je bil 1. bataljon na Prtovču, 2. bataljon z odrednim štabom pa v Podlonku. Vsak bataljon je imel po eno četo v zasedi, 1. bataljon proti Sorici, drugi pa proti Selcam.

Seveda korpusni štab ni brez razloga poklical Jeseniško-bohinjskega odreda v okolico Zeleznikov.

Potem ko so Angleži, Američani in Francozi zlomili nemški odpor na Renu, so skoraj brez bojov prodirali v notranjost Nemčije. Rdeča armada se je konec aprila začela pripravljati na napad na Berlin, 12. aprila je že zasedla Dunaj, še prej pa je očistila Madžarsko. Dne 9. aprila so Angleži in Američani prebili »gotsko linijo« v Italiji in nato skoraj brez odpora prodirali proti Padski nižini. Komandant nemških sii v Italiji generalpolkovnik Wietinghoff je že marca začel iskati stike z Angleži in Američani, prava pogajanja pa so se začela 25. aprila. Dne 29. aprila je privolil v brezpogojno vdajo vseh nemških enot v Italiji, na Tirolskem, Stajerskem in Koroškem, ki so spadale v armadno skupino »Jugozahod«.

V Jugoslaviji pa so divjali boji še z večjo zagrizenostjo kot prej. Rdeča armada je z Madžarske prodrla v Prekmurje v prvih dneh aprila, 4. armada JA je prodirala proti Reki, vmes pa je bil globok žep ozemlja pod sovražnikovim nadzorstvom; njegova konica je bila v Sarajevu. Začela se je ofenziva JA v Sremu in ob jadranski obali. Dne 4. aprila je JA zavzela Gospič, 10. aprila pa Ogulin. S tem je dobila neposreden stik z osvobojenim ozemljem 7. korpusa. Dne 20. aprila pa so čete 4. armade vdrle že na Sušak, reško predmestje. Medtem ko so se nadaljevali boji proti Reki, je glavnina 4. armade prodirala s tremi divizijami prek Prezida proti Ilirski Bistrici, ki jo je zasedla 27. aprila, 28. aprila pa se je začel upor v Trstu.¹

Dne 20. aprila je glavni štab brzojavil štabu 9. korpusa, da je v kratkem pričakovati vdor 4. armade v tržaško okolico. Zato naj bi 9. korpus očistil Trnovski gozd kot izhodiščni položaj za prodor proti Trstu s severne strani. Na Gorenjskem pa naj bi korpusni štab pustil le oba odreda. Korpusni štab je že prej sam od sebe pripravljal napad na postojanke v Trnovskem gozdu, ki jih je sovražnik pustil tam po ofenzivi. Zato je štab že prej poklical s Pivke 31. divizijo.

V tem času so bile v Trnovskem gozdu postojanke v Lokovcu, v Puštalih in na Zavrhu. Napad 30. in 31. divizije na-

nje se je začel 21. aprila ob enih. Sovražnik je bil presenečen, zato so ga napadajoče enote iz postojank pregnale brez večjih težav ter mu prizadejale precejšnje izgube. Toda istega dne se je začel nasprotni napad iz Gorice proti Grgarju, vendar so ga korpusove enote zavrnila.²

Po vsem tem lahko sklepamo, da je imel odred nalogo vezati nase sovražnika v okolici Zeleznikov ter nadzirati znani prehod Sorica—Selca oziroma preprečevati sovražniku, da bi od tam posegel proti Cerknemu in dalje proti Trnovskemu gozdu. Približno iz istih razlogov je tudi Skofjeloški odred

24. aprila zasedel položaje na območju Kladje—Cerkljanski vrh.³

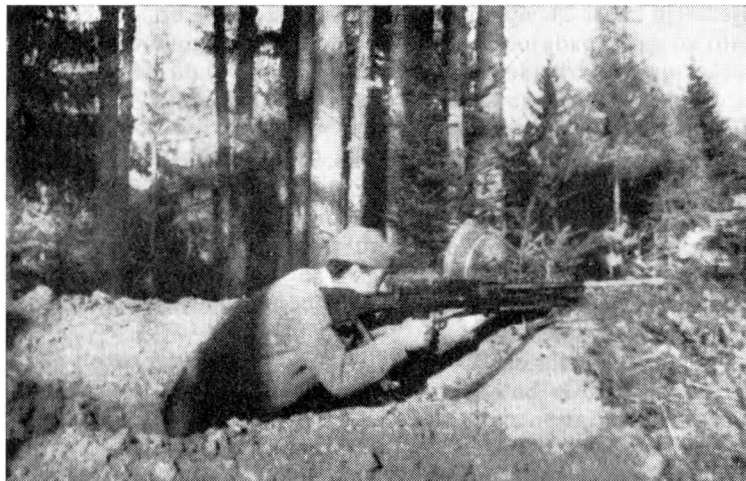
Dne 18. aprila ob 18. uri se je odred premaknil na območje Lajše—Kališe, 1. bataljon in odredni štab sta se nastanila v Kališih, 2. bataljon pa v Lajšah. Ze naslednjega dne je sovražnik napadel 2. bataljon. Iz postojank Besnica, Stražišče in Škofja Loka je prišlo kakih 200 domobrancev. Spopad se je začel ob 13. uri, končal pa ob 18. uri, ko se je začelo mračiti.

Domobranci so 2. bataljon v Lajšah napadli na enak način, kot so delali že leto dni po Dolenjskem in Notranjskem.

S pomočjo domačinov, svojih privržencev, so zvedeli za straže, patrulje in zasede ter se jim izognili, saj so dobro poznali vsa pota in steže. Ko pa so tako neopaženi prišli tik pred vas, so odločno napadli; kmalu jim je uspelo vdreti med hiše. Toda partizani, čeprav presenečeni, so se hitro znašli. Sicer so se iz vasi morali umakniti, toda zasedli so robove in vzpetine okoli nje in začeli obstreljevati napadalce. Ti so se zato morali pred večerom umakniti. Po podatkih obveščevalne službe so imeli 5 mrtvih in 7 ranjenih.

Iz odreda so tega dne padli odredni obveščevalec Martin Cerkovnik,⁴ Frane Gole⁵ iz 1. bataljona, ki ga je četni komandir poslal za zvezo z 2. bataljonom, ter Lojze Petkoš iz 2. bataljona, Tonej Urbane pa je bil ranjen.⁶ Padli sta tudi Vida Šinkovec-Janina ter Cilka Odar-Tatjana, aktivistki kranjskega okrožja, ki sta prejšnjega dne prišli v vas na poti proti Primorski, kamor sta bili premeščeni. Da bi bili bolj varni, sta prespali pri bataljonu, toda zjutraj sta zašli v ogenj in izgubili življenje. Obe so domobranci umorili na krut način in oskrunili nj uni trupli.

Dne 20. aprila pa je 80 domobrancev iz Sele in nekaj iz Besnice, ki so ostali še od prejšnjega dne v Selcih, ter 80 orož-



Mitraljezec na položaju v Martinj vrhu aprila 1945

nikov napadlo odredni štab in 1. bataljon v vasi Kališe. Sovražnik je prodiral v treh kolonah. Eni je po jarku uspelo priti skoraj tik do vasi, ne da bi jo kdo opazil. Zato so Nemci in domobranci takoj naleteli na odredni štab in začeli nanj streljati iz vsega orožja. Borci v vasi so bili pravkar v vrsti, da bi dobili kosilo, zato jih je bilo štabu lažje zbrati. Komandant je nemudoma poslal dve mitralješki trojki okoli hriba, da bi napadli sovražnika. Ko je Lebanov konjevodec skušal rešiti konja, je padel.⁷ Domobranci so zaplenili tudi Lebanovo osebno opremo in jo kasneje razstavili v Skofji Loki, češ: ubili smo komandanta. Radiotelegrafisti pa so se umaknili in prepuščili oddajnik usodi, vendar domobranci niso prišli do njega, ker jih je presenetil partizanski protinapad. Tedaj je en mitraljezec izza kozolca pokosil celo gručo domobrancev.

Po dveinpolurnem boju, ko je na domobrance in Nemce udarila od zadaj tudi patrulja izza hriba, se je moral sovražnik umakniti. Odred je imel enega mrtvega ter tri ranjene in sicer: Viljema Rinaldija, Drago Ulčar-Sonjo ter Lojzeta Sirnica. Po podatkih obveščevalne službe je imel sovražnik 20 mrtvih in 11 ranjenih. Domobranci so imeli takšne izgube predvsem

zato, ker so bili pijani in so večkrat jurišali čez travnike ne glede na žrtve. Njihovi mrličji so imeli na ustih sledove črnega vina.

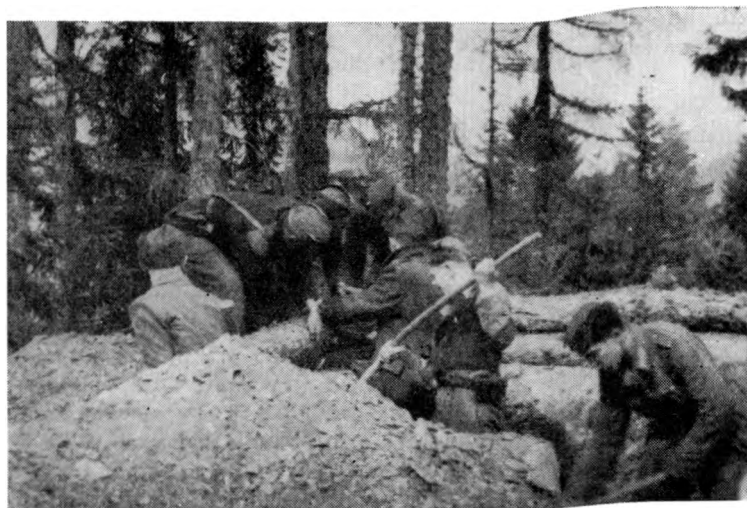
Tudi napad na Kališe spada med značilne domobranske napade na prebivališča enot naše vojske. S takimi napadi so domobranska poveljstva skušala zadati naši vojski zlasti hude človeške izgube predvsem na tistih območjih, ki so se jim zdela važna za nadaljnje širjenje domobranstva. S temi napadi so si domobrancji bržkone hoteli zagotoviti nadzorstvo nad okolico Zeleznikov kot važno prehodno točko z Gorenjske na Primorsko in važno zvezo med Selci ter Sorico.

Zvečer 20. aprila se je ves odred premaknil v vas Podlonk. Naslednjega dne je bila tam daljša konferenca bataljonskih in odrednega štaba. Prisotnih je bilo 169 borcev, odsotnih pa 147. Med temi jih je bilo kar 107 na službeni poti, 11 na tečajih, 16 v bolnišnici ali na bolezenskem dopustu, 13 pa je bilo pogrešanih. Med tište, ki so bili na službenem potovanju, so šteli tudi obveščevalce, kurir je in miner je, ki so ostali v Bohinju.

Dne 23. aprila se je zaseda 2. bataljona neopazno približala sovražnikovi postoj anki Selca, iz neposredne bližine izstrelila več rafalov na skupino sovražnikovih vojakov in tri ubila. Ena četa 1. in ena četa 2. bataljona pa sta skupaj s komando gorenjskega vojnega področja izvedli prehranjevalno akcijo v vasi Topole. Pripeljali sta 650 kg živil in 6 govedi.

Dne 24. aprila popoldne se je odred premaknil prek Zeleznikov, kjer je mimogrede priredil uspel miting, v Martinj vrh.⁸ Od 24. do 27. aprila so trajali hudi boji v okolici Trnovega nad Gorico, 26. aprila sta Bazoviška in Gregorčičeva brigada z bataljonom Gradnikove osvobodili Otlico in Predmejo. Zato lahko sklepamo, da je bila naloga obeh odredov, Škofjeloškega in Jeseniško-bohinjskega, braniti Cerkno in s tem zaledje napadajočih enot. Dne 27. aprila je imel 1. bataljon zasedo v Rovtu pod Mladim vrhom, da bi varoval bok odreda pred sovražnikovimi izpadi iz Škofje Loke. Prišlo je do spopada s kolono kakih 100 domobrancev. Sovražnik je imel po podatkih obveščevalne službe 3 mrtve in 4 ranjene.⁹ V 1. bataljonu pa je bil ranjen Jože Torkar.

V naslednjih dneh se je odred iz Martinj vrha premaknil v Zelezničke. Korpusni štab je imel s pripravami na vdor v Trst obilo dela. Dne 27. aprila je namreč vrhovni komandant



Kopanje utrd b v Martinj vrhu konec aprila 1945

JA maršal Tito poslal štabu 4. armade brzojavko, v kateri je med drugim ukazal, naj 30. in 31. divizija nemudoma začneta z uvodnimi boji za Trst. Naslednjega dne je prejel korpusni štab od glavnega štaba podrobnejše ukaze za pohod proti Trstu. Zato je 28. aprila zvečer odšla prek Vipavske doline kot prva 30. divizija in 29. aprila zjutraj prispela na Kras. Naslednjo noč ji je sledila 31. divizija s Škofjeloškim odredom, ki je prodiral naravnost proti Gorici. Z jugovzhoda pa sta proti Trstu prodirali 20. in 43. divizija. Medtem je 9. divizija iz Istre prodrla že do Rižane pri Kopru. Dne 30. aprila je korpusni štab poslal 30. divizijo proti Trstu, Vojkovo brigado iz 31. divizije proti Nabrežini, Prešernovo in Skofjeloški odred proti Gorici, Gradnikovo pa proti Tržiču (Monfalcone).

Bataljoni slovenskih in italijanskih delavcev pod poveljstvom komande mesta Trst so medtem osvobodili že skoraj celotno mesto Trst; sovražnik se je držal samo še v večjih utrjenih stavbah. 1. maja pa so enote JA že povsod po Trstu sodelovale z bataljoni komande mesta. Hujše boje pa je imela okoli Opčin Bazoviška brigada. Istega dne ob 13.30 je Gradnikova brigada kot prva prišla v stik s predhodnico 2. novozelandske divi-

zije v okolici Tržiča. Boji v Trstu so se nadaljevali še 2. maja, 3. maja pa so se vdali zadnji ostanki sovražnikovih čet.

Enote operativnega štaba za zahodno Primorsko so 22. aprila začele čistiti Slovensko Benečijo. Po trdovratnih bojih so se sovražnikove čete umaknile proti Vidmu in Cedadu. 30. aprila je komanda mesta Kobarid s četo iz Beneškega bataljona osvobodila Kobarid. Toda, tedaj je začela prodirati po Soški dolini večja nemška kolona, da bi se prek Predela prebila v Trbiž in nato na Koroško. Zaradi podrtih mostov so morali Nemci, ki jih je bilo več tisoč, pustiti vsa vozila, toda prebili so se le. Naslednje dni so vdrli v Soško dolino tudi Angleži. Sovražnik je namreč nameraval braniti črto Inninchen—Plöcken—Trbiž—Bovec—Tolmin—Idrij a—Postojna—Cerknica—Kočevje—Novo mesto—Brežice.

Po teh načrtih lahko sklepamo, da se sovražnik ni umaknil iz Podbrda, Petrovega brda in Sorice vse do 5. maja, ker je te postojanke nameraval obdržati kot del prej omenjene bojne črte.¹⁰

Tudi Jeseniško-bohinjski odred naj bi skupaj z drugimi enotami 9. korpusa odšel proti Trstu in Gorici. Štab je že opravil politične priprave. Toda namesto povelja za odhod proti jugu je štab prejel ukaz, naj odred čaka na nove ukaze tam, kjer je. Dne 4. maja pa je štab prejel ukaz, naj nemudoma pošlje v Novake močnejšo patruljo, sestavljeno iz izbranih borcev, ki naj ji poveljuje eden od četnih komandirjev. Za to nalogo je štab izbral Mirka Košnika kot najboljšega komandirja. Ko se je Košnik vrnil, je prinesel s seboj podroben pismeni ukaz, naj odred nemudoma odide prek Bohinj a in Zgornjesavske doline v okolico Beljaka. Očitno je korpusni štab menil, da ima v tržaški in goriški okolici že zadosti čet, posebno še, ker je prišel tudi del 4. armade. Podobno kot v Trstu in Gorici je bilo treba prehiteti Angleže tudi na Koroškem. Zato je bil tja takoj po osvoboditvi Begunj poslan ves Kokrški odred, prek Dravograda pa je na Koroško prodirala 14. divizija. Dne 3. maja je bil na Bazovici ustanovljen motorizirani odred 4. armade. Sestavljali so ga štirje bataljoni 11. brigade 26. divizije, 3. motorizirani topniški divizion topniške brigade 4. armade, baterija protitankovskih topov iste brigade ter četa tankov 3. bataljona 1. tankovske brigade. Ta odred naj bi se po dolini Soče prebil prek prelaza Predel v Trbiž, od tam v okolico Be-

ljaka in nato v Celovec ter tako sklenil obroč okoli sovražnikovih čet v zahodni Sloveniji.¹¹

Tudi v tem času je Jeseniško-bohinjski odred še vedno mobilizirah. Od 17. aprila do 5. maja je prišlo tudi več dezertarjev iz nemške vojske.¹²

Ostrorelska akcija je bila samo ena. 23. aprila sta ostrorelca ubila v vasi Sorica dva sovražnikova vojaka.

Ko je bil odred v okolici Zeleznikov, so minerei ostali v Bohinju in izvedli več akcij. Tedaj je bil most na Bitnjah še vedno neuporaben, ker ga sovražnik ni več mogel popraviti. Bohinjska železnica zanj tudi ni bila več važna, saj so čete po njej lahko še vedno prevažali tako, da so prestopale, večjih količin vojnih potrebščin pa nikjer več niso potrebovali. Zato so odredovi minerei od 17. do 28. aprila izvedli sami pet minersko-sabotažnih akcij na železnici Jesenice—Bohinj.

Dne 17. aprila so razstrelili 15 metrov proge med Nomenjem in Bistrico. Iztirila je lokomotiva z dvema vagonoma. Promet je bil ustavljen 42 ur. Dne 21. aprila so izvedli podobno akcijo na istem odseku železnice; spet je iztirila lokomotiva z dvema vagonoma, promet pa je bil ustavljen 48 ur. Dne 22. aprila so razstrelili 35 metrov proge med železniškima postajama Podhom in Bled, iztirila je lokomotiva z dvema vagonoma, promet pa je stajal 40 ur. Dne 23. aprila pa so razstrelili 30 metrov proge med Bledom in Bohinjsko Belo. Minerei so položili mino, da bi z njo iztirili vlak, toda opazila jo je nemška patrulja in jo nehote sprožila. Ubiti so bili štirje sovražniki, med njimi en podoficir, dva pa sta bila ranjena. Promet je stajal 16 ur. Dne 28. aprila so razstrelili železnico blizu železniške postaje Podhom. Promet je bil prekinjen 25 ur.¹³

Po podatkih o prekinjenem prometu lahko izračunamo, da je bila železnica Bistrica—Jesenice skoraj stalno neprevozna. Ražen tega je mogoče sklepati, da okupatorji niso več mogli tako hitro popravljati progo kot prejšnje čase.

Ze v začetku aprila so začele zlasti ponoči voziti po cestah iz Ljubljane proti Jesenicam dolge kolone kamionov. To so bili predvsem transporti, ki jih zaradi gneče na Ljubelju niso mogli usmeriti tja, ampak so z Jesenic nadaljevali pot proti prelazu Koren ali proti Trbižu. Umikali so se predvsem zadnji deli raznih enot, okupatorski administrativni aparat in bolnišnice. Tako je bilo na Bledu večkrat po več sto ranjencev; govorilo se je celo, da bo Bled proglašen za odprto mesto ter

da se bodo zato iz njega izselili vsi vojaki najmanj 5 km daleč. Prav tako so se umikali prek Gorenjske tudi razni okupatorjevi sodelavci, ki so s seboj vozili svoje premoženje, pa tudi družine nemških uradnikov in drugih, ki so prišli na Gorenjsko po aprilu 1941. Prav tako je sovražnik spravi jal v Nemčijo, kar je mogel, predvsem stvari večje vrednosti. Del teh prevozov je potekal po železnici, toda hudo je primanjkovalo lokomotiv in vagonov. Železnico in cesto so pogosto napadala jugoslovanska letala.

Razsulo, ki je zavladelo vsepovsod, je vplivalo tudi na borbenost sovražnikovih vojakov. Iz bataljona deželnih strelcev št. 927 so poslali pet udarnih vodov na fronto. Tako se je številčno stanje bataljona precej zmanjšalo. Zato je sovražnik opustil izpade in patroljiranje, začel pa je postavljati protipehotne mine na skritih dohodih k železnici. Miniral je tudi bohinjski in karavanški železniški predor ter mostove, da bi jih ob umiku razstrelil. Bistriška posadka pa je začela kopati strelske järke. Posebno so se Nemci utrjevali na Korenskem sedlu in pri vhodu v karavanški predor na Hrušici. Na Korenskem sedlu so gradili protitankovske ovire ter več velikih zaklonišč za 100 mož posadke, eno pa celo za 1000 mož. Prav tako so postavljali tudi minska polja. Za utrjevalna dela so mobilizirali vse delavce jeseniške železarne, ki je — ražen obrata za proizvodnjo bodeče žice — prenehala obratovati.

Nekoliko bolj aktivni sta bili posadki domobrancev iz Jarš pri Bledu in 3. šolske in nadomestne izvidniške planinske motorizirane baterije 112. polka z Bohinjske Bele. Domobranci so še 24. aprila pri Ribnem popravili most čez Savo Bohinjko, ki so ga porušili Nemci, da bi lahko čezenj hodili v patrolje in zasede na Jelovico. Tja so zdaj, ko tam ni bilo večjih enot, zahajali skoraj vsak dan. Nemci z Bohinjske Bele pa so podnevi 25. aprila pridrli v Slamnike, ponoči pa je kakih 130 vojakov obkolilo Kupljenik in ga preiskalo. Predvsem so jemali domačinom živila.¹⁴

O P O M B E

¹ Stanko Petelin: Osvoboditev Slovenskega primorja, strani 171 do 177.

² Stanko Petelin: Osvoboditev Slovenskega primorja, strani 177 do 182.

³ Stanko Petelin: Osvoboditev Slovenskega primorja, stran 180.

⁴ Martin Cerkovnik, rojen 10. septembra 1914 v Stari Fužini, kmet, v NOV od 5. februarja 1944. (Podatki: seznam borcev 2. bataljona.) Izjavi Mirka Košnika in Martina Kavčiča.

⁵ Izjava Mirka Košnika. Frane Gole, rojen 25. septembra 1927 v Rečici pri Bledu, kolarski vajenec, v NOV od 18. marca 1945. (Podatki: poročilo štaba 1. bataljona za 23. marec 1945 v fasciklu 295 a/III-6).

⁶ Izjavi Mirka Košnika in Drage Ulčar-Sonje.

⁷ Izjava Ivana Lebana. Ta konjar je bil Janez Tavčar, rojen 15. avgusta 1896. v Sv. Lenartu, po pokliču delavec, stanoval pa je na Nemškem rovtu. V NOV je vstopil 23. februarja 1945. (Podatki: poročilo štaba 1. bataljona za 23. februar v fasciklu 295 a/III-6).

Tavčar je padel, ko je kljub opozorilu šel reševati konja, da ga ne bi zaplenili domobrancji. Strelci so ubili tudi konja.

⁸ Izjava Silva Kolerja. Poročila odreda od 23. aprila do 4. maja se niso ohranila. Podatek o datumu pohoda iz Podlonka v Martinj vrh prek Zeleznikov je naveden na podlagi izjave Silva Kolerja in knjige depeš 9. korpusa v fasciklu 224/III. Medtem ko za 24. april še piše, da je bil odred v Podlonku, za 25. april že poročajo, da je odred v Martinj vrhu.

⁹ Depeša štaba odreda štabu korpusa v fasciklu 24/III, poročilo OC odreda obveščevalnemu oddelku glavnega štaba 30. aprila, v fasciklu 76/IV-B.

¹⁰ Stanko Petelin: Osvoboditev Slovenskega primorja, strani 196 do 122.

¹¹ Izjave Silva Kolerja, Ivana Lebana in drugih. Stanko Petelin: Osvoboditev Slovenskega primorja, Karei Levičnik: Artileristi prekomorci, zbornik Prekomorci, Oslobojilački pohod na Trst Četvrte jugoslavske armije, Beograd, 1952.

¹² Zaradi pomanjkanja arhivskega gradiva so ohranjeni podatki samo za tri novince, ki so se v tem času vključili v odred. Da je odred tedaj tudi še mobiliziral, lahko sklepamo iz številčnega stanja. Med dezertirji iz nemške vojske sta znana dva, za katera so se ohranila zaslišanja. Prvi je bil Danilo Topolovec, rojen 5. julija 1924 v Prevaljah. V nemško vojsko so ga vzeli 15. decembra 1942. Po pokliču je bil student, imel je tudi srčno napako, zato je bil tolmač. Drugi je bil Georg Handler, ki je dezertiral 27. aprila iz 4. čete 927. bataljona deželnih strelcev z Nomenja. Rojen je bil 13. aprila 1901 v Spittalu pri Semmeringu, po pokliču je bil kmet, v vojski od 1. junija 1944. Pobegnil je s straže in sam prišel na Koprivnik, kjer je našel partizane. Handler je dal obilo po-

datkov o stanju v Bistrici in na Nomenju (zaslišanje je v fasciklu 76/IV-B).

¹³ Seznam minersko-sabotažnih akcij odreda v fasciklu 295 a/V-E-1, poročilo OC odreda obveščevalnemu oddelku glavnega štaba 30. aprila, fascikel 76/IV-B.

¹⁴ Poročilo OC odreda obveščevalnemu oddelku glavnega štaba 3., 10., 14., 21., 22., 24., 25. in 30. aprila v fasciklu 76/IV-B. V enem teh poročil tudi piše, da je bilo na Bledu celo 4000 ranjencev.

OCENA RAZDOBJA

Med 7. februarjem in 5. majem 1945 je dosegel odred več pomembnih uspehov, za katere je imelo novo vodstvo brez dvoma velike zasluge. Pokazalo se je, da se da z istimi borci, če imajo sposobne in borbene poveljnike, marsikaj doseči.

Takoj v začetku se je odred nastanil v Stari Fužini in se tam začel utrjevati, kar je močno vplivalo na pogum borcev in na zaupanje domačinov v odred. Kmalu nato je odred zadal hude izgube nemški patrulji pri Brodu. Po tem porazu si Nemci niso več upali hoditi v patrulje.

Ko sovražnika ni bilo več iz postojank, ga je začel odred iskati ob železnici. Stalne zasede in spopadi na črti Nomenj—Bitnje so držali sovražnika v stalni napetosti, v bojih je imel tudi nekaj izgub. Ražen tega je odred večkrat tudi napadel vlak, ob dnevu Rdeče armade pa je naredil veliko sabotažno akcijo, kakršnih pred tem v Bohinju še ni bilo.

V naslednjem razdobju, ko je divjala ofenziva v Selški in Poljanski dolini ter na Primorskem, jo je odred pričakoval tudi na svojem območju in se pripravljaj na obrambo. Toda očitno je bil sovražnikov glavni cilj uničiti glavnino 9. korpusa, šele nato pa napasti odred. Do tega napada je res prišlo, toda Nemci tedaj niso imeli več zadosti vojakov in so zato napadli odred 4. aprila z manjšimi silami, ki jih je odred z uporno obrambo in z manevrom napodil v beg.

Ko je bil odred na območju Zeleznikov, je zdržal dva huda napada domobrancev in Nemcev in se spet izkazal z vztrajno obrambo. S tem se je tudi obvaroval pred večjimi žrtvami in zadržal svoje položaje.

Ves čas med 7. februarjem in 5. majem pa odred ni več deloval v manjših skupinah, ampak je nastopal bolj ali manj s četami in bataljoni. Dejansko to ni bila več partizanska taktika, ampak bolj taktika brigade. Vodstvo odreda je namreč prišlo iz brigad, zato mu je bil tak način bojevanja bolj znan, pokazalo pa se je tudi, da je bil bolj uspešen. Večja koncentracija odreda je omogočala tudi boljše pogoje za politično deio in vojaško urjenje. Po drugi strani pa je tak način delovanja imel tudi to slabo stran, da odreda ni bilo na vsem območju, ampak samo v zahodnem delu Bohinja. Dolina od Jesenic proti državni meji je ostala zunaj delovanja odreda; tam je bila samo ena minerska akcija.

OD OSVOBODITVE BISTRICE DO UKINITVE ODREDA (Od 5. do 22. maja 1945)

OSVOBODITEV BISTRICE IN BLEDA

Takoj ko je prejel ukaz za pohod, je odred odšel na pot. Drugi bataljon in 2. četa 1. bataljona sta odšla iz Zeleznikov proti Sorici. Tam je že dopoldne zaseda, ki je čakala na nemško patroljo, ki je hodila proti Danjam, streljala v vas. Sovražnik na streljanje ni odgovoril, takoj pa je zapustil postojanko in se umaknil v Podbrdo.

Ko je prišel 2. bataljon z 2. četo 1. bataljona pred Sorico, tam ni bilo nikogar več. V vasi je ujel le še dva domobranca ter zaplenil nekaj pušk, en mitraljez ter precej streliva, zlasti tromblonskih bomb. Nekaj orožja, ki ga niso mogli odnesti s seboj, pa so Nemci in domobranci uničili. Bataljon je v vasi mobiliziral 35 moških. Zadržal jih je 15, ki so bili sposobni za operativne enote, druge pa je poslal na komando gorenjskega vojnega področja. Tja je poslal tudi večino plena.

5. maja zjutraj je skupina, ki je zavzela Sorico, odšla prek Strmn v Bohinj. Okoli 11. ure je bila že v okolici Bistrice in jo začela napadati iz smeri Nemški rovt—Ravne—vojaško pokopališče. Nemci so malo odgovarjali, pač pa so letele svinčenke, ki so se odbijale od tračnic, nazaj proti položajem odreda in enega borca ranile.

Prva četa 1. bataljona in odredni štab pa sta odšla 4. maja zvečer iz Zeleznikov prek Ratitovca in Ribčeve planine ter mimo Bistrice v Staro Fužino, kamor sta prispela 5. maja okoli 11. ure. Tam je skupina nekaj ur počivala.

Medtem se je tudi nemška posadka v Bistrici očitno pripravljala na odhod. Bržkone je čakala samo še na posadke iz Sorice, Petrovega brda in Podbrda, ki naj bi prišle skozi železniški predor. Nemci so ga že prej minirali, prav tako tudi nekaj stavb v Bistrici. Grozili pa so tudi, da bodo pobili nekaj ljudi. Zato je prišla v štab odreda skupina Bistričanov, ki so predlagali, naj bi se odred z Nemci pogodil za vdajo, predvsem pa, da ne bi streljali talcev in razstreljevali hiš. S posredovanjem domačinov so se pogajanja res začela. V Bistrico sta odšla oficir Ozne Rudi Lampret, ki je zastopal komandanta, ter odredni politični komisar Milan Loštrk-Novljan. Pogajanja so bila na zahodni strani vasi, prevajala je neka natakara. Za Nemce je pogajanja vodil nemški kapetan,¹ ki je najprej vprašal, kaj bi radi. Lampret mu je povedal svoje pogoje, predvsem pa, naj ne streljajo talcev, ne razstreljujejo hiš in zlasti ne razstrelijo predora. Vojaki naj bi se vdali, imeli bi jih za vojne ujetnike. Nemški kapetan pa je zahteval prost umik proti Bledu. Ker obe strani ništa popustili, je kapetan predlagal, naj pogajanja prekinejo, dokler ne bo vprašal svojega nadrejenega štaba. Nadaljevala naj bi se zjutraj ob 6. uri. Tedaj sta se obe strani razšli. Bila je že tema, Lampret pa je kljub temu videi po vrtovih močne nemške zasede s številnimi mitraljezi.

Medtem je prišel iz Stare Fužine še preostali del odreda in zaprl smer iz Bistrice proti Nomenju. Toda ponoči je prišla iz korpusnega štaba radijska brzojavka, ki je zahtevala, naj odred nemudoma nadaljuje pohod na Koroško. Zato se je odred proti jutru začel zbirati v Stari Fužini. Medtem so Nemci razstrelili železniški predor in se 6. maja okoli 4. ure zjutraj po železnici začeli umikati proti Nomenju. Čez Savo so šli prek bitenjskega mostu, nato pa so nadaljevali pot po savski strugi. Spotoma so pobirali s seboj vse posadke v bunker jih. Brez težav so prišli na Bled.

Zjutraj so domačini prišli povedat, da je Bistrica prazna. Odred je slovesno vkorakal vanjo in zaplenil 13 težkih mitraljezov znamke »schwarzlose«, 8 lahkih in 3 težke minomete, več mitraljezov, 12 mul, nekaj jahalnih konj ter večjo količino streliva za puške in mitraljeze, min in tromblonskih bomb. Mobilizirali so tudi 80 moških in jih 34 zadržali, druge pa poslali na komando mesta Bled. Odred je tudi priredil velik miting, ki so se ga udeležili skoraj vsi prebivalci.²



Odred na pohodu iz Stare Fužine v Bistrico zjutraj
6. maja 1945

Tako je bila 6. maja osvobojena vsa bohinjska dolina. Toda odred je zaradi tega izgubil spet en dan, saj bi bil sicer lahko tega dne že v okolici Moj strane. V ukazu, ki ga je poslal korpusni štab, je bilo naročeno, naj se izogiba bojem in večjim postoj ankam. Toda na Bistrico so bili borci kot domačini preveč navezani, da bi mogli mimo nje. Zaradi tega je korpusni štab poslal odrednemu štabu več ostrih očitkov.



Mobilizacija v Bistrici 6. maja 1945. Zbirališče novincev pred hotelom Triglav

Da bi celovito prikazali potek osvoboditve celotnega območja, moramo opisati tudi dogodke okoli Bleda, Kranja, Radovljice in Jesenic. Na Bled so prišle 6. maja vse posadke iz Baške grape, Bohinja in Bohinjske Bele. Nalogo osvoboditi Bled in okolico je dobila komanda mesta Bled, zato se je že 5. maja iz Podjelj premaknila na Hotunjski vrh. Del borcev s komandantom Ivanom Fabjanom pa je prodiral proti Bledu po dolini Save. Pri Soteski so 6. maja dohiteli umikajoče se Nemce in se z njimi spopadli ter zajeli kakih 10 ujetnikov, medtem ko so se drugi razbežali po gozdovih. Na Bohinjski Beli so Fabjanovi borci zaplenili nekaj topov, že naloženih na vagone. Posadka pa se je brez boja umaknila iz vasi in vojašnice. S kakimi desetimi minometi, pri katerih so bili Avstrijci, bivši nemški vojaki, ki se niso umikali z glavnino, je ta skupina nato odšla na Kupljenik ter od tam obstrelj evala nemške položaje okoli Mlinega in pri dvorskih garažah. Ponoči med 6. in 7. majem pa je vsa skupina prek Trate in Poljšice odšla v Zgornje Gorje. Pobočnica je skozi železniški predor prišla celo na železniško postajo Bled.

V Gorjah in okolici se je nato začela splošna vstaja. Od vsepovsod so prihajali na komando mesta novinci. Kmalu jih

je bilo več sto, oboroževali so jih sproti z zaplenjenim orožjem. Več sto Jeseničanov je prišlo na Poljane, da bi se vključili v JA. Začeli so prihajati tudi prvi ubežniki iz raznih taborišč.

Blizu dva tisoč nemških vojakov, ki so se znašli na Bledu, se je nameravalo prebiti na Koroško prek Poljan in Jesenic oziroma po dolini Radovne proti Moj strani in nato čez Podkoren. Ze 4. maja se je po tej cesti z avtomobili umikala skupina nacističnih funkcionarjev, pa so jih zajeli.

Te dni se je zbralo med Ljubljano in Jesenicami več tisoč nemških in kvislinških vojakov ter več tisoč civilnih beguncev, ki so se umikali pred JA. Po osvoboditvi Begunj, 4. maja, je del Kokrškega odreda, ki ni odšel na Koroško, okrepljen s prostovoljci iz vasi med Zirovnico in Begunj ami ter iz okolice Radovljice, začel pritiskati proti Lescam in Bledu. Vneli so se boji okoli cestnega mostu med Lescami in Bledom. Takrat je zgorela tudi farma srebrnih lisic.

Da bi obdržali Bled in se po možnosti prebili proti Jesenicam ali Mojstrani, so Nemci, med katerimi je bilo tudi precej vlasovcev, organizirali obrambno črto proti komandi mesta Bled. Ta črta je potekala po železnici Jesenice—Trst med Vintgarjem in železniško postajo Bled. Partizani so napadali z Radolce in Gabrca. Boji so divjali tudi na Blatih in v okolici Zasipa. Partizani so streljali proti Nemcem z minometi, Nemci pa z brzostrelnimi topovi. Domačini so se poskrili po kletah ali pa so začasno zapustili vasi. V Gorjah pa je neprestano igrala jeseniška godba. Okrožni komite in odbor OF sta že 4. maja prišla skrivaj na Jesenice, toda morala sta se umakniti, ker so skozi mesto prihajale vedno nove skupine četnikov in domobrancev.

Boji na črti Vintgar—Bled so trajali ves dan 7. in 8. maja. Komanda mesta je izgubila enega borca, ki se je tik pred tem vrnil iz nemških taborišč. Ponoči med 8. in 9. majem pa se je vsa nemška skupina, ki je bila na Bledu, umaknila proti Lescam, da bi nadaljevala pot prek Zirovnice proti Jesenicam. Partizani so 9. maja zjutraj odkorakali na Bled.³

OPOMBE

¹ Po poročilu OC odreda glavnemu štabu 21. aprila (fascikel 76/IV-B) je bil v Bistrici komandir 4. čete 927. bataljona deželnih strelcev kapetan Wast. Rudi Lampret se ga spominja kot človeka majhne postave. Po izjavi dezerterja Georga Handlerja 27. aprila (zaslišanje v fasciklu 76/IV-B) pa je bil komandir te čete nadporočnik Scheffmann. Malo verjetno, da bi se OC zmotil in registriral v Bistrici oficirja s činom kapetana, če ga tamkaj ne bi bilo. Najbrž je bil kapetan Wast poveljnik kake druge enote v Bistrici in kot najstarejši oficir tudi poveljnik celotne postojanke.

² Poročilo odreda korpusnemu štabu 13. maja, v fasciklu 295 a/III-2, poročilo odreda oblastnemu komiteju KPS za Koroško — tovarišici Vidi Tomšičevi 14. maja, arhiv CK ZKS, fascikel 7323, izjavi Rudija Lampreta in Ivana Lebana.

³ Izjava Aleša Jelenca, zbornik »Boj pod Triglavom«.

V ZGORNJESAVSKI DOLINI

Tiste dni je prodiral proti Zgornjesavski dolini tudi motorizirani odred. Z Bazovice je odpeljal prek Ajdovščine v Idrijo. Toda mostovi v dolini Idrije so bili razstreljeni. Zato se je motorizacija iz Idrije vrnila v Ajdovščino, od tam pa se je odpeljala v Gorico in nato po dolini Soče v Tolmin. Tja sta peš prišla iz Idrije tudi dva bataljona 11. brigade 26. divizije, medtem ko sta dva bataljona spremljala motorizacijo. Iz Tolmina se je motorizirani odred odpeljal prek Kobarida v Bovec, kamor je prispel 7. maja. **Ze** v Kobaridu je naletel na Angleže.¹

Brzjavke in pismeni ukaz štaba 9. korpusa, poslane štabu Jeseniško-bohinjskega odreda, nalog in poti motoriziranega odreda sploh niso omenjale. Zato lahko sklepamo, da je korpusni štab, ki za motorizirani odred ni vedel zaradi organizacijskih pomanjkljivosti ob reorganizaciji oz. postopni ukinitvi korpusa, ob odhodu Jeseniško-bohinjskega odreda iz Zeleznikov v Bohinj ukrepal samostojno. Predvsem je želel doseči, da bi Angleži, če bi prodrli na Koroško, že v Beljaku našli JA. Kasneje pa se je štab bržkone zbal, da ne bi Angleži s prisluškovanjem odkrili odredovih namer.²

Za mnoge borce je bilo slovo od svobodnega Bohinja 7. maja zjutraj težko. Odred je odkorakal iz Bistrice po cesti proti Bitnjam in dalje proti Jereki, nato pa se je mimo Koprivnika in Gorjuš povzpел do Mrzlega studenca. Od tam se je po bližnjicah spustil v dolino Radovne. Pri Zgornji Radovni je zavil po cesti proti Dovjemu in Mojstrani, kjer že ni bilo več nemške posadke, kar je odredni štab zvedel že med potjo. Dan je bil sončen, borci so bili zelo navdušeni, saj je bilo jasno, da vojna ne bo več dolgo trajala. Ves čas so borci peli, igrale so harmonike.

Proti večeru se je en bataljon nastanil na Dovjem, drugi pa v Mojstrani. Na hribu Gračiše zahodno od Mojstrane je bila izvidnica.

Ze zvečer je štab zvedel, da je na Jesenicah več sto nemških vojakov, ki se namerava jo umakniti na Koroško čez Korensko sedlo. Zato je poslal še zvečer močne zasede proti Jesenicam, ne daleč od Mojstrane, na Mlačce. Proti jutru pa sta odšla na položaje oba bataljona, vsak na eno stran ceste, tako da je imela zaseda obliko podkve.



Ivan Leban se prek radijske postaje pogovarja s korpusnim štabom med pohodom proti Zgornjesavski dolini

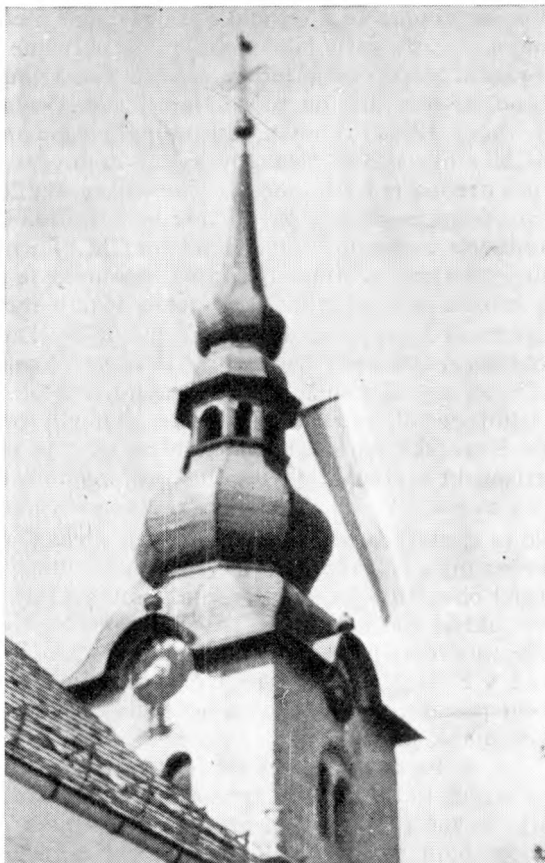
Kmalu je opazovalnica na Gračišah sporočila, da se zasedi bliža kolona avtomobilov. Ko je bila med bataljonoma, sta zasedi začeli silovito streljati. Strelec s protitankovsko puško je s točnimi zadetki takoj uničil nekaj prvih vozil, da kolona ni mogla naprej. Ze v začetku spopada je bilo tudi ubitih nekaj nemških vojakov. Takoj nato je komandant 1. bataljona Anton

Znidar napadel kolono tudi od zadaj, tako da se nihče več ni mogel umakniti. Zato so vojaki poskakali v obcestne jarke in se začeli braniti. Slišalo se je tudi vreščanje žensk. Po boju, ki je trajal eno do dve uri, pa so se Nemci začeli vdajati. Sovražnik je imel 12—14 mrtvih, odred pa enega ranjenega. Zajetih je bilo okrog 100 gestapovcev in esesovcev, pripadnikov raznih uradov iz Ljubljane in z Gorenjske, ter 20 mlajših žensk slovenske narodnosti, ki so bežale z njimi. Odred je zaplenil tudi vse avtomobile, med katerimi je bilo nekaj kamionov, drugi pa osebni avtomobili. Na kamionih je bilo precej hrane in orožja, med njim tudi nekaj težkih minometov.

Po uspešnem boju je odred v takratni občini Dovje-Mojstrana mobiliziral 200 mož. Zadržal pa je samo 75 takih, ki so bili sposobni za vojaško službo v operativnih enotah. Železničarje so takoj poslali nazaj v službo in obnovili promet od Hrušice do Kranjske gore. Druge mobilizirance je odred odstopil partizanski straži, ki je bila že prej na tem območju. Uj etnike pa so poslali prek Radovne na komando mesta Bled.

Popoldne 8. maja se je odred premaknil v vas Gozd, da bi od tam zvečer prek Karavank odšel v Ziljsko dolino. Tedaj pa je štab prejel obvestilo, da se z Jesenic pomika proti Kranjski gori kolona okrog 100 kamionov s približno 1300 sovražnikovimi vojaki in precejšnjim številom protiletalskih topov. Takrat sta bili v Kranjski gori in na Korenskem sedlu še močni sovražnikovi posadki, prav tako pa je sovražnik držal še več manjših postojank proti Trbižu. Zato je še ponoči odšel proti Kranjski gori 1. bataljon, da bi posadko prisilil k vdaji. Tej posadki je poslal tudi ultimatum. Toda posadka je vdajo odklonila, zato jo je začel 1. bataljon proti jutru 9. maja napadati. Po šesturnem boju mu je uspelo vdreti v Kranjsko goro in pregnati posadko proti Podkorenu.

Se zvečer 8. maja pa se je 2. bataljon pri Gozdu spopadel s kolono, ki je prišla z Jesenic. Po večurnem boju je sovražnik s hudim ognjem iz kakih 50 protiletalskih topov prisilil bataljon k umiku. Z odrednim štabom se je umaknil proti Srednjemu vrhu na karavanški strani. Na cesti pa so ostala vsa vozila, ki jih je odred zaplenil 8. maja zjutraj ali našel čez dan po vaseh. Pred umikom so partizani iz motorjev pobrali važnejše dele. Ko so Nemci prišli do vozil, so vse zažgali. Od streljanja z brzostrelnimi topovi se je vnela ena hiša. Kolona je takoj nato nadaljevala pot proti Kranjski gori ter od zadaj



Zastava svobode v Kranjski gori 9. maja 1945

udarila po 1. bataljonu. Toda ta se je takoj obrnil in se začel bojevati. Zasedel je položaje pred Kranjsko goro, iz vasi pa se je umaknil. Z rafali iz težkih mitraljezov mu je uspelo onemogočiti več kamionov, zato je bila cesta neprevozna. 2. bataljon je začel kolono napadati v bok. Iz zaplenjenih težkih minometov so po koloni metali mine. Na nekaterih krajih so tudi podrli smreke na cesto. Zato so se zjutraj prvi začeli vdajati italijanski vojaki, ki jih je bilo v koloni okrog 800 in

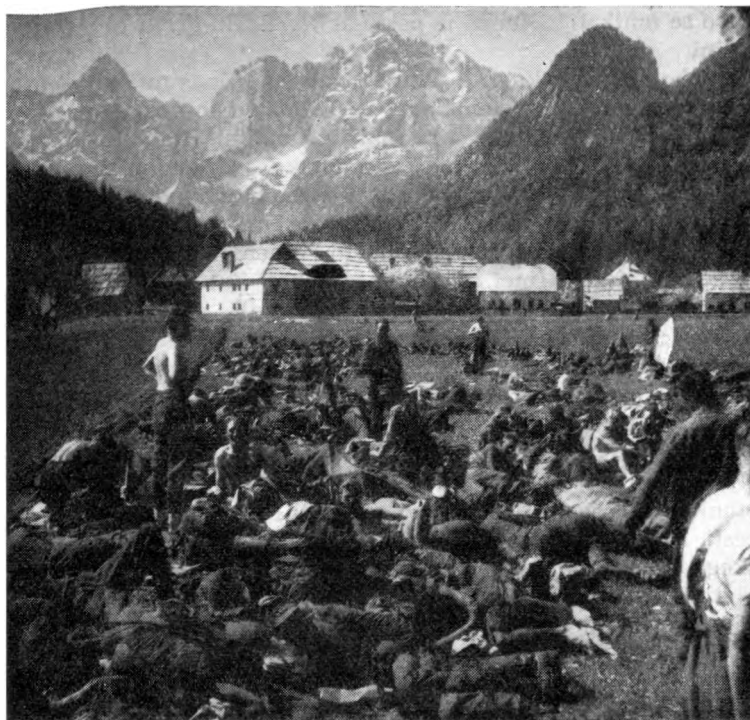
ki so se umikali z Nemci iz postojank v Baški grapi in v Soški dolini.

Okoli poldne, ko so bili boji z ostanki kolone najbolj srditi, so borei s položajev nenadoma zagledali, kako vozijo po cesti z Vršiča v dolino nekakšni tanki in kamioni. Stab je sklepal, da so Nemci dobili pomoč s Primorske. Odredni komandant Leban je zato že ukazal, naj odred preneha napadati in naj se umakne. Tedaj pa se je zaslišalo v Kranjski gori hudo streljanje. Vsem se je zdelo čudno, kaj to pomeni. Malo je bilo verjetno, da bi se Nemci udarili med seboj. Zato je Leban ukaz o umiku preklical, dokler ne bi ugotovili, kaj se dogaja v Kranjski gori. Toda posamezni borci so že vzpostavili stike s tankisti in spremstvom, saj so bili na tankih daleč vidni jugoslovanski znaki, mnogi borci pa so imeli daljnogled. Tako je štab ugotovil, da so to tanki motoriziranega odreda 4. armade, ki je poslal z Vršiča v Kranjsko goro najprej predhodnico. Njeni borci so imeli s seboj tudi nekaj Nemcem zaplenjenih »tankovskih pesti«.³ Iz njih so izstrelili nekaj min v kolono na cesti. Jugoslovanski tanki, te mine in pritisk Jeseniško-bohinjskega odreda na boke kolone so povzročili med Nemci tak preplah, da so se začeli takoj vdajati. Tako je bilo ujetih kakih 650 Nemcev, pripadnikov protiletalske obrambe.⁴

Motorizirani odred, ki se je za predhodnico tudi z glavnino prebil 9. maja v Kranjsko goro, je krenil iz Bovca že 7. maja, ker mu Angleži niso dovolili, da bi šel čez Predel. V tem letnem času je bil prelaz Vršič, ki leži 1611 metrov nad morsko gladino, zaradi visokega snega, plazov in zametov še neprehoden. Ražen tega je sneg na nekaterih krajih razdejal tudi cesto. Zato je odred mobiliziral po vaseh vse za delo sposobne moške in ženske, ki so potem skupaj z borci kidali sneg. Pomagali so tudi tanki. Porušene mostove so popravili kar z lesom, ki so ga posekali ob cesti. Topove so naložili na kamione, ki so v vzvratni vožnji premagali najhujše strmine.⁵

V bojih pri Kranjski gori je imel Jeseniško-bohinjski odred enega mrtvega in dva ranjena, Nemci pa 35 mrtvih.

Srečanje z motoriziranim odredom, v katerem je bilo mnogo Slovencev, je bilo zelo ganljivo; manjkalo ni ne objemanja ne poljubovanja. Odred je v Kranjski gori priredil večjo proslavo. Za 1. bataljonom je tja šel še 2. z odrednim štabom. Takoj so začeli mobilizirati. Odred se je pomnožil za 180 novincev, druge pa je poslal na novo ustanovljeni komandi mesta



Nemški ujetniki 9. maja 1945

Kranjska gora. Motorizirani odred je prevzel zaplenjeno nemško motorizacijo in težko orožje. Jeseniško-bohinjski odred pa si je zadržal zadostno količino lahkega pehotnega orožja za oborožitev novincev. V Kranjski gori je bil nato 10. maja ustanovljen 3. bataljon odreda; komandant je postal Mirko Košnik, politični komisar pa Jože Rožman-Peter.

Dne 10. maja sta se 3. in 4. bataljon 11. brigade 26. divizije iz Kranjske gore prek Trbiža s kamioni odpeljala v Celovec. 1. in 2. bataljon te brigade, tankovska četa, divizion in protitankovska baterija pa so krenili proti Jesenicam, kjer so bile še vedno številne sovražnikove čete, ki se niso hotele vdati, ampak so skušale skozi predor zbežati na Koroško. Ta del motoriziranega odreda je na Jesenicah zajel in razorožil kakih

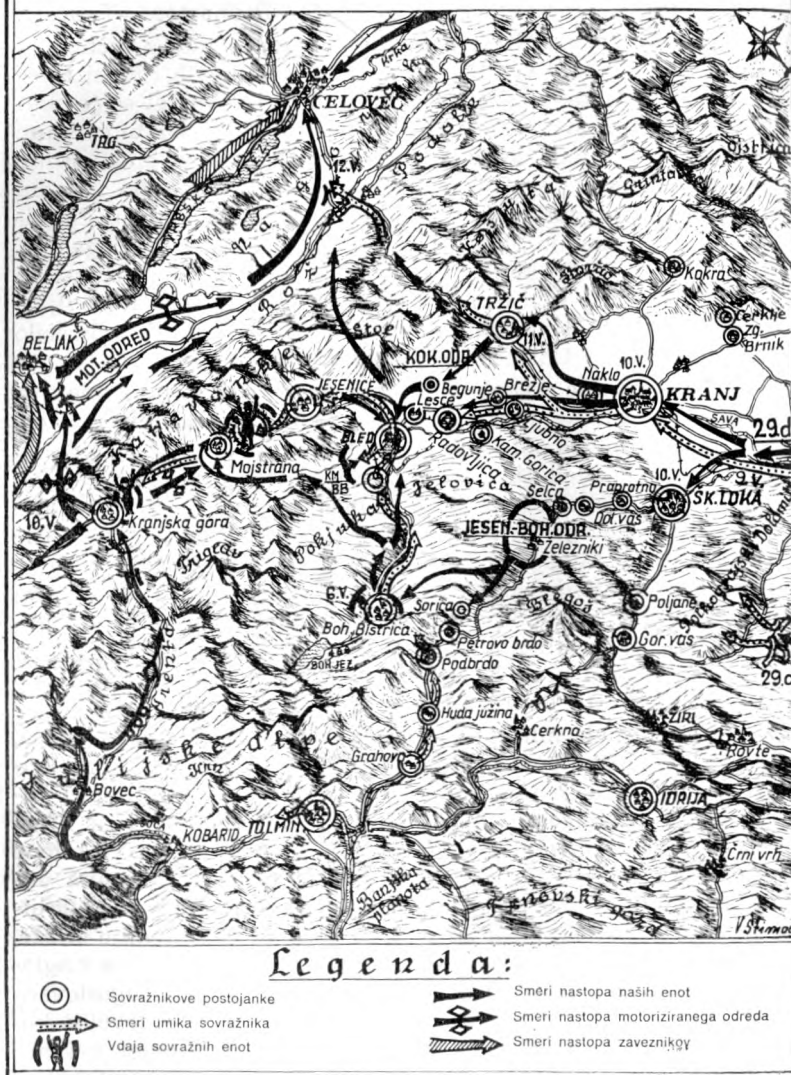
5000 sovražnikov. Z Jesenic je del 11. brigade prodril na Bled. Tako je z zahodne strani obenem s slovenskimi enotami zaprl pot proti Jesenicam in Koroški sovražnikovi skupini, ki je bila obkoljena na prostoru med Radovljico—Podnartom—Tržičem.

Zaradi porušenih železniških mostov je med Otočami in Zirovnico obtičalo več transportov sovražnikovih čet, ki so se umikale z Balkana. Večje število sovražnikovih čet se je skušalo prebiti na Koroško tudi čez prelaz Ljubelj. Da bi glavnini omogočile ta umik, so se posamezne sovražnikove enote srdito upirale. Zato sta se 7. korpus in 29. divizija morala več dni bojevati pred Ljubljano, preden sta jo 9. maja zavzela. 29. divizija je osvobodila Skofjo Loko in Kranj šele naslednjega dne, Tržič pa po hudih bojih 11. maja. Tega dne je ta divizija tudi prisilila k vdaji sovražnikove čete ob železnici med Radovljico in Otočami. Toda večini sovražnikovih čet se je le posrečilo prebiti se prek Ljubelja na Koroško.

Potem ko je postalo očitno, da se sovražnik ne namerava prebijati proti Jesenicam in ko je prodrla na Gorenjsko 29. divizija, ni bilo več potrebno, da bi se del motoriziranega odreda zadrževal na Bledu in na Jesenicah. Naloge drugega dela tega odreda na Koroškem so bile pomembnejše. Po zasedbi slovenskega ozemlja bi moral motorizirani odred skupaj s slovenskimi enotami zapreti pot sovražnikovim četam, ki so se skušale prebiti do Angležev in se jim vdati. Zato so se oba bataljona 11. brigade, tankovska četa, divizion in protitankovska baterija vrnili z Jesenic v Kranjsko goro, od tam pa se je vsa skupina prek Korenskega sedla odpeljala na Koroško ter zasedla črto Podrožčica—Šentjakob v Rožu.⁶

Dotlej tudi nihče ni preklical povelja štaba 9. korpusa, naj se Jeseniško-bohinjski odred kar najhitreje prebije na Koroško. **Ze** tako se je odred veliko preveč zamudil z manj pomembnimi nalogami, zato se je štab čutil krivega in je hitel, da bi izpolnil povelje. **Ze** 9. maja, takoj po vdaji nemške kolone pri Kranjski gori in po dobljeni zvezi z motoriziranim odredom, je sam komandant odreda popeljal eno četo proti Trbižu. Toda pred Trbižem je naletela na angleške prednje straže, ki je niso pustile naprej. Po nekaterih namigovanjih so Angleži sploh nameravali prodirati kar naprej, celo na jugoslovansko ozemlje. Po dolgih pogajanjih so Angleži le dovolili komandantu odreda oditi v varstvu angleških stražarjev v Trbiž, kjer so imeli svoj štab. Tam se je odredni komandant Leban

Sklepni boji Jeseniško-bohinjskega odreda
za osvoboditev Gorenjske in Koroške



spet precej dolgo pogovarjal z angleškim majorjem. Zahteval je, naj dovolijo prehod celotnemu odredu prek Trbiža na Koroško. Toda Angleži tega niso dovolili. Leban je hotel popeljati odred prek Trbiža predvsem zato, ker položaj na Korenskem sedlu še ni bil jasen, saj so se tam še pred kratkim mudile močne nemške sile.

Odredova četa se je vrnila in se nastanila v Beli peči. Kmalu je tja prispel tudi del italijanske divizije »Osoppo«. Ozopovci so začeli trgati slovenske in jugoslovanske zastave s hiš in razobešati italijanske, češ da je to italijansko ozemlje. Zato je odredni štab poslal četi v Beli peči na pomoč še eno četo. Obe sta ozopovce razorožili in jim ukazali, naj gredo nazaj v Trbiž, ter ponovno razobesili slovenske in jugoslovanske zastave. Takoj nato so proti Beli peči začeli prodirati Angleži. Obe četi sta jih ustavili in spet so se začela dolgotrajna pogajanja. Štab odreda je zahteval razgovor z angleškim štabom enake ravni. Toda Angleži so spet zahtevali, naj gredo predstavniki odrednega štaba v Trbiž, seveda brez orožja in pod stražo. Zato niso dosegli sporazuma, le obe odredovi četi sta ostali v Beli peči. Tam je odredni štab ustanovil narodno zaščito za vzdrževanje reda. V bližini so bila namreč velika nemška skladišča, ki so jih domačini začeli prazniti.

Naslednjega dne, 10. maja, pa je obe četi zamenjal del 11. brigade, ki je vseeno dosegla, da so jo spustili prek Trbiža na Koroško.

Zvečer 10. maja sta se odredni štab in 3. bataljon nastanila v vasi Podkoren, 2. bataljon je bil v Ratečah, 1. pa na Korenskem sedlu. Korpusni štab je namreč zahteval, naj odred nemudoma odide na Koroško. Zato se je zjutraj 11. maja ves odred zbral na Korenskem sedlu, da bi se v dopoldanskih urah spustil v Ziljsko dolino.⁸

V bojih 8. in 9. maja je odred pokazal zgledno borbenost, zlasti še 9. maja, ko ni popustil pred sovražnikovo premočjo, ampak je nadaljeval z odporom kljub prodoru sovražnikove kolone skozi zasede. Res je imel odred v ozki dolini dokaj ugodne položaje, toda tudi s teh bi jih lahko sovražniki pregnali, če se odred ne bi tako odločno bojeval. Po drugi strani pa je odred zaradi spopada 9. maja prišel dva dni kasneje na Koroško, kot bi prišel sicer, če bi šel čez Karavanke kje drugje, ne pa prek Korenskega sedla.

OPOMBE

¹ Karei Levičnik: Artileristi prekomorci, ČZP Soča, Nova Gorica, 1968, strani 196 in 197, »Prekomorci«, stran 289, Stanko Petelin: Osvoboditev Slovenskega primorja, strani 239 do 241, »Oslobodilački pohod na Trst Četrte, Jugoslavenske armije«, Beograd, 1952.

² Izjave Ivana Lebana, Jožeta Borštnarja in Rudija Lampreta.

³ »Tankovska pest« — nemško »Panzerfaust« je bila podobna netrzavnim topovom, ki se sedaj rabijo, le da je imela mino vgrajeno v cev, ki jo je strelec po izstrelitvi zavrzel.

⁴ Izjavi Ivana Lebana in Silva Kolerja.

⁵ Karei Levičnik: Artileristi prekomorci, strani 196 in 197.

⁶ Oslobodilački pohod na Trst Četrte Jugoslavenske armije.

⁷ Italijanska divizija »Osoppo« se je imenovala po furlanskem mestecu, ki je postalo slavno v prejšnjem stoletju v bojih proti Avstrijcem za združitev in neodvisnost Italije. Pripadala pa je italijanskemu odporniškemu gibanju in je nastala iz pripadnikov italijanskih meščanskih strank, predvsem krščanskih demokratov. V bojih z Nemci ni bila tako aktivna, kot so bile garibaldinske enote in enote NOV Slovenije, zato so jo tudi Nemci v glavnem pustili pri miru. Njen cilj je bil izmikati se spopadom in čakati prihod Angležev in Američanov. Divizija »Osoppo« se je zadrževala na zahodnem robu Slovenske Benečije, njen cilj je bil tudi dušiti gibanje za samostojnost Furlanov, gibanje Slovencev v Benečiji in Soški dolini za priključitev k Jugoslaviji, pa tudi revolucionarne težnje garibaldincev. Kljub njihovi neaktivnosti pa so Angleži in Američani ozopovce bogato zalagali z orožjem in opremo ter celo s hrano. Iz tega, da so ozopovci takoj za Angleži prišli v Belo peč, torej na staro jugoslovansko-italijansko mejo, je videti njihov cilj. Zaradi političnih nasprotij med ozopovci in garibaldinci je bilo med njimi tudi več oboroženih spopadov.

⁸ Poglavlje je napisano po izjavah Ivana Lebana in Silva Kolerja ter po poročilih odrednega štaba korpusnemu 13. maja (fascikel 295 a/III-2) in oblastnemu komiteju KPS za Koroško 14. maja (arhiv CK ZKS, fascikel 7323).

NA KOROŠKEM

Ceprav je nacistična Nemčija uradno položila orožje 8. maja ob 24. uri, vse njene čete, zlasti tište na jugoslovanskem ozemlju, tega niso bile pripravljene storiti. Predvsem so se skušale umakniti z jugoslovanskega ozemlja in se vdati Angležem ali Američanom. Med vojaki in oficirji teh čet jih je bilo namreč mnogo, ki so zagrešili vojne zločine in so se zato bali, da bi morali žanje odgovarjati pred jugoslovanskimi sodišči. Z nemškimi četami so se umikali tudi hrvaški in slovenski domobranci, ustaši in četniki, nedičevci in ljotičevci ter številni civilisti, ki so kdaj kaj zagrešili proti osvobodilnemu boju svojega ljudstva. Ti okupatorski sodelavci, ki jih ni ščitila nobena določba ženevske konvencije, so se še posebej bali, da bi jih zajela JA, upali pa so, da bodo pri Angležih ali Američanih našli dober sprejem zaradi podobnih stališč o socialističnih družbenih spremembah po vojni. Tako Nemci kot njihovi zavezniki so takrat še vedno upali, da bo prišlo do vojne med Angleži in Američani na eni strani ter SZ na drugi. Zato so mnogi višji oficirji nemške in kvislinške vojske računali celo na zavezništvo z Angleži in Američani.

Angleži so takrat že bili na Koroškem, zato so se nemške in kvislinške enote skušale prebiti prek Karavank k njim. Zaradi prodora motoriziranega odreda 4. armade čez Vršič ter delovanja Jeseniško-bohinjskega odreda v Zgornjesavski dolini pa tudi zaradi številnih možnosti, da naše enote porušijo ceste ter organiziraj o v ozki dolini učinkovito obrambo, je sovražnikovim enotam ostala edina možnost za umik prek Ljubelja. Tarn so imeli že od prej zasedeno cesto, na Koroškem pa ni bilo močnejših enot JA, pa tudi Angleži so bili razmerna blizu, v Celovcu. Onkraj Karavank bi se lahko nemške in njihove zavezniške čete prebijale tudi med Karavankami in Dravo proti zahodu ter se vdale Angležem v beljaški okolici.

Navzočnost jugoslovanskih čet na Koroškem pa je imela tudi politični pomen. Zlasti na ozemlju med Dravo in Karavankami žive Slovenci bolj ali manj strnjeno. Ob znanem koroškem plebiscitu so večinoma glasovali za Jugoslavijo, toda zaradi razmejitve volilnih okolišev je bil celoten rezultat v prid priključitvi k Avstriji. Potem ko se je med II. svetovno vojno prav na ozemlju Koroške južno od Drave zelo razvil osvobodilni boj in ko je nacistična Nemčija vojno izgubila, je sloven-



Bataljonski politični komisar Jože Rožman raportira odrednemu komandantu Ivanu Lebanu v Kranjski gori 9. maja 1945

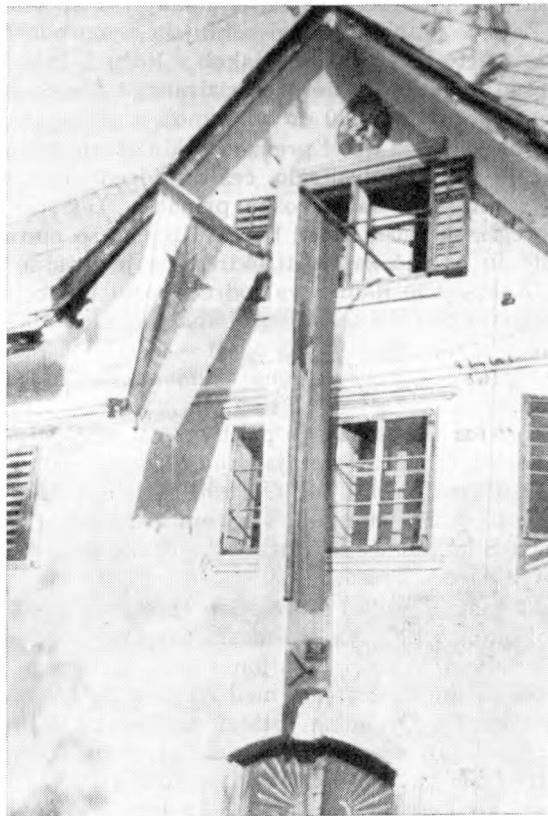
ska javnost na obeh straneh Karavank računala, da bo meja popravljena tako, da bo vsaj večina Slovencev na Koroškem vključena v matično državo.

Zato je tudi Jeseniško-bohinjski odred imel na Koroškem dvojno nalogo: politično delovati med domačim prebivalstvom, mu vlivati zaupanje v zmago in ga narodnostno spodbujati, obenem pa preprečevati sovražniku, da bi se prebijal proti Beljaku.

Se zvečer 10. maja je odšla proti Beljaku predhodnica, ki je naslednjega dne prispela v predmestje Beljaka. Toda tam je naletela na angleške straže, ki so imele tudi tanke. Angleži nikakor niso dovolili predhodnici, da bi šla v mesto.¹ Zato se je predhodnica vrnila na Korensko sedlo in poročala, kar je videla.

Kljub temu je popoldne 11. maja krenil 2. bataljon v dolino. Toda nenadoma so ga obkolili angleški tanki. Komandant odreda Leban, ki je znal francosko, je takoj sede v avto in se

odpeljal v Bejjak, da bi izgladil nesporazum. Sprejel ga je angleški general. Angleži so na vsak način hoteli vedeti, zakaj je odred prišel v Ziljsko dolino in kakšne cilje ima. Zanimalo jih je tudi, koliko borcev ima odred, kako so oboroženi in če imajo motorizacijo in tanke. Leban je generalu pojasnjeval, da imajo ukaz nadrejenega štaba zasesti Koroško in da ga zato kot vojaki morajo izvršiti, Angleži pa so se izgovarjali, da bi odred lahko motil njihove prevoze. Končno pa so le dovolili 2. bataljonu prehod in telefonično obvestili tankiste, ki so ga strazili, naj ga puste naprej.



Zastava svobode v Podkorenu 9. maja 1945

1. in 3. bataljon pa sta s Korenskega sedla ponoči med 11. in 12. majem brez težav po stranskih poteh, ki jih Angleži niso nadzirali, prispela v vas Malošče.

Dne 12. maja je odredni štab prejel obvestilo, da se pomika od Podljubelja proti Bistrici v Rožu večja kolona domobrancev in četnikov. Ta kolona je pripadala sovražnikovi skupini, ki se je prebila prek Ljubelja in 12. maja s celodnevnim bojem izsilila prehod čez Dravo prek boroveljskega mostu. V tem boju je padlo 82 borcev JA. Manjši boji so trajali še več dni, glavnina sovražnikovih sil pa se je 13. maja vdala Angležem na severni strani Drave. V Bistrici v Rožu je bil bataljon Kokrškega odreda, ki se je nekajkrat spopadel s sovražniki. Zato je štab Jeseniško-bohinjskega odreda še dopoldne poslal na črto Bistrica—Sentjakob v Rožu 2. in 3. bataljon. Toda medtem je prišel tja del motoriziranega odreda 4. armade ter kolono, ki je štela 1500 do 2000 mož, zajel.

Tega dne je odred hotel prevzeti v Maloščah pošto in občino. Osebe je ostro protestiralo, češ da odred nima na Koroškem kaj iskati, ker bo Koroška pripadla Avstriji. Ko niso ničesar dosegli, so začeli žaliti borce. Končno so morali uslužbenci pošto in občino zapustiti, odred pa je uradne prostore zapečatil. Kasneje je nameraval odred pošto in občino znova odpreti, toda že pod nadzorstvom domačina, člana odbora OF. Medtem pa je neki bivši nacist odšel v Beljak in se popoldne pripeljal v Malošče z Angleži na njihovem tanku. Občino so nato s silo odprli. Zahtevali so tudi, da mora politični komisar odreda z njimi v Beljak. To je politični komisar Milan Loštrk odklonil, češ da nima dovoljenja zapustiti svoje enote. Po tem so se Angleži vrnili v Beljak. Od tam so istega dne odpeljali v Italijo na 40 do 50 kamionih v spremstvu tankov četnike in domobrance. S kamionov so vihrale slovenske in jugoslovanske zastave brez rdečih zvezd.

Dne 13. maja je odšel 2. bataljon iz Malošč na Ziljico, da bi nadziral okolico Beljaka. Na mostu čez Ziljo med Marijo na Zilji in Beljakom je imel bataljon stražo in tam je sama od sebe nastala razmejitvena črta med Angleži in JA. 3. bataljon pa se je nastanil v Drobolah, Blačah in Rožeku. V naslednjih dneh je pošiljal patrulje proti vzhodu do Ledenic. Dne 17. maja je imel odred 636 navzočih in 33 odsotnih borcev.

Medtem so Lebana poklicali v Ljubljano, da bi poročal o razmerah v odredu. Tu je zvedel, da se bo JA najbrž morala

kmalu umakniti s Koroške in da bodo koroško vprašanje urejali po diplomatski poti. Zaradi možnosti, da bo treba Koroško zapustiti, naj bi odred čim hitreje zbiral vojni plen in ga pošiljal prek Jesenic na Gorenjsko. Nemci namreč ob umiku niso več utegnili razstreliti predora.

Med drugim je odred zvedel od nekega Slovenca, ki je služil pri esesovskih enotah, da je blizu Vrbe v nekem gradu skrit radijski oddajnik z veliko močjo. Ceprav so bili tam okoli Angleži, so se z več kamioni le odpeljali tja, našli oddajnik ter ga odpeljali. Ob vrnitvi bi jih kmalu zasačili Angleži, toda nazadnje so le srečno pripeljali oddajnik na svoje območje. Prav tako je odred spravil na Jesenice precej moke in makaronov iz tovarne makaronov v Maloščah.

Odred, razdeljen v vode po vaseh, je tudi politično deloval. Domačinom so borci delili slovenske časopise in pisali gesla po zidovih. Ob večerih so peli slovenske pesmi. Toda domačini so bili posebno sprva zelo nezaupljivi.

Tako je odred dočakal ukaz, naj se umakne s Koroške in pride v Ljubljano.²



Godba odreda na Vojah septembra 1944. Stojе od leve proti desni: Jože Cerkovnik-Slavček, Tonči Koren, Franci Župan (s harmoniko), Milče Koren in Tone Cundrič. Sedita Janez in Pepi Koren z Jesenic

OPOMBI

¹ Po poročilu odrednega štaba oblastnemu komite ju KPS za Koroško 14. maja je tedaj prispel v Beljak general Rupnik s svojim štabom, ražen tega pa so se tja zatekli še neki četniški in nemški štabi. Po vseh cestah so bile angleške straže, ki so imele vsaka po enega Slovenca ali Srba oziroma Hrvata v angleški uniformi kot tolmača. Zaradi tega, ker so se Angleži več kot očitno zavzemali za razne sodelavce okupatorjev, jih ščitili in jih jemali v svojo službo, so se dan za dnem vrstili incidenti. Dne 13. maja je prišel v odredni štab angleški podpolkovnik z dvema oficirjema in vprašal, če ima odred kaj ujetih domobrancev. Ko so mu odgovorili, da ne, je povedal, da so zvedeli, da ima odred ujetnike. Zahteval je, naj mu jih izroče, češ da ti bivši domobranci želijo prostovoljno vstopiti v angleško vojsko. Na to je odredni štab odgovoril, naj jim oni izročijo domobrance, ki so jih vzeli v zaščito. Tri je Angleži pa so nato odgovorili s smehom. Seveda niso Angleži ničesar dosegli, pa tudi odred ne.

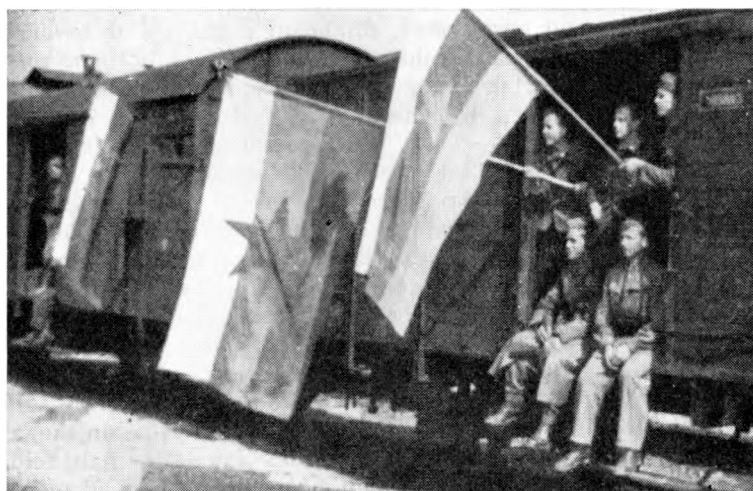
² Poglavlje je napisano po poročilih odrednega štaba korpusnemu 13., 15. in 17. maja v fasciklu 295 a/III-2, poročilu odrednega štaba oblastnemu komitetu KPS za Koroško 14. maja v fasciklu 7323 v arhivu CK ZKS, po poročilu partijske organizacije odreda CK KPS 16. maja (fascikel 7324 v arhivu CK ZKS) ter po izjavah Ivana Lebana in Silva Kolerja.

UKINITEV ODREDA

Govorice o umiku s Koroške so bile kmalu potrjene z radijsko brzojavko, ki jo je dobil odredni štab. Med borci je zavladala potrlost, ker je splahnelo upanje, da bo Koroška priključena k Sloveniji. V diplomacijo pa po izkušnjah po I. svetovni vojni in po ravnanju Angležev nihče več ni verjel.

Na ukaz, naj se umakne s Koroške, se je manjši del odreda prepeljal s kamioni prek Korenskega sedla in se nastanil v Kranjski gori. Večina odreda pa se je prepeljala z vlakom z železniške postaje v Blačah prek Podrožčice na Jesenice in od tam v Kranjsko goro. Ta del je imel spet težave z Angleži, ki transporta niso hoteli spustiti naprej. Celo tank so postavili na progo in kmalu bi prišlo do streljanja. Po krajših pogajanjih pa so vseeno popustili.

Dne 22. maja se je odred iz Kranjske gore, potem ko ga je tamkaj zamenjala ena od brigad 4. armade, z vlakom odpeljal v Ljubljano. Tu je bil naslednjega dne, 23. maja 1945, tudi uradno ukinjen.



Jeseniško-bohinjski odred na vlaku v Kranjski gori med potovanjem proti Ljubljani 22. maja 1945



Odred na poti z ljubljanske železniške postaje v vojašnico 22. maja 1945.
To je zadnja fotografija odreda, ki je bil naslednjega dne ukinjen

V naslednjih dneh so demobilizirali starejše in mlajše letnike, zdravstveno nesposobne, dijake in studente ter tovarišice. Ostalo moštvo pa je bilo povečini dodeljeno korpusu narodne obrambe ter poslano v razne vojaške šole.¹

Ze med pohodom 4. armade proti Trstu sta bila 7. in 9. korpus vključena v 4. armado. Takoj po končanih bojih za Trst je štab 9. korpusa izgubil precej pristojnosti, ker so bili v 4. armadi med armadnim štabom in brigadnimi štabi samo divizijski štabi, korpusni pa ne. Tudi brigade in diviziji, 30. in 31., so bile v primerjavi z divizijami 4. armade zelo maloštevilne. Po osvoboditvi Štajerske je bila 4. operativna cona oziroma njene enote vključena v 3. armado. Tako je tudi glavni štab Slovenije postal odveč kot teritorialno poveljstvo, primerno za poveljevanje enotam, dokler je bila Slovenija še ločena od drugih delov Jugoslavije.

Zato je bila tudi vez med štabom Jeseniško-bohinjskega odreda in štabom korpusa, ki so ga v tem času že ukinjali, zelo šibka. V glavnem je moral odredni štab odločati bolj ali manj samostojno, delno pa mu je pomagal zastopnik štaba 4. armade, ki je bil nekaj časa v Celovcu.

Ukinitev Jeseniško-bohinjskega odreda imamo lahko kot ukrep za prehod JA iz vojnega v povojno stanje in kot ukrep za organizacijo enotne jugoslovanske vojske, ne pa narodnih, kot so bile pred osvoboditvijo. Tedaj sta bili najprej NOV nato pa JA vsaj v Sloveniji in Makedoniji organizirani po narodnosti.



Komandant odreda Ivan Leban pripenja borcu na prsi odlikovanje na proslavi obletnice ustanovitve Rdeče armade v Stari Fužini 23. februarja 1945

OPOMBA

¹ Izjave Ivana Lešana, Mirka Košnika in Rudolfa Cimpermana. Od 17. maja naprej ni namreč o delovanju odreda nobenega poročila več. 22. maj kot datum prihoda v Ljubljano ima vpisan v svoj album Ivan Lešan. Mirko Košnik trdi, da so prišli v Ljubljano štiri dni pred govorom maršala Tita, ki je v Ljubljani govoril 26. maja. Rudolfu Cimpermanu pa se je 24. maja rodil sin in je bil tedaj v Ljubljani pri ženi. Torej se izjave vseh treh popolnoma ujemajo.

OCENA RAZDOBJA

Med 5. in 23. majem, torej v osemnajstih dneh, je imel odred tri spopade in sicer: 5. maja pri Bistrici, 8. maja pri Mojstrini in 8. ter 9. maja med Mojstrano in Kranjsko goro. Medtem ko je sovražnik iz Bistrice pobegnil, je v dveh spopadih odred dosegel v boju velik uspeh. Dne 9. maja se je sestel z motoriziranim odredom.

V naslednjih dneh je odred mobiliziral, se oboroževal ter končno le odšel na Koroško. Tja bi, če se ni bi zamudil z boji okoli Bistrice, nato pa še z boji okoli Mojstrane in Kranjske gore, lahko prispel že 7. ali 8. maja ter tako prehitel Angleže. Toda s tem nikakor ne bi Angležem preprečil, da ne bi zasedli Koroške. Prav tako pa tudi s tem ne bi vplival na bodočo razmejitev med Jugoslavijo in Avstrijo.

V teh dneh se je odred dejansko bojeval že kot brigada, saj je v vrsti splošnih operativnih načrtov opravljal naloge strnjeno in daleč proč od svojega območja.

OPIS DEJAVNOSTI, ZVRSTI IN SLUŽB

MORALNO-POLITICNA DEJAVNOST

Da bi bolje razumeli način in rezultate moralno-političnega dela v odredu, se moramo najprej seznaniti s politično preteklostjo in načinom dela vojaškega in političnega jedra odreda, s 3. bataljonom Prešernove brigade.

Naloge tega bataljona v sestavu brigade oziroma brigade v sestavu divizije — delovati med ljudstvom — so bile manjše, kot pa so bile naloge odreda. Brigada je bila bojna enota, ki je bila bolj ali manj stalno na poti in zato nikjer ni mogla navezati tesnejših stikov z domačim prebivalstvom. To tudi ni bila njena naloga. V času, ko so obstajale brigade, divizije in korpusi, je bilo organizacijsko in politično delovanje med prebivalstvom prepuščeno samo tako imenovanemu omrežju terenskih organizacij. Zveze, ki jih je vojska imela s prebivalstvom, so bile razne proslave ali pol zabavne pol politične prireditve, imenovane mitingi. Včasih so seveda tudi brigade delile letake in časopise, intendantje so imeli stike z gospodarskimi komisijami, obveščevalci pa s posameznimi zaupniki.

Odred pa je bil stalno v istih krajih ali vsaj na istem območju. Tu so delovale tudi stalne terenske organizacije. Ze zaradi tega je med odredom in terenom moralo biti tesnejše sodelovanje. Posamezni borci in funkcionarji so si počasi pridobili širok krog znancev, ki so jim lahko v pogovorih posredovali razne novice in z njimi razpravljali o razvoju političnega položaja. Prav tako je odred sodeloval s terenskimi organizacijami, lahko prirejal razne proslave in sodeloval pri akcijah za zbiranje hrane. Pri narodnoosvobodilnih odborih ali pri vaških odborih OF so bili tudi vojni ali mobilizacijski refe-

renti, ki so vodili sezname vojnih obveznikov ter jih izročali enotam za mobilizacijske akcije.

Ko je prišel bataljon Prešernove brigade na zborna mesto v Predjami, je štel približno 100 borcev. Toliko so steli takrat večinoma vsi bataljoni v brigadah. Večina borcev se je vključila v NOV spomladi 1944 in je torej ob ustanovitvi odreda imela za seboj poprečno šestmesečne vojaške pa tudi politične izkušnje. Četna poveljstva so bila ob tem času sestavljena v glavnem iz borcev, ki so vstopili v NOV po italijanski kapitulaciji in so torej imeli za seboj enoletne vojaške in politične izkušnje. Del četnih poveljstev so sestavljali tudi Gorenjci, ki so vstopili v NOV spomladi 1943, ko se je začela mobilizacija v nemško vojsko. V štabu bataljona oziroma odreda so bili štirje člani. Od teh je bil eden borec od 1941, eden pa član Partije od 1941, medtem ko je bil v NOV od 1943. Pomočnik političnega komisarja je bil pred vojni član KP, v NOV je vstopil 1944, ker je bil prej na terenu in v internaciji, medtem ko je bil namestnik komandanta borec od 1942 in član KP od 1943.

Ni podatkov o tem, koliko je bilo takrat članov KP, kandidatov in članov Zveze komunistične mladine, toda to lahko vsaj približno izračunamo. Prav gotovo je bilo organiziranih nad polovico borcev v bataljonu, člani četnih poveljstev in štaba bataljona pa so bili vsi člani KP.

Ko je odred prišel v Bohinj, je takoj začel mobilizirati in je zato številčno naglo naraščal. Razumljivo je, da med novinci ni bilo organiziranih ražen redkih izjem, pripadnikov terenskih organizacij, ki so odhajali v vojsko šele potem, ko jim je grozila aretacija, pa še tedaj jih je večina ostala v terenskih organizacijah.

Vedeti je namreč treba, da je bil v predelu, odkoder je odred dobival nove borce, že dolgo pred vojno zelo močan vpliv komunistov. Večina novincev je bila iz delavskih vrst, mnogo je bilo tudi industrijskih delavcev zlasti z Jesenic. Večina teh je bila že pred vojno vključena v razne delavske organizacije. Prav tako so že dolgo pred vojno imeli napredni delavci velik vpliv na večino kmetov, zlasti revnih, saj je skoraj iz vsake hiše kdo delal ali na Jesenicah ali kje drugje. Ker je bila pokrajina gospodarsko razvita, je bila tudi izobrazbena in kulturna raven prebivalstva za tiste čase zelo visoka. Zato je bilo tudi med novinci razmeroma veliko kvalificiranih delavcev, nekaj dijakov oziroma Studentov in uslužbencev. Vse to je

močno pospeševalo in olajševalo politično delovanje. Veliko ti-stega, kar so morali drugje politični delavci novincem razla-gati še daljši čas, so kvalificirani industrijski delavci, kmetje in izobraženci, ki so živeli z njimi, že zdavnaj sami vedeli.

Večina novincev je pred mobilizacijo živila v krajih, ki jih je nadzoroval okupator, predvsem na Jesenicah in na Bledu. Velika večina prebivalstva vseh teh krajev je simpatizirala z osvobodilnim gibanjem, zato so bili tudi bodoči mobiliziranci še pred mobilizacijo večinoma partizanski privrženci. Razlogi za to, da niso že prej sami odšli v NOV, so bili navadno le osebne narave, na primer strah pred represalijami nad družinskimi člani, zaslužek in s tem povezana skrb za družine, pri neka-terih pa čisto navadna lagodnost. Odred je za mobilizacijo iz-koristil tudi amnestijo, ki jo je obljubil AVNOJ vsem tištim, ki so služili sovražniku, če se do 15. septembra prijavijo NOV. Za take so imeli vse, ki so delali v raznih službah za okupator ja

V tem času so prihajali v partizansko vojsko tudi številni dezerterji iz nemške vojske, ki prej niso mogli zbežati ali pa so zaradi različnih razlogov še oklevali. Na Gorenjskem nikoli ni bilo mnogo Slovencev, ki bi bili za nacizem. Zato so fantje, ki so odhajali v nemško vojsko, to delali le iz strahu za dru-žine ali zato, ker so bili doma v takih krajih, kjer niso imeli zvez s partizani. Mnoge pa so Nemci enostavno aretirali in jih najprej poslali v obvezno delovno službo, nato pa iz taborišč daleč v Nemčiji k vojakom. Drugi so bili na delu v Nemčiji in Avstriji in so jih pobrali kar od tam. Nekaj pa je bilo tudi takih, ki so bili pripravljeni iti k partizanom, pa ni bilo ni-kogar, ki bi prišel ponje, ker aktivisti in partizani enostavno niso mogli pobrati vseh, ki so to želeli. Proti koncu 1944 pa je začel okupatorski pritisk zaradi položaja na drugih bojiščih slabeti, kar se je pokazalo tudi pri vestnosti nacističnega poli-cijskega aparata. Mnogi slovenski fantje so to izkoristili in na različne, včasih na zelo drzne načine prihajali k partiza-nom. Tu so se povečini zelo izkazali. Vedeli so, da jim bo trda predla, če jih ujamejo; sodili bi jim kot dezerterjem in pre-bežnikom, za take pa se je sodba navadno končala s smrtno kaznijo. Bili so dobro izurjeni in izkušeni, saj so mnogi obredli že več bojišč. Ražen tega pa jih je pekla vest, ker so služili sovražniku in ker niso prišli že prej v NOV.

Tišti čas je bil odnos do bivših nemških vojakov tako v od-redu kot v NOV sploh po eni strani zelo prizanesljivi, po drugi

pa tudi nekoliko nestrpen. Do te nestrpnosti je prihajalo zaradi nekaterih, sicer redkih, primerov, ko so nacisti pošiljali kot navidezne dezertarje v NOV svoje vrinjence. Na ukaz višjih poveljstev in vodstev načeloma niso dovolj evali bivšim nemškimi vojakom opravljati raznih zaupnih nalog, na primer kurirske službe, službe v Vojski državne varnosti, političnih funkcij itd. Toda v praksi so zlasti po operativnih enotah velikokrat zamižali na eno oko, saj so imeli priložnost vsak dan videti, kako so ti tovariši hrabri in izurjeni. V operativnih enotah pa so sploh najraje cenili človeka predvsem po njegovi hrabrosti.

Dvakrat je bil odred reorganiziran oziroma zmanjšan in obakrat so zadržali predvsem politično najbolj zrele ljudi. Proti koncu leta 1944 in v začetku 1945 pa so zaradi krčenja aparata terenskih organizacij začeli prihajati v odred tudi posamezni aktivisti, ki pa niso imeli vojaških izkušenj in zato niso mogli kar takoj postati politični funkcionarji. S svojim vplivom kot borci med borci pa so lahko marsikaj naredili.

Ker je bil odred večinoma vedno v istih krajih, je bila tudi priložnost za skupinsko politično delo večja kot v brigadi. Toda po drugi strani so bile enote odreda vedno razmeščene po zelo obširnem območju, da bi opravljale tudi razne pomožne naloge, npr. spremljale Transporte hrane in živine, zbirale živila, mobilizirale itd. Pa tudi vojaške naloge so bile raznovrstne in so zahtevale veliko drobljenje sii.

Vsi borci, tudi člani Partije, kandidati in člani Zveze komunistične mladine, pa so bili z vojaško disciplino zavezani poslušati politična predavanja, ki so bila skoraj vsak dan in so jih imenovali »politične ure«. Na teh so pogosto seznanjali borce tudi z dogodki doma in po svetu. Nosilci politične vzgoje so bili politični komisarji čet in bataljonov ter politični delegati vodov, odredni politični komisar pa je imel bolj organizacijsko vlogo. Ražen s predavanji so politični komisarji in tudi drugi komunisti vplivali na borce, zlasti na novince, tudi v pogovorih s posamezniki.

Politični komisarji in njihovi pomočniki so izhajali iz vrst starih partizanov ali terenskih aktivistov, ki so odšli v NOV po sklepu svojih vodstev. Solali so se v kratkih tečajih, morali pa so biti dobri govorniki, primerno razgledani in načitani ter zgled hrabrosti in discipline.



Radiotelegrafista odreda med pohodom na Koroško v Podkorenu



Skupina borcev odreda med boji okoli Kranjske gore 9. maja 1945



Odred v Kranjski gori 10. maja 1945



Odred na Koroškem maja 1945



Odred na Koroškem maja 1945



Zastava odreda pred pohodom na Koroško



Posvet ob zemljevidu pred odhodom na Koroško 10. maja 1945. Od leve proti desni: Franc Selan-Brinca, Ivan Leban in Anton Žnidar



Odred v Kranjski gori 9. maja 1945. Zadnji levi Stanko Fele



Srečanje borcev odreda z interniranci, ki so se vračali prek Koroške iz taborišč. Med njimi v sredi Viktor dr. Marčič, odredni zdravnik, doma z Jesenic



Odred na poti iz Martuljka v Kranjsko goro 8. maja 1945



Del odreda koraka mimo ostankov nemškega tanka na Koroškem



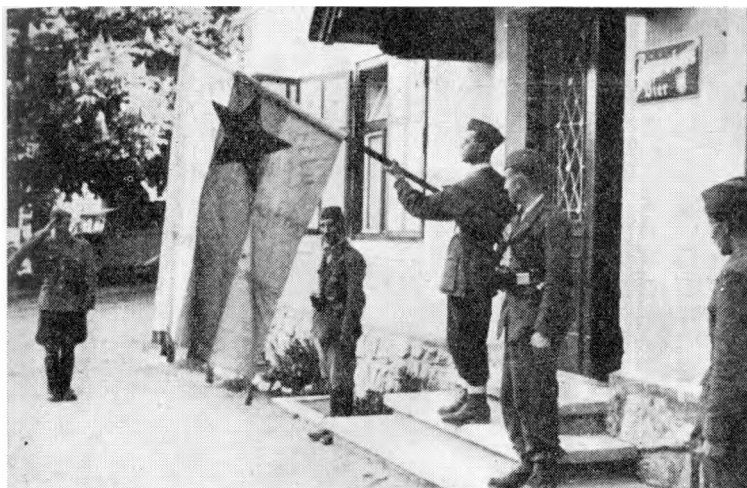
Pohod odreda mimo nemških utrdb na Korenskem sedlu 11. maja 1945



Srečanje z Angleži pri Beljaku



Med srečanjem z Angleži pri Beljaku: prvi z desne Ivan Korošec-Sokol,
drugi Ivan Leban, tretji neznan Anglež, četrti Franc Selan-Brinca



Razvijanje odredne zastave pred odrednim štabom v Maloščah na Koroškem.
Zastavo razvija Avgust Svetina z Bleda, prvi z leve Pavle Žirovnik
iz Senčurja



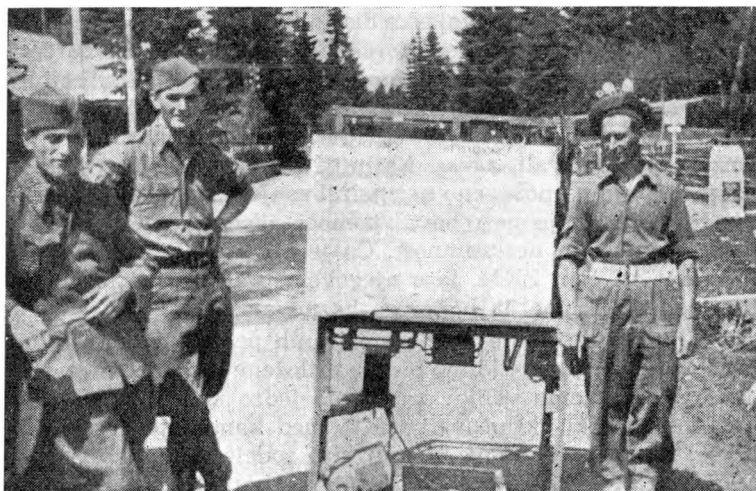
Pogreb borca, ki ga je po nesreči ustrelil tovariš pri čiščenju orožja na
Koroškem sredi maja 1945



Enota odreda na Koroškem maja 1945



Jeseniško-bohinjski odred na umiku s Koroške na cesti med Maloščami in Korenskim sedlom sredi maja 1945



Anton Znidar (levi) in Ivan Leban (desni) ob opozorilu, ki so ga postavili Angleži na Korenskem sedlu po umiku enot JA s Koroške



Jeseniško-bohinjski odred v Ziljski dolini maja 1945. V ozadju Dobrač

Pri uvajanju trdne vojaške discipline so imeli politični komisarji veliko vlogo, saj so morali biti tudi vzgojitelji borcev. Prav politični komisarji so se morali truditi, da bi bila disciplina zavestna, ne pa prisiljena. Zato so o raznih prekrških govorili posamič ali javno, kadar pa je bil kdo kazno van, so borcem pojasnjevali, zakaj. Najhujši prekršek je bila strahopetnost, z njo pa povezano neizpolnjevanje povelja ali zapustitev tovariša, ki je potreboval pomoči. Sicer pa so kaznovali tudi sebičnost in neskromnost. Če je bil kršilec član Partije, kandidat ali član ZKM, je o njegovem prekršku razpravljala tudi celica oziroma aktiv ter ga kaznovala.

Kljub temu je število organiziranih počasi, toda vztrajno naraščalo, kar lahko vidimo tudi iz priložene razpredelnice. Nedvomno je k temu veliko prispevalo jedro komunistov, ki so z osebnimi stiki vključevali v KP, med kandidate in v ZKM precej novih partizanov, ki prej niso sodelovali organizirano, ampak le priložnostno ali pa so bili le simpatizerji osvobodilnega gibanja. V odredu pa so se izkazali s hrabrostjo in disciplino ter s pravilnim razlaganjem raznih dogodkov.

Ves čas svojega delovanja je imel odred s korpusnim štabom razmeroma slabe zveze. Glavnina korpusa se je namreč zadrževala daleč proč, pretežno na Primorskem, kjer so bili tudi najhujši boji. Tako ravnanje so mu predvsem narekovale možnosti za poseg proti Trstu kot glavnemu strateškemu cilju. Korpusni štab je imel območje odreda ves čas za strateško nepomembno. To mnenje je spremenil šele v zadnjem razdobju sklepnih operacij, ko je postalo očitno, da bo sovražnik skušal izkoristiti zaposlenost JA v Trstu in okolici ter se prek Gorenjske umakniti na Koroško. Zato korpusni štab ni posvečal odredu zadostne pozornosti, predvsem pa je ukrepal šele takrat, ko je kaka vodilna skupina že zagrešila več očitnih napak. Tedaj jo je zamenjal, enkrat vso, enkrat pa samo komandanta.

Daleč proč od glavnega dogajanja, v razmeroma mirnem kotičku, kot je bil Bohinj, med prebivalstvom, ki je bilo po veliki večini odločno na strani osvobodilnega gibanja, v kraju, kjer je bilo še do volj življeno in kjer ni bilo stalnega in temeljitega nadzorstva, je prišlo do napak, kakršne je drugje naša vojska že zdavnaj prebolela. Te napake sicer niso bile tako hude, da bi zahtevale ostre kazni, toda napake so bile vseeno in tudi kazni, čeprav blage, so le bile kazni. Kot take so na

posameznike vplivale za vse življenje in nekaterim tudi zavrle vzpon na vojaškem in političnem področju.

Za take napake odrednega štaba pred odločilnim posegom korpusnega štaba dne 7. februarja imamo lahko samovoljo posameznikov, iskanje raznih posebnih pravic zaradi tega, ker so bili že dolgo partizani, zanemarjanje in podcenjevanje političnega dela, razne osebne spore, izmikanje nadzorstvu Partije, zlasti pa nestrpen odnos do vodstev terenskih organizacij.

Zaradi hudega sovražnikovega pritiska v prvih treh letih osvobodilnega boja, ki je terjal številne in boleče žrtve, so terenske organizacije pogosto menile, da je tajnost delovanja njihova glavna naloga. Po letu 1941 je političnemu vodstvu na Gorenjskem uspelo s hudimi napor in številnimi žrtvami do srede leta 1944 postaviti dokaj popolno omrežje terenskih organizacij, ki naj bi delovale za splošne koristi osvobodilnega gibanja. Toda vodstva organizacij so delovala zelo skrivno in previdno. Čeprav je bilo očitno, da bo nacistična Nemčija kmalu izgubila vojno, seveda še nihče ni vedel, kdaj bo to, vsi pa so se bali novih žrtev in razsula organizacij, če bi prišlo do večjega razkritja v njih.

Tedaj pa se je pojavila na tem območju, kjer dotlej večjih akcij skoraj ni bilo, nova enota, Jeseniško-bohinjski odred. Njeno vodstvo je v naj krajšem času hotelo vpeljati takšne razmere, kakršne so bile na Primorskem, se pravi, osvobojeno ozemlje ne glede na strah domačinov za njihovo imetje zaradi hudih bojov in okupatorskih kazenskih ukrepov; dalje, splošno mobilizacijo vseh za orožje sposobnih moških, vseh virov prehrane in vsega drugega, kar bi lahko koristilo oboroženemu boju. Zdi se, da sta se tako srečali in spoprijeli dve skrajnosti mnenj o nadaljnjem razvoju osvobodilne vojne. Ena je videla vse samo v vojaških akcijah, druga, ki je bila za previdnost, pa vse v političnih oblikah delovanja in je dopuščala vojaške akcije le kot pomožne ali celo samo kot nujno zlo.

Pa tudi »vojaška« linija ni bila čisto dosledna v svojih načelih. Vse preveč se je posluževala že preživelih oblik delovanja, zlasti drobljenja sili in defenzivne taktike. Proti pričakovanju so tudi Nemci pokazali veliko trdoživosti in so nekajkrat z večjimi silami nepričakovano udarili visoko v hribe. Predvsem pa so s pogostnimi manjšimi vdori držali odred v stalni napetosti in razmeroma daleč od doline. Tako jim je

uspelo sredi zime prisiliti odred k umiku v hribe in ponovno skoraj popolnoma obvladati Bohinj.

Nasprotja med odrednim štabom in vodstvu političnih organizacij so se začela kazati kmalu po prihodu odreda v Bohinj. Po eni strani so ta vodstva vse do okrožnega komiteja KP gledala na odred s precejšnjim nezaupanjem, ker so se bala, da bodo partizani s svojimi akcijami in množičnostjo razkrili delovanje in članstvo organizacij. Po drugi strani pa so pripadniki odreda zviška gledali na vodstva, zlasti pa na mnoge njihove člane po vaseh. Marsikdaj so jih sploh imeli za nekakšne skrivače, ki se s skrivanjem za politično delovanje odtegujejo vojaški službi. Za prvo razdobje je značilno, kako okrožni aktivisti sploh niso kazali nobene volje, da bi se povezali z odredom, tako da jih je ta večkrat brezuspešno vabil na sestanke, na katerih bi se dogovorili za delo, medtem ko je sodelovanje z vaškimi vodstvi potekalo brez zastojev. Zato je skupina borcev z vednostjo odrednega štaba neke noči postavila v Zatrnikuasedo okrožnim aktivistom in jih dejansko zajela. Precej je bilo tudi ugovorov zoper namere odreda, da bi postavljajasede in da bi se borci kazali v dolini Radovne, ker je bilo tam taborišče okrožja z raznimi javkami in skrito tiskamo.

Seveda so zato kar deževale pritožbe terencev zoper vodstvo odreda, to pa je žanje navadno sproti zvedelo, ker so ga zaradi njih prijemali. Zato so začeli eni in drugi iskati razne napake, da bi z njimi postregli nadrejenim in dokazali, da nasprotna stran greši. Zaradi osebnih spodrsaljajev članov štaba in zaradi vojaških neuspehov odreda so vodstva terenskih organizacij lahko kaj kmalu »dokazala«, da so imela ona bolj prav kot pa odredni štab. Prav takrat se se namreč terenske organizacije naglo prilagodile stopnji razvoja osvobodilnega gibanja in se vključile v zadnji, največji napor pred osvoboditvijo. Iz svojih vrst so tudi morale poslati skoraj vse za orožje sposobne ljudi v operativne enote.

Novi odredni štab, ki je imel za seboj dobro šolo brigadnih bojev in prav tako politično šolo — politični komisar je bil pred tem sam terenski aktivist na precej visokem položaju — takih napak nikoli ni delal. Predvsem pa njegova samostojnost v odločanju ni prav nič vplivala na njihovo skromnost in discipliniranost. Samozavest in vojaški uspehi, ki jih je dosegel odred, pa so že v kali zatrli vse morebitne ugovore zoper štab, če je

ta kdaj posegel tudi po ostrih ukrepih, ki mnogim terencem niso bili všeč.

Tudi v novem odrednem štabu je bil en predvojni član KP, sicer pa aktivist OF od 1941, čeprav je bil vmes v italijanski internaciji. Druga dva sta bila borca od 1943, člana KP pa od začetka 1944. Zlasti komandant Leban je videi veliko sveta, druga dva ništa dosti zaostajala za njim. Vsi trije so bili doma iz krajev razmeroma blizu Bohinj a in so se zato veliko lažje vživeli v tukajšnje razmere kot pa člani prvega štaba, med katerimi je bil samo Ceferin doma na Gorenjskem.

K uspehu reorganiziranega odreda je pripomogel tudi bolj premišljen način političnega dela. Drugemu štabu so koristile tudi izkušnje prvega, čeprav je bil odstavljen, saj je vendarle vpeljal veliko dobrega in je opravil pionirsko delo. Predvsem pa so se politični delavci v odredu, ki prej niso bili po miselnosti blizu domačinom in njihovi razredni zavesti, sedaj že prilagodili. Skoraj vsi so tudi končali razne politične tečaje.

Sicer pa je bila organizacija političnega aparata v odredu enaka organizaciji v vseh drugih enotah NOV in JA. Ceta je imela celico, ki jo je vodil pomočnik političnega komisarja, in aktiv ZKM, ki ga je navadno vodil eden od političnih delegatov. V bataljonu je bil partijski biro, katerega člani so bili sekretar štabne celice, sekretar ZKM bataljona, pomočnika političnih komisarjev čet in pomočnik političnega komisarja bataljona. Podobno je bil sestavljen tudi odredni biro, ki ga je vodil pomočnik odrednega političnega komisarja. Odredni štab je imel kar pet celic in sicer: celico radijske postaje, celico igralske skupine, celico obveščevalne skupine, celico spremstva, intendance, orožarjev, sanitejcev in minercev ter celico šolskega taborišča. Ražen tega je imel posebno celico tudi ožji štab. V zadnjem razdobju odreda pa je bila štabna celica skupna za ožji štab, štabno spremstvo, obveščevalni center, radijsko postajo in ambulanto.

Kot posebnost, ki je tedaj v drugih enotah že zdavnaj ni bilo več, se je pri gorenjskih odredih ohranila tesna povezanost odredne partijske organizacije z okrožnimi in oblastnim komitejem. Člani jeseniškega okrožnega komiteja so se redno udeleževali vseh sestankov odrednega biroja ali štabne celice, pogosto pa so prihajali na te sestanke, zlasti v prvem obdobju, tudi člani oblastnega komiteja. Sprva so imeli pri sprejemanju sklepov in pri odločitvah malo manj kot odločilno besedo, po-

zneje pa samo posvetovalno pravico. Proti koncu vojne pa se je to sodelovanje omejilo samo še na poročila, ki so jih ražen političnemu komisarju korpusa pošiljali tudi okrožnemu in oblastnemu komiteju. Zadnje partijsko poročilo pa je naslovljeno na CK, okrožni komite Jesenice ter na oblastna komiteja za Gorenjsko in Koroško. Tedaj namreč 9. korpusa praktično ni bilo več.

Poznali so redne, izredne, študijske in »leteče« sestanke. Sklicevali so jih po potrebi, vendar razmeroma pogosto, kar lahko razberemo iz ohranjenih poročil. Izredni sestanki so bili navadno pred važnejšimi akcijami, včasih pa EO organizirali ob takih priložnostih tudi »leteče« sestanke. Podobno kot drugje so tudi v odredu razpravljali o osebnem zadržanju posameznikov in so hrabrost cenili kot največjo vrlino.

V prvem odredovem razdobju so partijsko delo delili na »sektorje«, kar je bilo sploh značilno za prvo obdobje naše osvobodilne vojne. Toda tak način dela je z razvojem naše vojske v redno armado postal neprimeren, saj je navadno pomenil le ponavljanje in dvojno delo. Tako je na primer komandir odgovarjal za vojaško delo, politični komisar za politično, bolničar za higieno, sekretar ZKM za delo z mladino itd., torej vsak za tisto, za kar je odgovarjal že po svoji dolžnosti. Taka delitev dela je vodila k temu, da se je vsakdo ukvarjal le s tištim, kar je že tako ali tako moral delati kot vojak ali funkcionar, zlasti vojaške voditelje pa je odvrčala od političnega dela, politične pa od vojaškega. Prehod na novi način dela se je začel po obisku inštruktorja CK Ivana Novaka-Očka in po nekaterih okrožnicah političnega komisarja korpusa. Toda partijski aktiv, vaje starega načina dela, dolgo ni mogel razumeti važnosti sprememb, zato je bolj odločno krenil po novi poti šele pod vodstvom novega pomočnika političnega komisarja. Tudi vojaški funkcionarji so se tedaj bolj temeljito začeli ukvarjati z lastno politično izobrazbo in dejavnostjo.

Partija in ZKM sta se ukvarjala tudi z nekaterimi akcijami, ki so bile vzgojnega in humanitarnega pomena. Tako so komunisti organizirali dopisovanje s tovariši po bolnišnicah. Pregarjali so preklinjanje in kraje, ki so se pojavljale ob večjem dotoku novincev. Pazili so na tovariške odnose starih partizanov do novincev ter partizanov do civilnega prebivalstva, grajali so posamezne primere razvrata in podobno. Na vojaškem področju pa je pomočnik političnega komisarja večkrat

opozarjal korpusni štab, da odredu primanjkuje orožja, čeprav to ni bilo potrebno, saj je bilo tedaj po skladiščih orožja in streliva že zdavnaj dovolj tako iz italijanskega plena kot tudi iz zavezniških pošilk. Zato so v partijskih poročilih stalno navajali podatke o količini orožja in o številu borcev. Pri organizaciji kulturno-prosvetnega dela so se komunisti trudili, da se mitingi ne bi izrodili izključno v veseljačenje, bili so organizatorji dopisovanja za stenske in žepne časopise itd.

V izrednih primerih so sklicevali tudi konference vseh komunistov. To je bilo navadno pred velikimi spremembami ali važnimi dogodki. Taka konferenca je bila med drugim ob zamenjavi odrednega štaba.

Največja proslava, ki jo je priredil odred, je bila ob obletnici ustanovitve Rdeče armade, ob osvoboditvi Beograda pa je odred poslal na vrh Triglava delegacijo, ki je tamkaj razvila slovensko zastavo. Prav tako so se vsi politični funkcionarji odreda udeležili zborovanja aktivistov v hotelu »Zlatorog«.

Komunisti so razpravljali tudi o ravnanju komandanta

1. bataljona Albina Mikliča-Kolone, ki se je iz komandanta spremenil v borca, se preveč izpostavljal in bil zaradi tega ujet; take napake so pogosto delali sicer osebno hrabri, toda vojaško dokaj neizkušeni partizanski oficirji. Tudi po prihodu Kosovelove in Tržaške brigade ter komande gorenjskega vojnega področja v Bohinj je bila skupna partijska konferenca vseh komunistov teh enot, na kateri so razpravljali, kako pomagati s hrano glavni skupini 9. korpusa, ki je tedaj doživljala najhujše čase.

Posebne zasluge je imela partijska in mladinska organizacija odreda za tekmovanje med enotami NOV, ki se je začelo po vseh slovenskih enotah po novem letu 1945. Medtem ko prejšnje vodstvo odreda ni pokazalo posebne iznajdljivosti, je novo vodstvo prevzelo pobudo in napovedalo tekmovanje Škofjeloškemu odredu. V tem tekmovanju je Jeseniško-bohinjski odred dosegel prvo mesto med odredi 9. korpusa.

Končno pa vidimo uspehe delovanja komunistov tudi v naraščanju števila organiziranih v odredu in v naraščanju odstotkov organiziranih v odnosu na ostale borce. V štirih značilnih razdobjih, za katera se da ugotoviti vsaj približno številčno stanje odreda, je odstotek organiziranih stalno naraščal razen v zadnjem razdobju, ko sta prišli v odred skoraj dve tretjini novincev. Prva vrsta v razpredelnici vsebuje podatke

iz razdobja pred prvo reorganizacijo, ko so bili trije bataljoni. Druga vrsta obsega podatke iz razdobja, ko sta bila samo še dva bataljona, tretja pa podatke po odločnem posegu korpusnega štaba in po odhodu skoraj polovice borcev iz odreda. Četrta vrsta je slika organiziranosti odreda tik pred njegovo ukinitvijo, torej že v mirnem času, ko je bil odred na Koroškem. Zanimivo je, da je kljub spremembam številčnega stanja odreda število članov KP nihalo samo med 123 in 113 člani, kar pomeni, da je odred ves čas zadržal glavno jedro članstva. Število kandidatov pa je nihalo med 24 in 14. Največ (24) jih je bilo po 7. februarju, kar pomeni, da so tedaj sprejeli precej novih. Proti koncu se je število kandidatov zmanjšalo, ker so jih nekaj, ki so se odlikovali, sprejeli za člane.

Datum	Število borcev v odredu	Število članov KPS	Število kandi- datov	Število članov ZKM	Število organi- ziranih	Odstotefe organi- ziranih
2. november 1944	609	121	19	109	249	41
okoli 1. ja- nuarja 1945	okoli 430	119	14	66	199	46
17. aprila 1945	okoli 280	113	24	48	185	66
16. maja 1945	669	123	19	34	176	26

Članov ZKM je bilo največ (109) v prvem razdobju, potem je njihovo število ves čas upadalo, tako da jih je v zadnjem razdobju bilo samo še 176. Ta podatek nas navaja na misel, da je bilo v odredu malo mladih ljudi, kajti taki so bili kot telesno odpornejši večinoma po brigadah.¹

OPOMBA

¹ Poglavje je napisano na podlagi izjav Silva Kolerja, Mihe šušteršiča, Stjepana Srepflerja, Milana Loštrka in Ivana Lebana ter partijskih poročil v arhivu CK ZKS (fascikel 7309, 7310, 7313, 7315, 7316, 7317, 3963, 7319, 7321, 7324) ter v arhivu IZDG (fascikel 295 a/II).

KULTURNO-PROSVETNA DEJAVNOST

Tedaj, ko je bil ustanovljen odred, so po brigadah in divizijah že močno centralizirali izdajanje časopisov in dopisništvo in ukinili kulturno-prosvetne odseke brigad in divizij. Pač pa so še naprej delovale razne pevske skupine po četah in razni dramatski krožki, izdajali ali pa so tudi stenske in žepne časopise.

Tudi v Jeseniško-bohinjskem odredu je potekal razvoj v skladu z razvojem kulturno-prosvetne dejavnosti v NOV. Predvsem so po četah delovali pevski zbori, po bataljonih pa so izdajali stenske in žepne časopise.¹ V prvem razdobju je bila pri odrednem štabu celo igralska skupina, v kateri so imeli glavno besedo dobri godei bratje Koren. Ta skupina je imela celo posebno partijsko celico; ukinili so jo šele v začetku novembra, ker so dva člana poslali v četo za politična delavca. Ta igralska skupina je predvsem nastopala na mitingih po vaseh, ki jih je odred prirejal v sodelovanju s terenskimi organizacijami. Na mitingih so nastopale tudi dramske skupine, sestavljene iz borcev, ki so čutili veselje do igranja.

Posamezni borci in funkcionarji so večkrat predavali o raznih kulturnih vprašanjih. Tako so na primer govorili o stoletnici rojstva Simona Gregorčiča, ob obletnici smrti pesnika Franceta Prešerna, za 8. maree o ženskem vprašanju itd. Neredko so tudi predavali o lepem vedenju. Posebno kampanjo so izvedli proti preklinjanju.

Odred je prejemal tudi določeno količino centralnega tiska, »Naše vojske«, »Slovenskega poročevalca« in »Ljudske pravice« ter razne letake. Precej tega tiska so razne patrulje razdelile med domačine, del pa razširile tudi v bližino postojank. Da bi bili bolje obveščeni o dogodkih na bojiščih, so spomladi 1945 v Stari Fužini obesili dva velika zemljevida Evrope, v vsakem bataljonu po enega, da so borci in domačini lahko spremljali napredovanje zaveznikov in JA. V štabnem spremstvu je bil borec sobni slikar Albin Polajnar,² ki je risal razne lepake, obenem pa tudi v svojo beležnico razne dogodke.

Marca se je pred ofenzivo na Primorskem zatekla v Bohinj korpusna igralska skupina, ki je potem nekaj časa živela v odredu. Ta skupina, ki je veljala za eno najboljših, je s

svojimi nastopi po bohinjskih vaseh močno poživila kulturno-prosvetno delo.

Posebno pomembno je bilo delo raznih krožkov in dramskih skupin po prihodu na Koroško. Tam so partizani nastopali predvsem s slovenskimi pesmimi in tako začeli prebijati zid nezaupanja med domačini in partizani. Prav tako je odred po Koroškem delil slovensko časopisje, posamezniki pa so pisali tudi gesla po zidovih.

Med kulturno-prosvetno delo po bataljonih lahko prištevamo tudi pisanje kronik. Zal so s tem samo začeli. Ohranila se je kronika 1. bataljona od 25. septembra do 1. oktobra 1944. Kulturnik 1. bataljona pa je pisal tudi svoje zapiske od 19. septembra do 23. novembra 1944. Iz teh zapiskov se da razbrati, da je pisal kroniko še 22. novembra, vendar se ni ohranila. Ohranila pa se je kronika 2. bataljona od 21. oktobra do 30. novembra.

V drugem razdobju, po 7. februarju, je bilo bolje organizirano dopisništvo v centralne liste.

V prvem razdobju pa je imel odred celo svojo fotosekcijo. Po zvezah z Jesenicami in Bledom je bilo moč dobivati filme, kemikalije ter papir, česar marsikje drugje že zdavnaj ni bilo več. Prav zaradi takih razmer je ohranjenega o Jeseniško-bohinjskem odredu razmeroma veliko fotografskega gradiva, veliko več kot o drugih enotah. V zadnjem razdobju pa je fotograferi znani fotograf-amater Slavko Smolej³ z Jesenic in tako ohranil pričevanja o zadnjih bojih in o pohodu na Koroško.

Odred je tudi izdal dva časopisa in sicer »Izpod Triglava« ter »Gorenjska mladina«. Oba so tiskali na šapirograf v nekaj deset izvodih. »Izpod Triglava« je bilo glasilo odreda, prva, peta in šesta številka pa so imele oznako, da je žepni časopis. Po načrtu naj bi izhajal tedensko.⁴ »Gorenjska mladina« naj bi bil štirinajstdnevnik, izhajal pa je kot glasilo Zveze komunistične mladine v odredu.⁵

OPOMBE

¹ V arhivu IZDG — tisk NOB, fascikel P/542-I, sta ohranjeni

2. in 3. številka žepnega časopisa 2. bataljona odreda, ki se je imenoval »Glas Pokljuke«. List je bil štirinajstdnevnik, ohranjeni sta številki, ki sta izšli 15. decembra 1944 in 1. januarja 1945. Pisali so ju s pisalnim strojem v več izvodih, ilustracije pa risali na roko. Največ člankov je opisovalo razne dogodivščine iz delovanja odreda, pa tudi precejšnjo aktivnost, na primer zavzetje Turjaka.

² Albin Polajnar, rojen 17. aprila 1924 v Bistrici, v NOV od 14. januarja 1945. Prej je bil povezan z OF na terenu, v odred je prišel 17. marca s komande mesta Bled-Bohinj. Po vojni končal šolo za umetno obrt, nato pa še likovno akademijo. Zdaj profesor likovne vzgoje na osnovni šoli v Bistrici.

³ Slavko Smolej, rojen 29. aprila 1909, na Jesenicah, strojni tehnik. Zaradi sodelovanja z OF aretiran 20. januarja 1942, vendar so ga pozneje izpustili. V NOV vstopil 6. maja 1945. Pred tem je večkrat prišel na zvezo, fotografiral in razvijal za odred. Po vojni direktor metalurške šole na Jesenicah. Umrl 16. februarja 1961.

⁴ V arhivu IZDG v fasciklu P/99-I — tisk NOB je ohranjenih pet številk časopisa »Izpod Triglava«. Prva je izšla 26. oktobra, druga 2. novembra, tretja 9. novembra, četrta se ni ohranila, peta 23. novembra in šesta 30. novembra. Sprva je imelo uredništvo težave zaradi pomanjkanja dopisnikov, kasneje pa je bilo dopisnikov več. Razni dopisniki so pisali o doživetjih v odred in o svojih prejšnjih doživetjih. V prvi številki je zanimiv članek »Vojna greh koncu«, v katerem pisec piše o hudih težavah, ki nas čakajo po vojni. V drugi številki je opis slovesnosti 29. oktobra, ob podelitvi prvih Spomenic 1941 v Češnjici. V tretji številki vzbuja pozornost dopis »Naša vojska jutri« in pa opis delovanja 1. čete 1. bataljona v Zgornjesavski dolini. V šesti številki pa je opis slovesa komandanta Franca Jernejca-Milčeta od odreda. Ražen tega je eden bivših nemških vojakov opisal svoje doživljanje iz okolice Varšave, kjer je videi, kako ravna nacisti z Zidi.

⁵ V arhivu IZDG — tisk NOB, fascikel P/81-I je ohranjen samo en izvod »Gorenjske mladine« in sicer prva številka, ki je izšla novembra 1944. Večino člankov je napisal odredni sekretar ZKM Ivan Gradišek-Dimitrij, kar kaže, da je bila tudi pri tem časopisu stiska za dopisnike. Zanimiv je opis vzpona peterice odreda, ki je po osvoboditvi Beograda odnesla na vrh Triglava slovensko zastavo.

ODDELEK ZA ZAŠCITO NARODA (OZNA)

Od ustanovitve do konca januarja 1945 je bil oficir Ozne Sveto Kobal-Florijan, nato ga je zamenjal Rudi Lampret. Med pohodom na Koroško pa je postal odredni oficir Ozne Anton Turk.

Poglavitna naloga Ozne v odredu je bila odkrivati skrite sovražnikove vohune med borci. Množično vstopanje novincev v odred jeseni 1944 je dalo gestapu, ki je imel svoj sedež na Bledu, torej v neposredni bližini odreda, lepo priložnost, da vrine v našo vojsko določeno število svojih ljudi. Nekaj jih je uspelo Ozni kaj kmalu razkrinkati z zaupniki, ki jih je bilo zadosti tudi med novinci.

Vrinjenci so delovali povezano med seboj, skušali so se uveljaviti kot dobri borci in si tako pridobiti zaupanje. Svoja zapažanja so potem na različne načine sporočali svojim nadrejenim. Največkrat so puščali pisma na za to določenih krajih ali pri posameznih domačinih. Tako so tudi prejemale ukaze. Predvsem pa so hoteli nekajkrat uničiti štab.

Posebno so si prizadevali ubiti Lebana, ker so upali, da bo po njegovi smrti odred popustil v borbenosti. Prvič so nanj streljali 4. aprila 1945 iz Stare Fužine. Krivca niso našli. Drugič pa so nanj streljali že na Koroškem in krivca spet niso našli. Vmes ga je skušala omrežiti lepotica, ki jo je poslal gestapo, pa je postala Ozni sumljiva, ker je bila na nekem plesu preveč vsiljiva. Ko se je Ozna začela zanimati zanjo, je brž zvedela za nekatere stvari, zaradi katerih je postala lepotica še bolj sumljiva, zato so jo priprli. Na zaslišanju je kmalu priznala svoje zveze z gestapom in povedala, kakšno nalogo je dobila. Podobno nalogo — ubiti predvsem Lebana in po možnosti tudi vse člane štaba — sta imela esesovski podoficir in njegova navidezna soproga, ki sta prišla k partizanom 27. marca 1945. Prav njuno zanimanje za Lebana, Loštrka in oficirja Ozne je zbudilo sum, da sta poslana v odred od gestapa. Kot komandant je Leban vsekakor potreboval konja. Kmalu je zvedel za primerne in ga tudi dobil. Kasneje, zlasti po boju v Kališih in po napadu na odredni štab, ko je padel pod gostimi rafali komandantov konjevodec, pa je postalo očitno, da so konja značilne barve najbrž nalašč poslali Lebanu gestapovci, da bi ga tako laže opazili njihovi strelci.

Drugače pa so vrinjence odkrivali sami borci, saj so navadno skušali navezati stike z domačini, ki so bili prav tako že prej sumljivi. Ozna v odredu je tesno sodelovala z Ozno na terenu. Večina odkritih vrinjencev se je izgovarjala, da so zašli na pot izdajstva, ker so jih k temu prisilili. Grozili so jim namreč s smrtjo ali pa da jim bodo pobili svojce. Kasneje, ko so že privolili v sodelovanje z gestapom, pa je ta zahteval od njih vedno več in jih spet izsiljeval, češ da bodo za njihovo sodelovanje z gestapom zvedeli partizani, če ne bodo disciplinirano izvrševali nalog.

V svojem delo van ju gestapo vse do zadnjih vojnih dni ni popuščal. Očitno so se nacisti do zadnjega nadejali spopada med zavezniki, v katerem bi lahko Angliji, ZDA in Franciji z dobro organiziranim obveščevalnim omrežjem v Jugoslaviji veliko koristili in se tako spet uveljavili. Zato so gestapovci pridobivali zaupnike za daljše razdobje. Predvsem so jih skušali spraviti na važnejše položaje in jim omogočiti sloves zvestili borcev.

Razkrite vrinjence je odredna Ozna pošiljala na korpusno Ozno, kjer so jih še enkrat temeljito zaslišali in kjer jim je sodilo vojno sodišče. Odredna Ozna je z njimi pošiljala tudi vse dokazno gradivo.¹

OPOMBA

¹ Sestavek je napisan po izjavi Rudija Lampreta.

OBVEŠČEVALNA SLUŽBA

V partizanskih razmerah je bil eden najboljših načinov dobrega delovanja obveščevalne službe stalen stik obveščevalcev s kar največjim številom zaupnikov-domačinov. Posebno je to veljalo za območje Jeseniško-bohinjskega odreda, kjer okupator zaradi svoje maloštevilnosti ni mogel nadzirati vseh naselij, zlasti pa ne preprečevati potovanj iz kraja v kraj. Tudi v več jih kraj ih so bile sovražnikove postojanke predvsem v večjih stavbah, navadno sredi naselja. Zato so posamezni zaupniki iz vrst civilnega prebivalstva z majhnim tveganjem hodili na zvezo s partizanskimi obveščevalci tudi iz krajev, kjer so bile postojanke. V posameznih primerih pa so se celo partizanski obveščevalci lahko vtihotapljali v postojanke. Dober vir podatkov so bili tudi civilisti, zaposleni v raznih okupatorskih uradih ali kot strežno osebje pri posameznih nemških enotah. Zelo veliko je bilo zlasti kuharic in snažilk po orožniških postojankah in celo na gestapu, ki so bile povezane s obveščevalci. Prav tako so bili zaupniki med delavci na železnici in v tovarnah. Ti so imeli odlične možnosti za poročanje o dogodkih daleč v Nemčiji, saj so imele domače tovarne stike z nemškimi tovarnami in rudniki. Železničarji pa so lahko poročali o prevozih, kar je bilo zelo važno, saj je bila železnica Beljak—Jesenice—Ljubljana del strateško važne zveze Avstrija—Italija in Avstrija—Balkan.

Značaj obveščevalnega dela prek zaupnikov pa je zahteval stalnost obveščevalnega kadra, ker bi drugače lahko prišlo do razkritij. Ze prej so na območju Bohinja, na Jelovici in v jeseniški okolici delovale obveščevalne točke, podrejene obveščevalnemu centru 31. divizije ali 9. korpusa, toda po ustanovitvi odreda in po njegovem razmahu se je število obveščevalnih točk, ki so bile zdaj neposredno podrejene obveščevalnemu centru odreda, povečalo na štiri. Ena točka je nadzirala Bohinj, sedež pa je imela pri odrednem štabu, druga je imela sedež na Pokljuki, najdlje blizu vasi Slamniki. Ta se je ukvarjala s sovražnikom na Bledu, v Gorjah, na Bohinjski Beli in v Radovni. Delo te točke je bilo zelo važno in težavno, ker je bila na Bohinjski Beli vojašnica, kjer so se urile razne posebne enote, npr. no vinci elitne divizije nacistične vojske za razne diverzije in sabotaže »Brandenburg«, 6. šolska in nadomestna baterija metalčev megle, posebna enota za urjenje vojakov v

ravnanju z raketnimi minometi, pripravami za zameglevanje in zaplinjevanje, ki so bili za tište čase povsem novo, neznano orožje. Na Bledu je bil tudi sedež gestapa in raznih drugih ustanov. Tretja točka je bila na Mežakli. Nadzirala je Jesenice in Zgornjo Savsko dolino. Zaradi važnosti Jesenic kot industrijskega središča in važnega železniškega križišča je bilo tudi delo te točke zelo važno in odgovorno. Četrta točka pa je bila na Jelovici, največ okoli Taleža. Njena naloga je bila nadzirati vzhodno stran Bleda ter vasi med Bohinjsko Belo, Radovljico in Kropo. Prek Jelovice so vodile oskrbovalne poti proti Primorski, v tej smeri pa je tudi sovražnik večkrat vdrl 9. korpusu za hrbet.

Zaradi visoke zavesti in množične podpore prebivalstva obveščevalcem ni bilo težko najti zadostno število zaupnikov. Ti so lahko potovali iz kraja v kraj in mimogrede opravljali tudi obveščevalne naloge oziroma prinašali važne podatke z območij zunaj pristojnosti odreda, celo iz Avstrije in Nemčije. Po drugi strani pa so Nemci in Avstrijci hodili po raznih opravkih na Bled in Jesenice, kjer so hote ali nehote povedali marsikaj zanimivega za našo obveščevalno službo. Zelo dober vir podatkov so bili dezertjerji iz nemške vojske, med katerimi je bilo največ Slovencev, ni pa manjkalo tudi drugih, celo Nemcev in Avstrijcev ne. Sprva so jih zasliševali kar pri obveščevalnem centru, toda kasneje jih je moral odred pošiljati na komando mesta Cepovan, od koder so jih poslali na obveščevalni center korpusa oziroma na Ozno. Tam so bolje poznali ustroj nemške vojske, zato so lahko temeljiteje zasliševali prebežnike pa tudi ujetnike. Sprva se je pogosto dogajalo, da prebežnikov ali ujetnikov o naj važne jših rečeh sploh vprašali niso, pač pa so se zadovoljili le s splošnimi podatki.

Skupno je delovalo v odredu v raznih obdobjih poprečno po 20 obveščevalcev. Na točki so bili navadno po trije obveščevalci in po en kurir, včasih pa tudi po dva obveščevalca in kurir. Nekateri so pri opravljanju svojih dolžnosti tudi padli. Obveščevalno točko blizu Slamnikov so Nemci februarja 1945 odkrili in požgali barako, vendar obveščevalci niso imeli žrtev, ker so se o pravem času umaknili.

Ražen z obveščevalnim delom so se točke ukvarjale tudi z manjšimi akcijami in mobilizacijo, saj so za takšno delovanje zaradi podatkov iz prve roke imele obilo priložnosti. Pri tem jim je navadno šlo za orožje, zlasti za brzostrelke.

Važnejše podatke, zlasti podatke o premikih večjih enot, je obveščevalni center odreda sporočal korpusnemu centru po radijskem oddajniku. Manj nujni podatki pa so potovali po kurirskih zvezah s točk na odredni center, od tam pa na korpusni. Ze na točkah so podatke ocenjevali, isto so delali tudi na odrednem centru. Tako je korpusni center dobival podatke iz mnogih krajev, jih urejal in sporočal glavnemu štabu, izdeloval pa je tudi razne preglede za štabe operativnih enot.

Disciplinsko so bili pripadniki točk in centra podrejeni odrednemu štabu. Temu so morali preskrbovati tudi potrebne podatke o sovražniku, da bi lahko ukrepal ob raznih akcijah.

Radijske zveze, ki so se zaradi sorazmerno velikega števila oddajnikov in sprejemnikov v drugi polovici leta 1944 zelo razvile, so spremenile tudi način obveščevalnega dela. Medtem ko je bil prej podatek, zlasti o premikih večjih enot, že velikokrat zastarel, preden so ga prinesli kurirji tja, kjer bi ga lahko uporabili, saj so se sovražnikove enote z vlaki ali motornimi vozili hitreje premikale kot kurirji, je bilo zdaj drugače. Po radijski zvezi so lahko poročali o premikih večjih enot takoj tudi na glavni ali celo na vrhovni štab.

Toda obveščevalci so bili navajeni delati po starem. Predvsem jih je zanimala varnost na njihovem območju, kar je bilo dobro leta 1941, 1942 ali 1943. Korpusni štab oziroma center pa sta vztrajala, da se mora hitro spremeniti taktična obveščevalna služba v operativno in strateško. Ražen tega je prišlo tudi do spora med načelnikom odrednega centra in odrednim štabom. Ciani centra, nezadovoljni z delom štaba, so se namreč izgovarjali, da so podrejeni korpusnemu centru. Zamenjali so načelnika centra, kmalu zatem pa je bil zamenjan tudi odredni štab. Novi načelnik centra je uspešneje deloval po željah in zahtevah korpusnega centra.

Odredni center je pošiljal korpusnemu redna dnevna poročila, izredna poročila in štirinajstdnevne preglede. Dnevna poročila je korpusni center prejemal v treh izvodih, po en izvod sta prejemala še Kokrški in Skofjeloški odred ter brigade in odredi, če so bili na območju Jeseniško-bohinjskega odreda, kot npr. marca 1945, ko sta prišli v Bohinj 19. in 20. brigada. Tudi štirinajstdnevna poročila je prejemal korpusni center v treh izvodih. En izvod pa je šel tudi na glavni štab, da je ta lahko nadziral, kako je odbiral center 9. korpusa podatke.

Izredna poročila je lahko odredni center pošiljal na zahtevo korpusnega centra ali po lastni presoji, pošiljal pa jih je tištim štabom ali tudi vodstvom političnih organizacij, za katere je menil, da se nanašajo nanje ali da jim bodo lahko koristila.¹

Redna dnevna in štirinajstdnevna poročila so imela več točk. Predvsem so morala vsebovati izčrpne podatke o imenih in nazivih sovražnikovih enot v posameznih postojankah, o njihovem številu, poveljniškem osebju, oborožitvi itd. Precej dolgo odredov center imen in nazivov sploh ni imel za važne, zato jih je izpuščal, češ, Nemec je Nemec. Toda bila so važna zaradi kakovosti posameznih enot. Nemška vojska je namreč imela poleg starejših, manj borbenih vojakov, v enotah za zavarovanje tudi centre za urjenje in elitne čete za različne namene. Dalje je moralo poročilo vsebovati podatke o zbiranju sovražnikovih čet za določene akcije in o namerah zbiranja, o več jih premikih in podobno. Pri podatkih o stanju moštva v postojankah je moral center v oklepaju navajati tudi številčno stanje ob času pisanja prejšnjega poročila. Iz primerjave števila sovražnikovih vojakov v posameznih postojankah ali iz zamenjave slabših vojakov z boljšimi in obratno je bilo namreč mogoče sklepati o sovražnikovih namenih. Zato je moralo poročilo do ure natančno vsebovati tudi podatke, kdaj je bilo takšno stanje, kot ga omenja poročilo.

Prav tako so poročila morala vsebovati tudi podatke o akcijah enot NOV oziroma JA, ne samo odreda, ampak tudi drugih enot na njegovem območju. Tako si je center zagotovil nadzorstvo nad poročanjem štabov in nad vojaško dejavnostjo nasploh.

Proti koncu vojne je postalo zelo важно utrjevanje. Tudi iz podatkov o razporeditvi utrd in o njihovi velikosti oziroma razsežnosti in trdnosti je bilo mogoče sklepati o sovražnikovih načrtih. Prav tako so bili važni tudi podatki o letališčih, o uspehih zavezniških letalskih napadov, o prevozih po železnicah ali cestah in o delu tovarn, o zalogah surovin, razpoloženju prebivalstva in sovražnikovega vojaštva in podobnem.

Ob koncu je vsako poročilo moralo imeti tudi zaključek oziroma mnenje o sovražnikovih namenih in o nadaljnjem razvoju položaja. Tako se proti koncu vojne v vseh poročilih omenjajo padanje morale pri sovražnikovem vojaštvu in civilistih nemške in avstrijske narodnosti, umik velikih kolon v Av-

strijo, evakuacija prebivalstva nemške narodnosti, zastoji v industriji in prometu ter zmanjšana dejavnost vojaških enot.

Korpusni obveščevalni center je poslal odrednemu centru precej okrožnic, kako naj poroča, ocenjeval pa je tudi posamezna poročila in pošiljal kot pomoč odrednemu centru svoje oficirje.²

Na splošno lahko ocenimo delovanje odredne obveščevalne službe kot zelo uspešno. Za to gre največja zasluga prebivalstvu na območju odreda, ki je, razen redkih izjem, sodelovalo s svojo vojsko na vseh področjih, tako tudi na obveščevalnem.



Odred na Koroškem maja 1945

OPOMBI

¹ Kot primer izrednega poročila lahko navedemo poročilo obveščevalnega centra odreda korpusnemu centru 11. oktobra, ki ga je korpusni center prejel šele 17. oktobra (arhiv IZDG, fascikel 234 a/I-1).

Odredni center v tem poročilu seznanja korpusni center z nemškimi preizkusi novega orožja, ki so se začeli 7. oktobra ponoči na železnici med Jesenicami in Šentvidom. To je bil oklopni vagon na pogon z eksplozivnim motorjem. V njem ni bilo posadke, vozil pa je 200 do 500 m pred drugim vlakom, odkoder so ga upravljali radijsko. Na vsaki postaji se je vozilo samo ustavilo, na kretnicah pri obeh vhodih na postaje pa so montirali posebne naprave, ki so kazale brzino vozila, kje je voz in ali je iztiril. Zadaj je imelo vozilo dve veliki kvadratni luči. Pred seboj je potiskalo dve ali tri osi s kolesi, na njih pa je bilo naloženo železo za obtežitev. Med osmi s kolesi in vozilom je bil drog, dolg kakih 10 do 15 metrov. Okrog njega je bila na vita žica. Če bi kolesa sprožila mino, bi se prekinil tudi tok v žici in vozilo bi se ustavilo, saj je vozilo le 15 do 20 km na uro. Slišati ga je bilo zelo daleč, ker je zelo ropotalo. Da bi temeljito pretreslo progo, so na kolesa na oseh navarili posebne zobe. Slišati je bilo, da vozilo aktivira mine ne samo na pritisk ampak tudi z elektriko. Glavni namen tega vozila je bil namreč pred vlaki očistiti progo min. Poskusi so bili strogo tajni, ko so jih opravljali, so morali vsi Slovenci od proge. Toda vozilo je med Jesenicami in Javornikom dvakrat iztirilo. Kasneje ga niso nikjer uporabili, zato lahko sklepamo, da se poskusi niso obnesli in da je doživelo vozilo usodo mnogih drugih nemških izumov. Nihče ga namreč ni mogel več ne proizvajati ne izpopolnjevati.

² Poglavje je napisano po poročilih odrednega centra korpusnemu (fascikel 234 a/I-1) in poročilih odrednega centra glavnemu štabu (fascikel 76/IV-B), dopisu OC 9. korpusa OC JBO 12. 1. 1945 (fascikel 234 a/I-1), navodilih 10. 1. 1945, 24. 1. 1945, dopisu z navodili 25. 10. 1944 in navodilu o odnosih OC—štab 26. 1. 1945.

V dopisu 25. oktobra center 9. korpusa predpisuje tudi ustroj centra odreda. Po tem naj bi imel odred načelnika centra, prvega in drugega pomočnika, administratorja, dva do tri obveščevalne oficirje ter obveščevalni vod z naj manj 12 pripadniki. Za vsako dolžnost predpisuje tudi delovne obveznosti. Obveščevalni oficirji bi opravljali posebne naloge velike važnosti. Pripadniki obveščevalnega voda naj bi bili vsi podoficirji, njihova naloga pa naj bi bila predvsem ugotavljati resničnost podatkov, dobljenih od civilnih zaupnikov. Za stike s civilnimi zaupniki naj bi center organiziral zlasti na važnejših območjih obveščevalne točke, na vsaki naj bi bila dva ali trije obveščevalci s posebnim kurirjem. Delo točk naj bi vodil drugi pomočnik načelnika centra, ki naj bi bil odgovoren za zaupniško mrežo. Zaupniki niso smeli delati v vodstvih političnih organizacij. Načelnik centra in njegov prvi pomočnik naj bi imela predvsem organizacijsko vlogo.

V istem navodilu korpusni center odreja tudi način in roke za poročanje ter sesta vi janje poročil.

Ražen tega je poglavje napisano tudi po izjavah Martina Zva-ba-Milana in Martina Kavčiča, nekdanjih obveščevalcev.

INZENIRSKO-TEHNICNA SLUŽBA

Prek območja odreda so vodile tri železnice. Dve, Jesenice—Bohinj in Jesenice—Trbiž, sta bili v takratnem vojaškem položaju sprva manjšega pomena, proti koncu vojne pa sta postali važnejši. Železnica Hrušica—Jesenice—Ljubljana pa je bila prvorazrednega pomena, toda po območju odreda je tekla le od izhoda iz karavanškega predora na Hrušici mimo Jesenic do Javornika ter od mostu pri Otočah do Šentjošta. Z ukazom korpusnega štaba dne 6. decembra 1944 pa je prešla železnica Ljubljana—Jesenice v pristojnost Skofjeloškega odreda oziroma je na njej izvajal akcije Kokrški odred.

Kmalu po ustanovitvi bataljonov je minerska skupina, ki je prej delovala pri odrednem štabu, prerasla v minerski vod. Ze kmalu nato pa so tudi po bataljonih imeli minerce. Konec oktobra 1944 je bil odredni minerski vod ukinjen, minerce so razdelili po bataljonih, kjer so ustanovili inženirske vode. V njih so bili minerei, pionirji in ostrostrelci. Kmalu pa so tudi pionir je, s katerimi niso vedeli kaj početi, razdelili po četah kot borci. Tako sta imela bataljona v začetku januarja 1945 v inženirskih vodih poleg ostrostrelske in protitankovske desetine tudi minersko.

Po reorganizaciji pa je bil po vrnitvi odreda v Bohinj iz minercev 22. februarja znova ustanovljen minersko-sabotažni vod, ki je spadai pod štabno spremstvo.¹

Ves čas so minerei deiovali sami v manjših skupinah ali pa so jih dodeljevali enotam, kar pa se je zgodilo le neKajkrat. Večina akcij je veljala železnici, tirom, mosto vom in železniškim napravam, žerjavu za dviganje voz in stroj ev ter telefonsko-telegrafski napeljavi ob železnici. Po ohranjenih podatkih so minerei v sodelovanju z obveščevalci izvedli s pomočjo civilistov tri minerske akcije in sicer eno na bistriški postaji, eno na bunkerju pri cestnem mostu pri Bitnjah in eno na lokomotivi, ki je peljala proti Koroški.

Za miniranje so minerei uporabljali material iz zavezniških pošiljk, ki so ga dobivali prek korpusnega štaba. To je bilo razstrelivo »plastik« ali »nobel 808«, vžigalne vrvice, tempirni vžigalniki in žabice za miniranje vlakov. Svoje deio so minerei opravljali ponoči, da je na mine naletel jutranji vlak, v zimskem času, ko je bil dan kratek, pa tudi v mraku, da je na mino zapeljal popoldanski vlak. Zaradi partizanskih akcij

sovražnik namreč ni tvegal nočnih voženj. Čeprav bi radi, pa minerske akcije niso vedno popolnoma uspele, sovražnik je včasih mine odkril ali pa so jih minerei morali sami predčasno sprožiti.

Sovražnik je železnico nadziral s patruljami, ki so navadno pregledale železnico pred vlakom. Ražen tega je na izpostavljene kraje večkrat poslal zasede. Važnejše objekte, kot predore in večje mostove pa je zavaroval z bunkerji, v katerih je bila stalna posadka. Kasneje so Nemci nekatere dohode k železnici tudi sami minirali s protipehotnimi minami. V zimskem času je bilo zaradi visokega snega, zaradi katerega je bilo gibanje napornejše, pa tudi zato, ker je bilo drevje golo in ker so se poznale sledi, delo minercev nevarnejše. Zato je bilo takrat nekaj manj akcij. Proti koncu vojne pa je sovražnik močno povečal varnostne ukrepe, zaradi česar je bilo spet manj akcij. Po ohranjenih podatkih za marec 1945 pa je kljub vsemu po zaslugi minercev počival promet na železnici 281 ur.²

Ker so po cestah in potih hodili domači prebivalci, sovražnik pa motorizacije skorajda ni uporabljal, minerei niso polagali min po cestah. Korpusni štab pa je ukazal odrednemu že 17. decembra 1944, naj v sklopu splošne akcije miniranja cest, po katerih bi se sovražnik umikal z Balkana, minira na več kraj ih pobočja nad cesto Jesenice—Trbiž. Ob sovražnikovem umiku naj bi skriti opazovalci sprožili mine, da bi skalovje in zemlja zaprla cestišče. Toda za kaj takega ni bilo zadosti razstreliva, povrhu pa so bili kraj i ob cesti še pod močnim okupatorjevim nadzorstvom in bi Nemci verjetno minirane predele hitro odkrili. Zato odred ukaza ni izvršil.³

Pač pa so minerei postavili nekaj minskih polj sredi marca, ko se je začela ofenziva proti 9. korpusu in ko je bilo pričakovati, da bo sovražnik poskušal napasti odred. Ta minska polja so bila okoli Stare Fužine in okoli planine Vogar, kjer so bila skladišča. Okoli Stare Fužine, ki je bila utrjena, so minerei postavili precej nagaznih min, nekaj pa jih je bilo tudi na poteg.

Odred je začel utrjevati okolico Stare Fužine po 18. februarju, ko se je vrnil iz okolice Zeleznikov. Pri tem je od redni štab izkoristil izkušnje, ki so si jih člani nabrali po brigadah, kjer je bilo utrjevanje že dlje časa stalna praksa. Predvsem je odred utrdil črto Vrtovin—Sv. Janez—Rudnica s sistemom odkritih mitraljeških gnezd in vkopanih zaklonov za strelce.

Pred črto pa je bila Sava kot naravna ovira. Nekaj mitralje-
skih gnezd je bilo tudi proti vzhodni strani, na Rudnici in na
Studorju in na zahodni strani vasi. Prav zaradi teh preprostih
utrdb je odred 4. aprila odbil sovražnikov napad in pri tem ni
imel nobenih žrtev.

OPOMBE

¹ Dne 22. februarja se prvič navaja, različno od prejšnjih poročil, ko so govorili o minereih 1. ali 2. bataljona, v poročilu o akciji podatek, da jo je izvedel minerski vod. Istega dne je v poročilih obeh bataljonov o spremembah v številčnem stanju tudi podatek o premestitvah minercev iz obeh bataljonov v odredni štab. Ko je odred odšel v Novake zaradi reorganizacije, je nekaj minercev ostalo v Bohinju, nekaj pa jih je odšlo z odredom. Po vrnitvi pa so se po nekaj dneh združili, da bi se vod kot celota udeležil velike akcije na železnico 23. februarja zvečer. (Poročili 1. in 2. bataljona za 22. februar, fascikel 295 a/III-6.) Seznam minersko-sabotažnih akcij (fascikel 295 a/V-E-1).

² Poročilo minerskega referenta odreda 21. marca korpusnemu štabu — operativni odsek-inženirski referat v fasciklu 228/11. Poročilo zajema razdobje od 20. februarja do 20. marca. V tem času so minerei odreda uničili dve lokomotivi, 6 vagonov, dva železniška mostova poškodovali, uničili en vodni zbiralnik in en bunker, 1258 m proge in na 16 mestih pretrgali telefonske zveze. Za to so potrebovali 142 kg »plastika«, 54 detonatorjev, 21 poživitvenih nabojev, 12 žabic, 111 m hitrogoreče vžigalne vrvice, 30 m počasi goreče ter tri tempirne vžigalnike. Minerski vod je štel 12 minercev in štiri pionir je.

³ Ukaz korpusnega štaba štabu odreda 17. decembra v fasciklu 295 a/III-1-B.

SLUŽBA ZVEZE

Tako kot v vseh drugih enotah NOV in PO Slovenije so tudi v Jeseniško-bohinjskem odredu predvsem kurirji vzdrževali zveze znotraj čet, med četami in bataljonskimi štabi ter med bataljonskimi in odrednim štabom.

Ker je sprva imel odred svoj 1. bataljon na Mežakli oziroma 1. četo v kranjskogorski okolici, 3. bataljon pa je bil dlje časa na Jelovici, je bilo vzdrževanje zvez s kurirji zelo težavno in odgovorno. Pogostoma je trajalo tudi 8 do 10 ur, predno je kurir prišel na eno ali drugo stran. Če pa je bil sovražnik na tem ali onem območju bolj aktiven, se je čas še potegnil za nekaj ur čakanja in izogibanja. Take razdalje so zahtevale tudi precej kurirjev. Tako je po seznamu 6. januarja 1945 imel odredni štab kurirski vod, 1. bataljon tri kurirske postaje, ki so imele oznake 0-1, 0-2 in 0-3, drugi bataljon pa prav tako tri postaje z oznakami K-1, K-2 in K-3. V tem času, ko se je bataljon z Mežakle že zdavnaj umaknil v Bohinj, so kurirske postaje z oznako »K« vzdrževale zvezo prek Jelovice s Koprškim odredom, ki se je zadrževal v Karavankah med Zirovnico in Trzičcem. Postaje z oznako »O« pa so vzdrževale **zveze** med odrednim in korpusnim štabom. **Zveze** z obveščevalnimi točkami v jeseniški okolici in na Pokljuki so vzdrževali posebni kurirji, dodeljeni tem točkam. Tako je ostalo skoraj do zadnjih dni vojne. Koliko ljudi so zahtevale te zveze, nam pove podatek, da je 15. februarja imel 2. bataljon 20 kurirjev, 18. februarja pa 1. bataljon 13.

Pripomniti je treba, da je bilo kurirsko omrežje odreda popolnoma neodvisno od kurirske organizacije, ki je delovala na vsem slovenskem ozemlju, razdeljena na sektor je, linije in postaje. Za to je bilo več razlogov. Predvsem so bili kurirji na linijah podrejeni neposredno svoji organizaciji, ki je pripadala brigadi Vojske državne varnosti. Štab je bil na Dolenjskem. Kurirji na linijah niso niti disciplinsko odgovarjali korpusnemu štabu.

Poleg tega so bile kurirske linije bolj ali manj stalne. Potekale so po ustaljenih smereh v skladu s politično važnostjo posameznih območij. Kurirske postaje so tudi, kolikor se je le dalo, vzdrževale stike v čisto določenih časovnih presledkih.

Vojaške enote, kakršna je bil tudi odred, pa so se pogosto selile z enega območja na drugo ne glede na potek kurirskih

linij. Zato bi povezovanje z linijskimi kurirji zahtevalo še dodatne kurirske zveze do kurirskih postaj ali do sestajališč. Pri tem pa bi lahko prišlo tudi do njihovega razkritja. Prav tako so morali po enotah imeti včasih zelo pogostne zveze z nadrejenimi štabi, kar bi bilo za linijske kurirje še nova obremenitev. Vojaški položaj je zelo pogosto zahteval takojšnje posredovanje povelja ali poročila.

Zaradi vseh naštetih razlogov so imele enote, seveda tudi odred, kljub velikemu številu zaposlenih še posebno kurirsko omrežje.¹

Za oddajanje nujnih sporočil korpusnemu štabu in za sprejemanje prav takih ukazov pa je imel odred tudi lastno radijsko postajo. Korpusni štab je oddajnik in sprejemnik obljubil odrednemu štabu že ob ustanovitvi odreda, vendar ga takrat ni imel na razpolago. Zato je poslal radijsko postajo za odredom v Bohinj šele nekako sredi septembra. Toda ta oddajnik je bil pokvarjen in ga radiotelegrafisti niso mogli sami popraviti. Zato jih je odredni štab z oddajnikom in sprejemnikom vred poslal 26. septembra nazaj na korpusni štab. Kmalu zatem pa je dobil odred novo skupino radiotelegrafistov in nov oddajnik, saj je bilo zaradi važnosti Bleda in Jesenic nujno, da so naglo posredovali poročila.²

Pri vzdrževanju radij ske zveze s korpusnim štabom so morali radiotelegrafisti upoštevati tudi visoke hribe med Bohinjem in kraji, kjer se je korpusni štab navadno zadrževal. Navadno so zato imeli oddajnik čim višje. Posebno težavno pa je bilo napajanje oddajnika in sprejemnika. Delovala sta na tok iz akumulatorjev. Toda akumulatorje je bilo treba polniti, v krajih, kjer se je zadrževal odred zlasti v prvem razdobju, pa ni bilo elektrike. Sicer pa tudi če bi bila, ne bi nič opravili, ker niso imeli primerne usmernika. Zato so morali predelati kolo za polnjenje akumulatorjev. Eden od nosačev je navadno gonil pedala, zadnje kolo pa je bilo s pogonskim jermenom povezano z dinamom, ki je polnil akumulator. Seveda je bilo polnjenje na tak način zamudno in naporno. Kasneje so si radiotelegrafisti sami izdelali usmernik iz starega avtomobilskega dinamama, ki ga je poganjal elektromotor. Dele so dobili po zvezah z domačini. Toda zdaj je bilo potrebno voziti ali nositi akumulatorje vsak drugi dan v dolino in napolnjene spet nazaj v hribe. Težave so odpadle šele, ko se je odred naselil za stalno v Stari Fužini. Največkrat so akumulatorje napolnili v

hiši Janeza Rozmana-Anžeta na Polju. Težave so bile tudi tedaj, ko so bili akumulatorji vedno bolj izrabljeni. Za silo so jih krpali z materialom, ki so ga dobivali po tajnih zvezah z Jesenic.³

Pri radij skem oddajniku in sprejemniku so delali dva radiotelegrafista, šifrer ter dva nosača, po potrebi pa tudi več. Poprečno je skupina na dan sprejela in oddala 10 do 15 brzojavk. Šifrer je bil najdlje Valentin Erjavšek, radiotelegrafista pa sta bila Vido Drnovšek in Edi Zavodnik.⁴

Poseben problem pa so bile telefonske zveze. Ze pred ustanovitvijo Jeseniško-bohinjskega odreda, kmalu potem ko so Nemci zapustili postoj anko v hotelu »Turist« pri Sv. Janezu, je elektromonter Alojz Strgar iz Bistrice izklopil eno žico električnega omrežja med Zlanom, Poljem, Staro Fužino in Srednjo vasjo. Na to žico so po potrebi priključevali telefonske aparate terenski obveščevalci in se opozarjali na nevarnost. Kasneje, ko je bil odred že v Bohinju, je Strgar priključil žico, ki je prej služila za telefonsko zvezo med Bistrico in elektrarno Savica. Na Polju so ponoči in v največji tajnosti trije zaupniki speljali vod s telegrafskega droga po kablu v zemljo, da se je zdelo, kot bi bil strelovod. Kakih 50 metrov stran od droga je bil kabel vkopan v zemljo, naprej pa so ga napeljali skozi izžlebljene deske, prečne grede na plotu, do hiše Janeza Rozmana. Tam se je dalo vključiti prenosni telefonski aparat na šestih različnih krajih. Razumljivo je, da so bile vtičnice na skritih krajih in da je žanje vedel samo gospodar, delno pa tudi Janez Cerkovnik z Zlana. Navadno so vtičnice zakrivali razni na videz nedolžni vsakdanji predmeti. Da bi preprečili prisluškovanje po zemlji, so uporabljali dve žici. Od hiše je vodila tudi linija v Staro Fužino v štab odreda, potem ko se je tamkaj naselil. Po novem letu je imel Rozman tudi neposredno telefonsko zvezo s Strgarjem, ki je imel priključek med razno staro šaro v delavnici elektrarne v Bistrici, torej v sami nemški postojanki. Med Rozmanom in Strgarjem je bila celo občinska stavba, kjer sta bili nemška občina in pošta. Tako so včasih partizanski obveščevalci prisluškovali pogovorom na pošti, posebno ob vlažnem vremenu, ko je bila močnejša indukcija. Štab odreda pa je lahko neposredno govoril s svojim obveščevalcem sredi sovražnikove postojanke.

Seveda so bili pogovori zelo omejeni zaradi nevarnosti, da bi jih odkrili. V nujnih primerih pa je Strgar s posebnim

zvoncem poklical Rozmana na pogovor. Terenski obveščevalci pa so sami organizirali posebno opazovalno službo čez vso dolino med Zlanom in Rudnico. Stražarji in opazovalci so se sporazumevali s signali in z električnim zvoncem.

Sprva je imelo telefonsko omrežje šest telefonov in sicer na Vogarju, kjer je bil štab odreda, v Stari Fužini, na Polju, pri komandi mesta Bled v Podjeljah, pri štabu 2. bataljona odreda in v Srednji vasi. Ko pa je Rozman od Jožeta Sušnika z Broda dobil telefonsko centralo štaba obmejnih stražarjev bivše Jugoslavije, ki so jo pri njem skrili ob umiku, in ko so jo začeli uporabljati, je število priključkov naraslo na devet. Povezani so bili štab odreda, 1. in 2. bataljon, obveščevalni center, vod za zvezo, intendantura, komanda mesta Bled ter vasi Polje, Stara Fužina in Srednja vas. Zanimivo je, da so te zveze ostale tudi po osvoboditvi Bohinj a in da so jih uporabljali še celo leto 1945, le namesto na skriti priključek v elektrarniški delavnici so se priključili na občino in po pošti z Radovljico.⁵

Ražen tega telefonskega omrežja pa je imel tudi odred svoj sistem telefonskih zvez. Sprva je imel odredni štab zvezo z bataljoni, če so bili blizu. Primanjkovalo pa je izolirane žice, ki jo je bilo mogoče polagati tudi po tleh ali privezovati na veje. Franc Gracer iz voda za zvezo, katerega vodnik je bil Janez Bertoncelj-Johan, se je spomnil, da je dovolj žice na vodu čez hrib med Podhomom in Vintgarjem. Kabel v železniškem predoru je bil verjetno poškodovan zaradi vlage, starosti ali miniranja, zato so Nemci napeljali poljski telefon z izolirano žico kar čez hrib. Z enim spremljevalcem je Gracer odšel v Zasip in si še enkrat ogledal napeljavo. Oba partizana sta nato organizirala dečke iz Zasipa, ki so žico sneli z drogov, nato pa sta jo partizana prerezala in v manj kot pol ure tudi pobrala. Tako sta dobila kakih 10.000 metrov izolirane žice. Ko sta končala z delom, so začeli Nemci streljati z minometom, ker so vedeli, da so nekje blizu partizani. Eden od fantičev pa je zašel na minsko polje, vendar se je vse srečno končalo. Precej žice pa so telefonisti našli tudi na raznih telefonskih napeljavah med vasm, hoteli in nekdanjimi postojankami obmejnih stražarjev. Ta žica ni bila izolirana, zato so morali z drogov pobrati tudi izolator je.

Po večtedenskem naporu delu je imel odred nad 20 telefonskih priključkov. Povezane so bile predvsem razne opa-

zovalnice na visinskih točkah z dobrim razgledom, obveščevalne točke in štabi vseh enot.

Tako izpopolnjeno telefonsko omrežje je omogočalo popolno nadzorstvo nad gibanjem sovražnika. Dne 4. aprila, ko so Nemci prodrli do Sv. Janeza, je odred še ponoči vedel za prihod okrepitev v Bistrice, nato pa so ga skriti telefonisti sproti obveščali o vsakem sovražnikovem ukrepu in premiku.

Napeljava telefona iz postojanke v odredni štab je edinstven primer v naši osvobodilni vojni, kaže pa na izredno domiselnost in veliko zavednost domačega prebivalstva. Telefona namreč Nemci niso nikoli odkrili..⁶

OPOMBE

¹ Seznam vojaškega in političnega kadra odreda 6. januarja 1945 v arhivu IZDG, fascikel 249/I-7-d, poročilo 1. bataljona za 15. februar 1945, fascikel 295 a/III-6, poročilo 2. bataljona za 18. februar 1945 v fasciklu 295 a/III-6.

² Poročilo odrednega štaba korpusnemu za 12. oktober v fasciklu 295 a/III. Toda v tej skupini, ki jo je poslal korpusni štab v odred, je bil tudi nosač Ivan Plešec, rojen 27. avgusta 1927 v Brezovici pri Medvodah, ki je 12. oktobra s planine Zajamniki dezertiral in se vdal Nemcem v Bistrici. Povedal jim je tudi, kar je zvedel bržkone slučajno, da imajo partizani telefonsko zvezo z Bistrico. Nemci so takoj začeli preiskovati, vendar linije niso našli. (Poročilo obveščevalne točke »Plus Minus« za 16. oktober v nerazporejenem arhivu IZDG.)

³ Izjave Eda Zavodnika, Franca Gracerja in Janeza Rozmana.

³ Izjavi Eda Zavodnika in Franca Gracerja.

⁵ Izjavi Franca Gracerja in Janeza Rozmana.

⁸ Izjava Franca Gracerja.

INTENDANTSKA IN OROZARSKA SLUŽBA

V drugi polovici leta 1944 je bila intendantska služba v vseh enotah NOV že enotna. Za prehrano so skrbeli bataljonski intendantje, četnih pa ni bilo več. Bataljonske intendante je vodil odredni intendat s potrebnim številom pomočnikov.

Tudi kuhinje so bile bataljonske, ki so se lahko združile v odredno, če je bil ves odred skupaj, ali pa razdelile na četne kuhinje, če je katera od čet odšla za dlje časa na kako samostojno nalogo. Zlasti so bile kuhinje potrebne takrat, kadar so eno te odreda taborile v gozdovih, npr. na Jelovici, Poljuki ali Mežakli, kjer ni bilo naselij. Včasih pa so manjše skupine borcev kljub temu morale poiskati hrano pri prebivalcih odročnih vasi ali samostojnih hiš, kot so to delali partizani od vsega začetka bojevanja.

S prehrano na območju Jeseniško-bohinjskega odreda ni bilo toliko težav kot na drugih območjih, zlasti tam, kjer se je zadrževala glavnina 9. korpusa. V Bohinju, Radovni in Zgor-njesavski dolini je bilo kljub triinpolletni vojni jeseni 1944 še kar precej živine. Ker se v teh krajih nikoli niso zadrževale večje enote dlje časa in ker je bila razdalja do glavnine korpusa le prevelika, je pri kmetih ostalo zadosti hrane. Le redkokdaj je zato imel odred hrano samo po dvakrat na dan; to je bilo navadno med sovražnikovimi akcijami ali med daljšimi pohodi. Sicer pa so imeli zjutraj obrok brez mesa (močnik ali po domače »sok«, polento ali žgance), za opoldanski in večerni obrok pa so imeli večji ali manjši kos mesa s fižolom, krompirjem ali testeninami. Včasih so borci dobili tudi čaj ali kavni nadomestek osladkan s saharinom.

Podobno kot vse druge enote NOV v tem času tudi odred ni imel možnosti, da bi oskrboval borce po zasedah ali drugače odsotne s suho hrano, npr. s kruhom in raznimi dodatki. Šele konec marca je odredni štab začel misliti tudi na možnost, da bi izdelovali suho hrano, ker je bilo mesa razmeroma dovolj.¹

Kot v drugih enotah NOV so se tudi v Jeseniško-bohinjskem odredu preskrbovali s hrano neposredno pri kmetih. Intendantje so predvsem živino plačevali z obveznicami, za kar najbolj pravično porazdelitev bremen med kmeti pa so skrbele gospodarske komisije, ki so delovale pri vseh narodno-osvobodilnih odborih, tako vaških kot rajonskih oziroma okraj-

nih in okrožnih. Zlasti v Bohinju, pa tudi v Radovni, so te komisije delovale povsem legalno, medtem ko so po vaseh pod nadzorstvom sovražnika delale tajno. Naloga teh komisij je bila tudi nadzorovati vse količine hrane in živine. Nekajkrat se je odred oskrbel tudi z zalogami pri trgovcih v okupatorskih postojankah (na primer v Bistrici 8. novembra 1944 in 26. marca 1945). Ves čas je imel odred tudi nekaj lastnih zalog. Hrano so intendantje skrivali po pastirskih kočah in senikih, živino pa po oddaljenih planinah.

Medtem ko so v drugih enotah 9. korpusa proti koncu jeseni 1944, še bolj pa pozimi in spomladi 1945, dobivali precejšnje količine obleke in obutve iz zavezniških pošiljk, pa so borci odreda, zlasti še novinci, vse do konca vojne hodili oblečeni v obleke, ki so jih prinesli od doma ali pa so jim jih kasneje poslali svojci. Le majhen del funkcionarjev je imel angleške uniforme ali posamezne dele drugih, predvsem nemških ali italijanskih uniform. Reči pa je treba, da je bilo prebivalstvo na območju Jeseniško-bohinjskega odreda pred vojno razmeroma premožno in da zato ni bilo za obleko in obutev večje stiske, celo proti koncu vojne ne.

Za potrebe bataljonov so štabi organizirali manjše popravljavnice čevljev, v katerih so delali partizani, ki so bili izučeni za čevljarje. Orodja niso dosti potrebovali, zato so ga nosili s seboj. Včasih so partizanski čevljarji delali v delavnicah civilnih čevljarjev.²

Odred je imel vse do januarja 1945 tudi svojo krojaško delavnico. Sprva je bila v eni od koč na Vojah. V njej sta delala dva krojača, pomagala so jim tri dekleta, ražen tega pa je delavnica imela tudi kurirja, ki je bil edini oborožen. Poleg drugega krojaškega orodja so imeli v delavnici tudi več strojev. Izdelovali so titovke in uniforme ter krpali obleko in perilo. Kasneje se je zaradi nevarnosti delavnica preselila v lovsko kočo pri Crnem jezeru. Tam je bila varna pred Nemci, zato pa je bila oskrba s hrano in potrebščinami sila težavna, saj je zapadlo nad tri metre snega.³

Sprva so orožarji skrbeli predvsem za prenos streliva in razstreliva iz korpusnega štaba v Bohinj. 3. bataljon Prešernove brigade, iz katerega se je razvil Jeseniško-bohinjski odred, je bil oborožen predvsem z italijanskimi puškami in mitraljezi ter z nekaj mavzericami, medtem ko je boljše orožje ostalo v brigadi, saj je veljalo, da je za odred vse dobro. Kas-

neje so imeli v odredu tudi dve protitankovski puški. Ker je odred naraščal, je vedno huje čutil pomanjkanje orožja; včasih je bila tudi polovica borcev neoborožena, šolsko taborišče pa je imelo orožja samo za stražo in za pouk. Zato je odred po obrokih dobival spet nekaj italijanskega orožja, ki so ga začele brigade izločati, ker so dobivale novo iz zavezniških pošiljk. Nekaj orožja je odred tudi sam zaplenil v bojih ali pa so ga prinesli dezertarji iz nemške vojske. Več pušk pa so tudi našli pri domačinih, ki so jih iz različnih razlogov skrivali še od aprilske vojne. Decembra 1944 pa je odred že dobil nekaj angleških brzostrelk in mitraljezov tipa »bren« iz zavezniških pošiljk.

Ob reorganizaciji 7. februarja je bil odred prvič oborožen enakovredno z brigadami; dodelili so mu mitraljeze »bren« in protitankovske minomete »piat«. Kaj kmalu je z novim orožjem tudi pokazal, kaj zmore. Novo orožje je precej vplivalo na pogum in samozavest borcev. Ob koncu vojne pa je odred zaplenil dovolj nemškega orožja, da je oborožil vse na novo mobilizirane borce.⁴

OPOMBE

¹ Komanda štabnega spremstva odreda poroča štabu odreda 29. marca, da so odšli trije tovariši v Srednjo vas delat salame. (Fascikel 295 a/III-5.)

² Izjava Viktorja Dežmana.

³ Izjava Ane Likovič.

⁴ Izjavi Ivana Lebana in Viktorja Kompareta.

OPERATIVNA SLUŽBA IN ADMINISTRACIJA

Zaradi tega, ker odred nikoli ni imel večjih bojov, pač pa predvsem številne manjše akcije, ki so jih izvajale čete ali še manjše skupine borcev, je bila vloga operativnega oficirja v odredu vsekakor manjša kot pa v brigadi. Omejevala se je predvsem na sestavljanje občasnih poročil, na ocenjevanje posameznih akcij, naše in sovražnikove taktike, pa tudi na izračunavanje števila navzočih in odsotnih oziroma na poročanje o številčnem stanju odreda. Zato je bil operativni oficir, poročnik Anton Peterca-Miha¹ že sredi decembra 1944 premeščen na drugo dolžnost zunaj odreda, kasneje pa odred ni imel več operativnega oficirja. Prav tako potem, ko je Janez Ceferin-Golob postal komandant, odred ni imel več načelnika štaba. Prej pa so bile dolžnosti načelnika štaba Ceferinu bolj ali manj neznane, zato so vsi delali vse. V odredu se je močno čutilo pomanjkanje strokovno usposobljenih oficirjev, ki so ražen redkih izjem to postali predvsem zaradi hrabrosti in borbenih izkušenj.

Podobno kot v drugih enotah NOV je tudi v odredu imel bataljon administratorja, ki je sestavljal vsa poročila, hranil žig, pisalni stroj in pisarniške potrebščine ter arhiv. Tudi odredni štab je imel svojega administratorja, ki je opravljal enake naloge kot bataljonski. Obveščevalni center je imel svojega administratorja.

Potem ko v odredu ni bilo več ne načelnika štaba in ne operativnega oficirja, so operativno delo opravljali sami komandantje v sodelovanju z administratorji.

Nekaj tednov po ustanovitvi, septembra meseca, administracija še ni bila organizirana. Zato so iz tega razdobja poročila zelo skopa. Za Oktober in november, ko je odred številčno narasel, pa je ohranjenih kar precej poročil — ražen za 1. bataljon, ki je bil na najbolj nevarnem območju. Po reorganizaciji 4. decembra je spet manj gradiva. Za razdobje od 28. januarja do 7. februarja 1945 ni ohranjenih skoraj nobenih poročil. Po 7. februarju je spet več gradiva, posebno za maree 1945, toda za drugo polovico aprila spet ni skoraj nič, pa tudi za prve dni maja ne. O pohodu na Koroško pa so poročila zelo skopa, zadnje je datirano 17. maja. Nato do ukinitve odreda ni prav nobenega pisanega gradiva.

Kolikor pa je gradiva, je zelo raztreseno. Nekaj ga je v arhivu odreda, nekaj v arhivu korpusnega štaba, nekaj pa v arhivu odsekov in oddelkov. Najti ga je mogoče celo v arhivu glavnega štaba. Partijska poročila so v arhivu korpusnega štaba in v arhivu CK ZKS, nekaj gradiva je tudi v železarskem muzeju — oddelek delavskega gibanja — na Jesenicah in v Gorenjskem muzeju — oddelek NOB v Kranju. Za vse gradivo pa bolj ali manj velja, da je zelo skopo in da se omejuje samo na naštevane dogodkov. Po vsej verjetnosti je bilo dosti odredovega arhivskega gradiva uničenega med zadnjo ofenzivo na 9. korpus.

OPOMBA

¹ Anton Peterca-Miha, rojen 19. marca 1924 v Ljubljani, bil je delavec. V NOV vstopil 2. maja 1942 in nato kot prostovoljec prišel prek Dolomitov na Gorenjsko. V odredu je bil od ustanovitve do konca decembra 1944. Operativni oficir je postal v začetku novembra 1944. Kot tak je vodil nekaj akcij, pisal je tudi poročila in se ukvarjal z izračunavanjem številčnega stanja, drugače pa ga niso znali pravilno uporabiti. Po premestitvi je postal operativni oficir Prešernove brigade. Zdaj živi v Ljubljani kot uslužbenec organov za notranje zadeve. (Podatki: Anton Peterca-Miha.)

SANITETNA SLUŽBA

Sanitetna služba v odredu se ni bistveno razlikovala od te službe po drugih enotah NOV in JA. Po četah so imeli četne bolničar je, večinoma tovarišice, ki so nosile s seboj najnujnejše obveze in nekaj zdravil za zdravljenje manjših poškodb. Zdravila in obveze je odred dobival iz zavezniških pošiljk, nekaj pa tudi od terenskih političnih organizacij, ki so stalno zbirale razne potrebščine za partizane. Nekajkrat je odred izpraznil manjše obratne ambulante ali škrinje za prvo pomoč po tovarnah, nekaj potrebščin pa so poslali tudi osvobodilnemu gibanju naklonjeni zdravniki.

Po bataljonih so delovali bataljonski bolničarji. Celotno sanitetno službo odreda je sprva vodila nekdanja bataljonska bolničarka 3. bataljona Prešernove brigade Marija Brezec. Prve dni novembra pa jo je zamenjal zdravnik dr. Franc Bergelj,¹ ki je ostal na tem položaju do odhoda odreda na Koroško, ko je zbolel in ga je nadomestil dr. Viktor Marčič. Z njim je odred navezal stike že prej, ko mu je pisal brat, tedaj polkovnik JA. Ob splošni vstaji v jeseniški in blejski okolici je dr. Marčič prišel s sinom na zborna mesto na Poljanah.

Ražen za obvezovanje ranjencev ali ponesrečencev so bolničarji in zdravnik skrbeli tudi za higieno, pregledovali so vodne izvire in nadzirali pripravljanje in kakovost hrane. Zdravnik pa je zdravil tudi civilno prebivalstvo, saj po odhodu dr. Vladimira Volfa iz Bistrice k partizanom v vsej dolini ni bilo zdravnika.

Zaradi preobremenjenosti z raznimi zasedami, pohodi, stražami in patroljami so se med borci zlasti v zimskem času precej razpasle uši. Sele po vrnitvi iz okolice Zeleznikov, ko se je odred nastanil v Stari Fužini, je štab organiziral občasno razkuževanje oblek in perila s paro ter kopanje borcev v hotelskih kopalnicah.

Lažje ranjence in bolnike so zdravili kar v eno ti, saj odredi niso imeli toliko premikov kot brigade. Včasih so lažji ranjenci in bolniki živeli kot rekonvalescenti tudi pri znancih ali sorodnikih na osvobojenem ozemlju. Huje ranjene in bolne pa je odred pošiljal v ambulanto, ki je bila strogo zakonspirirana in je delovala po prav takih načelih kot vse druge partizanske bolnišnice. V dokumentih so jo imenovali »ambulanta

E« in je spadala v sklop partizanskih bolnišnic na območju 9. korpusa.

Ta ambulanta je nastala že pred ustanovitvijo odreda, nekaj dni po 15. decembru 1943, ko je bil na Goreljku uničen 3. bataljon Prešernove brigade. Tedaj je sprejela prve ranjence iz tega boja, bila pa je v majhni lovski koči na Pokljuki. Sprva sta ranjencem stregla in jih oskrbovala samo dva bolničarja in ena bolničarka, kasneje pa sta prišli še dve bolničarki. Po novem letu 1944 je ambulanta sprejela še enega ranjenca iz boja na Goreljku. Čez zimo se je večkrat selila iz koče v koč, v glavnem na Pokljuki, da je Nemci ne bi odkrili. Ranjence in bolnike je občasno obiskoval partizanski zdravnik dr. Pohar. Dne 25. marca 1944 pa je prišel za zdravnika v ambulanto dr. Ivan Hribernik, ki je pred tem pobegnil iz nemškega zaporja in prišel k partizanom. S hrano je ambulanto oskrbovala gospodarska komisija, v sili pa je hrano moralo iskati samo strežno osebje. Počasi je število ranjencev in bolnikov začelo naraščati, posebno takih z ozeblinami. Proti koncu zime je bila ambulanta blizu poti, po kateri so hodili domačini. Kdor je hotel vanjo, je moral s poti splezati po skladovnici drv precej daleč, nato pa skočiti v grm. Tako so se zavarovali, da se niso poznale sledi.

Maja 1944 je osebje ambulate na skritem kraju postavilo novo koč, za katero nihče ni vedel. To je bilo v bližini Mrzlega studenca na Pokljuki. Ko je prišla v Bohinj Gradnikova brigada in začela napadati postojanke, se je število osebja in ranjencev ter bolnikov povzpelo na 19.

Dne 6. novembra 1944 je bil premeščen dr. Hribernik na štab 9. korpusa, zamenjal pa ga je dr. Vladimir Volf-Borut, ki je bil obenem okrožni sanitetni referent. Tedaj je bila ambulanta že priključena Jeseniško-bohinjskemu odredu, spadala je neposredno pod štab. Sprejemala je ranjence in bolnike tudi iz drugih enot in s terena. Tako najdemo med ranjenci in bolniki celo pripadnike Koroškega in Kokrškega odreda ter kurirje relejne linije. V zimskih mesecih je bilo spet precej bolnikov z ozeblinami. V ambulanti je bila zaradi novih ranjencev in bolnikov večkrat precejšnja gneča, tako da so morali odpuščati tudi samo napol ozdravele. Konec februarja je štela ambulanta z osebjem, ranjenci in bolniki 23 oseb.²

Ambulanta je srečno dočkala konec vojne, sovražniku je ni uspelo odkriti. Njena vloga je bila predvsem v tem, da ni

bilo potrebno voziti ali nositi ranjencev iz Bohinja, Mežakle in Radovne ter Karavank v Cerkno ali drugam na Primorsko, kjer so bile bolnišnice 9. korpusa.

Oktober 1944 je na Uskovnici začela z delom tudi zobna ambulanta. Dentist Rudolf Cimperman³ je iz Ljubljane prek dijaka srednje zobotehnične šole Mohorka iz Kranja dobil prenosno nožno vrtalko, instrumente in precejšnjo zalogo zdravil in zobotehničnih potrebščin. Med drugim je dobil celo okoli 1000 ampul injekcij proti bolečinam. Kasneje je Cimperman delal pri odrednem štabu na planini Vogar, po reorganizaciji in vrnitvi odreda iz okolice Zeleznikov pa v Stari Fužini. Po približnih ocenah je zdravil okoli 1000 pacientov, med temi mnogo civilistov.⁴

OPOMBE

¹ Franc dr. Bergelj, rojen 28. septembra 1903 v Vrbi na Gorenjskem. V NOV je vstopil 12. septembra 1944, prej je bil zdravnik na Jesenicah. Umri po vojni.

² Po pregledu številčnega stanja odreda za 28. februar 1945, (fascikel 295 a/IV-1), izjava Ivana Lebana.

Delovanje ambulate je opisano tudi na podlagi kronike ambulate, ki jo je pisal od 1. maja 1944 do 1. maja 1945 Jože Ravnik-Izidor, priučeni bolničar, sicer pa poveljnik ambulate.

³ Rudolf Cimperman, rojen 27. marca 1910 v Ljubljani, dentist, živel v Ljubljani, v NOV od 11. septembra 1944. V Ljubljani bil član OF, zaradi delovanja skupaj z ženo obsojen poleti 1943 od italijanskega vojaškega sodišča na 10 let zapora. Nazadnje je prestal kazen v Parmi, odkoder so Nemci po italijanski kapitulaciji jetnike poslali v Nemčijo kot vojne ujetnike. Tam je delal kot dentist, dali so mu dopust, s katerega se ni več vrnil v taborišče, ampak je z Jesenic odšel na Mežaklo k partizanom. Po vojni do 1957 aktivni kapetan JLA, zdaj kot upokojenec živi v Ljubljani. (Podatki: Rudolf Cimperman.)

⁴ Izjava Rudolfa Cimpermana.

OSTROSTRELSTVO

Dne 31. oktobra so bili po bataljonih ustanovljeni inženirski vodi, v katerih so bili poleg minercev in pionirjev tudi ostrostrelci ter posadka protitankovske puške. 2. bataljon protitankovske puške ni imel, zato tudi ni ustanovil protitankovske desetine. Pač pa je imel v vođu štiri ostrostrelce, ki so takoj naslednjega dne prvič odšli v akcijo, toda niso imeli uspeha. Organizacijsko priključiti ostrostrelce inženircem sicer ni bilo premišljeno, toda upoštevati moramo, da se v tistih časih še niso dosti razumeli na organizacijo vojske. Hoteli so samo nekje združiti vse borce, ki so opravljali posebne naloge, da ne bi po četah imeli prevelike odsotnosti in da jih komandirji ali celo desetarji ne bi pošiljali na druge naloge, ki bi bile žanje zaradi posebnih obveznosti nenačrtne.

Več razlogov je zato, da se je ostrostrelstvo v kasnejših mesecih tako močno razmahnilo prav v Jeseniško-bohinjskem odredu.

Predvsem je na območju odreda sovražnik nadziral železnico Jesenice—Bohinj. Mostovi in predori so bili zavarovani z bunkerji, stražile so jih posadke, po železnici pa so hodile patrulje. Proga poteka predvsem po globoko vrezani dolini med Jelovico in Pokljuko. Strma pobočja doline, poraščena z bujnim gozdom, ki sega ponekod prav do železnice, so da jala naravnost odlično priložnost, da so ostrostrelci neopaženo prišli čisto blizu sovražnikovih postojank ob železnici in drugod. Podobno sega gozd do zahodnega brega Blejskega jezera ter do vasi Bohinjska Bela, Nomenj in Bistrica.

Nadalje je bilo v odredu razmeroma dosti dobrih strelcev. Ze pred vojno so po večjih krajih delovale strelske družine pod vodstvom napredno usmerjenih ljudi. Strelnih vaj se je udeleževal tudi del razredno zavednih in bolj razgledanih delavcev in uslužbencev. V gorskih in gozdnatih predelih je bilo tudi precej lovcev, zlasti divjih, saj je bil v Bohinju divji lov že stoletna tradicija. Končno pa se je del dobrih strelcev izuril tudi v nemški vojski.

Za ostrostrelce so izbrali predvsem potrpežljive, hrabre in odločne fante, ki so seveda morali biti dobri strelci, kar so ugotavljali z nekaj poskusnimi streli. Bodoči ostrostrelci so se morali znati neopazno približati robu gozda ali drugemu pripravnemu kraju ter se tamkaj dobro skriti ali zamaskirati. Za-

nje so izbirali predvsem nove puške znamke »mauser«. Včasih so jim priskrbeli tudi daljnoglede, ki so jih ali zaplenili sovražnikovim ostrostrelcem ali pa dobili po zvezah celo s Koroške oziroma iz Kranja, kjer je bilo nekaj puškarskih delavnic. Nekaj daljnogledov so dobili tudi tako, da so jih sneli z lovskih pušk. Toda kljub temu je bil daljnogled na puški tudi pri ostrostrelcih redkost. Večinoma so streljali kar z navadnimi puškami.

Navadno sta odhajala v akcijo po dva ostrostrelca skupaj na že prej izbran kraj, ki sta ga ali že prej poznala ali pa sta si ga pred akcijo temeljito ogledala s kake razgledne točke. Običajno sta odšla tja ponoči, da sta se približala cilju še v temi. Ko sta izbrala položaj, sta se tam skrila in se po potrebi zamaskirala z vejami, nato pa sta čakala, dokler jima ni kaj prišlo pred puški. Na enega vojaka sta ustrelila oba hkrati, če pa jih je bilo več, sta oddala vsak vsaj po dva strela na dva vojaka. Navadno sta imela strelni položaj zelo blizu sovražnikovih postojank, zato sta se morala po strelih naglo umakniti globlje v gozd. Umikati sta se morala navadno tudi prek poboj, ki jih je sovražnik srdito obstreljeval iz vsega razpoložljivega orožja. Zato sta morala že prej premisliti, kje se bosta umikala, da bi si izbrala najbolj varno pot, po možnosti v mrtvem kotu ali vsaj med drevjem in grmovjem. Najbolj nevarne so jima bile jase. Neredko je ostrostrelce sovražnik tudi skušal zasledovati ali pa, če je bilo mogoče, jima priti za hrbet in jim odrezati umik v hribe. Toda kljub hudemu obstreljevanju po skoraj vseh akcijah nikoli niso zadeli nobenega ostrostrelca. Zlasti pozimi, ko drugih akcij skoraj da ni bilo, so bili ostrostrelci edini, ki so dan za dnem napadali sovražnika.

Ostrostrelci so bili skoraj vedno v akcijah; le od časa do časa so se vrnili v bataljonsko taborišče, da bi se odpočili in naspali. S svojimi akcijami so sovražniku zadali hude izgube. Huje kot izgube pa je sovražnikove vojake prizadel strah, ker nikoli niso vedeli, odkod bo počilo in kdaj. Marsikje si vojaki niso upali podnevi iz hiš ali bunkerjev, neprestan strah in napatost pa sta začela vplivati nanje, da so postajali razdražljivi. Ostrostrelci so namreč le redko zgrešili cilj. Če pa so ga, ga niso dosti in vojak, ki je za las ušel smrti, zaradi tega gotovo ni postal pogumnejši. Pri nekaterih bunkerjih so prav zaradi ostrostrelcev začeli kopati posebne zvezne strelske jarke, ki so jih celo pokrivali; to je bilo npr. pri železniškem mostu

blizu postaje Soteska. Nemški vojaki in njihovi poveljniki svojega strahu pa tudi jeze nad akcijami ostrostrelcev niso poskušali niti prikrivati in so se v razgovorih z domačini večkrat hudovali nad partizansko predrznostjo. Posamezniki pa so se prek domačinov celo skušali pogajati s partizani, da bi opustili ostrostrelske akcije, v zameno pa so jim obljubljali razne usluge. To se je zgodilo na primer na Nomenju.¹

Po reorganizaciji odreda 7. februarja 1945 so bili inženirski vodi in s tem tudi posebne ostrostrelske desetine ukinjeni. Zato je bila po tem datumu samo še ena ostrostrelska akcija. Novi odredni štab je dal prednost večjim napadom na sovražnike patrulje. Ostrostrelci, kolikor jih niso ob reorganizaciji poslali v brigade, so bili vključeni v čete in so kot borci sodelovali v raznih bojih. Zato lahko tudi ostrostrelcem pripišemo nekaj izgub, ki so jih imeli Nemci v bojih s partizanskimi zasadami.

Uspehi pa bi gotovo bili večji, če bi novi odredni štab zadržal staro organizacijo vsaj za ostrostrelce in če bi jih pošiljal v akcije vzdolž železnice.²

O P O M B 1

¹ Poročilo obveščevalnega centra odreda OC glavnega štaba 13. decembra 1944 (arhiv IZDG, fascikel 76/IV-B). Tam piše, da se orožniški komandir Diesler z Nomenja pritožuje nad partizanskimi ostrostrelci, češ da stalno vznemirjajo moštvo in postojanko.

² Sestavek je napisan po poročilih odrednega štaba korpusnemu in po dnevniku 2. bataljona.

ODREDNI STAB

KOMANDANTI:

Franc Jernejc-Milče
od 30. avgusta 1944 do 21. novembra 1944
Janez Ceferin-Golob
od 21. novembra 1944 do 7. februarja 1945
Ivan Leban-Janez
od 7. februarja 1945 do 23. maja 1945

POLITIČNA KOMISARJA:

Miha Šušteršič
od 30. avgusta 1944 do 7. februarja 1945
Milan Loštrk-Novljan
od 7. februarja 1945 do 23. maja 1945

POMOČNIKA POLITIČNIH KOMISARJEV:

Stjepan Srefpler
od 30. avgusta 1944 do 7. februarja 1945
Silvo Koler
od 7. februarja 1945 do 23. maja 1945

NAMESTNIK KOMANDANTA:

Anton Likar-Kozlovski
od 30. avgusta 1944 do 20. novembra 1944

NAČELNIK ŠTABA:

Janez Ceferin-Golob
od 20. septembra 1944 do 21. novembra 1944

1. BATALJON

Komandanti :

Anton Znidar
od 19. septembra 1944 do 4. decembra 1944
Albin Miklič-Kolona
od 4. decembra 1944 do 6. decembra 1944 (ujet)

Anton Žnidar
od 6. decembra 1944 do 23. maja 1945

Politični komisarji:

Karei Rozman
od 19. septembra 1944 do 15. decembra 1944

Jože Rožman-Peter
od 15. decembra 1944 do 9. maja 1945

Janez Cegnar
od 9. maja 1945 do 23. maja 1945

2. BATALJON

Komandant:

Franc Selan-Brinca
od 21. septembra 1944 do 23. maja 1945

Politični komisarji:

Anton Turk:
od 21. septembra 1944 do 24. oktobra 1944

Kristijan Erbežnik-Ciril
od 24. oktobra 1944 do 4. marca 1945

Jože Kreše
od 4. marca 1945 do 23. maja 1945

3. BATALJON

Komandanti:

Gustav Kumer
od 17. septembra 1944 do 20. oktobra 1944

Albin Miklič-Kolona
od 20. oktobra 1944 do 4. decembra 1944

Mirko Košnik
od 9. maja 1945 do 23. maja 1945

Politična komisarja:

Jože Rožman-Peter
od 17. septembra 1944 do 25. novembra 1944

Jože Rožman-Peter
od 9. maja 1945 do 23. maja 1945

ŠOLSKO TABORIŠČE

Komandant:

Franc Marn

od 17. septembra 1944 do 30. oktobra 1944

Politični komisar:

Franc Likozar-Aleksander

od 17. septembra 1944 do 30. oktobra 1944

REGISTER

A

Adria, vila — 175
 Aichach — 199
 Ajdovščina — 59, 62, 273
 Albanija — 48
 Aljažev dom — 93
 Aljažev stolp — 112
 Ambrožič Lado-Novljan — 57
 ambulanta »E« — 69, 117, 127,
 174, 346
 Antonič Albert — 100, 177
 Anglija — 49, 197, 320
 Arh Franc — 178
 armade:
 3. — 290
 4. — 194, 256, 260, 261, 264, 282,
 283, 289 290
 armadna skupina Jugoahod —
 256
 Artiče — 73
 Arzenšek Viktor — 21
 Astoria, hotel — 175
 Atene — 48
 AVNOJ — 52, 179, 296
 Avbelj Viktor-Rudi — 54, 191,
 205
 Avstrija — 10, 13, 14, 17, 48, 80,
 86, 283, 293, 296, 322, 323, 325
 Avstroogrška — 14, 16, 143
 Ažman Jože — 19, 20, 22

B

Babji zob — 110, 112
 Balkan — 13, 48, 252, 279, 322,
 330

Bambič Jože — 178
 Banat — 47
 Banjska planota — 239
 Baška grapa — 36, 44, 143, 235,
 270, 277
 Baško sedlo — 14
 bataljoni:
 Beneški — 261
 Cankarjev — 21, 22, 24, 25, 27,
 28
 2. Gorenjskega odreda — 28, 30
 »Gregoratti« — 205
 Jeseniški — 31
 Kranjčev — 28
 Kranjski — 31
 Loški — 31
 »Mamelli« — 205
 Poljanski — 58
 Prešernov — 23, 25, 28
 1. pohorski — 32
 »Pustetto« — 205
 6. Gorenjskega odreda — 30
 2. slovenskega domobranstva —
 239
 93. nemški rezervni policijski —
 23
 181. nemški rezervni policijski
 — 21, 23, 24
 šolski in nadomestni planinskih
 lovcev št. 319 — 243, 245, 253
 927. deželnih strelcev — 109, 126,
 149, 166, 175, 227, 243, 263, 264,
 272
 baterije:
 3. šolska in nadomestna izvidni-
 ška planinska motorizirana

baterija 112. polka nemške
 vojske — 221, 245, 250, 263
 6. šolska in dopolnilna baterija
 metalčev megle — 32, 81, 84,
 156, 322
 baza 24 — 186
 Bazovica — 261, 273
 Becov kozolec — 123
 Begunje — 19, 20, 22, 45, 60, 74,
 117, 142, 170, 184, 185, 186, 187,
 198, 242, 261, 271
 Bela Cerkev — 73
 Bela krajina — 244
 Bela peč — 92, 96, 281, 282
 Belgija — 191, 197
 Belišče (Slavonija) — 59
 Beljak — 13, 15, 30, 143, 194, 221,
 261, 273, 284, 285, 286, 288, 304,
 322
 Bellevue, hotel — 6, 37, 157, 237,
 245, 246, 248, 251
 Belopeška jezera — 93, 96, 100,
 145
 Belška planina — 171
 Benečija — 44, 205, 261, 282
 Benedičič Avgust — 106
 Beograd — 14, 46, 48, 111, 112,
 142, 282, 313, 318
 Berginc Cvetko — 213, 221
 Bergelj dr. Franc — 346, 349
 Berjanca — 24, 25, 114, 156, 157
 Berlin — 42, 144, 256
 Bernard Ivan — 28, 29
 Bernard Jaka — 21
 Bernard Janez — 230, 241
 Bernardova koliba — 20
 Bertoncelj Ivan-Johan — 19, 21,
 46
 Bertoncelj Janez-Johan — 336
 Bertoncelj Valči — 90, 91
 Besnica (potok) — 55
 Besnica (vas) — 257
 Bester Peter — 178
 Beznik Angela — 69
 Beznik Cene — 69
 Beznik Feliks — 69
 Beznik Janez — 150, 154
 Biček Franc — 30
 Bistrica (Bohinj) — 12, 13, 14,
 15, 20, 23, 26, 27, 33, 34, 35, 37, 62,
 67, 68, 69, 70, 73, 75, 84, 99, 105,
 108, 109, 110, 112, 113, 116, 118,
 119, 120, 121, 122, 123, 124, 125,
 126, 127, 128, 129, 130, 131, 132,
 133, 134, 135, 136, 137, 141, 143,
 145, 149, 154, 155, 156, 157, 159,
 160, 161, 162, 164, 165, 166, 167,
 168, 169, 170, 171, 174, 175, 176,
 177, 186, 189, 191, 203, 204, 206,
 207, 208, 209, 212, 213, 215, 216,
 217, 218, 219, 221, 223, 225, 226,
 227, 230, 231, 232, 235, 236, 242,
 243, 245, 246, 252, 254, 262, 265,
 267, 268, 269, 270, 272, 273, 293,
 318, 337, 338, 340, 346, 350
 Bistrica (potok) — 236
 Bistrica v Rožu — 30, 286
 Bitenjska planina — 33, 223
 Bitnje — 69, 75, 108, 109, 115,
 116, 121, 122, 126, 129, 156, 161,
 165, 166, 212, 215, 216, 219, 231,
 246, 252, 262, 266, 273, 329
 Blače — 286, 287
 Blata (Bohinj) — 217
 Blata (Bled) — 271
 Blatice, planina — 34, 111, 128,
 150, 156, 215, 217
 Bled — 12, 13, 14, 16, 18, 20, 24,
 40, 44, 52, 55, 62, 70, 73, 74, 78,
 83, 90, 92, 97, 109, 110, 114, 116,
 119, 129, 132, 137, 138, 139, 143,
 145, 161, 162, 163, 170, 171, 174,
 175, 185, 204, 210, 214, 215, 216,
 217, 218, 219, 221, 222, 223, 226,
 227, 229, 231, 232, 234, 238, 242,
 243, 245, 250, 252, 254, 262, 263,
 264, 265, 267, 268, 270, 271, 279,
 296, 305, 317, 319, 322, 323, 334
 Blegoš — 202
 Blejska Dobrava — 87, 101, 104,
 140, 160, 161, 174, 220, 225, 231,
 238, 254
 Blejsko jezero — 125, 175, 350
 Bodešče — 171, 216, 217, 241
 Bogatin — 10, 134
 Bohinj — 6, 8, 11, 13, 14, 15, 16,
 17, 18, 19, 22, 24, 28, 29, 30, 31,
 32, 33, 35, 36, 37, 39, 40, 42, 50,
 52, 54, 55, 58, 62, 63, 64, 67, 68,
 72, 73, 84, 90, 96, 97, 99, 101,
 102, 105, 108, 113, 117, 119, 128,
 133, 134, 141, 142, 143, 145, 146,

- 147, 154, 156, 158, 165, 170, 172, 176, 179, 180, 182, 183, 187, 189, 193, 195, 202, 203, 204, 206, 208, 209, 213, 214, 215, 220, 221, 230, 232, 234, 235, 237, 238, 243, 244, 249, 250, 253, 259, 261, 262, 266, 267, 270, 273, 295, 308, 310, 311, 313, 316, 322, 324, 329, 332, 333, 334, 335, 336, 339, 340, 347, 348, 350
- Bohinjska Bela** — 32, 38, 64, 70, 71, 76, 81, 84, 108, 109, 110, 112, 116, 119, 137, 138, 139, 145, 156, 157, 158, 160, 161, 163, 174, 176, 177, 207, 208, 209, 215, 219, 220, 221, 226, 227, 231, 238, 245, 250, 252, 254, 262, 263, 270, 322, 323, 350
- Bohinjsko jezero** — 37, 133
- Bokal Stane** — 20, 23, 25
- Bolgarija** — 47
- Boltarje** — 209, 252
- Borštnar Jože** — 191, 194, 197, 282
- Bosna** — 22, 48
- Bovec** — 100, 194, 261, 273, 277
- Bozen** — 243
- Bradač Lojze** — 177
- Brcar Božidar** — 178
- Breg** — 170
- Brkini** — 244
- Brenner** — 197
- Brezec Marija** — 346
- Brezje** — 28, 74
- Brezovica (pri Medvodah)** — 338
- Brežice** — 73, 194, 261
- brigade:**
1. SNOUB »Tone Tomšič« — 44, 59, 61, 242
 1. slovenska artilerijska — 244
 1. tankovska — 261
 2. SNOUB »Ljubo Sercer« — 44, 61
 2. Vojske državne varnosti — 45
 3. SNOUB »Ivan Gradnik« — 33, 35, 36, 44, 45, 50, 57, 62, 112, 113, 136, 158, 191, 197, 198, 224, 259, 260, 347
 4. SNOUB »Matija Gubec« — 244
 5. SNOUB »Ivan Cankar« — 244
 6. SNOUB »Slavko Šlander« — 60
 7. SNOUB »France Prešeren« — 31, 32, 33, 35, 36, 38, 44, 45, 50, 52, 54, 57, 58, 59, 60, 61, 62, 64, 65, 66, 67, 85, 112, 117, 136, 142, 158, 163, 169, 186, 195, 197, 198, 200, 201, 205, 224, 226, 255, 256, 340, 345, 347
 8. SNOB »Fran Levstik« — 244
 9. SNOB — 244
 10. SNOB »Miloš Zidanšek« —
 11. SNOB »Miloš Zidanšek« — 61
 11. brigada 26. divizije — 261, 273
 12. SNOUB — 244
 13. SNOUB »Mirko Bračič« — 61
 15. SNOUB — 244
 16. SNOB »Janko Premrl-Vojko« — 33, 44, 45, 50, 57, 58, 60, 62, 136, 158, 163, 171, 195, 197, 198, 201, 224, 260
 17. SNOB »Simon Gregorčič« — 44, 54, 57, 240
 18. SNOUB »Bazoviška« — 54, 57, 62, 112, 158, 196, 259, 260
 19. SNOUB »Srečko Kosovel« — 57, 59, 60, 62, 136, 158, 234, 235, 237, 238, 240, 245, 248, 250, 253, 259
 20. italijanska »Tržaška« — 57, 205, 224, 234, 237, 245, 246, 248
 24. italijanska »Fontanot« — 244
 156. italijanska »Bruno Bouozzi« — 205
 157. italijanska »Guido Picelli« — 205
 158. italijanska »Antonio Gramsci« — 201, 205, 224, 234, 235
- artilerijska 4. armade — 261
- »Garibaldi Friuli« — 205
- Gorenjska — 31
- Goriška — 45, 57
- »Osoppo« — 205
- Rabska — 59
- Tolminska — 57, 59, 197
- Brod — 33, 121, 133, 136, 137, 206, 207, 208, 209, 218, 237, 245, 246, 249, 266, 336

Brodnjak Ludvik — 150, 151,
 152, 153, 154
 Budimpešta — 48, 194
 Budkovič, trgovec — 121, 236
 Bukovje — 50, 52
 Bukovnik Ivan — 177
 Bukovo — 234
 Bukovščica (v Selski dolini) —
 22
 Bugar Ivan — 104, 106
 Burja Anton — 177

C

Camlek Rudolf — 242, 243
 Ceferin Franc — 142
 Ceferin Janez-Golob — 49, 65,
 67, 135, 136, 142, 177, 191, 192,
 311, 343, 354
 Cegnar Janez — 355
 Celje — 199
 Celovec — 42, 262, 278, 283, 290
 Central, hotel — 175
 Cerkljanski vrh — 257
 Cerkljansko — 200
 Cerknica — 45, 82, 84, 194, 261
 Cerkno — 35, 36, 37, 44, 50, 62,
 136, 169, 172, 173, 178, 199, 200,
 201, 230, 234, 239, 257, 259
 Cerkovnik Franc — 210
 Cerkovnik Janez — 335
 Cerkovnik Jože-Slavček — 211,
 221, 287
 Cerkovnik Martin — 257, 264
 Cesar Jože — 165, 166, 167, 219
 Cesar Jože-Mirko (Puškarjev) —
 108, 165, 166, 167, 168, 219, 220,
 222
 Cesar Jože-Stržek — 126, 159
 Charleroi — 197
 Cilginja, ilegalno ime — 126
 Cimpkov rovt — 23
 Cimperman Rudolf — 292, 348,
 349
 Cirkel — 233, 288
 CK KPJ — 17
 CK KPS — 18, 38, 133, 141, 179,
 312
 CKZKS — 8, 73, 100, 141, 142,
 163, 186, 197, 255, 272, 282, 288,
 315, 344

Col — 62
 cone:
 Alpska operativna — 31
 3. operativna — 57
 4. operativna — 55, 61, 290

C

Cabrače — 202
 Čakovec — 199
 Čedad — 261
 Čemažar Janko — 177
 Čepovanska dolina — 239
 Cerne Alojz-Edvard — 25
 Češnjica (Bohinjska) — 31, 63,
 69, 112, 115, 130, 162, 171, 211,
 214, 237, 250, 318
 Češnjica (pri Zeleznikih) — 202,
 203
 čete:
 Bohinjska partizanska — 28
 Cankarjeva partizanska — 21
 francoska Prešernove brigade —
 197
 Gorjanska partizanska — 27, 28
 Ilije Gregoriča (partizanska) —
 21
 Jelovška partizanska — 21, 22
 Jeseniška partizanska — 21, 22,
 27
 minersko-sabotažna »Triglav« —
 38
 Molniška partizanska — 58
 policijska »Alpenland« — 32
 Ribniška partizanska — 58
 Šefmanova prostovoljska 1918 —
 16
 škofjeloška partizanska — 58,
 198
 Tolminska partizanska — 197
 transportna Prešernove brigade
 — 255
 Triglavska partizanska — 24
 udarna 31. divizije — 158, 197
 Zirovska partizanska — 58
 Crna gora — 48
 Crna prst — 10, 18, 35, 36, 125
 Crni kal — 201, 202
 Crni vrh pri Cerknem — 234,
 235

Crni vrh pri Idriji — 44, 45, 50,
62, 112, 196, 201
Crno jezero — 340
Črnomelj — 199
Čuček, mlinar — 108
Čufer Gašper-Zlatko — 177

I>

Dalmacija — 48
Danje — 30, 267
Davča — 31, 36, 201, 234
Datukašvili Pavel — 255
Debela peč — 11
Delavska enotnost — 41
Demšar Stefan — 185, 188
Dežman Viktor — 342
Diesler, komandir orožnikov na
Nomenju — 353
Dijak Anton — 178, 180, 184, 186
Di jak Avgust — 23
Dijak Franc — 109
Dijak Franc-Štefan — 44
divizije:
9. NOVJ — 260
14. NOVJ — 14, 16, 242, 261
15. NOVJ — 244
18. NOVJ — 244
20. NOVJ — 260
26. NOVJ — 57, 261, 273, 278
29. NOVJ — 279
30. NOVJ — 57, 256, 260, 290
31. NOVJ — 12, 35, 44, 45, 50,
54, 57, 67, 117, 136, 137, 140,
142, 158, 163, 173, 176, 195, 196,
197, 198, 201, 221, 223, 224, 226,
234, 256, 260, 290, 322
43. NOVJ — 260
2. KNOJ — 84
Garibaldi Natisone — 57, 200,
205
Osoppo — 281, 282
2. novozelandska — 260
Brandenburg — 70, 84, 156, 157,
163, 209, 221, 222, 253, 322
7. divizija planinskih lovcev —
243
14. esesovska — 227, 230, 231, 239
divizion Srbske državne straže
— 159
Dob pri Domžalah — 242

Dobrač — 307
Dobra va pri Kropi — 19, 21
Dobravec Anton — 178
Dobrča — 28
Dolenc Radovan-Perun — 60
Dolenje Jezero — 84
Dolenjska — 30, 31, 44, 50, 63, 73,
106, 119, 142, 179, 180, 197, 244,
257, 333
Dolič — 38
Dolomiti — 44, 58, 158, 239, 345
Domžale — 243
Donava — 47
Dovje — 23, 24, 25, 88, 89, 92, 93,
95, 97, 98, 180, 181, 183, 184,
185, 187 188, 219, 273
Dovje-Mojstrana — 12, 13, 87,
181, 275
Dovška planina — 87, 88, 90, 96,
97, 98, 99, 100, 147
Draga (Begunje) — 60
Drava — 16, 198, 283, 286
Dravograd — 43, 261
Dražgoše — 21, 24, 25, 26, 27, 202
Dražgoška gora — 10
Drnovšek Vido — 335
Drobole — 286
Dubrovnik — 48
Dunaj — 17, 102, 243, 256
Dunajsko Novo mesto — 60
Düsseldorf — 197

E

Encian, vila — 175
Erbežnik Kristijan-Ciril — 73,
105, 122, 152, 177, 180, 185, 186,
355
Erika, hotel — 95, 96
Erjavšek Valentin — 335
Erker Anton (Franc) — 78, 80
Erlič, tovarna — 143
eskadrila, 1. lovska NOVJ — 252
eskadrila, 2. lovska NOVJ — 252
Etiopija — 59
Europa, hotel — 175, 229, 242
Evropa — 316

F

Fabjan Ivan — 270
Fajglava hiša — 236

Farji potok — 33, 142, 201, 234
 Feie Stanko — 301
 Ferbarjeva hiša — 124
 Ferčej Slavko — 213, 221
 Ferenc dr. Tone — 45
 Figovčeva koča — 27
 Finska — 47, 243
 Finžgar Jože — 20
 Fon Matko — 180, 186, 188
 Francija — 47, 49, 100, 198, 320
 Frčej Vinko — 92
 Frelih Franc — 171, 175
 Frelih Matevž — 92
 Furlanija — 14, 169, 194, 205

G

Gabrc — 271
 Gabrk — 112, 113
 Gabrška gora — 224
 Gašperin Avgust — 27
 Gašperin Franc — 177
 Gašperin Ivan-Mitja — 180
 Gašperin Rozalija — 153
 »Glas Pokljuke« — 318
 glavni štab NOV in PO Sloveni-
 je — 10, 21, 38, 48, 54, 55, 57,
 67, 77, 92, 144, 155, 163, 175,
 188, 205, 208, 221, 222, 242, 255,
 264, 265, 272, 290, 324, 327, 344,
 353
 Glažar, poveljnik »raztrgancev«
 — 117
 Globoko — 109, 110
 Godec Tomaž — 19, 20, 22, 26,
 27
 Godovič — 44, 50, 62
 Gole Franc — 257, 264
 Golf, hotel — 110, 175
 Golica — 10, 50, 181, 184, 189
 Golmajer Janez — 127
 Golnik — 154, 198, 242
 Golobar — 44
 Gonars — 199
 Goreljek — 31, 32, 50, 58, 63, 64,
 157, 162, 347
 Gorenja vas — 44, 79, 158, 189,
 200, 201, 205, 224
 »Gorenjska mladina« — 317, 318
 Gorenjski muzej — 8, 45, 73, 186,
 198, 221, 344

Gorenjsko vojno področje — 55,
 137, 139, 158, 173, 176, 201, 234,
 235, 237, 238, 243, 245, 259, 267,
 313
 Gorica — 11, 13, 15, 16, 44, 53,
 60, 62, 64, 66, 106, 119, 143,
 160, 162, 169, 194, 197, 219, 221,
 257, 259, 260, 261, 273
 Goričca — 20
 Goriška — 53
 Gorje — 11, 12, 21, 22, 25, 27, 28,
 30, 38, 44, 45, 60, 74, 85, 88, 109,
 110, 113, 115, 116, 128, 129, 132,
 135, 136, 138, 156, 162, 170, 176,
 185, 209, 214, 229, 232, 233, 238,
 250, 253, 270, 271, 322
 Gorenji Novaki — 173, 196, 202
 Goropeke — 158, 201
 Gorjuše — 11, 32, 42, 69, 70, 108,
 113, 116, 126, 127, 154, 162, 215,
 226, 227, 231, 232, 273
 Gospič — 256
 Gosti les — 136
 Govejek — 201
 Gozd — 92, 255, 275
 Gozd-Martuljek — 95
 Grabče — 214
 Graben — 214, 233
 Gracer Franc — 336, 338
 Gračiše — 273, 274
 Grad (Bled) — 175, 229, 239
 Gradec (Graz) — 60, 198
 Gradišek Ivan-Dimitrij — 318
 Grajenik — 92
 Grčar Marko — 98, 100
 Grčarice — 44
 Grči ja — 48
 Gregorač Franc-Marko — 63, 66,
 149
 Gregorčič Jože — 19, 20, 21
 Gregorčič Simon — 316
 Grgar — 257
 Grintavica, planina — 72, 76, 99,
 109, 112, 128, 133, 137, 140
 Grm Franc — 178
 Grobrotek, trgovec — 236
 Grosuplje — 143
 grupe odredov:
 I. — 28, 44
 II. — 28, 44

Gorenjska — 55, 60
Koroška — 61

H

Hafner Franc — 178
Handler Georg — 264, 272
Heinrihar, trgovec — 227
Hitler Adolf — 43, 159
Hitlerjeva mladina (Hitlerjugend) — 43
Hlavče njive — 200
Hočevar Alojz — 98, 100
Hodnik Franc — 180, 186
Hodoše — 154
Holar Jože — 177
Hotunjski vrh — 270
Hribernik dr. Ivan-Matjaž — 69, 347
Hrovat Alojz — 19
Hrušenska planina — 183
Hrušica — 36, 65, 87, 92, 104, 106, 140, 187, 263, 275, 329
Hrvaška — 17
Hrvaško primorje — 194
Hudičev most — 138, 149, 150, 153, 154, 156

I

Idrija — 44, 62, 100, 169, 261, 273
Idrija — 62, 273
Ilirska Bistrica — 159, 256
Innichen — 261
IOOF — 141
Iskra Alojz — 152, 178
Iskra, član rajonskega komiteja KP Bohinj — 41
Istra — 41, 194, 244, 260
Italija — 10, 13, 14, 18, 19, 47, 48, 50, 53, 66, 73, 86, 92, 106, 141, 143, 194, 252, 256, 282, 286, 322
Ivančič Ferdinand — 219, 222
Ivančič Stane — 98, 100
IZDG — 8, 51, 58, 60, 66, 73, 74, 80, 84, 85, 92, 117, 118, 120, 126, 127, 132, 142, 143, 144, 155, 168, 176, 177, 186, 187, 198, 208, 221, 242, 243, 250, 315, 318, 327, 338, 353
»Izpod Triglava« — 317, 318

J

Jakopič Janko — 25
Jakša, kmet — 202
Jalovec — 97
Jamnik — 170, 224
Jan Ivan-Srečko — 45
Jane Dragica — 124, 127
Jančič Stane — 84
Janisch Josef — 250
Jank, financar — 142, 143
Jankovič Ivan — 178
Jarše pri Bledu — 221, 245, 263
Jarše pri Ljubljani — 58
Jasenovac — 199
Ja vor je — 200
Javornik pri Cerknici — 50
Javornik (Jesenice) — 11, 15, 92, 101, 187, 241, 327
Javornik (planina) — 28, 34
Javorniški rovt — 92, 101, 242
Jelene Aleš — 39, 141, 175, 179, 180, 181, 182, 183, 185, 186, 187, 188, 197, 243, 250, 272
Jelje — 105, 140, 149, 156, 157, 170, 171
Jelovica — 11, 12, 20, 21, 22, 24, 28, 30, 31, 32, 33, 35, 36, 38, 40, 44, 52, 54, 55, 62, 64, 68, 72, 81, 108, 109, 113, 134, 136, 169, 170, 171, 172, 192, 210, 216, 218, 220, 223, 224, 225, 226, 230, 231, 232, 234, 235, 239, 263, 322, 323, 333, 339, 350
Jerebikovec — 87, 88, 101
Jereka — 68, 69, 108, 113, 115, 116, 129, 133, 149, 165, 166, 168, 210, 215, 216, 219, 227, 231, 246, 273
Jernejc Franc-Milče — 8, 44, 49, 53, 57, 58, 60, 62, 66, 72, 73, 77, 78, 80, 113, 117, 136, 141, 155, 191, 318, 354
Jesenica — 235
Jesenice — 8, 10, 11, 12, 13, 14, 15, 16, 17, 18, 19, 20, 22, 23, 24, 27, 28, 30, 33, 35, 36, 37, 38, 40, 41, 44, 45, 52, 54, 55, 59, 60, 62, 64, 65, 66, 72, 73, 77, 78, 79, 84, 86, 87, 90, 91, 92, 100, 101, 102, 103, 104, 106, 109, 116, 117, 119,

134, 143, 158, 159, 160, 162, 179,
184, 186, 187, 194, 197, 203, 204,
209, 212, 216, 217, 218, 219, 221,
222, 233, 238, 244, 245, 253, 254,
262, 266, 270, 271, 273, 275, 278,
279, 287, 289, 295, 296, 302, 317,
318, 322, 323, 327, 329, 330, 334,
335, 344, 349, 350
Jeseniški rovt — 181, 183
Jezerce, planina — 28, 34
Jezersko — 43
Jobkelc, kmet — 201
Judenburg — 143
Justin raj, vila — 175

K

Kalabrin Milenko — 221
Kalce — 62
Kališe — 44, 169, 202, 223, 224,
257, 258, 259, 319
Kaltem (Tirolska) — 79
Kamna gorica — 12
Kamnik — 54, 57, 60, 74, 194, 242
Kamnje — 31, 109, 117, 121, 122,
133, 137, 138, 237
Kamno — 222
Kanalska dolina — 14
Kandalaka (na Finskem) — 243
Karadjordjević Peter — 159
Karavanke — 16, 18, 22, 24, 27,
31, 38, 45, 55, 60, 86, 87, 101,
180, 181, 182, 186, 187, 188, 255,
275, 281, 283, 284, 333, 348
Karlovac — 67
Katrašnik Jože — 177
Kavčič Ivanka — 219
Kavčič Martin — 149, 155, 165,
264, 328
Kavčič Martin-Marko — 69
Kavčič Stane — 45
Kejžar Ludvik — 233
Kelih Oto — 230, 234
Kempe Erich — 222
Kladje — 257
Klanjšček Peter — 221
Klanjšček Zdravko — 8
Kmet, posestnik — 121
Knaflič Alojz — 25
Knific Drago — 73
Kobal Sveto-Florijan — 177, 319

Kobarid — 194, 261, 273
Kocjan, kmetija — 22
Kočevje — 194, 199, 261
Kočevska — 239
Kočna — 87, 160, 174, 238, 254
Kok — 159, 206, 246
Koler Silvo — 195, 196, 198, 199,
248, 250, 251, 264, 282, 288, 315,
354
komande mest:
Bohinj-Bled — 55, 56, 158, 173,
215, 229, 233, 244, 253, 255, 270,
275, 318, 336
Cepovan — 68, 158, 173, 323
Jesenice — 55, 56
Kobarid — 261
Kranj — 55
Kranjska gora — 277
Radovljica — 55, 56
Tolmin — 251
Trst — 260
Tržič — 55
Škofja Loka — 55
Ziri — 55
Komarča — 79
komiteji:
oblastni KPS za Gorenjsko — 38,
133, 141, 142, 155, 157, 163, 176,
179, 192, 197, 198, 234, 253, 311,
312
oblastni KPS za Koroško — 272,
282, 288, 312
okrajni ZKMJ Bohinj — 117
okrajni KPS Jesenice — 179
okrajni KPS Kranj — 199
okrožni KPS Jesenice — 18, 19,
20, 26, 39, 41, 175, 179, 192, 238,
271, 310, 311, 312
okrožni KPS Škofja Loka — 199
okrožni vojni Jesenice — 19
pokrajinski KPS za Gorenjsko
— 73
rajonski KPS Bohinj — 31
rajonski KPS Ziri — 199
Komna — 34, 76, 132, 134, 246
Kompore Viktor — 106, 177, 251,
342
Komunistična partija — 16, 17,
19, 20, 41, 58, 59, 60, 100, 106,
123, 134, 186, 192, 197, 198, 199,

- 241, 295, 297, 308, 309, 311, 312, 314
 Konjice — 186
 Konjščica — 32, 114
 Konič Karei — 175
 Konobelj Franc-Slovenko — 23, 45
 Kopač Peter — 69
 Koper — 260
 Kopitarjeva, partizanka — 105
 Koprivnik — 11, 23, 31, 32, 33, 34, 64, 69, 109, 110, 113, 116, 117, 134, 166, 170, 186, 214, 215, 227, 229, 230, 231, 264, 273
 Koren Ferdo — 21
 Koren Janez — 287
 Koren Milče — 287
 Koren Pepi — 287
 Koren Tonči — 287
 Koreni, bratje — 316
 Korensko sedlo — 92, 262, 263, 273, 275, 279, 281, 284, 286, 289, 303, 306, 307
 Korita — 121, 128, 211, 217
 Koritno — 35, 171
 Korošec Alojz — 177
 Korošec Anton-Branko — 172, 173, 176
 Korošec Ivan-Sokol — 177, 195, 304
 Korošec, mesar — 121
 Korošec Polde — 121
 Koroška — 14, 15, 27, 30, 31, 32, 38, 42, 43, 50, 55, 60, 62, 72, 80, 84, 86, 92, 182, 194, 239, 256, 261, 268, 271, 273, 278, 279, 281, 283, 284, 285, 286, 287, 289, 293, 298, 299, 300, 301, 302, 303, 305, 306, 308, 314, 317, 319, 326, 329, 343, 351
 Koroška Bela — 79, 92, 106, 175, 182, 186, 198, 244
 Koroška ljudska zveza — 43
 korpusi:
 narodne obrambe Jugoslavije (KNOJ) — 38, 45, 59, 158, 171, 234, 253,
 7. NOVJ — 61, 239, 244, 256, 279, 290
 8. NOVJ — 194
 9. NOVJ — 10, 13, 3b', 48, DU, OZ, 54, 55, 57, 58, 60, 72, 74, 79, 80, 84, 85, 92, 106, 117, 126, 143, 147, 148, 163, 169, 194, 196, 197, 198, 200, 205, 221, 223, 226, 230, 233, 237, 238, 239, 243, 244, 245, 251, 253, 256, 261, 264, 266, 273, 279, 290, 312, 313, 322, 323, 324, 327, 330, 339, 340, 344, 347, 348
 Košnik Mirko — 8, 75, 79, 108, 117, 143, 146, 152, 155, 168, 176, 177, 197, 198, 205, 208, 210, 251, 261, 264, 278, 292, 355
 Kotlić — 12, 22
 Kovačić Polde — 239, 244
 Kovačić Stane — 195
 Kovor — 197
 Köln — 144
 Kragujevac — 59
 Kraje Jože-Zakelj — 21
 Kranj — 8, 18, 24, 45, 46, 54, 59, 60, 73, 105, 106, 143, 154, 184, 186, 198, 221, 227, 270, 279, 344, 348, 351
 Kranjska dolina — 37
 Kranjska gora — 12, 14, 27, 92, 93, 95, 96, 97, 139, 183, 255, 275, 276, 277, 278, 279, 284, 289, 293, 298, 299, 301, 303
 Kranjska industrijska družba — 15
 Kras — 169, 260
 Krašovec Lovro — 187
 Kravs Franc — 25
 Kreše Jože — 355
 Krieseldorf — 198
 Krim — 58, 59
 Križi (pri Gorjah) — 26
 Križi (nad Poljšico) — 114
 Križki podi — 10
 Križna gora — 187
 Križnar Ivan — 9, 46
 Krka — 194
 Krma — 11, 25, 90, 93, 101, 107, 139
 Km — 44
 Krnica — 85, 88, 101, 176, 204, 214, 229
 Krnsko jezero — 134
 Kropa — 12, 14, 15, 21, 39, 68, 112, 145, 170, 230, 323

Krštenica — 76, 78
 Krumpestar, trgovec in brivec —
 119, 122, 124
 Kuharjeva hiša — 126
 Kuk — 35
 Kumer Gustav — 68, 73, 144,
 192, 355
 Kunaver Jože — 178
 Kupljenik — 82, 223, 231, 263,
 270
 kurirske postaje:
 G-2 — 230
 G-21 — 181
 G-31 — 181, 183, 184
 Kurzweil Vinko-Mili — 82, 84,
 85
 Kutschera, gauleiter — 18

L

Laj nar — 10
 Lajše — 202, 257
 Lakota Stanko-Zdenko — 69
 La Luvière — 197
 Lambergar Pavle — 177
 Lampič Jože — 98, 100
 Lampret Rudi — 195, 250, 251,
 268, 272, 282, 319, 321
 Lang — 198
 Langus Stanko — 177
 Laški rovt — 136, 137, 138, 157,
 172, 173, 246, 248, 249
 Laško — 81, 84
 Lavtarski vrh — 224
 Laze pri Gorjah — 92, 234
 Leban Ivan-Janez — 8, 167, 191,
 193, 195, 196, 197, 198, 204, 205,
 207, 208, 220, 236, 243, 245, 248,
 250, 251, 258, 264, 272, 274, 277,
 279, 281, 282, 284, 285, 286, 288,
 292, 301, 304, 307, 311, 315, 319,
 342, 349, 354
 Leben Franc — 177
 Ledenice — 286
 Ledina — 203
 Leibnitz — 144, 198
 Leitersdorf — 250
 Lepence — 108, 212, 218, 226
 Lepenja — 134
 Lesce — 184, 222, 253, 271
 Leskovec Karei — 57

Levičnik Karei — 264, 282
 Liege — 197
 Lika — 194
 Likar Anton-Kozlovski — 49, 54,
 58, 59, 354
 Likovič Ana — 342
 Likožar Franc-Aleksander — 76,
 79, 80, 177, 356
 Lille — 197
 Lipanca — 30
 Lipanska planina — 25
 Lipanski vrh — 11, 25
 Lipovčeva kočica — 94, 95, 97
 Litija — 42, 242
 Ljubelj — 14, 262, 279, 283, 286
 Ljubljana — 13, 14, 16, 20, 21, 22,
 28, 31, 35, 44, 45, 46, 55, 57,
 58, 59, 64, 65, 66, 73, 74, 77, 78,
 84, 100, 106, 109, 142, 143, 159,
 176, 186, 194, 197, 198, 199, 222,
 262, 271, 275, 279, 283, 286, 322,
 329, 345, 348, 349
 Ljubljanska pokrajina — 27
 Ljubno — 176
 »Ljudska pravica« — 316
 Logatec — 62
 Lokovec — 256
 Lokve — 62
 Lome — 116, 170, 223
 Loška dolina — 50
 Loštrk Milan-Novljan — 195,
 196, 199, 203, 211, 268, 286, 315,
 319, 354
 Lovčev hotel — 31
 Lovko Franc — 81, 84, 85, 177
 Loze — 109, 115, 209, 210, 212,
 226, 231, 238, 253
 Lož — 58
 Lučine — 158, 200

IVI

Madžarska — 47, 48, 49, 66, 143,
 256
 Magdeburg — 222
 Majdičeva vila — 232
 Makedonija — 48, 291
 Malenski vrh — 200
 Malenškova hiša — 236
 Mali Blegoš — 173
 Mali Dražki vrh — 11

Mali Gregorjevec — 21
 Malošče — 286, 287, 302
 Marčič dr. Viktor — 302, 346
 Maribor — 73, 142, 143, 154, 186, 199, 241
 Marija na Zilji — 286
 Marinko Miha — 6, 45, 133, 141, 146
 Marinkovec, kmet — 142
 Markež, hotel — 126
 Marn Franc-Cuk — 76, 79, 356
 Marolt-Šuštar Milan — 90, 92, 93, 94, 95, 100
 Marolt Stanko — 177
 Martinčič Anton — 177
 Martinj vrh — 169, 235, 258, 259, 260, 264
 Martuljek — 94, 97, 302
 Martuljkova skupina — 93, 96
 Matejka Evgen-Pemc — 60
 Mauthausen — 29, 186, 187
 Mecesnovec (pri Planici) — 96
 Med ja Janez — 207
 Medji dol — 185, 186, 187, 188
 Medvode — 50, 80, 144, 338
 Mencinger Ivan — 105
 Mencinger Jože — 178
 Mencinger, kmet — 119, 122
 Metlika — 53, 58
 Mevkuš — 214
 Mežakla — 11, 21, 22, 24, 27, 30, 31, 35, 36, 37, 38, 45, 50, 54, 55, 64, 65, 68, 71, 72, 86, 87, 90, 98, 101, 102, 104, 107, 134, 147, 181, 187, 203, 233, 253, 323, 333, 339, 348, 349
 Mežiška dolina — 43
 Mihelj Janko — 177
 Mija v Benečiji — 44
 Miklič Albin-Kolona — 140, 143, 149, 150, 151, 152, 153, 154, 155, 313, 354, 355
 Mirca nad Jesenicami — 20
 Mišače — 112
 Mlačce — 57, 273
 Mladi vrh — 259
 Mlinca — 181
 Mlino — 171, 175, 270
 Mojstrana — 11, 18, 30, 86, 87, 88, 89, 90, 91, 92, 95, 96, 97, 98, 105, 169, 175, 180, 181, 183, 219, 269, 271, 273, 293
 Mokri dol — 70
 Mokronog — 186
 Molzišče — 184, 188
 Mohor — 22
 Mohorko, dijak — 348
 Moravče — 242
 More Andrej-Gandi — 93, 94, 97, 100
 Moskva — 22
 Mostar — 194
 Moste pri Žirovnici — 24, 28
 Mostnica — 11, 150, 246, 248
 Mrzla rupa — 239
 Mrzli studenec — 11, 23, 34, 63, 109, 110, 128, 135, 162, 227, 229, 232, 273, 347
 Mulej Anton — 178
 Mulej Franc-Zlatko — 177
 muzej ljudske revolucije Ljubljani — 233
 München — 197, 198

N

Nabrežina — 44, 260
 Nad jezerom — 154, 157, 215
 Naglič Jože — 178
 Naklo — 74
 Nanos — 45
 »Naša vojska« — 316
 NDSAP (Nemška nacionalsocialistična delavska stranka) — 43
 Nedić Milan — 159, 189
 Nemčija — 10, 13, 18, 19, 25, 42, 43, 47, 48, 49, 60, 66, 81, 86, 102, 142, 143, 169, 210, 252, 256, 263, 283, 296, 309, 322, 323, 349
 Nemiljščica — 10
 Nemški rovt — 35, 37, 62, 116, 123, 126, 172, 176, 203, 210, 213, 214, 216, 217, 218, 223, 224, 225, 227, 230, 231, 264, 267
 Neodvisna delavska stranka — 16
 Neuhaus — 243
 Njivice nad Jesenicami — 20
 Noč Lojze — 185
 Noč Matevž — 177
 Noč Stanko — 180, 186

- Nomenj — 19, 20, 23, 24, 25, 31,
 33, 37, 46, 69, 70, 76, 109, 110,
 115, 116, 119, 122,
 139, 160, 161, 162,
 210, 213, 214, 216,
 224, 225, 226, 227,
 232, 235, 252, 254,
 268, 350, 352, 353
 Normandija — 47
 Notranjska — 44, 45, 50, 52, 54,
 119, 142, 180, 257
 Nova Gorica — 45, 282
 Novo mesto — 45, 58, 59, 261
 Novak Gregor — 177
 Novak Ivan-Očka — 179, 180,
 181, 182, 183, 185, 187, 188, 193,
 312
 Novaki — 54, 62, 191, 195, 200,
 201, 221, 261, 332
- O**
- Oblak Janez-Konzul — 129, 132
 Oblak Stane — 69
 Oblakova planina — 20
 Obranica — 21, 101
 Obrne — 160, 161, 174, 219
 obveščevalne točke:
 »Plus minus« — 84, 117, 126, 127,
 132, 159, 163, 168, 208, 221, 338
 »Sava« — 192
 »Skala« — 233
 »Vogel« — 176, 177, 242, 243
 Odar Cilka-Tatjana — 257
 odbori :
 Pokrajinski odbor OF za Go-
 renjsko — 141
 okrajni odbor OF Jesenice —
 271
 okrajni odbor OF Radovljica —
 154
 okrajni odbor OF Škofja Loka
 — 199
 oddelek št. 699 nemške protile-
 talske obrambe — 245
 odredi:
 Belokranjski — 244
 Briško-beneški — 54
 Gorenjski — 31, 38, 44, 54, 142,
 144
 Dolenjski — 244
- Dolomitski — 54, 55
 Idrijsko-tolminski — 199
 Jüžnoprimerški — 54
 Kamniško-zasavski — 61
 Koroški — 10, 12, 44, 54, 55, 57,
 60, 101, 106, 179, 182, 183, 185,
 221, 222, 261, 271, 286, 324, 329
 333, 347
 Koroški — 347
 Kozjanski — 61
 Krimski — 59
 motorizirani 4. armade — 261,
 273, 277, 278, 283, 286, 293
 Notranjski — 244
 Pohorski — 61
 Severnoprimerški — 44
 Skofjeloški — 10, 44, 54, 55, 57,
 60, 136, 158, 169, 200, 201, 224,
 234, 235, 257, 259, 260, 313, 324,
 329
 Tolminski — 54
 Vzhodnokoroški — 61
 Zahodnokoroški — 31, 50, 61
 Ogulin — 256
 Oltar — 94
 Opčine — 260
 operativni štab za zahodno Pri-
 morsko — 57, 261
 operativni štab za zahodno Slo-
 veni jo — 31
 Ormož — 194, 199
 Osijek — 60
 Osolnik Bogdan — 133
 Ostri vrh — 201
 Osvobodilna fronta — 12, 22, 25,
 39, 40, 41, 59, 60, 86, 115, 134,
 145, 169, 186, 198, 199, 286, 294,
 311, 318, 349
 Otlica — 62, 239, 259
 Otoče — 36, 37, 109, 110, 112, 174,
 279, 329
 Otok (pri Radovljici) — 184
 Ovsije — 12, 36
 Ozna — 41, 56, 73, 80, 97, 133,
 146, 177, 186, 195, 222, 243, 250,
 268, 319, 320, 323
- P**
- Padska nižina — 256
 Pangrčeva hiša — 70

Panonska nižina — 48
 Panovec, kmet — 234
 Pariz — 47
 Park hotel — 242, 254
 Parma — 349
 partizanska straža Kranjska go-
 ra — 253, 255
 Pavlek, kmet — 124
 Pavlin Mile — 45, 46
 Peričnik — 93
 Pernike — 71, 89, 90, 104, 209
 Perovšek Franc — 192
 Pesjak Janez-Brko — 80
 Petelin (vrh) — 11, 98, 99
 Petelin Stanko-Vojko — 9, 45,
 57, 60, 61, 66, 117, 141, 142, 143,
 163, 205, 226, 243, 244, 264, 282
 Peterca Anton-Miha — 177, 343,
 345
 Peternelj Anton-Igor — 179, 180,
 182, 183, 185
 Petkoš Lojze — 257
 Petran, hotel — 171, 175
 Petrovo brdo — 201, 224, 261,
 268
 Pevc Anton — 184
 Pilar Henrik — 221
 Pintar Lojze — 20
 Pivka — 44, 50, 234, 256
 Planina na Kraju — 76, 79, 80
 Plavški rovt — 181, 182
 Plazgejev rovt — 113
 Plesnarica — 227
 Plešec Ivan — 338
 Plöcken — 261
 Počitniški dom »Franc Rozman-
 Stane« — 97
 Podbrdo — 36, 119, 126, 209, 231,
 261, 267, 268
 Podjelje — 129, 180, 215, 229,
 270, 336
 Podhom — 138, 154, 214, 219,
 229, 230, 238, 262, 336
 Podkočna — 220, 225
 Podkoren — 92, 95, 96, 271, 275,
 281, 285, 298
 Pod koriti — 64, 226, 231
 Podkraj — 50
 Podij ubelj — 286
 Podlonk — 171, 172, 173, 203,
 254, 256, 259, 264
 Podlož — 100
 Podlunšek Adalbert — 180, 184,
 186
 Podnart — 36, 110, 112, 279
 Podpeč — 59
 Področica — 13, 15, 64, 239, 279,
 289
 Pogačar Jože — 162, 164
 Pogačar Maks — 82, 83, 85, 176
 Pogačar Matevž — 172, 173, 176
 Pogačar, taksist — 185
 Pogrošarjeva plana — 21
 Pohar dr. Edvard — 347
 Pokljuka — 11, 14, 21, 22, 23, 24,
 26, 27, 28, 30, 31, 32, 33, 34, 37,
 38, 44, 46, 50, 54, 55, 62, 63, 73,
 104, 105, 109, 110, 113, 115, 129,
 132, 134, 136, 140, 156, 162, 169,
 170, 180, 181, 185, 204, 209, 214,
 230, 231, 238, 244, 245, 248, 253,
 322, 333, 339, 347, 350
 Polajnar Albin — 316, 318
 Polak Avgust — 178
 policijska šola za dresuro psov
 Bled — 132, 175, 215, 245
 Poljane pri Jesenicah — 20, 88,
 271, 346
 Poljane pri Škofji Loki — 44,
 112, 200
 Poljanska dolina — 22, 23, 24,
 28, 54, 143, 158, 200, 235, 238,
 266
 Poljanska Sora — 234
 Polje (Bohinj) — 136, 137, 138,
 171, 210, 218, 231, 237, 335, 336
 Poljšica — 28, 114, 229, 270
 Poljubinj — 197
 polki:
 esesovski policijski »Todt« — 70,
 74
 13. esesovski policijski — 230,
 231, 239, 242
 17. esesovski policijski — 239
 28. esesovski policijski — 200,
 245, 250
 112. redne vojske — 245, 250
 Pongratz, vila — 175
 Ponikvar Alojz — 177
 Por Peter — 150, 154
 Porezen — 60, 234, 235, 250
 Posavje — 22

posebna enota nemške vojske
»Suma« — 114
Postojna — 52, 84, 142, 169, 194,
261
Potočnik Franc — 19, 20, 29
Potočnik Marija, rojena Žumer
— 20
Potok — 173
Potoki (pri Zirovnici) — 23
Pozabljeno — 122, 210, 246, 248
Praprotnica (planina) — 104, 115,
129
Praprotno — 112
Praprotnik Ciril — 177
Praprotnik Stanko — 177
Pred jama — 52, 57, 62, 64
Predel — 261, 277
Predmeja — 59, 239, 259
Prekmurje — 256
Preserje — 59
Prešeren France — 316
Prevalje — 264
Prezid — 256
Preželj Ivan — 124, 126, 127
Preželj Matevž — 236, 243
Primorska — 17, 31, 42, 89, 96,
113, 115, 116, 137, 139, 141, 147,
149, 158, 169, 170, 176, 180, 182,
189, 197, 200, 224, 236, 238, 243,
257, 259, 266, 277, 308, 309, 316,
323, 348
Pristavec Janko-Djuro — 69, 255
Pristavec Rajko — 154
Pristavčeva gostilna — 159
Protifašistična ženska zveza —
41
Pršivec — 157
Prtoč — 35, 55, 169, 170, 203,
254, 256
Pševo — 106
Pšinc (planina) — 114
Ptuj — 142
Pulj — 59, 60
Puštal — 256

R

Rab — 59
Rabič Lojze — 24
Radolca — 271
Radovljica — 10, 20, 24, 42, 43,
54, 70, 134, 154, 170, 174, 176,

184, 186, 223, 227, 253, 270, 271,
279, 323, 336
Radovna (dolina) — 11, 28, 31,
33, 34, 35, 36, 37, 38, 39, 52, 54,
55, 63, 64, 70, 71, 115, 134, 136,
154, 164, 169, 181, 183, 189, 193,
195, 203, 204, 209, 229, 245, 271,
273, 275, 310, 322, 339, 340, 348
Radovna (reka) — 11, 12, 14
Rahne Franc-Rogač — 230, 241
Rakovec Terezija-Stana — 97,
98, 100
Rakovnik (Medvode) — 144
Rakovnik (Ljubljana) — 199
Ramovž Marjan — 184
Rateče — 10, 18, 86, 92, 95, 145,
281
Rateče-Planica — 12
Ratitovec — 10, 12, 30, 31, 125,
136, 173, 267
Ravbarkomanda — 50
Ravensbrück — 20
Ravne (Bohinj) — 35, 37, 62, 113,
116, 133, 134, 137, 154, 169, 170,
172, 173, 203, 210, 214, 216, 217,
218, 221, 223, 225, 230, 231, 235,
236, 254, 267
Ravnik Jakob — 177
Ravnik Janez — 154
Ravnik Jože — 178
Ravnik Jože-Izidor — 349
Ravnik Viljem — 177
Ravnikar Jože — 180, 184, 187
Razor planina — 35
Razpotje — 158
Ražen Janez — 129, 132
Rdeča armada — 47, 48, 53, 143,
167, 168, 194, 200, 211, 220, 256,
266, 291, 313
Recelj Anton — 177
Recelj Ciril — 178
Rečica — 109, 226, 229, 234, 238,
242, 264
Reka — 194, 199, 256
Rekar, kmet — 71
Rekar Ivan — 177
Ren — 256
Renicci — 199
Repe Alojz — 150, 154
republiški odbor ZZB NOV —
7

Resman, posestnik — 173
 Režek Jože — 177
 Ribčeva planina — 33, 62, 113,
 134, 135, 136, 137, 139, 140, 169,
 170, 171, 173, 176, 203, 216, 217,
 223, 226, 254, 267
 Ribčev laz — 62, 133, 137, 173,
 211, 248
 Ribenska planina — 81, 83, 112,
 113, 116, 170, 171, 173, 216, 217,
 223
 Ribno — 12, 13, 35, 71, 109, 171,
 216, 217, 223, 263
 Rihtaršič Valentin — 72
 Rinaldi Viljem — 258
 Rižana — 260
 Robič Anton — 177
 Robič Jože — 45, 177
 Robič Stanislav — 175
 Rodica — 36
 Rodič Janez — 177
 Rodine — 185
 Rog (Kočevski) — 45, 50
 Rogaška Slatina — 107
 Rolc Jošt — 46
 Roman Alois — 79
 Romunija — 47, 53
 Rottendam — 79
 Rovt (pod Blegošem) — 24, 201
 Rovtarica — 113, 223, 259
 Rovte (pri Kropi) — 100
 Rozman Alojz — 221
 Rozman Angela — 155
 Rozman Anton-Dren — 31, 32,
 142
 Rozman Franc-Stane — 128
 Rozman Janez-Anže — 335, 336,
 338
 Rozman Jože — 230
 Rozman Karei — 68, 73, 177,
 355
 Rozman Valentin — 178
 Rožek — 286
 Rožič Angela-Vlasta — 117
 Rožič Maks — 171
 Rožman Jože-Peter — 68, 73,
 117, 177, 278, 284, 355
 Rudnica — 156, 226, 227, 245,
 330, 331, 336
 Rudno polje — 34, 63, 128, 129,
 130, 132, 209, 232

Rupnik Leon — 288
 Rženov rob — 22, 45

S

Salzburg — 221
 Sarajevo — 256
 Sava — 10, 11, 13, 14, 16, 22, 44,
 54, 55, 60, 68, 169, 170, 239
 Sava Bohinjka — 10, 11, 12, 13,
 30, 55, 63, 64, 75, 81, 82, 121,
 122, 126, 156, 206, 207, 213, 217,
 231, 232, 239, 246, 248, 263, 268,
 270
 Sava Dolinka — 10, 11, 12, 13, 17,
 28, 54, 55, 86, 101, 181, 231, 253
 Savica (elektrarna) — 335
 Sa vica (reka) — 133
 Savica (vas) — 105, 206, 207, 209,
 210, 237, 248
 Savski ovinki — 88, 89, 90
 Scheffmann, nadporočnik — 272
 Schweinberger Sebastian — 79
 Sedmera jezera — 79, 80
 Seidler Ernest-Iztok — 28, 29,
 30
 Sei — 216
 Selan Anica — 105
 Selan Franc-Brinca — 64, 65, 67,
 68, 105, 114, 122, 140, 152, 177,
 301, 304, 355
 Selca — 169, 200, 201, 202, 203,
 224, 256, 257, 259
 Selo (pri Bledu) — 171, 217
 Selska dolina — 22, 23, 24, 28,
 36, 38, 44, 54, 112, 113, 136, 143,
 158, 169, 173, 200, 202, 223, 234,
 235, 238
 Selska planina — 36
 Selska Sora — 11, 234
 Senj — 175
 Senožeta — 69, 115, 121, 128,
 133, 137, 138, 143, 156, 174, 211,
 213, 215, 216, 218, 231, 232, 237,
 245, 246, 248
 Simozzi Roman — 97, 100
 Sinji vrh — 45, 239
 Skomavc Franc — 178
 Skopje — 48
 Slamniki — 19, 21, 23, 227, 263,
 322, 323

Slavonija — 60
 Slovaška — 47
 »Slovenija« (tiskarna) — 42
 »Slovenski poročevalec« — 316
 Slovensko Primorje — 61, 243, 244, 264, 282
 Slugova dolina — 210, 202
 Smolej Janko — 230, 241
 Smolej Lovro — 177
 Smolej Slavko — 317, 318
 Smolenja vas — 58
 Socialistična delavska stranka (komunistov) — 16
 Soča — 10, 16, 205, 219, 261, 273, 282
 Sodja Miklavž-Skalovec — 119, 122, 124
 Sora — 10, 31, 55
 Sorica — 30, 200, 201, 203, 223, 224, 231, 235, 256, 257, 259, 261, 262, 267, 268
 Soška dolina — 14, 261, 266, 277, 282
 Soteska — 33, 37, 70, 79, 122, 124, 138, 139, 160, 161, 162, 174, 177, 226, 227, 238, 253, 270, 352
 Sotla — 194
 Sova Miloš — 92, 100, 143
 Sovjetska zveza — 19, 20, 49, 283
 Sovodenj — 154
 Spittal (na Koroškem) — 198
 Spittal (na Semeringu) — 264
 Splendid, hotel — 175
 Spodnja bohinjska dolina — 32
 Spodnja Radovna — 88, 91
 Spodnje Gorje — 20, 33, 35, 37, 90, 107, 170, 214, 229, 253
 Spodnje Gorjuše — 227, 229
 Spodnje Laze (pri Gorjah) — 214
 Spodnji Otok (pri Radovljici) — 186
 Srbija — 20, 22
 Srednja Radovna — 33, 35, 37, 42, 70, 71, 72, 101, 102, 214
 Srednja vas — 12, 13, 23, 33, 34, 64, 110, 111, 114, 123, 130, 132, 149, 165, 187, 203, 206, 214, 226, 227, 232, 245, 250, 335, 336, 342
 Srednji vrh — 255, 275
 Srem — 48, 256
 Sršen Ivan-Luka — 185
 Stanovnikova vila — 184
 Stara Fužina — 33, 34, 42, 63, 84, 105, 111, 112, 113, 114, 117, 128, 138, 141, 146, 149, 150, 153, 154, 156, 157, 159, 161, 167, 169, 170, 172, 173, 186, 203, 206, 209, 210, 211, 212, 213, 214, 215, 216, 217, 218, 220, 223, 225, 226, 227, 230, 231, 232, 234, 236, 237, 245, 246, 248, 249, 250, 264, 266, 267, 268, 269, 291, 316, 319, 330, 334, 335, 336, 346, 348
 Stare Ivanka-Tatjana — 69, 117
 Stare Jože — 130
 St. Bieron — 100
 St. Martin — 221
 Stojan Vladimir — 91, 92, 96
 Stol — 22, 24, 27, 87, 183
 Stolice (Srbija) — 22
 St. Paulus — 243
 Stran (nad Nomenjem) — 20
 Stražišar Polde — 19, 23, 28, 29
 Stražišče pri Kranju — 79, 257
 Strgar Alojz — 335
 Strgar Marjeta — 69
 Strgar Rezka-Boštetova — 69
 Strgar Vinko-Bošte — 69
 Strmne — 223, 235, 267
 Strojeva vila — 126
 Studeno — 202, 203
 Studor — 132, 331
 Suha — 141
 Suha krajina — 194
 Suhi dol — 158
 Sušak — 256
 Sušnik Jože — 177
 Sušnik Jože, kmet — 336
 Sušnik Valentin-Gaber — 31, 41
 Sv. Barbara pri Mariboru — 243
 Sv. Duh — 133, 134, 157
 Sveti Janez — 33, 34, 35, 37, 115, 128, 132, 146, 155, 157, 203, 206, 211, 217, 218, 231, 232, 235, 245, 246, 248, 330, 335, 337
 sv. Janez (cerkev) — 128
 Sv. Križ (pod Golico) — 181, 182
 Sv. Križ (nad Selci) — 44, 169, 202, 223, 224
 Sv. Lenart — 264
 Sv. Mohor — 224
 Svet je (pri Med vodah) — 32

Svetina Avgust — 305
 Svetina Franc — 106
 Svetina Tone — 8, 75, 79, 108
 Svetina Tone, pisatelj — 141
 Svetina Vinko — 180, 182, 183,
 187, 188
 Svinja (na Koroškem) — 84

S

Šavnice — 75, 133
 Senčur — 305
 Šentjakob v Rožu — 290
 Sentjošt pri Kranju — 35, 329
 Sentjurij — 242
 Sentvid (Ljubljana) — 20, 74,
 198, 199, 327
 Simic Lojze — 258
 Šinkovec Vida-Janina — 257
 Skofja Loka — 42, 44, 54, 59, 112,
 143, 158, 184, 194, 198, 199, 200,
 201, 202, 224, 243, 257, 258, 279
 Škrlatica — 86
 Slezija — 243
 Slibar Viktor — 177
 Smartno v Tuhinju — 242
 Šmid Leopold-Dane — 102, 106,
 127
 Soštanj — 199
 Spanija — 17, 19, 20
 Speh, kmet — 31
 Spik — 93
 Spitalič — 92
 Šrepfler Stjepan — 49, 54, 59, 69,
 141, 142, 176, 177, 186, 192, 197,
 315, 354
 Štajerska — 28, 46, 61, 227, 239,
 241, 242, 256, 290
 Stravs Pavel — 106
 Štros Anton — 79, 80
 Sušteršič France — 46
 Sušteršič Miha — 49, 50, 53, 57,
 58, 141, 176, 177, 186, 188, 197,
 315, 354
 Svara Dušan-Dule — 60

T

Talež — 21, 170, 173, 323
 Tamar — 96, 97
 Tamare — 21

Tancar Martin — 152, 178
 Tanjug — 154
 Tatlok Ivan — 255
 Tarčin — 59
 Taus — 243
 Tavčar Janez — 264
 Telče — 100
 Tenje — 60
 Tirolska — 194, 241, 256
 Tito — 22, 66, 260, 292
 Todorović Dragoljub — 159, 163,
 176
 Tolmin — 62, 169, 186, 194, 197,
 261, 273
 Tolminska — 34
 Tome Anton — 106
 Tomšič Vida — 272
 Toplice, hotel — 175
 Topole — 259
 Topolovec Danilo — 263
 Torkar Ivan — 230, 234
 Tor kar Jože — 259
 Torkar Ludvik — 178
 Trata — 270
 Trbiž — 11, 13, 14, 16, 17, 24, 64,
 66, 72, 86, 96, 97, 143, 194, 209,
 261, 262, 275, 278, 279, 281, 329,
 330
 Trček Jože — 219, 222
 Tretja relejna linija — 181
 Trebež — 101
 Trebuša — 199
 Trenta — 44, 97, 134
 Triglav — 10, 12, 28, 45, 57, 74,
 85, 86, 94, 111, 112, 117, 141,
 143, 154, 205, 226, 244, 255, 272,
 313, 318
 Triglav, hotel v Bistrici — 126,
 236, 270
 Triglav, hotel na Bledu — 78,
 175, 229
 Triglavsko pogorje — 55
 Trnovo pri Gorici — 62, 259
 Trnovski gozd — 44, 158, 239,
 256, 257
 Trnovska planota — 44
 Troha, hotel — 239
 Trst — 31, 44, 45, 52, 53, 57, 65,
 117, 141, 143, 147, 194, 205, 226,
 256, 259, 260, 261, 264, 271, 282,
 290, 308

Trtnik Leopold-Iztok — 181
 Tržič — 14, 27, 38, 54, 127, 154,
 194, 197, 279, 333
 Tržič (Monfalcone) — 45, 194,
 260, 261
 Turčija — 47
 Turingija — 243
 Turist, hotel — 335
 Turjak — 31, 58, 142, 318
 Turk Anton — 68, 73, 177, 319,
 355

U

Ukanc — 123, 124, 133, 157, 232,
 246, 248
 Ulčar Draga-Sonja — 164, 178,
 258, 264
 Ulčar Mirko — 102, 106
 Ulčarjeva hiša — 233
 Urbane Anton — 105, 257
 Urbane Franc — 177
 Urbančič Anton — 178
 Uskovnica — 34, 35, 36, 37, 49,
 57, 63, 64, 70, 71, 72, 76, 99, 104,
 111, 112, 113, 114,
 125, 128, 129, 130,
 141, 147, 156, 157,
 245, 250, 348

V

Vače — 242
 Valenčič Lojze — 152
 Valentar Stane — 233
 Vangerl Vinko — 177
 Varnostno-obveščevalna služba
 (VOS) — 45, 58, 222
 Varšava — 47, 318
 Velenje — 242
 Veliki Dražki vrh — 10
 Veliko Mlačevo — 143
 Velikonja Ludvik — 98, 100
 Velo polje — 112
 Vester Vinko — 152, 178, 180,
 181, 182, 183, 184, 185, 186, 188
 Vevnica — 10
 Videm (Udine) — 13, 143, 194,
 197, 261
 Vidic Boža, poročena Likovnik
 — 150, 151, 152, 153, 154, 155
 Vidic Jože — 186, 187, 188

Vintgar — 11, 271, 336
 Vipava — 62, 194
 Vipavska dolina — 158, 169, 260
 Višelnica — 214
 Višnja gora — 186
 Vitranc — 96, 97
 Vižmarje — 198
 vodi:
 minersko-sabotažni »Triglav« —
 31
 mobilizacijski — 69
 Vodiška planina — 21, 37, 112,
 113
 Vodnikova koča — 112
 Vodnjov Jakob-Tomo — 177
 Vogar (planina) — 91, 103, 122,
 128, 130, 132, 133, 134, 137, 139,
 140, 149, 151, 152, 156, 157, 170,
 171, 172, 178, 187, 193, 194, 215,
 231, 236, 237, 330, 336, 348
 Voje — 27, 63, 111, 114, 128, 138,
 149, 150, 156, 157, 231, 245, 248,
 249, 251, 287, 340
 Vojska državne varnosti (VDV)
 — 38, 45, 56, 70, 78, 80, 87, 106,
 116, 117, 123, 137, 296, 333
 Voklo — 27
 Volčja — 200
 Volče — 186
 Volf Matevž — 19
 Volf dr. Vladimir-Borut — 346,
 347
 Vorberg Rudolf — 243
 Vovk Ivan — 152
 Vovk Ivan-Zivan — 23
 Vovk Jože — 177
 Vrabec Vinko — 8
 Vrata — 93
 Vrba pri Vrbskem jezeru — 287
 Vrba pri Zirovnici — 349
 Vrh (Davča) — 201
 Vrhnika — 69, 73
 vrhovni štab NOV in PO Jugo-
 slavije (VŠ) — 22, 324
 Vrhunc Oto-Blaž Oštrovrhar —
 60
 Vrhunčeva vila — 32
 Vrsnik — 158, 201, 231
 Vršič (planina) — 93
 Vršič (prelaz) — 10, 53, 95, 277,
 283

Vrtaška planina — 93, 96, 97
Vrtovin — 246, 248, 330

W

Waschgler Alois — 243
Wast, nemški kapetan — 272
Wietinghoff, nemški generalpol-
kovnik — 256
Winkler, orožnik — 253
Wolfing, hotel — 175

Z

Za Akom — 94
Zabreška planina — 24
Zabrševje — 215, 232
Zadar — 252
Zadnjica — 38
Zagreb — 194, 199
 Zagoreljek (planina) — 162, 164
Zagorica — 239
Zajamniki (planina) — 76, 129,
 338
Zajavornik (planina) — 209
Zaka — 125, 139, 162, 174, 175
Zaka, hotel — 175
Zaletel Tine — 177
Zapuže — 184
Zasip — 35, 170, 253, 271, 336
Zatrnik — 24, 27, 310
Zavec Feliks — 243
Zaverni vrh — 224
Zavodnik Edi — 335, 338
Zavrh — 256
Završnica — 38, 182
ZDA — 49, 320
Zeldweg — 241
 Zgornja bohinjska dolina — 32,
 34, 63, 70, 121, 122, 128, 149,
 153, 207, 231
Zgornje Gorje — 33, 35, 90, 214,
 270
Zgornje Gorjuše — 157
Zgornje Lajše — 202
Zgornje Laze — 214
Zgornja Radovna — 93, 101, 273
Zgornjesavska dolina — 16, 18,
 22, 31, 33, 38, 39, 40, 52, 55, 64,
 72, 86, 93, 96, 97, 134, 169, 180,

 183, 219, 261, 273, 274, 283, 318,
 323, 339
Zilja — 286
Ziljica — 286
Ziljska dolina — 275, 281, 285,
 307
ZKJ — 16
ZKMJ (SKOJ) — 17, 41, 106, 123,
 134, 166, 168, 179, 295, 297, 308,
 311, 312, 314, 317, 318
Zlatorog, hotel — 6, 133, 134, 141,
 146, 187, 313
Zlatorog, tiskarna — 42, 130
Zoisov grad — 113, 250
Zorč Andrej — 178
Župan Franci — 287
Župan Ignac — 178
Župan Janez — 20, 22
Župan Jože — 177
Župančič Ljuban — 175
Župančič Franc-Marjan — 196,
 199

2

Zagar Stane — 21
Zeleeče — 175
 Zelezarski muzej Jeseniice — 8,
 41, 73, 92, 344
Zelezniki — 44, 136, 143, 169, 170,
 198, 200, 201, 202, 203, 224, 252,
 256, 257, 259, 262, 264, 266, 267,
 330, 346, 348
Zelin — 234
Zetina — 201, 202
Ziri — 66, 199, 222, 234
Zirovski vrh — 200, 201
Zirovnica — 18, 27, 139, 170, 182,
 184, 253, 271, 279, 333
Zirovnik Pavle — 177, 305
Zlan — 133, 156, 171, 172, 173,
 210, 216, 218, 221, 246, 335, 336
Zmitek, trgovec — 121, 123, 124
Znidar Anton — 68, 73, 140, 177,
 248, 274, 301, 307, 354, 355
Znidar Emil — 180, 187
Znidar Franc — 127, 154, 155,
 250, 251
Zontar Avgust — 178
Zužemberk — 194
Zvab Martin-Milan — 66, 101,
 106, 233, 243, 328

V S E B I N A

UVODNA BESEDA.....	5
KRATKA VOJASKA IN POLITIČNA ZGODOVINA	
OBMOČJA JESENISKO-BOHINJSKEGA ODREDA	10
Zemljepisni oris.....	10
Socialne razmere.....	13
Razvoj delavskega gibanja med obema vojnama.....	16
Pred začetkom vstaje.....	17
Od začetka upora do boja v Dražgošah.....	21
Leto 1942 je bilo hudo.....	25
Nov razmah partizanstva.....	30
Prvo osvobojeno ozemlje v Bohinju.....	33
Organizacija osvobodilnega gibanja.....	38
Okupatorska civilna oblast.....	42
Opombe.....	44
OD USTANOVITVE DO PRVE REORGANIZACIJE	47
Ustanovitev odreda.....	47
Opombe.....	57
Pot v Bohinj.....	62
Opombe.....	66
Ustanovitev bataljonov.....	68
Opombe.....	73
Nekaj manjših akcij.....	75
Opombe.....	79
Uspešen napad na zasedo.....	81
Opombe.....	84
V Radovni in na Mežakli.....	86
Opombe.....	92
Pohod 1. čete 1. bataljona k Belopeškim jezerom.....	93
Opombe.....	100

Spopadi okoli Jesenic.....	101
Opombe.....	106
Akcije po Bohinju in Jelovici.....	108
Opombe.....	117
Prvi vdor v Bistrico..... \.....	119
Opombe.....	126
Požig Uskovnice.....	128
Opombe.....	132
Zadnji mesec pred reorganizacijo.....	133
Opombe.....	141
Ocena razdobja.....	145
Opombe.....	148
MED PRVO IN DRUGO REORGANIZACIJO.....	149
Tragedija pri Hudičevem mostu.....	149
Opombe.....	154
Predvsem minerske in ostromrejske akcije.....	156
Opombe.....	163
Mina za božični večer.....	165
Opombe.....	168
Začetek bitke za hrano.....	169
Opombe.....	175
Gestapo lovi Ivana Novaka-Očka.....	179
Opombe.....	186
Ocena razdobja.....	189
OD DRUGE REORGANIZACIJE DO OSVOBODITVE, BI-	
STRICE	191
Druga reorganizacija.....	191
Opombe.....	197
Deset dni okoli Novakov in Zeleznikov.....	200
Opombe.....	205
Za začetek zmaga pri Brodu.....	206
Opombe.....	208
Vedno bolj drzne akcije.....	209
Opombe.....	221
Sodelovanje v veliki akciji.....	223
Opombe.....	226
Vdor na Bled in Bistrico.....	227
Opombe.....	241
Sovražnik ni prodr.....	245
Opombe..... . .	250
Pred odhodom v okolico Zeleznikov.....	252

Opombe.....	255
Znova v okolici Zeleznikov.....	256
Opombe.....	264
Ocena razdobja.....	266
OD OSVOBODITVE BISTRICE DO UKINITVE ODREDA .	267
Osvoboditev Bistrice in Bleda.....	267
Opombe.....	272
V Zgornjesavski dolini.....	273
Opombe.....	282
Na Koroškem.....	283
Opombe.....	288
Ukinitve odreda.....	289
Opombe.....	292
Ocena razdobja.....	293
OPIS DEJAVNOSTI, ZVRSTI INSLUŽB.....	294
Moralno-politična dejavnost.....	294
Opombe.....	315
Kulturno-prosvetna dejavnost.....	316
Opombe.....	318
Oddelek za zaščito naroda (Ozna).....	319
Opombe.....	321
Obveščevalna služba.....	322
Opombe.....	327
Inženirsko-tehnična služba.....	329
Opombe.....	332
Služba zveze.....	333
Opombe.....	338
Intendantska in orožarska služba.....	339
Opombe.....	342
Operativna služba in administracija.....	343
Opombe.....	345
Sanitetna služba.....	346
Opombe.....	349
Ostrostrelstvo.....	350
Opombe.....	353
Seznam štabov.....	354
REGISTER.....	357
VSEBINA.....	377

Knjižnica NOV in POS 26/1

Ureja komisija za zgodovino
sveta za razvijanje revolucionarnih tradicij NOB
pri republiškem odboru ZZB NOV Slovenije
v Ljubljani
Predsednik Zdravko Klanjšček

Mile Pavlin

JESENIŠKO-BOHINJSKI ODRED

Rokopis je lodobrila komisija
za zgodovino sveta za razvijanje revolucionarnih tradicij NOB
pri republiškem odboru ZZB NOV Slovenije
na svoji seji dne 14. aprila 1970

Strokovna recenzenta
prof. Ivan Križnar in Stanko Petelin-Vojko

Lektor Milica Strgar

Opremil akademski slikar
Vladimir Lakovič

Izdal in založil odbor Jeseniško-bohinjskega odreda
(zanj predsednik odbora Ivan Leban)
in »Partizanska knjiga«
(zanjo Milko Stolf)

Natisnila in vezala tiskarna »Toneta Tomšiča« v Ljubljani
avgusta 1970 v 2500 izvodih

Klišeje izdelala klišarna »Ljudske pravice« v Ljubljani

»KNJIŽNICA NOV IN POS« je knjižna zbirka kronik in zgodovinskih orisw* borbenih poti slovenskih brigad in odredov, i ražen le-teh pa vsebuje tudi dela, ki obravnavajo posamezne probleme iz zgodovine narodnoosvobodilne vojne in revolucije slovenskega naroda.

Kronike brigad in odredov avtorji pripravljajo v sodelovanju z odbori svojih enot, ki so organizirani v okviru Zveze združenj borcev NOV Slovenije, in pod vodstvom vsaj dveh mentorjev iz vrst zgodovinarjev, ki jih določi komisija za zgodovino sveta za razvijanje revolucionarnih tradicij pri predsedstvu* republiškega odbora ZZB NOV Slovenije.

Osnovni program »KNJIŽNICE NOV IN POS« obsega vse poglobitve slovenske partizanske enote, drugi del programa pa je problemski in ni vnaprej določen.

Iz navedenega programa so izšle že knjige, ki so označene z velikimi črkami.

Osnovni program:

1. *Partizani na Gorenjskem* (O partizanskih četah na Gorenjskem do ustanovitve Gorenjskega partizanskega odreda junija 1942)
2. *Partizani na Stajerskem in 2. grupa odredov* (O partizanskih enotah na Stajerskem do decembra 1942 in četah na Dolenjskem, ki so jih vključili v 2. štajerski bataljon, © Štajerski brigadi in 2. grupi odredov)
3. *Partizani na Notranjskem in Dolenjskem* (O partizanskih četah na Notranjskem in Dolenjskem do konca velike italijanske ofenzive)
4. *Partizani na Primorskem* (O partizanskih četah na Primorskem do ustanovitve Gradnikove brigade maja 1943)
5. *Tomšičeva brigada*
6. *Sercerjeva brigada*
7. GRADNIKOVA BRIGADA (Stanko Petelin-Vojko)
8. *Gubčeva brigada*
9. *Cankarjeva brigada*
10. *Slandrova brigada*
11. PRESERNOVA BRIGADA (Stanko Petelin-Vojko)
12. *Levstikova brigada*
13. *Deveta brigada*
14. *Ljubljanska brigada*
15. *Zidanškova brigada*
16. *Dvanajsta brigada*
17. *Bračičeva brigada*
18. PETNAJSTA BRIGADA (Mile Pavlin)
19. VOJKOVA BRIGADA (Stanko Petelin-Vojko)
20. *Gregorčičeva brigada*
21. BAZOVISKA BRIGADA (Franjo Bavec-Branko)
22. *Kosovelova brigada*
23. Posebne brigade NOV in POS
 - Rabska brigada*
 - Zaščitna brigada GS*
 1. brigada VDV
 2. brigada VDV
 3. brigada VDV

24. Italijanske enote v NOV in POS
Brigada Triestina d'assalto — Tržaška udarna brigada
Divisione »Garibaldi Natisone« é brigata »Fontanot« — Divizija »Garibaldi Natisone« in brigada »Fontanot«
25. Prekomorske brigade
PRVA IN DRUGA PREKOMORSKA BRIGADA (Srečko Vilhar, Albert Klun)
TRETJA PREKOMORSKA BRIGADA (Radule Butorovič, Albert Klun)
CETRTRA PREKOMORSKA BRIGADA (Edvin Pervanje, Jože A. Hočevar)
PETA PREKOMORSKA BRIGADA (Jože Smit, Rado Borbon, Albert Klun)
ARTILERISTI PREKOMORCI (Karei Levičnik)
LETALCI PREKOMORCI (Rafael Perhavec)
TANKISTI PREKOMORCI (Manojlo Babič, Miroslav Luštek)
26. Partizanski odredi na Gorenjskem
JESENISKO-BOHINJSKI ODRED (Mile Pavlin)
Gorenjski odred
Kokrški odred
Skofjeloški odred
27. Partizanski odredi na Primorskem
Istrski odred
Južnoprimorski odred
Briško-beneški odred
28. *Partizanski odredi na Koroškem*
29. Partizanski odredi na Stajerskem
Kamniško-zasavski odred
Pohorski in Lackov odred
Kozjanski odred
30. Partizanski odredi na Dolenjskem
Vzhodnodolenjski odred
Zapadnodolenjski odred
Dolenjski odred
Belokranjski odred
31. Partizanski odredi na Notranjskem
Notranjski odred
Dolomitski odred
- Problemski del »KNJIŽNICE NOV IN POS«*
32. OSVOBODITEV SLOVENSKEGA PRIMORJA (Stanko Petelin)
33. POHOD STIRINAJSTE (Lado Ambrožič)
34. KAPITULACIJA ITALIJE IN NARODNOOSVOBODILNA BORBA V SLOVENIJI JESEN 1943 (Tone Ferenc)
35. NACISTICNA RAZNARODOVALNA POLITIKA V SLOVENIJI 1941—1945 (Tone Ferenc)
36. NARODNOOSVOBODILNI BOJ PRIMORCEV IN ISTRANOV NA SARDINJI, KORZIKI IN V JUŽNI FRANCIJI (Srečko Vilhar, Albert Klun)
37. PEVSKI ZBOR JUGOSLOVANSKE ARMADNE SREČKO KOSOVEL (Ivan Jerman)
- V tisku:*
CENTRALNE PARTIZANSKE TISKARNE (Jože Kralj)
- Pripomba: Komisija za zgodovinet si pri-
držuje pravico manjših sprememb v
naslovih ali razporeditvi vrstnega re-
da knjig.